

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KİLİS İLİ, ELBEYLİ İLÇESİ, ÇILDIRROBA KÖYÜNDEKİ
GELENEKSEL KERPIÇ YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE
KORUMA SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Ayşe Betül ŞENER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Rölöve ve Restorasyon Programı

Danışman

Doç. Dr. Aynur ÇİFTÇİ

Haziran, 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KİLİS İLİ, ELBEYLİ İLÇESİ, ÇILDIRROBA KÖYÜNDEKİ
GELENEKSEL KERPIÇ YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE
KORUMA SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Ayşe Betül ŞENER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Rölöve ve Restorasyon Programı

Danışman

Doç. Dr. Aynur ÇİFTÇİ

Haziran, 2021

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KİLİS İLİ, ELBEYLİ İLÇESİ, ÇILDIRROBA KÖYÜNDEKİ GELENEKSEL
KERPİÇ YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE KORUMA
SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Ayşe Betül ŞENER tarafından hazırlanan tez çalışması 21.06.2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve ve Restorasyon Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Aynur ÇİFTÇİ
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Aynur ÇİFTÇİ, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Can Şakir BİNAN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN, Üye
İstanbul Teknik Üniversitesi

Danışmanım Doç. Dr. Aynur ÇİFTÇİ sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kilis İli, Elbeyli İlçesi, Çıldıroba Köyündeki Geleneksel Kerpiç Yapıların Mimari Özellikleri ve Koruma Sorunları Üzerine Bir Araştırma başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Ayşe Betül ŞENER

İmza

Aileme

TEŞEKKÜR

Öncelikle beni tez konumu seçmem konusunda yönlendiren, tezin başlangıcından son aşamasına kadar her sayfasında emeği geçen, bilgi ve deneyimi ile bana her zaman yol gösteren çok kıymetli danışman hocam sayın Doç. Dr. Aynur ÇİTFÇİ'ye teşekkür ederim. Ayrıca değerli jür üyelerim Prof. Dr. Can Şakir BİNAN'a ve Doç. Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN'a katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Hayatım boyunca hep yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen, bu çalışmada saha içinde ve dışında en az benim kadar emeği olan sevgili annem babam Fatma ŞENER ve Hasan ŞENER'e, sevgilerini ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim canım kardeşlerim Zeynep Beyza ŞENER ve Mehmet Akif ŞENER'e teşekkür ederim.

Laboratuvar çalışmaları sırasında bana yol gösteren Doç. Dr. Saadet Arzu BERİLGİN hocama ve deney çalışmaları boyunca bana yardımcı olan ve bilgilerini benimle paylaşan Kazım Mert KARAKURT'a müteşekkirim.

Saha çalışması boyunca bana yardımcı olan ve vakit ayıran Çıldıroba köyü sakinlerinden Naise DEMİR, eşi Mustafa DEMİR'e, Gülay DEMİR'e, Mehmet ASLAN'a ve bana evlerini açan tüm Çıldıroba köyü halkına teşekkürü borç bilirim.

Lisansüstü eğitimimize başladığımız günden itibaren yanımda olan arkadaşlarım Arş. Gör. Hafsa ÖZDEMİR, Mimar Betül BOZİK, Mimar Selvi HALİLOĞLU, Mimar Enes KARACAN'a teşekkür ederim.

Dostuklarını ve yardımlarını hiç esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Arş. Gör. Gizem GÜLLÜ ve Arş. Gör. Rana KAMILOĞLU'na ve son olarak her türlü desteği ve varlığı için Mustafa Özgür KÖKSAL'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe Betül ŞENER

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	xiv
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	5
1.3 Hipotez	6
2 KİLİS İLİNİN TARİHSEL GEÇMİŞİ, COĞRAFI VE İKLİMSEL ÖZELLİKLERİ İLE SOSYO-EKONOMİK VE İDARİ YAPISI	7
2.1 Kilis İlının Tarihsel Geçmişi	7
2.2 Kilis İlının Coğrafi ve İklimsel Özellikleri	19
2.3 Kilis İlının Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısı	22
3 ÇILDIRROBA KÖYÜNÜN TARİHSEL GEÇMİŞİ, COĞRAFI VE İKLİMSEL ÖZELLİKLERİ İLE SOSYO-EKONOMİK VE İDARİ YAPISI	26
3.1 Çıldıroba Köyü' nün Tarihsel Geçmişi	26
3.2 Çıldıroba Köyü Coğrafi ve İklimsel Özellikleri	27
3.3 Çıldıroba Köyü Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısı	28
4 ÇILDIRROBA KÖYÜ YERLEŞİM DOKUSU ÖZELLİKLERİ	31
4.1 Yapılı ve Boş Alan Analizi	43
4.2 Mülkiyet Analizi	44
4.3 İşlev Analizi	44
4.4 Yapım Tekniği Analizi	45
4.5 Kat Sayısı Analizi	46
4.6 Özgünlük Durumu Analizi	47
4.7 Yapısal Durum Analizi	49
5 ÇILDIRROBA KÖYÜNDEKİ GELENEKSEL YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ	51
5.1 Geleneksel Konutların Plan Özellikleri	51

5.1.1 Yaşam Alanları	51
5.1.2 Ek Birimler	59
5.1.3 Yapı Elemanları	74
5.2 Geleneksel Konutların Cephe Özellikleri	95
5.3 Yapım Teknikleri ve Malzemeler	99
5.3.1 Temeller	99
5.3.2 Döşemeler	100
5.3.3 Duvarlar	101
5.3.4 Damlar	110
5.3.5 Devşirme Malzemeler	120
5.4 Köy Odası	120
6 ÇILDIRROBA KÖYÜNDEKİ GELENEKSEL YAPILARIN KORUMA SORUNLARI	126
6.1 Sosyo-Ekonomi Kaynaklı Koruma Sorunları	129
6.2 Doğa Kaynaklı Koruma Sorunları	135
6.3 İnsan Kaynaklı Koruma Sorunları	141
6.3.1 Geleneksel İşçilikte Hatalı Uygulama Sorunları	141
6.3.2 Niteliksiz Onarım ve Ekler	143
6.3.3 Terk	152
6.3.4 Bakımsızlık	153
7 SONUÇ VE ÖNERİLER	155
KAYNAKÇA	176
A ÇILDIRROBA KÖYÜNDE KULLANILAN YEREL TERİMLER VE ALETLERE İLİŞKİN SÖZLÜK	182
B ÇILDIRROBA KÖYÜ DOKU ANALİZLERİ	186
C ÇILDIRROBA KÖYÜ GELENEKSEL KERPIÇ YAPILARININ TEKNİK ÇİZİMLERİ VE FOTOĞRAF ALBÜMLERİ	194
D ÇILDIRROBA KÖYÜNDE İNCELENEN GELENEKSEL KERPIÇ YAPILARIN YAŞAM VE SERVİS ALANLARI	219
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR	221

KISALTMA LİSTESİ

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
Hd	Hanedanlık Dönemi
HGM	Harita Genel Müdürlüğü
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
TAÇDAM	Tarihsel Çevre Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜKSEK	Türkiye Kültür Sektörü
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1	Nicolas Sanson tarafından 1652 yılında hazırlanan haritada Halep sancağı sınırlarında Kilis bölgesi, Kilis adı görünmemektedir.....	8
Şekil 2.2	Aaron Arrowsmith, Samuel Lewis tarafından 1804 yılında hazırlanan haritada “Korus” adıyla anılan Kilis bölgesi.....	8
Şekil 2.3	Louis Vivien de St. Martin tarafından 1826 yılında hazırlanan haritada “Cyrrhus” adıyla belirtilen Kilis bölgesi.....	9
Şekil 2.4	Conrad-Malte Brun tarafından 1837 yılında hazırlanan haritada “Cyrrhus” adıyla tanımlı Kilis bölgesi.....	9
Şekil 2.5	Joseph Grassl tarafından 1860 yılında hazırlanan haritada “Killis/Cilliza” adıyla Kilis bölgesi.....	10
Şekil 2.6	1867 tarihli Kiepert haritasında eski Kilis’in yeri.....	10
Şekil 2.7	Kilis merkezdeki Ulu Cami.....	12
Şekil 2.8	Kilis merkezdeki Tabakhane Camii.....	13
Şekil 2.9	Kilis merkezdeki Hacı Derviş Camii.....	13
Şekil 2.10	Mevlevihanenin görünüşü.....	14
Şekil 2.11	Canbolad Camii.....	15
Şekil 2.12	Canbolad Camii içi.....	15
Şekil 2.13	Doğu yönünden Kilis’ e bakış, 19. yy sonları.....	16
Şekil 2.14	Doğu yönünden Kilis’e bakış, 19. yy sonları.....	16
Şekil 2.15	1890’lı yıllarda Kilis.....	17
Şekil 2.16	Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi, 19. yy sonları.....	18
Şekil 2.17	İşgalin ilk yılları Fransız karargâhı.....	18
Şekil 2.18	Kilis’in Türkiye haritasındaki konumu.....	19
Şekil 2.19	AFAD, 2018, Türkiye Deprem Tehlike Haritası.....	20
Şekil 2.20	Afrin Çayı, Sabun, Sinnep ve Balık Suları’nın güzergahları.....	21
Şekil 3.1	Elbeyli ilçesinin Kilis il haritasındaki konumu.....	27
Şekil 3.2	Çıldıroba köyünün Kilis il haritasındaki konumu.....	27
Şekil 3.3	AFAD, 2018, Türkiye Deprem Tehlike Haritası.....	28
Şekil 4.1	Çıldıroba köyüne ait 1950 tarihli ortofoto.....	31
Şekil 4.2	Çıldıroba köyüne ait 1968 tarihli ortofoto.....	32
Şekil 4.3	Çıldıroba köyüne ait 1985 tarihli ortofoto.....	32
Şekil 4.4	Çıldıroba köyüne ait 1999 tarihli ortofoto.....	33
Şekil 4.5	Çıldıroba köyü vaziyet planı.....	33
Şekil 4.6	Çıldıroba köyü cami minaresinden köyün doğu bölümünün görünüşü... ..	34
Şekil 4.7	Çıldıroba köyü cami minaresinden köyün kuzey bölümünün görünüşü.	35
Şekil 4.8	Çıldıroba köyü cami minaresinden köyün güney bölümünün görünüşü	35
Şekil 4.9	Çıldıroba köyündeki geniş ve dar sokak dokusu.....	37
Şekil 4.10	Çıldıroba köyündeki kamu yapıları ve çevre verilerinin vaziyet planında gösterimi.....	38
Şekil 4.11	Komşu evin birimleri ve kendine ait yapı birimleriyle sınırlı konut avlusu	39
Şekil 4.12	Kendi birimleriyle sınırlı konut avlusu	39
Şekil 4.13	Avlu sınırını belirleyen beden duvarları kalmış birimler	40
Şekil 4.14	Seki üzerinde kışlık yiyecek kurutma	41
Şekil 4.15	Avluda oturma elemanı olarak kullanılan sütun başlıkları	41
Şekil 4.16	16 parseldeki konutun depo üzerine yapılan oda birimi.....	42

Şekil 4.17	Servis birimlerinden örnekler, ahır (sol), odunluk ve ocaklık (sağ).....	42
Şekil 4.18	Çıldıroba köyündeki yapı ve boş alan oranlarını gösteren grafik.....	43
Şekil 4.19	Çıldıroba köyündeki parsellerin mülkiyet durumlarını gösteren grafik.....	44
Şekil 4.20	Çıldıroba köyündeki yapıların işlevlerini gösteren grafik	45
Şekil 4.21	Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların yapım tekniklerini gösteren grafik	46
Şekil 4.22	Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların kat sayılarını gösteren grafik	47
Şekil 4.23	Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların özgünlük durumunu gösteren grafik	48
Şekil 4.24	Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların yapısal durumunu gösteren grafik	50
Şekil 5.1	46 parseldeki konutun “yatak odası” mekânının plandaki yeri	52
Şekil 5.2	“Yatak odası” mekânları.....	52
Şekil 5.3	Yatak odası mekânının tavanında çift giriş kullanımı	53
Şekil 5.4	Yatak odası biriminde ahşap dikme	53
Şekil 5.5	Yatak odası biriminden “yüksek”	54
Şekil 5.6	Kap-kacak, tepsi vb mutfak eşyalarının koyulduğu, kadınların elleriyle yaptıkları süslemeli raf.....	54
Şekil 5.7	46 parseldeki konutun “büyük oda ve küçük oda” ve “oda” mekânlarının plandaki yeri.....	55
Şekil 5.8	“Oda” mekânı.....	55
Şekil 5.9	“Salon”+ “Büyük Oda”+ “Küçük oda” tipi plan ve “Yatak odası”	57
Şekil 5.10	“Salon”+ “Yatak Odası”+ “Oda” tipi plan	57
Şekil 5.11	“Salon”+ “Yatak Odası”+ “Oda” tipi plan	58
Şekil 5.12	“Salon”+ “Oda” tipi plan ve “Yatak Odası”	58
Şekil 5.13	Sadece “Oda” tipi plan ve “Yatak Odası”	59
Şekil 5.14	Cepheye bitişik oda merdiveni	59
Şekil 5.15	Ocaklık ve odunluk plan tipleri	60
Şekil 5.16	Ahır ve samanlık plan tipleri	60
Şekil 5.17	46 parseldeki konutun “ocaklık” mekânının plandaki yeri	61
Şekil 5.18	“Ocaklık” mekânları	61
Şekil 5.19	46 parseldeki konutun “ahır” mekânının plandaki yeri	62
Şekil 5.20	Ahır mekânları	62
Şekil 5.21	Büyük baş ve küçük baş hayvanların birlikte yer aldığı üç bölmeli ahır birimi.....	63
Şekil 5.22	Küçük baş hayvanlar için yapılmış birim, ağıl.....	63
Şekil 5.23	Günümüzde depo olarak kullanılan yaşama birimi.....	64
Şekil 5.24	Büyükbaş hayvan yemliği “gözenek” perspektif çizimi	64
Şekil 5.25	Büyük baş hayvanların yemlikleri, “gözenek”ler	65
Şekil 5.26	Küçükbaş hayvanlar için yapılmış kerpiç yemlikler	66
Şekil 5.27	Küçük baş hayvan yemliği kesit çizimi.....	66
Şekil 5.28	Kerpiçlerin “çatılması”yla oluşturulan tepe pencereleri, “tağa”	67
Şekil 5.29	Dörtgen ahır pencereleri.....	67
Şekil 5.30	70 parseldeki konutun “pin” mekânının plandaki yeri	68
Şekil 5.31	Kümes hayvanları için yapılmış kerpiç kümes, “pin”	68
Şekil 5.32	70 parseldeki konutun “samanlık” mekânının plandaki yeri	69
Şekil 5.33	İşlev dışı kalmış samanlık birimi	69

Şekil 5.34 Samanlık biriminin tavanında (düz toprak damda) açılmış saç kaplı delik	70
Şekil 5.35 Samanı ayırmak için kullanılan ahşap alet “abara”	70
Şekil 5.36 46 parseldeki konutun “odunluk” mekânının plandaki yeri.....	71
Şekil 5.37 Odunluk birimi.....	71
Şekil 5.38 46 parseldeki konutun “depo” mekânının plandaki yeri	72
Şekil 5.39 Oda biriminin altında yapılmış birimler, ambarlar	72
Şekil 5.40 Avlu içinde tuvalet mekânları	73
Şekil 5.41 Sulukluk mekânının plan ve perspektif krokileri.....	73
Şekil 5.42 Muhdes metal avlu kapıları.....	74
Şekil 5.43 Özgün ahşap çakma kapı.....	75
Şekil 5.44 Özgün ahşap ahır kapısı	75
Şekil 5.45 Ahşap çakma kapıda kuşaklarla kapıya bağlanan ahşap direk.....	76
Şekil 5.46 Zeminde ahşap direğin hareket edebilmesi için koyulan taş	76
Şekil 5.47 Kapı üstü “şapta”ları arasına yerleştirilen ahşap direk	77
Şekil 5.48 Direğin kaymaması için “şapta”lara dik koyulan tahta parçası	77
Şekil 5.49 Kilitless özgün ahşap çakma kapı	78
Şekil 5.50 Özgün ahşap kilit.....	78
Şekil 5.51 Özgün ahşap anahtar	78
Şekil 5.52 Özgün ahşap kapısı metal malzemeye değiştirilmiş oda kapısı	79
Şekil 5.53 Oda birimlerindeki sokak cephesinde sağır niş (solda), avlu cephesinde oval açıklıklı niş (sağda)	80
Şekil 5.54 Ahşap doğramalı muhdes pencereler	81
Şekil 5.55 Dönem eki oda birimlerinde ahşap doğramalı pencereler	81
Şekil 5.56 İki kerpicin “çatılması”yla oluşturulan “tağa”lar	82
Şekil 5.57 “Tağa” oluşturmak için geleneksel kerpiç çatma yönteminin çizimi	82
Şekil 5.58 Ahşap parmaklıklı servis birimi penceresi	83
Şekil 5.59 Özgün parmaklıkları yok olmuş tepe pencereleri.....	83
Şekil 5.60 Isınma tandırı çizimi	84
Şekil 5.61 Pişirme tandırı plan ve görünüş krokileri.....	84
Şekil 5.62 Ocaklık biriminde pişirme işlevli tandırlar. Solda ekmek pişirilen büyük tandır, sağda yemek pişirilen küçük tandır	85
Şekil 5.63 Yapıdan bağımsız kullanılan toprak tandır	85
Şekil 5.64 Naise Demir ve Mustafa Demir tarafından gösterilen kerpiç bloklarla tandır yapımı.....	86
Şekil 5.65 43 parsel numaralı evde tağa içine yapılmış “mahmil”	87
Şekil 5.66 Tek raflı “mahmil”	87
Şekil 5.67 Çift raflı “mahmil”	88
Şekil 5.68 16 parsel numaralı evde tağa harici yapılmış “mahmil”	88
Şekil 5.69 Raf ile bölünmüş “mahmil”	89
Şekil 5.70 Bölmesiz “mahmil”	89
Şekil 5.71 44 parsel numaralı evde iki ayrı kapaklı dolap.....	90
Şekil 5.72 64 parsel numaralı evde aynalı dolap.....	90
Şekil 5.73 Oda birimlerindeki nişler, “tağa” ve pencere	91
Şekil 5.74 En eski “gözenek” çizimi	92
Şekil 5.75 Yatak, yorgan, döşek koyulan yüklükler	93
Şekil 5.76 “Kellim buçuk” (70 cm) kalınlıktaki sokak cephesi duvarındaki yüklükler için açılan boşluklar	94

Şekil 5.77 Kadınlar tarafından beyaz toprak ve buğday sapıyla yapılan özgün raf süslemeleri.....	95
Şekil 5.78 Kadınlar tarafından rafların altında beyaz toprakla yapılan, bozulmuş özgün motifler	95
Şekil 5.79 Kesintisiz ve boşuksuz devam eden sağır özgün cephe düzenleri	96
Şekil 5.80 Avlu içindeki birimlerin işlevlerine göre değişen yükseklikleri.....	96
Şekil 5.81 Avlu içindeki birimlerin yükseklik oranları çizimi	97
Şekil 5.82 Avluya bakan sade, az boşluklu cephe düzeni.....	97
Şekil 5.83 Odaların önünde betonla yenilenmiş seki.....	98
Şekil 5.84 Üstü açık bırakılmış ahşap girişler.....	98
Şekil 5.85 Üstü “tap”larla kaplanan “direkler”den oluşan saçaklar.....	98
Şekil 5.86 Cephede çörtlenler	99
Şekil 5.87 Duvarlarda ve toprak damda yuvarlatılarak sıvanmış köşeler ve kenarlar	99
Şekil 5.88 Yapı temelindeki su basmanı da oluşturan taşlar	100
Şekil 5.89 Kilim kaplı döşeme.....	101
Şekil 5.90 Köyde kullanılan 46x44x12 cm boyutlu kerpiç kalıbı	103
Şekil 5.91 Kerpiç çamurunu taşımaya yarayan araç “güçgere”	104
Şekil 5.92 “Kellim buçuk” duvar yapım tekniği çizimi.....	105
Şekil 5.93 Bindirmeli duvar örgüsü, “hel kesme”	106
Şekil 5.94 Pencere üzerinde ahşap taşıyıcı elemanlar “şapta”	106
Şekil 5.95 43 parseldeki konuta ait “salon” mekânının kemerli girişi	107
Şekil 5.96 Kemerli girişe sonradan eklenen kapı	107
Şekil 5.97 Gülay Demir tarafından gösterilen çamur sıva (“sıvak”) hazırlanışı....	109
Şekil 5.98 Köydeki özgün düz toprak damlar	110
Şekil 5.99 Düz dam tavanında ahşap girişler (“direk”ler) ve hasır örgü katmanı	111
Şekil 5.100 Ahşap dikmeli yatak odası.....	111
Şekil 5.101 “Hezan” ve altında dut ağacından yapılan ahşap “başlık”, “direk” ve “dikme”	112
Şekil 5.102 Cephede dışarıya taşan ahşap “direk”lerden, solda kesilmiş, sağda kesilmemiş örnekler	113
Şekil 5.103 Saçak kotunda üstü ahşaplarla (taplarla) örtülen ahşap “direk”ler ..	113
Şekil 5.104 Ahşap “direk”ler üzerine serilen çalı-çırpı.....	114
Şekil 5.105 Ahşap “direk”ler üzerine serilen kamışlar	114
Şekil 5.106 Ahşap “direk”ler üzerine serilen özgün hasır örgüler	115
Şekil 5.107 Ahşap “direk”ler üzerine dizilen tahtalar (“tap”).....	115
Şekil 5.108 Ara katmana muşamba serilmiş toprak dam	116
Şekil 5.109 Düz damda çamur sıvalı son katman	117
Şekil 5.110 Düz damda yenilenen çamur sıva katmanları	117
Şekil 5.111 Teneke ve plastik borulardan yapılan muhdes çörtlenler	118
Şekil 5.112 Kerpiç birimlerde geleneksel yapım sistemi kesit krokisi.....	119
Şekil 5.113 Ahır biriminde taşıyıcı eleman, devşirme sütun.....	120
Şekil 5.114 Çıldıroba köyü köy odasının plan ve görünüşü	121
Şekil 5.115 Çıldıroba köyündeki köy odası	122
Şekil 5.116 Batı yönündeki odanın görünüşü	122
Şekil 5.117 Zemin seviyesinde görülen duvar bozulmaları	123
Şekil 5.118 Özgün sıvası dökülen duvar	123
Şekil 5.119 Özgün ahşap doğramalarda görülen bozulmalar	124
Şekil 5.120 Kerpiç bloklarla yarı seviyesine kadar kapatılan özgün pencereler..	124

Şekil 5.121 Kerpiç bloklarla örülüp kapatılan güney kapı	125
Şekil 6.1 Çıldıroba köyüne ait Temmuz 2011 tarihli uydu fotoğrafı.....	126
Şekil 6.2 Çıldıroba köyüne ait Ekim 2015 tarihli uydu fotoğrafı.....	127
Şekil 6.3 Çıldıroba köyüne ait Kasım 2016 tarihli uydu fotoğrafı.....	127
Şekil 6.4 Çıldıroba köyüne ait Nisan 2017 tarihli uydu fotoğrafı.....	128
Şekil 6.5 Çıldıroba köyüne ait Şubat 2018 tarihli uydu fotoğrafı.....	128
Şekil 6.6 Çıldıroba köyüne ait Ağustos 2019 tarihli uydu fotoğrafı	129
Şekil 6.7 Depo olarak kullanılan ahır birimleri	130
Şekil 6.8 Boş kalan ve hasar gören ahır birimleri	130
Şekil 6.9 Boşlukları kapatılan yemlikler (“gözenek”)	131
Şekil 6.10 Metal malzemelerden yapılan küçük baş hayvan yemlikleri.....	131
Şekil 6.11 Ön duvarı yıkılmış ocaklık birimi	131
Şekil 6.12 Avlunun kenarına bağımsız olarak yapılmış tandırlar.....	132
Şekil 6.13 Yıkılmış oda duvarında izleri kalan sıvayla yapılmış özgün süslemeler	132
Şekil 6.14 Avlu içine yeni inşaat malzemeleriyle yapılmış yeni yapı	133
Şekil 6.15 İşsiz kalan yatak odası birimi	133
Şekil 6.16 Kullanıcısız kaldığı için samanlık olarak kullanılan oda birimi.....	134
Şekil 6.17 Kullanılmadığı için üst örtüsü yıkılan oda birimi.....	134
Şekil 6.18 Yağış ve rüzgâr sebebiyle özgün çamur sıvaları dökülen, çamur derzleri aşınan kerpiç duvarlar	136
Şekil 6.19 Bünyesine fazla su alan ve yıkılan kerpiç duvar ve düz toprak dam	137
Şekil 6.20 Temizlenmeyen ve büyüyen otlar sebebiyle fazla su alıp çöken toprak dam	137
Şekil 6.21 Bozulmuş damdan fazla yük alan kerpiç duvarda görülen çatlaklar....	138
Şekil 6.22 Zeminden su yükselmesi ya da akan sular nedeniyle sıvaları dökülen kerpiç duvarlar.....	139
Şekil 6.23 Suya doyan kerpiç duvarlarda göçme.....	139
Şekil 6.24 Ahşap kirişlerdeki bozulmalar	140
Şekil 6.25 Dam yükü ve deprem hareketlerinden kaynaklanan yapısal çatlaklar	140
Şekil 6.26 Yalıtım için zemin kotuna yakın kısmen çimento sıvanmış kerpiç duvar	141
Şekil 6.27 Killi toprakla sıvanan kerpiç duvarda görülen sıva çatlakları.....	142
Şekil 6.28 Tabanlılığı olmayan ahşap taşıyıcı eleman.....	142
Şekil 6.29 Beton tabanlıklılı ahşap taşıyıcı eleman.....	143
Şekil 6.30 Metal tel üstü çimento ile sıvanmış kerpiç duvar	144
Şekil 6.31 Özgün sıvalı kerpiç duvar üzerine çimento katkılı çamur sıva işlemi..	144
Şekil 6.32 Köyün geleneksel dokusunu bozan metal (“tutye”) kaplamalar	145
Şekil 6.33 Ahşap “direk”lerin üstüne yerleştirilen ahşap kaplama malzemesi “tap”	145
Şekil 6.34 Ahşap kirişler kapatılarak oluşturulan düz tavanlar	145
Şekil 6.35 Kireç sıva üstüne renkli yağlı boya yapılmış kerpiç duvarlar	146
Şekil 6.36 Renkli yağlı boya ile boyanmış kerpiç duvarlar.....	146
Şekil 6.37 Duvar kağıdı ile kaplanan kerpiç duvar	146
Şekil 6.38 Ahşap kirişlerin duvarla birleşim yerlerinde boyanması	147
Şekil 6.39 Özgünde ahşap iken metal ile değiştirilen kapılar.....	147
Şekil 6.40 Muhdes metal avlu kapıları.....	147
Şekil 6.41 Muhdes PVC doğramalar.....	148

Şekil 6.42	Briketle yeniden örülmüş konut duvarı.....	148
Şekil 6.43	Oda birimine sonradan eklenen mutfak birimi.....	149
Şekil 6.44	Avluya sonradan eklenen mutfak birimi	149
Şekil 6.45	Oda biriminden bölünerek oluşturulan banyo mekânı.....	150
Şekil 6.46	Düz damlara yerleştirilen su depoları ve güneş enerjisi panelleri.....	150
Şekil 6.47	Plastik boru ile değiştirilmiş çörlenler.....	151
Şekil 6.48	Niteliksiz eklemelere örnek olarak soba boruları.....	151
Şekil 6.49	Kilit taşı ile kaplanan avlular.....	151
Şekil 6.50	Beton ile kaplanan avlular.....	152
Şekil 6.51	Terk ve bakımsızlık sonucu hasar görmüş ve yıkılmış yapılar	153
Şekil 6.52	Sıvaları dökülen ve kerpiç blokları açıkta kalan ve yıkılan kerpiç duvarlar	154
Şekil 6.53	Bakımsızlık sonucu yıkılmış toprak dam ve kerpiç duvar	154

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	TÜİK verilerine göre 1965 yılı Kilis il nüfus bilgileri.....	23
Tablo 2.2	TÜİK verilerine göre 1990 yılı Kilis il nüfus bilgileri.....	24
Tablo 2.3	TÜİK verilerine göre 2000 yılı Kilis il nüfus bilgileri.....	24
Tablo 2.4	TÜİK verilerine göre 2019 yılı Kilis il nüfus bilgileri.....	24
Tablo 5.1	Siyah toprak olarak adlandırılan ve kerpiç blok yapımında kullanılan toprağın dane dağılım oranları.....	102
Tablo 5.2	Beyaz toprak olarak adlandırılan ve sıva yapımında kullanılan toprağın dane dağılım oranları.....	102
Tablo 5.3	Beyaz toprak ile yapılan dış sıvanın saman, çakıl+kum ve kil oranları..	108
Tablo 5.4	Beyaz toprak ile yapılan iç sıvanın saman, çakıl+kum ve kil oranları...	108
Tablo 6.1	1960-2020 yılları arasındaki yıllık toplam yağış verilerinin dağılımı...	135
Tablo 6.2	1960-2020 ortalama aylık toplam yağış değerlerinin 2019-2020 değerleri ile karşılaştırılması.....	136

Kilis İli, Elbeyli İlçesi, Çıldıroba Köyündeki Geleneksel Kerpiç Yapıların Mimari Özellikleri ve Koruma Sorunları Üzerine Bir Araştırma

Ayşe Betül ŞENER

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Aynur ÇİFTÇİ

İnsanların yerleşik düzene geçtiği zamanlardan itibaren kullanılan bir yapı malzemesi olan kerpiç; sağlıklı, ekonomik, kolay uygulanabilir ve kolay temin edilebilir bir malzeme olmasından dolayı Anadolu’da iç bölgeler başta olmak üzere, doğu ve güneyde de belirli alanlarda çok tercih edilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kilis ili, Elbeyli ilçesine bağlı Suriye sınırındaki Çıldıroba köyü de kerpicin temel yapı malzemesi olarak kullanıldığı ve geleneksel dokusunu günümüze kadar taşıyabilmiş kırsal bir yerleşmedir. Yazılı kaynaklardan bölgeye yerleştirilen Elbeyli Türkmenleri tarafından kurulduğu öğrenilen köyde yerleşmenin tam olarak hangi tarihte başladığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Yaklaşık 100 kerpiç konuttan oluşan köyde kerpiç bloklarla yapılan farklı işlevli ve tek katlı yapı birimleri yerel dilde “havuş” denilen üstü açık bir avluyu üç taraftan sarakacak şekilde dizilmişlerdir. İç ve dış duvarları kerpiçten örülen konutların özgün çatıları da düz toprak damdır. Kullanıcıların evlerini ihtiyaca göre kendilerinin biçimlendirdiği köyde temel yapı malzemesi olarak kullanılan toprak yine aynı köyden sağlanmıştır.

Bu yüksek lisans tezi çalışması kapsamında daha önce ayrıntılı mimari belgeleme çalışması yapılmayan köydeki yaklaşık 100 geleneksel konuttan 12 tanesi mimari özellikleri, yapım teknikleri ve malzemeleri açısından ayrıca incelenmiştir.

Tezin 1. bölümünde literatür özeti, tezin amacı ve hipoteze yer verilmiştir. 2. bölümde Çıldıroba köyünün bağlı olduğu Kilis ilinin tarihsel geçmişi, coğrafi ve iklimsel özellikleri, sosyo-ekonomik yapısı anlatılmıştır. 3. Bölümde de Çıldıroba köyünün tarihsel geçmişi, coğrafi ve iklimsel özellikleri, sosyo-ekonomik yapısının aktarılmasına çalışılmıştır. 4. Bölümde Çıldıroba köyü yerleşim dokusunun özellikleri hakkında yapılan analizler sunulmuştur. 5. Bölümde köydeki geleneksel yapıların mimari özellikleri, yapım teknikleri ve kullanılan malzemeler açıklanmıştır. 6. Bölümde yerleşmedeki geleneksel yapılarda gözlenen koruma sorunları belirtilmiş, 7. Bölümde ise mevcut geleneksel yapıların korunmasına yönelik geliştirilen çevre ve tek yapı ölçeğinde öneriler ve özel hedefler sıralanarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilis, Çıldıroba köyü, geleneksel kırsal mimari, kerpiç, düz dam

A Research on the Architectural Features and Conservation Problems of Traditional Adobe Brick Houses in ıldıroba Village, Kilis, Elbeyli

Ayşe Betül ŞENER

Department of Architecture

Master's Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Aynur ÇİFTÇİ

Adobe, a building material that has been used since people settled down, it has been preferred in certain areas in the east and south, especially in the inner regions of Anatolia.

ıldıroba village, on the Syrian border in the province of Kilis, Elbeyli district in the Southeastern Anatolia Region, is also a rural settlement where adobe brick is used as the basic building material and has been able to carry its traditional texture until today. There is no information about when the settlement started in the village, which was founded by the Elbeyli Turks.

The single-storey building units with different functions, built with adobe blocks in the village, are arranged in a way that surrounds an open three-sided courtyard called "havuş" in the local language. The original roofs of the houses with adobe interior and exterior walls are also flat earthen roofs. Soil, which is the basic building material, was obtained from the same village.

In this master's thesis, 12 of the 100 traditional houses determined in the village, where detailed architectural documentation has not been done before, were examined in detail.

In the first part includes a summary of the literature, the aim of the thesis and the hypothesis. In the second part, Kilis province and in the third part, Çıldıroba village are explained. In Chapter 4, analysis of the characteristics of the settlement texture of Çıldıroba village is included. In Chapter 5, the architectural features, construction techniques and materials used of the traditional buildings in the village are explained. In section 6, the conservation problems observed in the traditional buildings in Çıldıroba village are stated. In Chapter 7, suggestions developed for the preservation of traditional buildings in Çıldıroba village are mentioned and a general evaluation is made.

Keywords: Kilis, Çıldıroba village, traditional rural architecture, adobe, flat earthen roof

1.1 Literatür Özeti

Tez çalışması kapsamında yapılan literatür araştırmaları ve özeti, kaynakların tezde yer alan önem sıralarına göre sunulmuştur.

Çıldıroba köyü ve bağlı olduğu ilçe Elbeyli özelinde bir literatür taraması yapıldığında, daha önce bu bölgeler ile ilgili detaylı bir akademik çalışma yapılmadığı görülmüştür. Sadece 2008 yılında Mimar Sıdika Bebekoğlu ve Mehmet Tektuna tarafından hazırlanan ve Kilis Valiliği tarafından yayınlanan; “Kilis Kültür Envanteri: Kentsel Mimari-Kırsal Mimari-Yazıt Eserleri” kitabının “Kırsal Mimari” bölümünde Çıldıroba köyünün 2008 yılındaki fotoğrafları ve köydeki bazı kerpiç yapıların krokilerine rastlanmıştır. Bunun dışında Sıdika Bebekoğlu’nun, Mimarlık Dergisi’nin 2011 Temmuz-Ağustos sayısında “Çıldıroba” adlı bir makalesi yayınlanmıştır. Bu makalede köyün geleneksel dokusundan ve köydeki kerpiç yapıların biçimlenişinden kısaca bahsedilmektedir. Bu kaynaklar, Çıldıroba köyünün özgün dokusunun yıllar içindeki değişimini çalışmaya başlamadan önce görmek açısından önemli olmuştur.

Çıldıroba köyü ile ilgili iki kaynakta da bahsedilen ve çalışma alanına yapılan ön inceleme gezilerinde dikkat çeken, yapıların avlulu biçimlenişlerinin Kilis kent merkezindeki geleneksel dokuyu oluşturan taş evlerle ortak bir mimari biçimleniş özelliği olduğudur. Bu benzerlikten yola çıkarak, köy ve kent arasındaki geçmişten gelen ve devam eden sosyal, kültürel ve ekonomik bağlar da dikkate alınarak, Çıldıroba köyünü ve köyün yerleşim özelliklerini daha iyi anlayabilmek için Kilis ili özelinde de araştırmalar yapılmıştır.

Kilis ilinin tarihi araştırıldığında ilk olarak, yerleşimin M.Ö.’ye dayanan geçmişini en detaylı anlatan ve bölge ile ilgili çoğu çalışmada da kaynak olarak kullanılan eser olan, İbrahim Hakkı Konyalı tarafından 1968 yılında yazılmış, “Abideleri ve Kitabeleri ile Kilis Tarihi” kitabına ulaşılır. Kilis bölgesine tarih boyunca kimlerin ev

sahipliği yaptığina ve bölgede hangi eserleri bıraktıklarına detaylı olarak yer veren kitapta her uygarlık ayrı başlık altında incelenmiştir. Bu kaynaktan Kilis bölgesine hangi tarihlerde kimlerin egemen olduğu ve bölgenin zaman içinde hangi adlarla anıldığı öğrenilmiştir.

Araştırma bölgenin aldığı isimler üzerinden ilerletilince, David Rumsey'e ait harita koleksiyonunun olduğu internet arşivine ulaşılmıştır. Bu arşivde bulunan 1650-1860 dönem aralığındaki farklı tarihlere ait haritalarda Kilis bölgesinin farklı zamanlarda gösterildiği yerler ve bölgenin değişen isimleri belirlenmiştir. Bunların dışında İbrahim Hakkı Konyalı'nın kitabında da bahsedilen Martin Hartman ve Kiepert haritaları da araştırılmış, sadece 1867 tarihli Kiepert haritasına ulaşılmıştır.

Konyalı'nın kitabının bir bölümünde bahsedilen Kilis merkez ve köylerindeki avlulu biçimleniş Kilis ili ve Çıldıroba köyü arasında kurulan mimari benzerlik için bir dayanak olmuştur.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın eserinden daha erken tarihte, 1932'de, Kilisli Kadri tarafından yazılan "Kilis Tarihi" adlı eserde de Kilis'in tarihi, sosyal, ekonomik, coğrafi ve iklimsel özellikleri, bölgede kimlerin yaşadığı, yaşayan halkın gelenek-görenekleri anlatılmakta, bu unsurların geleneksel yapıların mimari biçimlenişlerini nasıl etkilediğinden bahsedilmektedir. Kentteki ve köylerdeki avlulu yapılaşmanın, bölgenin iklimsel, ekonomik özellikleri ve sosyal hayatının getirdiği bir tipoloji olduğunun anlaşılması açısından önemli bir kaynaktır. Bölgenin hemen hepsinin Türkler'den oluştuğu ve göçebe Türkmen aşiretlerinin de bölgenin sınır kısımlarında yer edindiği bilgisi de yine bu kaynaktan öğrenilmiştir.

Kilis tarihi ile ilgili iki ana kitabın dışında Metin Tuncel'in 2002 tarihli "İslam Ansiklopedisi"nde "Kilis" adıyla yazdığı bölümden, Kadriye Günver'in 2003 tarihli "Kilis'te Yaşayan Gayrimüslümler" isimli ve Rıdvan Savaşcıoğlu'nun 2008 tarihinde yayınlanan "Tarihi Kilis Evleri" isimli yüksek lisans tezlerinden bölgede hakimiyet kuran devletler ve eserleri hakkında bilgiler edinilmiştir.

Yararlanılan kaynaklarda bahsedilen Kilis ilindeki tarihi yapılara ve bölgenin 16., 19., 20. yüzyıldaki genel görünüşlerine ait fotoğraflar "İstanbul Üniversitesi Nadir

Eserler Kütüphanesi II. Abülhamid Han Arşivi”nin internet sitesinden ve “Kilis 7 Aralık Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi”nden alınmıştır.

Kilis bölgesinin sosyal yapısı ile ilgili araştırma yapıldığında karşılaşılan ilk kaynaklardan biri Şinasi Çolakoğlu’nun 1998 tarihli “İlçe Kilis-İl Kilis” kitabıdır. Bu kitaptan ve kitabın içinde de yer verilen Necip Asım’a ait, “Keleti Szemle” adlı Fransa’da basılan bir dergide 1902’de “Dialecte Turc de Kilis (Kilis Ağzı)” adıyla yayınlanan makaleden ve Hasan Şahmaran’a ait, Zeytindalı Dergisi’nde 1997’de “Kıpçaklar ve Kilis” adıyla yayınlanan bir başka makaleden Kilis’in kentsel ve kırsal bölgelerinin sosyal yapısı, yöre halkının yaşayışları, gelenek-görenekleri ve dilleri ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır.

Şinasi Çolakoğlu’nun “İlçe Kilis- İl Kilis” kitabının bir bölümünde Çıldıroba’nın adı Türkmen yerleşimi olarak geçmektedir. Çıldıroba köyünün tarihi ile ilgili araştırmalar göçebe Türkmenler ve Türkmenler’in yerleşim yerleri olarak genişletildiğinde Çıldıroba köyüne yerleşen Elbeyli Türkmenleri’ni anlatan çalışmalara rastlanmıştır. Bu kaynaklardan öne çıkanı Ali Rıza Yalman tarafından yazılan, 1977’de yayınlanan “Cenup’ta Türkmen Oymakları” isimli iki ciltlik kitaptır. Kitabın 1. Cildinde Çıldıroba köyündeki Elbeyli Türkmenlerine yer verilmiştir. Bu kaynaktan aşiretin kimler tarafından kurulduğu ve yerleşim yerleri, Çıldıroba köyündeki yaşayışları hakkında bilgiler edinilmiştir.

Kemalettin Kuzucu’nun 2004’te yayınlanan “Osmanlı Döneminde Sivas İlbeylileri ve İlbeyli Kazası” isimli makalesi ve aynı yazarın 1996 tarihinde hazırladığı “19. Yüzyıl Ortalarında İlbeyli Kazasının Sosyal ve İktisadi Durumu” isimli yüksek lisans tezinde Elbeyli Türkmenleri’nin göç etme nedenleri, göç yolları, yerleşim yerleri ve sosyal hayatlarından bahsedilmiştir. Bu kaynaklardan Çıldıroba köyüne yerleşen Elbeyli Türkmenleri’nin bu bölgeye nasıl geldiği ve bölgedeki yaşayışları anlaşılır. Doğan Kaya’ya ait 2008 tarihinde yayınlanan “İlbeylioğlu Hikayesi’nin Türk Kültürü İçindeki Yeri ve Sivas Eşmetni” isimli bildiri metninde ise Elbeyli Türkmenleri’nin yerleşim yerlerinin bağlı olduğu bölgeler anılır. Bu kaynak da Çıldıroba köyünün göçebe Türkmenler’in yerleşmek için tercih ettiği önemli bölgeler arasında olduğunun tespit edilmesi açısından önemlidir.

Kilis bölgesinin coğrafi, iklimsel ve ekonomik özelliklerini inceleyen yayınlar çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Bu kaynaklardan Ömer Faruk İncili'nin 2013'te hazırladığı "19. Yüzyılda Kilis Şehrinin Coğrafi Özellikleri" isimli yüksek lisans tezi ve Hakan Ercivan tarafından 2010 tarihinde hazırlanan "19. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kilis Kazası" isimli yüksek lisans tezinden bölgenin coğrafi ve iklimsel özellikleri aktarılmıştır.

Ökkeş Kesici tarafından 1994'te hazırlanan "Kilis Yöresinin Coğrafyası" isimli kitap, aynı yazarın 2011 tarihli "Kilis'in Şehir Coğrafyası Özelliklerine Genel Bir Bakış" isimli makale ve 2013'te Saliha Taşçıoğlu'nun hazırladığı "Tarihi Kentlerde Kimlik Sorunu: Kilis Örneği" isimli yüksek lisans tezinden bölgede yetiştirilen ürünler ve yöre halkının ekonomik faaliyetleri hakkında bilgiler edinilmiştir.

Diyar Karademir'in 2010 tarihli doktora tezi "Kilis İlinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası"nda Çıldıroba köyünün coğrafi ve iklimsel özellikleri ile köyde yetiştirilen ürünlere yer verilmiştir.

Çıldıroba köyü özelinde yapılmış çalışmaların yetersiz olması nedeniyle köyün coğrafi-iklimsel özellikleri ve sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili bilgilerin çoğu köydeki yerel kullanıcılar ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir.

Yerleşim dokusunun zaman içindeki değişimini görebilmek için, Harita Genel Müdürlüğü'nün arşivindeki 1950, 1968, 1985 ve 1999 tarihli ortofoto haritalardan yararlanılmıştır.

Tüm bu çalışmalar incelendiğinde Çıldıroba köyünün tarihsel geçmişi, coğrafi ve iklimsel özellikleri, sosyo-ekonomik ve idari yapısı ile ilgili yeterince çalışma yapılmadığı, geleneksel kerpiç mimarisi ve koruma sorunları açısından ise ayrıntılı bir çalışmayla incelenmediği görülmüştür. Çıldıroba köyündeki geleneksel yapıların mimari özellikleri ve koruma sorunlarına doğrudan odaklanan ilk ayrıntılı çalışma tez yazarı tarafından 26-27 Kasım 2020 tarihli 8. Uluslararası Kerpiç Konferansı'nda sunulan ve yayınlanan "Conservation Problems of Traditional Adobe Brick Houses in Çıldıroba Village, Kilis, Elbeyli" başlıklı bildiridir.

1.2 Tezin Amacı

Toprak tarih öncesi devirlerden beri insanların yapı yapmak için kullandıkları, çok tercih edilen bir yapı malzemesidir. Günümüzde de dünya genelinde toprak esaslı yapılara dönüşte önemli bir ilerleme görülse de, toprak mimari konusunda çok zengin olan ülkemizde toprak malzemeye olan ilgi ve çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle tez çalışmasında, daha önce herhangi bir belgeleme çalışması yapılmamış ve özgün dokusunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olan, özgünde tamamı kerpiç evlerden oluşan Çıldıroba köyündeki kerpiç malzemeden yapılmış geleneksel konutlar, mimari özellikleri ve koruma sorunları özelinde incelenmiştir. Bu çalışma ile köyün kendine özgü mimari kimliğinin belgelenmesi, tehlike altındaki yapılar için koruma odaklı müdahale önerileri geliştirilmesi ve özgün dokunun gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir.

Tez çalışması için saha içinde ve saha dışında çeşitli araştırmalar yürütülmüştür. Saha çalışmaları 26.11.2019-28.11.2019, 10.08.2020, 07.10.2020-11.10.2020 ve 25.12.2020 tarihlerinde 3 ayrı dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu tarihlerde yapılan çalışmalar köy sakinleri ile sözlü tarih görüşmeleri, fotoğraf, video ve ses kayıtları ile belgeleme, yerinde ölçüm ile geleneksel mimariyi belgeleme şeklinde ilerlemiştir. Ölçümlerde lazer metre, şerit metre ve eşel kullanılmıştır.

Saha dışı çalışmalarda sahada toplanan bilgiler ve ölçümler ışığında 1/50 ölçekli mimari çizimler; sözlü tarih görüşmelerinde elde edilen bilgilerle eskizler yapılmış, yazılı kaynaklardan köyün tarihsel geçmişi, konumu, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı araştırılmıştır. 25.12.2020 tarihinde belirli yapılardan analiz edilmek ve incelenmek üzere kerpiç blok, çamur sıva örnekleri alınmıştır. Bu örnekler, 26.01.2021-19.02.2021 tarihleri arasında Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Geoteknik Anabilim Dalı'nın Zemin Laboratuvarı'nda malzeme özellikleri açısından analiz edilmiştir.

Bu belgeleme çalışmalarının köyün özgün mimarisini etkileyen koruma sorunlarına dikkat çekerek, yöredeki diğer kerpiç yerleşmelerin de belgelenmesi ve korunması çalışmalarına ışık tutması umulmaktadır.

1.3 Hipotez

Geleneksel kırsal mimarinin pek çok özgün örneğini barındıran ülkemizde özellikle kerpiç yerleşmeler yasal mevzuattaki boşluklardan da dolayı hızlı bir yok olma tehditi ile karşı karşıyadır. Yapılan bu yüksek lisans tezine konu olarak seçilen kerpiç yapılardan oluşan Çıldıroba köyü de somut ve somut olmayan değerleriyle özgün kültürel miraslarımızdan biridir. Bu çalışma ile göçebe Türkmenlerin kültürlerinin yerleşik mimariye nasıl yansıdığı ve günümüze ne kadarının ulaştığı araştırılarak belgelenmeye çalışılmıştır. Coğrafya, iklim, sosyal yapı, ekonomi ve yaşam kültürünün köydeki kerpiç birimlerden oluşan geniş avlulu yapılaşmayı şekillendirdiği görülmüştür.

KİLİS İLİNİN TARİHSEL GEÇMİŞİ, COĞRAFİ VE İKLİMSEL ÖZELLİKLERİ İLE SOSYO-EKONOMİK VE İDARİ YAPISI

Bu bölümde etrafındaki kırsal yerleşmelerle olan ilişkisi ve tezde incelenen Çıldıroba köyüne yakınlığı açısından, Kilis ilinin tarihsel geçmişi, coğrafi ve iklimsel özellikleri ile sosyo-ekonomik ve idari yapısı anlatılmıştır.

2.1 Kilis İlinin Tarihsel Geçmişi

İslami devirlerin Arapça kaynaklarında “Killiz” olarak bahsedilen, Osmanlı hakimiyetindeyken “Kilis” olarak anılan Kilis’in tarihi çok eskiye dayanır [1]. Kilis ilinin ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir fakat ova köylerinin hemen hepsinde höyük bulunması Kilis’in çok eski bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir [14]. İngiltere’de British Museum’da sergilenen Asur dönemine ait çivi yazılı mektuptaki “Ki-li-zi” isimli şehrin Kilis olduğu tahmin edilmektedir [2]. Çivi yazılı kitabeye göre Kilis şehri en az 2800-3000 yıl önce de var olan bir yerleşmedir [1]. Roma İmparatorluğu devrinde burası “Ciliza Sive Urmangiganti” olarak geçmekteydi [2].

Kilis farklı dönemlerde çizilen haritalarda, farklı bölgelerde ve farklı isimlerle gösterilmiştir (Şekil 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5). Martin Hartman haritasına göre eski Killiz, bazı büyük yapı taşlarına rastlanan, günümüzde Kilis’in güneybatısında kalan, Tarzima Han mevkiindedir. Kiepert haritasına göre Kilis’ in 2 km kadar güneydoğusundaki İlizi (İlezi) bahçesi eski şehrin ya da onun bir kısmının yerleştiği yerdir (Şekil 2.6) [2].

Şekil 2.1 Nicolas Sanson tarafından 1652 yılında hazırlanan haritada Halep sancağı sınırlarında Kilis bölgesi, Kilis adı görünmemektedir [3]

Şekil 2.2 Aaron Arrowsmith, Samuel Lewis tarafından 1804 yılında hazırlanan haritada "Korus" adıyla anılan Kilis bölgesi [4]

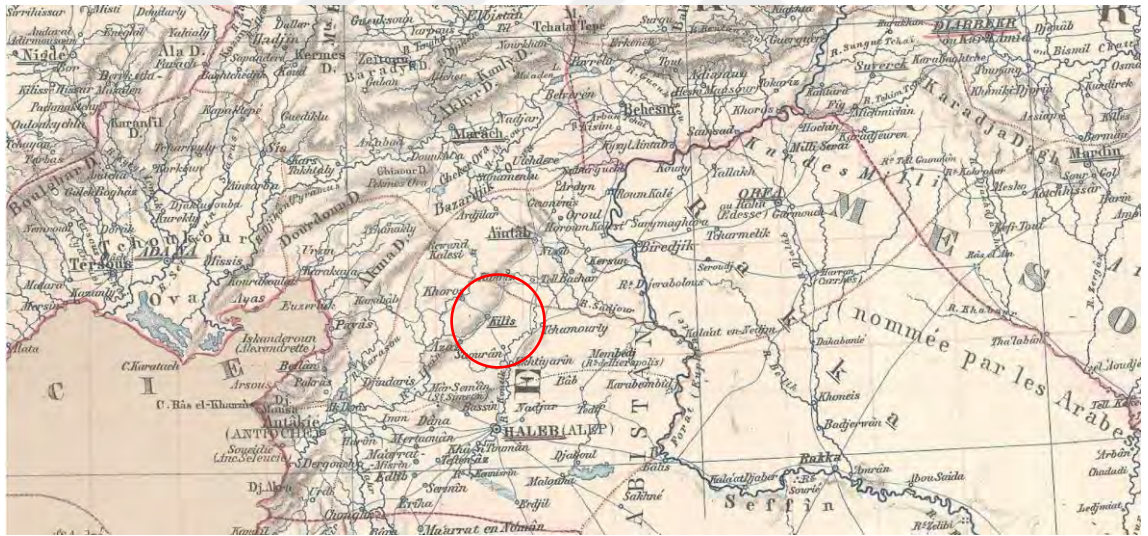
Şekil 2.3 Louis Vivien de St. Martin tarafından 1826 yılında hazırlanan haritada “Cyrrhus” adıyla belirtilen Kilis bölgesi [5]

Şekil 2.4 Conrad-Malte Brun tarafından 1837 yılında hazırlanan haritada “Cyrrhus” adıyla tanımlı Kilis bölgesi [6]

Şekil 2.5 Joseph Grassl tarafından 1860 yılında hazırlanan haritada “Kilis/Ciliza” adıyla Kilis bölgesi [7]

Şekil 2.6 1867 tarihli Kiepert haritasında eski Kilis'in yeri [8]

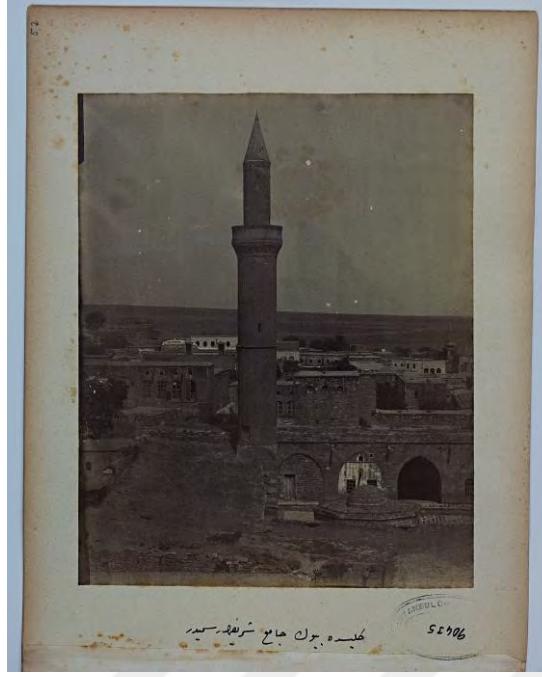
Kilis ilinin tarihi ile ilgili yapılan her araştırmada en kapsamlı kaynak olarak İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yazılan, 1968 tarihli “Abideleri ve Kitabeleri ile Kilis Tarihi” adlı eserde Kilis'in geçmişi ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir [1];

“Kilis tüm tarihi boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak daima Halep’e bağlı kalmıştır. Siyasi kaderi de buraya bağlı olarak değişmiştir. Kilis ve çevresi önce Hitit hakimiyetinde kaldığından taşınır, taşınmaz pek çok Hitit devri eserine rastlanmıştır.

Bu eserlerin bir kısmı Gazi Antep Müzesi'nde sergilenmektedir. Bazı eserler köylerde yapılarda devşirme yapı malzemesi olarak, bahçelerde oturma elemanı olarak hala kullanılmaktadır. Kilis Hititler'den sonra MÖ 1450' de Mısırlılar'ın daha sonra Asurlular'ın egemenliği altında kalmıştır. Pers hükümdarı Kirus'un da bölgeyi ele geçirdiği ve kaynaklarda "Kurus" olarak geçen Kilis Kalesi'ni yaptırdığı düşünülmektedir. Ancak bunu doğrulayan yeterince kaynağa ulaşılmamıştır. Persler'den sonra Makedonya kralı İskender Suriye ve Finike sahilleri boyunca Mısır üstüne yürümüş, Halep ve beraberinde Kilis'i hakimiyetine almıştır. MÖ 323'de İskender öldükten sonra imparatorluğu üç generali tarafından paylaşılmış, Suriye general Selevkides' in (Selefkı) payına düşünce Halep ve beraberinde Kilis iki yüzyıldan fazla Selefkiler'in hakimiyetinde kalmıştır. Oylumhöyük kazılarında bulunan sikkeler Selefkiler'e aittir. MÖ 64 yılında ise Romalılar Selefkiler' in hakimiyetine son vermiş, Suriye'yi, aynı zamanda Kilis'i bir Roma şehri yapmıştır. Kilis sınırları içinde bulunan çok sayıda Latince kitabe, Karnebi köyünde bulunan lahit, Tahtalı köyündeki tanrıça heykeli Roma dönemine tarihlenir. Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı Roma olarak parçalanınca Kilis ve çevresi Doğu Roma topraklarında kalmıştır."

M.S. 638'de Ebu Ubeydet-İbn-İl-Cerrah tarafından fethedilen Kilis, 11. yüzyıla kadar Müslümanlar ve Bizanslar arasında el değiştirmiştir [9].

Kilis' in bu dönemde İslam dünyası için önemli bir konuma geldiği bölgede yapılan cami ve ziyaretgâhlardan da anlaşılır. 732' de yapılan Ulu Camii Emeviler' e aittir, bu da bölgenin Emeviler için önemli olduğunu gösterir [10] (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 Kilis merkezdeki Ulu Cami (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0052) [11]

8. yüzyılda bölgede Avasım denilen sınır boylarına Türkmenler yerleştirilmiştir. Bununla birlikte Orta Asya'dan bölgeye Türkmen göçleri çoğalmış ve Büyük Selçuklu Devleti kurulmuştur [10].

Türkmenler Haçlı Seferleri sırasında Hristiyanlar'a karşı kale vazifesi görmüştür. Haçlı saldırıları sonrasında bölge 1151' de Urfa Kontluğu'na bağlanmış ama kısa süre sonra Türkmenler tarafından tekrar alınmıştır [9].

1250'den sonra Haleple beraber Memlûk egemenliğine geçen Kilis bölgesi 226 yıl onların denetimi altında kalmıştır. Bu dönemde bölge kent olarak gelişmemiştir. Yerleşim kaynaklarda daha çok Azez adıyla geçmektedir [1].

1393' te bölge Timur' un saldırısına uğramış, saldırıda Azez' in harap olması sebebiyle halk Kilis' e göçmüş ve bölge bu sayede gelişerek adını duyurmaya başlamıştır [2].

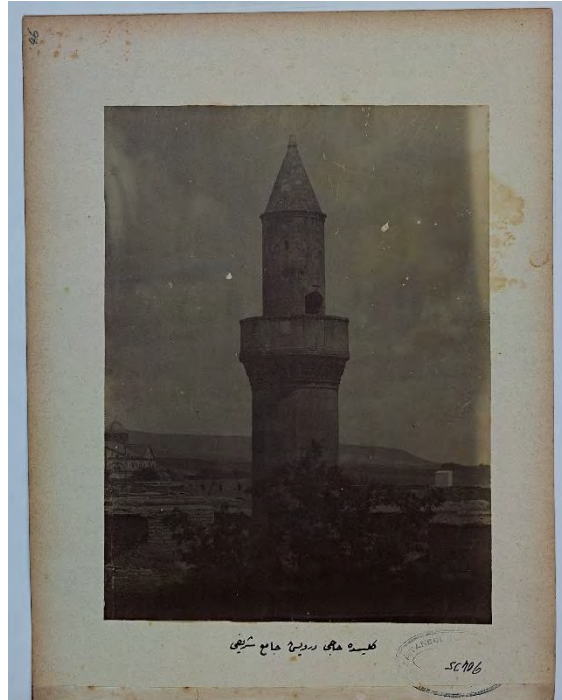
1515' de bölgede Dulkadiroğulları hakimiyet kurmuş, 1516' da ise hakimiyetleri son bulmuştur [10].

Bölge asıl önemini 16. yüzyılda Yavuz Sultan Selim (Hd 1512-1520) tarafından Osmanlı topraklarına katılınca kazanmıştır [2]. 1516 tarihli Mercidabık Savaşı

sonrası bölgede kentleşme başlamıştır. Günümüzde mevcut olan önemli yapıların çoğu bu dönemden kalmıştır (Şekil 2.8, 2.9).

Şekil 2.8 Kilis merkezdeki Tabakhane Camii, 16. yy başları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0050) [11]

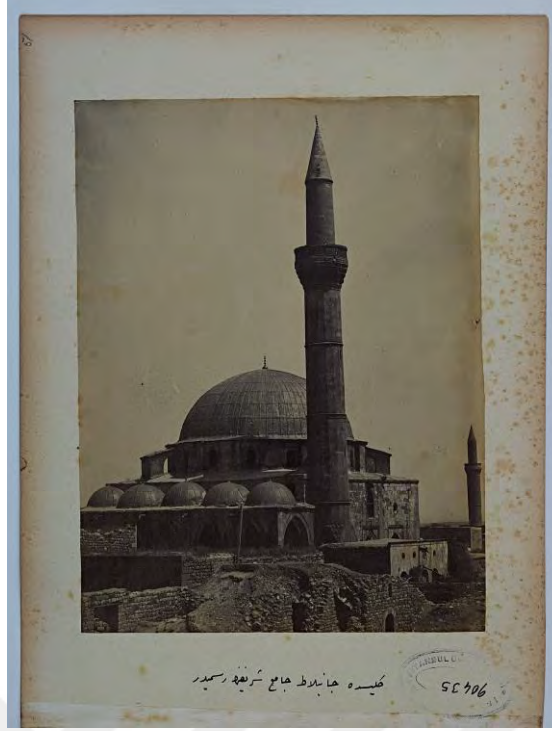
Şekil 2.9 Kilis merkezdeki Hacı Derviş Camii, 16. yy başları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0046) [11]

Bölge Kanuni Sultan Süleyman (Hd 1520-1566) döneminde Valide Sultanlara has olarak verilmiş, bazen mütesellimler tarafından da idare edilmiştir [2].

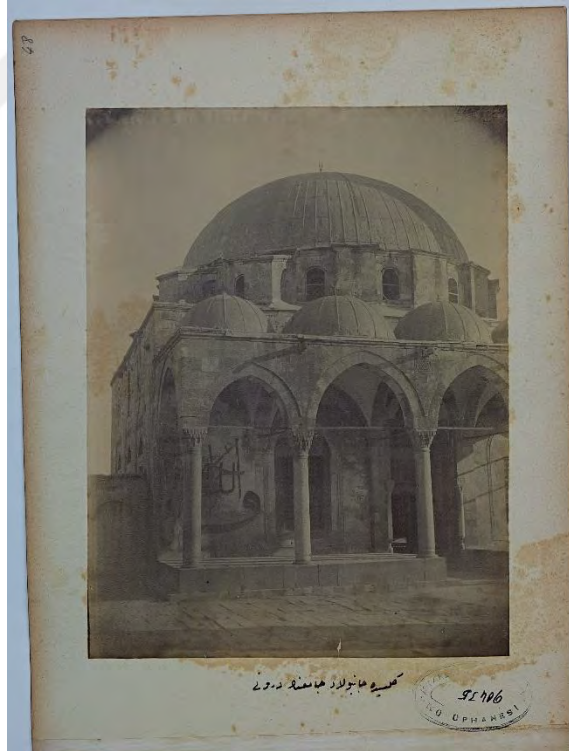
1525-1526 tarihlerinde dönemin Kilis valisi Abdülhamid el-Murtaza tarafından yapılan Mevlevihane yapısı ilk Osmanlı eserlerinden biridir [2] (Şekil 2.10). Savaşta Osmanlı'ya yardım eden Canbolad ailesine yurtluk olarak verilen bölgede, adı geçen aile tarafından pek çok imar faaliyeti yapılmıştır. 1553 yılında Canbolad Bey mevlevihanenin güneybatısına cami, medrese ve türbeden oluşan bir külliye yaptırmıştır [2] (Şekil 2.11, 2.12).

Şekil 2.10 Mevlevihanenin görünüşü (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0042) [11]

Şekil 2.11 Canbolad Camii, 1553 (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0051) [11]

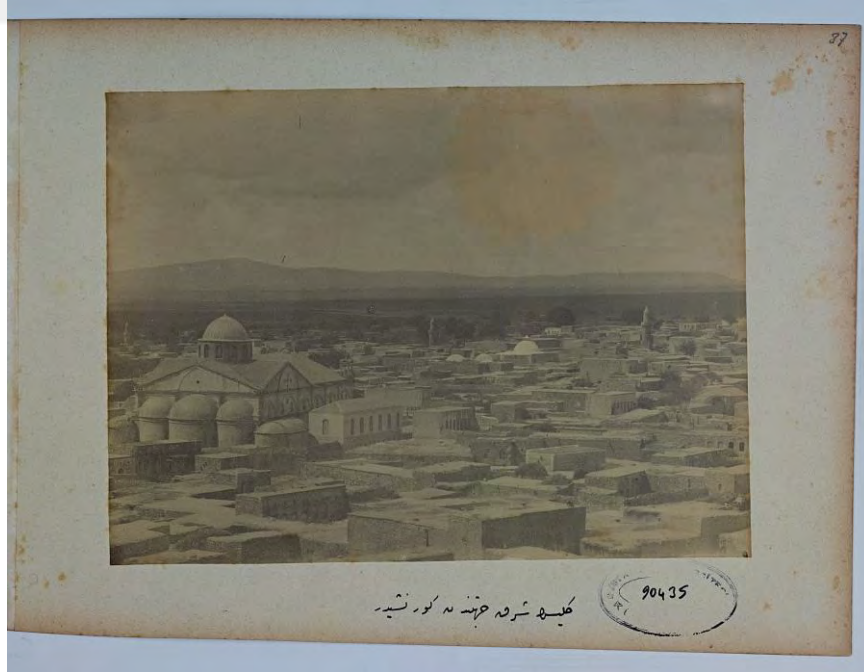

Şekil 2.12 Canbolad Camii içi, 1553 (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0048) [11]

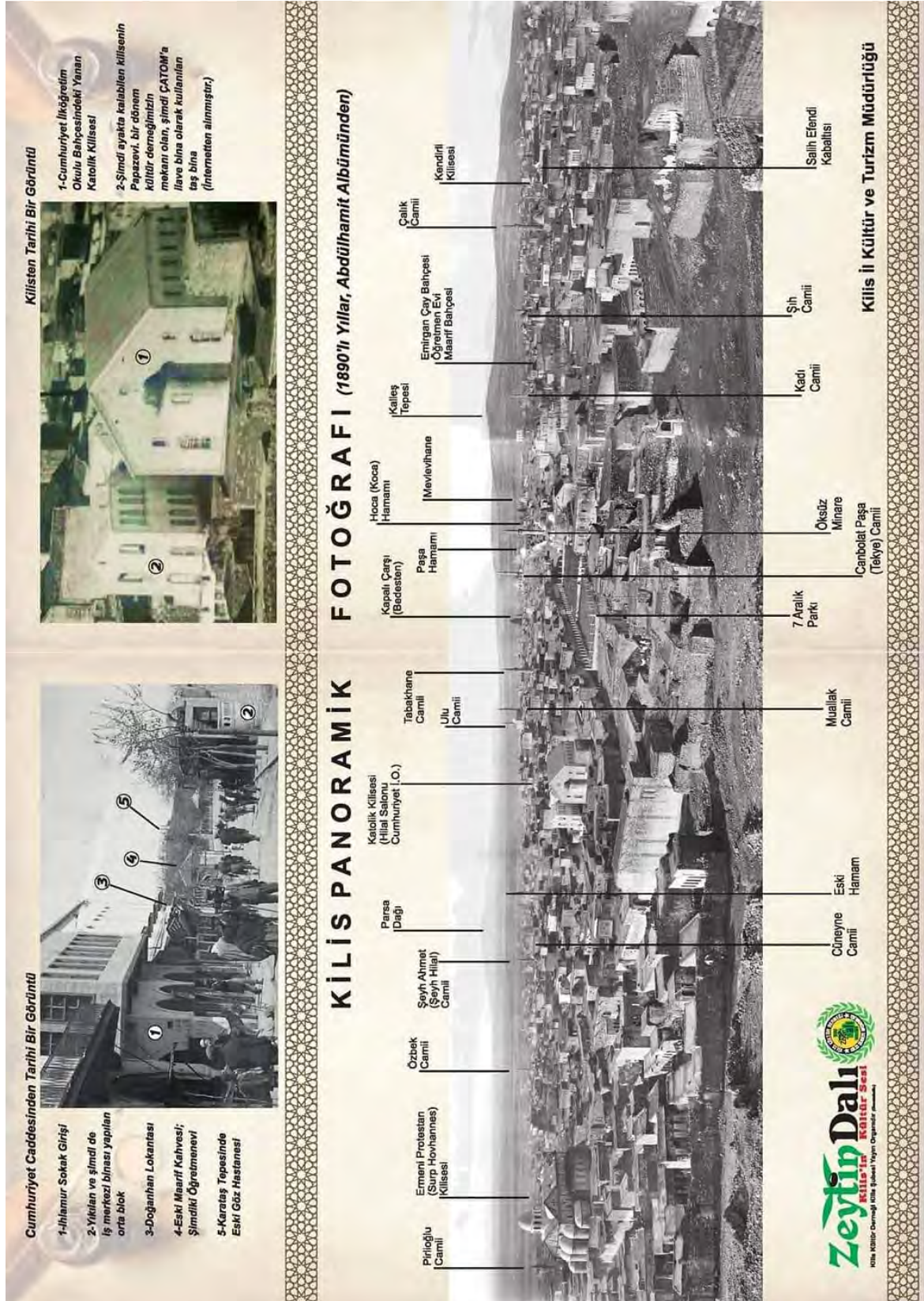
19. yy sonlarında da kent içindeki bu önemli eserler, şehir silüetinden net olarak okunabilmektedir (Şekil 2.13, 2.14, 2.15, 2.16).

Şekil 2.13 Doğu yönünden Kilis'e bakış, 19. yy sonları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0036) [11]

Şekil 2.14 Doğu yönünden Kilis'e bakış, 19. yy sonları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0037) [11]

Şekil 2.15 1890'lı yıllarda Kilis, (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi) [12]

Şekil 2.16 Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi, 19. yy sonları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi, No: 90435/0053) [11]

Kilis, Osmanlı Devleti'nin son döneminde, 24 Ağustos 1914' te Halep' ten ayrılarak Antep'e bağlanmış, 25 Şubat 1915' te Antep' ten ayrılarak tekrar Halep' e katılmıştır.

1. Dünya Savaşı' nda Halep itilaf devletleri tarafından işgal edilince bağımsız bir sancak olmuştur [9].

6 Aralık 1918' de İngilizler tarafından işgal edilen yerleşim 29 Ekim 1919' da İngilizler tarafından Fransızlar'a bırakılmıştır (Şekil 2.17).

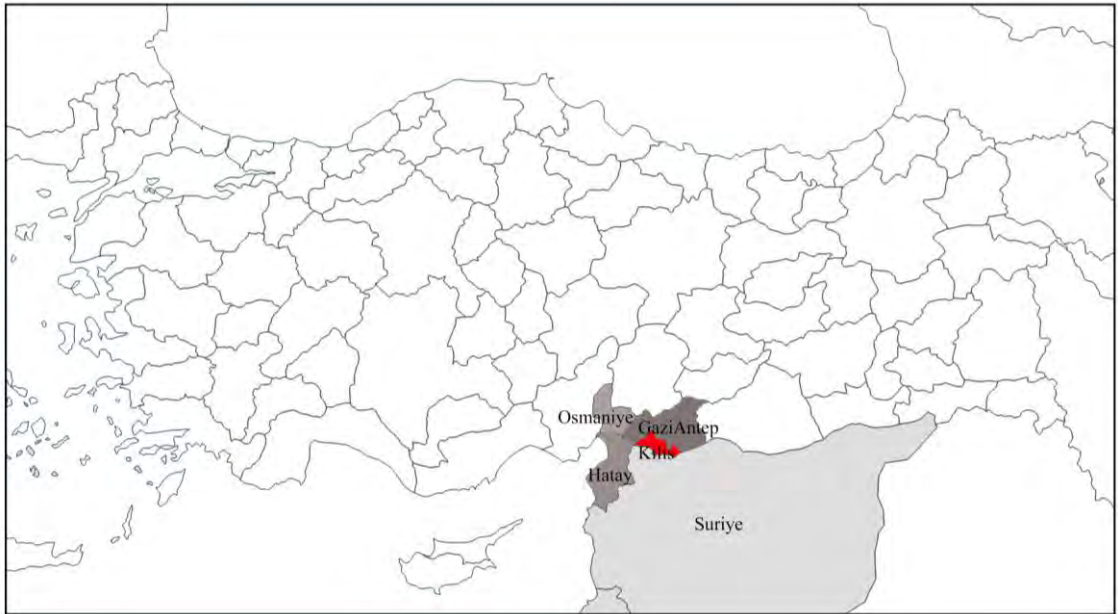
Şekil 2.17 İşgalin ilk yılları Fransız karargâhı (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi) [12]

20 Ekim 1921’de Fransa ile yapılan Ankara Antlaşması ile belirlenen sınır çizgisi Kilis bahçelerinin büyük bir kısmını Suriye’ de bırakıyordu. 1926’da Türkiye ile Suriye arasında yapılan sınır incelemeleri sonucunda bu durum bir ölçüde düzeltilmiş, bahçelerin bir kısmı ve bir kaç köy yeniden Türkiye topraklarına katılmıştır [2].

3 Haziran 1995’ te Bakanlar Kurulu kararıyla il statüsü kazanan Kilis Türkiye’ nin 79. ili olmuştur [9].

2.2 Kilis İlinin Coğrafi ve İklimsel Özellikleri

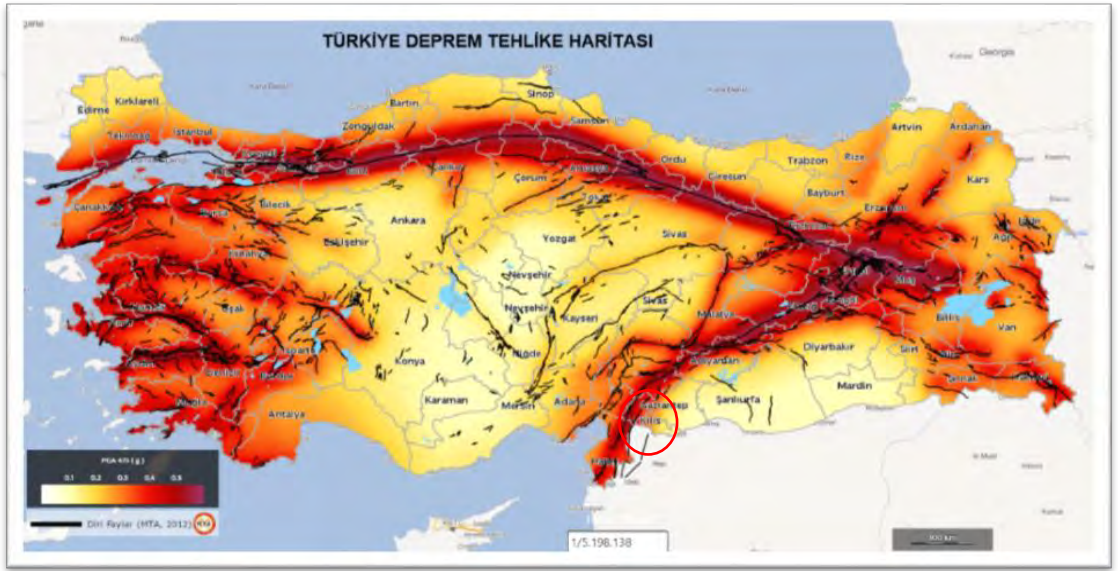
Kilis ili Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi arasında bir geçiş alanıdır. Kuzey ve doğusunda Gazi Antep, batısında Hatay, güneyinde ise Suriye ile çevrelenmiştir (Şekil 2.18). Kilis il merkezinin Gazi Antep’ e uzaklığı 60 km olup, Gazi Antep-Halep ve Gazi Antep-İskenderun yolu üstünde bulunmaktadır. Kent batıda Şeyh Ahmet ile kuzey doğuda Şurahbil tepeleri üzerinde kurulmuştur. [2]. Resul Osman ve Kalleş tepeleri de şehrin önemli tepeleridir. Denizden ortalama yüksekliği fazla olmayan (663 m) ilde genel olarak kuzey ve kuzey batıda yüksekliğin arttığı, güneyde ise azaldığı görülür [13].

Şekil 2.18 Kilis’in Türkiye haritasındaki konumu (Yazar tarafından renklendirilmiştir.)

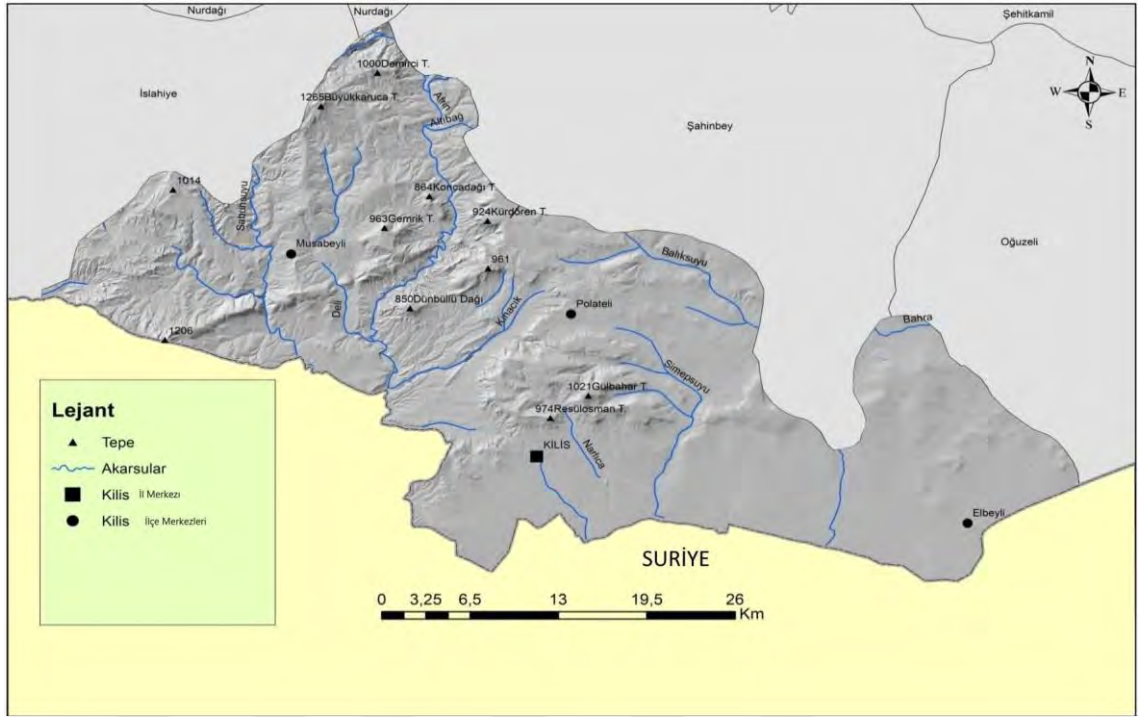
Kilis ilinde yer alan düzlüklerin en önemlisi yaklaşık 110 km² lik alanı ile Kilis Ovası ve yaklaşık 70 km²lik alanı ile Elbeyli Ovası' dır [10]. Kilis yerleşimi Kilis Ovası' na kurulmuş ve bu topografik koşulun etkisiyle dairesel biçimde gelişme göstermiştir [15]. Cumhuriyet devrine kadar bu dairesel formu korumuş, cumhuriyet devri boyunca ise bu formu kaybetmiş ve dörtgene benzer bir şekil almıştır [22].

Kilis ili Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın güncellenen deprem tehlike haritası verilerine göre 0,2 g'lık bölgede yer almakta olup (Şekil 2.19) [16] bölgede ara sıra hafif depremler meydana gelmektedir. Kilis' te 1738, 1807, 1820 yıllarında önemli depremler olmuştur [17].

Şekil 2.19 AFAD, 2018, Türkiye Deprem Tehlike Haritası [16]

Kilis ilinin en önemli su kaynakları Afrin Çayı, Sabun, Sinnep ve Balık Sularıdır. Bu akarsular batı ve kuzeybatı tarafında daha sık bir ağa sahiptir. Asi Nehri'nin önemli bir kolunu oluşturan Afrin Çayı yaklaşık 70 km uzunluğa sahiptir (Şekil 2.20) [13]. Sabun Suyu 50 km, Sinnep Suyu 30 km ve Balık Suyu 45 km uzunluğa sahiptir [17].

Şekil 2.20 Afrin Çayı, Sabun, Sinnep ve Balık Suları'nın güzergahları [13]

Kilis genelinde Akdeniz iklimi etkileri görülmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Yıllık ortalama sıcaklık 17,09°C'dir. Kış mevsimi sıcaklık ortalaması 6,66°C, yaz mevsimi 25°C'nin üzerinde seyrederek. Geçiş mevsimlerinden yazı takip eden sonbahar, kışı takip eden ilkbahardan daha sıcaktır. En soğuk ay Ocak ayıdır, en yüksek sıcaklıklara ise Temmuz ve Ağustos ayında ulaşılır. Kilis 'te ortalama sıcaklığı 0°C'nin altında ay bulunmaz [15].

Yıllık ortalama yağış miktarı yaklaşık 500 mm' dir. En az yağışlı mevsim yazdır. Kış ayları en yağışlı mevsimi oluşturur. Ortalama yağışlı gün sayısı 84' tür. Kar yağışları nadiren olup yıl içinde 2-3 günü geçmez. Yıllık ortalama güneşsiz gün sayısı 50' dir [15].

Zeytinlikler ve üzüm bağları bitki örtüsünün çoğunluğunu oluşturur. Ormanlık alanlar oldukça sınırlıdır [18].

2.3 Kilis İlinin Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısı

Daha önce Gazi Antep'e bağlı bir ilçe olan Kilis 1995 yılında Gazi Antep'ten ayrılıp il olmuştur.

Kilis ve civarında Abbasiler zamanından beri Türkler konumlandığı bilinmektedir. Kayılar ve Kayılar' dan sonra bölgeye yerleşen Kıpçak Türkleri Kilis' in daima Türk kalmasını sağlamışlardır [20]. Kilisli Türkmenler I. Haçlı Seferi sırasında topraklarını ve dillerini korumak için savaşmışlardır. 1084'ten beri bir Arap kenti olan Halep' e yönetim bakımından bağlı olsalar da, Türkmenler çok sayıda düşünürleri sayesinde dillerini ve geleneklerini çok az değişikliklerle korumayı başarmışlardır [19]. Kilis halkının konuştuğu dil mensup oldukları Kayı ve Kıpçak boylarının dilleridir [20].

Ancak Suriye ile geçmişten günümüze gelen ilişkiler ve Suriye' den gelen göçler neticesinde günümüzde toplum yapısı değişmeye başlamış, kent merkezinde ve köyde konuşma dilinde de değişiklikler olmuştur.

Örf ve adetler Kayı ve Kıpçak Boyu Türkmenleri'nin adetlerini yansıtmaktadır. Göçebe hayatı yaşayan Türkmenler kent ve köy yaşamlarına da bunu yansıtmışlardır. Köylerde daha belirgin olsa da, her evde her an göçe hazır bir yaşam tarzının izleri gözlenmektedir. Yataklar gece yere serilip, sabah toplanarak "yükçük" denilen odanın uygun bir yerindeki girintili yere koyulur. Bu yatakların altında da evin kadınının kıymetli eşyalarını ve giyeceklerini koyduğu sandıklar vardır. Evin diğer eşyaları da her an taşınmaya hazır durumdadır [21].

Köyde ve kentte toplanma, eğlenme ve öğrenme mekânları olan köy odaları vardır. Kentte, varlıklı ailelerin evinin bir odası toplanma için ayrılır, akşam yemeğinden sonra misafirler burada ağırlanır. Burada çeşitli oyunlar oynanır, sohbet edilir, belirli konularda bilgili kişilerden eğitim alınır, düşünceler tartışılır, bilgi alışverişinde bulunulur [21].

Gazi Antep ve Halep' in yaklaşık olarak ortasında yer alan Kilis, Cumhuriyet devri öncesinde çok eski ve büyük bir şehir olan Halep' in etki bölgesi içinde kalmış, yörede üretilen tarım ürünlerinin toplanması ve dışarıdan gelen malların dağıtımı buradan yapılmıştır. Cumhuriyet devrinde ise Gazi Antep, yeni oluşan koşullarla yol

ağını ve sanayisini geliştirmiş, bölge ticaretinin odağı olunca, Kilis daha geri planda kalmıştır [18].

Kilis'te ticaret 1950'li yıllardan itibaren önem kazanmaya başlamış, özellikle 1960'dan sonra sınırın mayınlanmasıyla (1958), gayriresmi sınır ticareti artmış, tüm bunlar şehre canlılık kazandırmıştır. 1970'li yılların sonuna kadar bu durum devam etmiş, kırdan kente göçün de artmasıyla şehir hızla gelişmiştir. 1978'de sıkı yönetim ve 12 Eylül 1980 hareketiyle gayriresmi sınır ticareti sekteye uğramış ve göçler başlamıştır [22].

Günümüzde ticaret tarımsal ve hayvansal ürünlerin ihracatı ile yöre halkının ihtiyacı olan mamüllerin ithalatına dayanır. Kilis daha çok dışarıdan gelen malların dağıtımında önem taşır. Tarımsal faaliyetler hem kırsalda hem de şehir hayatında önemli bir yer tutar. Yörede ticari aktivite de büyük ölçüde tarımsal üretime bağlıdır. Tarla ürünleri arasında en çok buğday, arpa, kırmızı mercimek yetiştirilmektedir. Sebze ürünlerinde ise en çok biber, domates ve salatalık üretilmektedir. Meyve üretiminde ise zeytin ve üzüm ilk sıradadır [23].

Hayvancılık tarımsal faaliyetlerin yanında ikinci planda kalmaktadır [18].

Sanayi de tarımsal ve hayvansal kaynak potansiyeline yöneliktir. Zeytinden zeytinyağı, üzümünden pekmez ve alkol, buğdaydan un ve bulgur üretimi yapılır [18].

Zeytinden zeytin yağı üretilir, ihtiyaç fazlası dağıtılır, üzüm işlenerek içki yapımı için diğer illerdeki fabrikalara gönderilir, kalanı pekmez imalathaneleri tarafından değerlendirilir [23]. 1965 yılında yapılan nüfus sayımında kır nüfusu 36.997, kent nüfusu 38.095 olmak üzere toplamda 75.092 nüfusa sahiptir [24] (Tablo 2.1).

Tablo 2.1 TÜİK verilerine göre 1965 yılı Kilis ili nüfus bilgileri [24]

	Toplam	Erkek	Kadın
Şehir	38095	19341	18754
Köy	36997	18542	18455
Toplam	75092	37883	37209

İl olmadan hemen önce 1990 yılında yapılan nüfus sayımında kır nüfusu 38.870, kent nüfusu 82.882, toplam nüfus 121.752 olarak belirlenmiştir [24] (Tablo 2.2).

Tablo 2.2 TÜİK verilerine göre 1990 yılı Kilis ili nüfus bilgileri [24]

	Toplam	Erkek	Kadın
Şehir	82882	44380	38502
Köy	38870	18573	20297
Toplam	121752	62953	58799

İl olduktan sonra 2000 yılında yapılan nüfus sayımında kır nüfusu 16.717, kent nüfusu 70.670 olmuş, toplam nüfus 87.387' e gerilemiştir [24] (Tablo 2.3).

Tablo 2.3 TÜİK verilerine göre 2000 yılı Kilis ili nüfus bilgileri [24]

	Toplam	Erkek	Kadın
Şehir	70670	35246	35424
Köy	16717	8508	8209
Toplam	87387	43754	43633

TÜİK 2019 verilerine göre Kilis'in toplam nüfusu 75.520 erkek, 69.970 kadın olmak üzere 142.490' dır [24] (Tablo 2.4).

Tablo 2.4 TÜİK verilerine göre 2019 yılı Kilis ili nüfus bilgileri [24]

	Toplam	Erkek	Kadın
Şehir	108172	53947	54225
Köy	34318	18573	15745
Toplam	142490	75520	69670

Suriye’ de yaşanan iç karışıklık ve savaş neticesinde Türkiye’ ye göç eden Suriyeliler’ in bir kısmı Kilis’ e yerleşmiştir. Yerli nüfus 142.490 iken kayıtlı Suriyeli göçmen sayısı 108.290’ dır [25]. 21.04.2021 itibariyle, bu göçmenlerden 8.467’ si Elbeyli ilçesinde bulunan geçici barınma merkezinde kalmakta, geri kalanlar kent merkezinde yaşamaktadır [25].

Kilis-Suriye sınırı herhangi bir akarsu, dağ, uçurum gibi doğal sınırlarla ayrılmamış, tamamen beşeri bir sınırdır. Suriye’ den yapılan göçün zorunlu bir göç olması, Kilis ile Suriye arasında insan geçişini zorlaştıracak herhangi bir doğal sınır olmaması, var olan akrabalık bağları, can güvenliği tehlikede olan insanların en yakında güvenli mekân arayışı gibi sebepler çok sayıda Suriyeli’ nin Kilis’ e göç etmesinin önünü açmıştır [26].

ÇILDIRROBA KÖYÜNÜN TARİHSEL GEÇMİŞİ, COĞRAFİ VE İKLİMSEL ÖZELLİKLERİ İLE SOSYO- EKONOMİK VE İDARİ YAPISI

Bu bölümde Çıldıroba köyünün tarihsel geçmişi, coğrafi ve iklimsel özellikleri, sosyo-ekonomik ve idari yapısı hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1 Çıldıroba¹ Köyünün Tarihsel Geçmişi

Çıldıroba, Kilis ilinin Elbeyli ilçesine bağlı bir köydür. Kaynaklarda köyün Oğuzlar'ın Alkirevli boyunun Elbeyli Türkmen aşiretine mensup yörükler tarafından kurulduğu yazmaktadır. Bu Türkmen aşiretine mensup insanların Türkiye ve Suriye' de değişik yerleşim yerleri vardır [29].

Orta Asya' da yaşayan Oğuz-Türkmen boyları 13. Yüzyıldaki Moğol istilasından sonra göç etmeye başlamışlardır. Türkmenler'in göç için tercih ettikleri yerlerin başında Anadolu gelmektedir. Anadolu'da boş topraklara yerleşerek buraları mamur hale getiren bu boylar Anadolu'nun Türkleşmesinde de büyük rol oynamışlardır [28]. Göç eden Türkmenlerden biri de İlbeyli (Elbeyli) aşiretidir [29].

İlbeyli (Elbeyli) aşireti 15. yy başlarında 26 oymakla birlikte Sivas-Amasya bölgesinde yaşamıştır [30]. Osmanlı imparatorluğunun uyguladığı konar-göçer aşiretlerin çeşitli sebeplerle dönem dönem belli merkezlere iskân ettirilmesi siyaseti neticesinde, İlbeyli aşiretinin bir kısmını da 1691-1696 yılları arasında Halep'in kuzeyindeki Menbiç yakınlarında, Rakka bölgesinde zorla iskan ettirilmiştir. İlerleyen zamanlarda burada kalmak istemeyen bazı İlbeyliler bölgeden ayrılarak ya da kaçarak eski bölgelerine gitmiş, bir kısmı ise başta Antep olmak üzere güney bölgelerde kalmıştır [30].

¹ Çıldıroba köyünün isminin kökenine dair net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1921’de Türkiye ile Suriye arasındaki sınır antından sonra İlbeyli aşiretine ait bazı yerleşim yerleri Suriye’de kalmıştır. Gazi Antep’te kalan İlbeyli köyleri ise Oğuzeli ve Elbeyli ilçelerine bağlıdır [31]. Gazi Antep’e bağlı Elbeyli ilçesi 1995 yılında Kilis’in il olmasıyla ilçe olarak Kilis iline bağlanmıştır. Çıldıroba köyü de Elbeyli ilçesine bağlı Türkmen köylerinden biridir. Kaynaklarda köyün yarısının Türkmen olduğu belirtilmektedir [29].

3.2 Çıldıroba Köyü Coğrafi ve İklimsel Özellikleri

Kilis kent merkezine uzaklığı 27 km, bağlı olduğu Elbeyli ilçesine uzaklığı 6 km olan Çıldıroba Köyü, Elbeyli ilçesinin güneybatısında yer almakta olup Suriye sınırına sıfır noktasındadır [13] (Şekil 3.1, 3.2). Çıldıroba bir ova köyüdür ve yaklaşık 20 hektarlık bir alana yayılmıştır. 2 km kadar güneydoğusundaki Alahan Köyü’nden Çamurlu Deresi geçen [13] köyün 4 km kadar kuzeybatısından da Vahvin deresi akmaktadır. Köyün 4 km’ye yakın kuzeybatısında Suriyeli göçmenlerin kaldığı geçici barınma merkezi vardır.

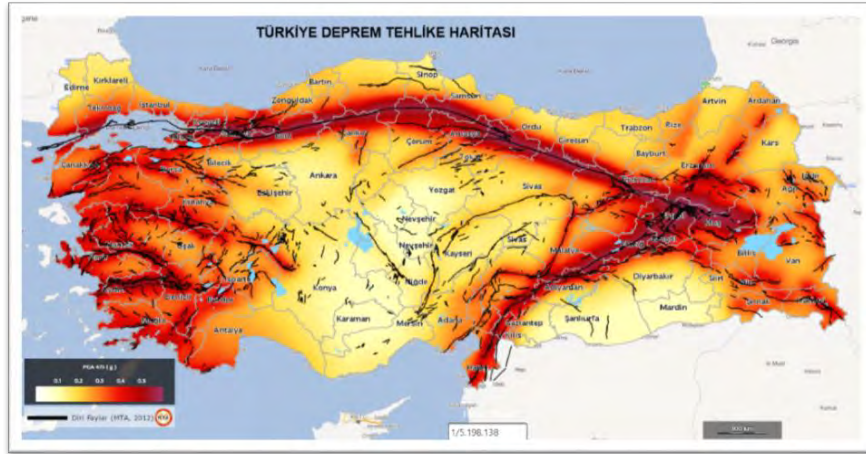

Şekil 3.1 Elbeyli ilçesinin Kilis il haritasındaki konumu

Şekil 3.2 Çıldıroba köyünün Kilis il haritasındaki konumu

Köy Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)’ın güncellenen deprem tehlike haritası verilerine göre 0,1g’lik bölgede yer almaktadır [16] (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 AFAD, 2018, Türkiye Deprem Tehlike Haritası [16]

Akdeniz ikliminin etkileri görülen köyde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır.

3.3 Çıldıroba Köyü Sosyo-Ekonomik ve İdari Yapısı

Aslında bir Türkmen köyü olan Çıldıroba'ya zamanla Arapların da yerleşmesiyle Türkçe'nin yanı sıra Arapça da konuşulur olmuştur.

Türkmen boylarının gelip yerleştiği köyde göçebe hayat tarzının izleri görünür. Şinasi Çolakoğlu 1998 tarihli kitabında bu durumdan şöyle bahsetmiştir: *“Evler ince, uzun ‘mağ’ denilen ve tek oda halinde, bir çadırı andırır biçimdedir. Mekâna giriş kısmında bir ocak yer alır ve bu ocak ve çevresi aynı zamanda mutfak ve banyo görevi görür. İçilecek su bir kabın içinde, her an taşınabilir cinsten bu bölümde bulunur. Ekmek pişirmeye yarayan sac da kolay taşınır bir gereçtir. Evde kullanılan her şey hemen yüklenip taşınacak türdendir. Hububatlar çuvallar içinde ve taşınmaya hazır, diğer dayanıklı sıvı besinler de benzeri kaplar içindedir. Gece yatılırken serilen yataklar sabah bükülür ve zahirelerin saklandığı çuvalların üzerine koyulur.”* [21]. Çolakoğlu' nun tespitleri, tez çalışmasında köy sakinlerinin anlattıkları ve edinilen izlenimler köy genelinde göçebe hayat tarzının derin izlerinin hala korunduğunu, her an göçe hazır yaşam düzeninin yaşam kültürü haline geldiğini gösterir.

Bayram şenlikleri, düğünler, toplantılar köy meydanında yapılmaktadır [32]. Köyde, toplanma, eğlenme merkezi işlevi gören bir köy odası vardır. Köy odası köylünün

buluşma, konuşma yeri, köyün sorunlarının ve kişisel sorunların tartışıldığı ve bu sorunlara çözüm arandığı sosyal bir mekândır [21].

Köydeki tek ilkokul 2016 yılında kapanmış ve köyde taşınmaz eğitime geçilmiştir. Ayrıca köyde kadınlar için açılmış bir halı kursu vardır.

Köye su 1975'te, elektrik ise 1980'de gelmiştir.¹

Eskiden köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık iken, günümüzde hayvancılık faaliyetleri azalmıştır. Köy halkının ilk zamanlardaki en büyük geçim kaynağı ilk zamanlarda develerle yapılan taşımacılıktır. 1961 yılına kadar yapılan devecilikle, tarımdan sağlanan ürünler Kilis merkezindeki hanlara taşınmıştır. Günümüzde de taşımacılık işine kamyon ve tırlarla devam edenler vardır.

Yaklaşık 50 yıl öncesine kadar her evin ortalama 50-60 küçük baş hayvanı varken, günümüzde bu sayı 10 ve altına kadar düşmüştür. Tüm hayvanlar tek bir çoban tarafından otlatılmaktadır. Hayvancılığın çok olduğu dönemlerde hayvanların Mart ayında Kilis' in batısındaki Martaval civarına otlatmaya götürüldüğü, Mayıs ayının 15' ine kadar 2 ay orada kalındığı, daha sonra geri dönüldüğü öğrenilmiştir.

Günümüzde ise esas geçim kaynağı tarımdır. Çıldıroba köyü, Tarım ve Köy İşleri'nin belirlediği 1. Sınıf Arazi sınıfına dahildir. Düz, derin, verimli, kolay işlenebilen bir toprak yapısı vardır. Toprağı iyi drenaja sahiptir. Çapa bitkileri ve diğer entansif yetiştirilen ürünlere uygundur [13].

Sulama suyu komşu köy Alahan'a ulaşan Kayacık Barajı'ndan sağlanmaktadır. Köy sakinlerinin bir kısmının bazı tarlaları komşu köyler Alahan ve Salhan'dadır. Tarlalar, barajdan gelen suyun Suriye'ye giden atık kısmının üzerine kurulan su pompaları ve su motorlarıyla sulanmaktadır.

Sulama suyu komşu köyden sağlandığı için yakın zamana kadar köyde sadece, Ekim ayında, arpa, buğday ve mercimek ekimi yapılmaktaydı. Mercimeğin işçiliği zor ve fazla olduğu, aynı zamanda bitkinin kökünde onu öldüren bir böcek türediği için ekimi bırakılmıştır. 2010'dan sonra, tarlalarında yeri olan bazı evler, kendi zeytinyağlarını çıkaracak kadar zeytin yetiştirmeye başlamıştır.

¹ Mustafa Demir ile yapılan 07.11.2020 tarihli sözlü görüşmeden edinilen bilgidir.

Zeytin fazla su istemediği için, köyde yaygınlaşmıştır. Alahan köyünde tarlası olanlar mısır, buğday, karpuz ekmektedirler. Karpuz yılın ikinci mahsülü olarak yetiştirilmektedir. Köydeki su kuyularının çoğalmasıyla, sulama suyuna erişim de artmıştır. Böylece kavun, biber, patlıcan, domates ekimi de mümkün olmuştur.

Çıldıroba Köyü' nün TÜİK verilerine göre nüfusu 2007' de 431 iken, 2019 yılında 143 erkek, 147 kadın olmak üzere 290' a düşmüştür [24]. Köy nüfusunun çoğunu yaşlılar oluşturmaktadır. Çocuklar ve orta yaşlıların çoğu devamlı olarak köyde yaşamamakta, köye bayram, düğün vs gibi önemli günlerde, dönemsel olarak gelmektedirler. Suriye' den gelen göçmenlerden de köye yerleşenler olmuştur. 2020 yılının Mart ayında ülkemizde de etkileri görülmeye başlayan Covid-19 hastalığı köy nüfusunu da etkilemiş, kentten köye doğru tersine göçler başlamıştır.¹

¹ Mustafa Demir ile yapılan 10.08.2020 tarihli sözlü görüşmeden edinilen bilgidir.

ÇILDIROBA KÖYÜ YERLEŞİM DOKUSUNUN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

Çıldıroba köyü Elbeyli Ovası'nda yaklaşık 20 hektarlık bir alanda dairesel ve organik şekilde gelişmiş bir kırsal sınır yerleşimidir. Köyün yerleşimine ait bulunabilen en eski görsel Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan 1950 tarihli ortofotodur (Şekil 4.1) [57]. Bu tarihte köyün kuzeybatısı dışındaki bölgelerde yerleşim olduğu ve köyün sınırlarının hemen hemen oluştuğu görülmektedir. İlerleyen dönemlerde yeni yapılan yapılarla bu sınırın dışına çok fazla çıkılmamıştır.

Şekil 4.1 Çıldıroba köyüne ait 1950 tarihli ortofoto, HGM Arşivi [57]

Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan 1968, 1985 ve 1999 tarihli diğer ortofotolardan köyün sınırları dahilinde yeni yapı inşasıyla büyümesini ve gelişmesini görmek mümkündür [57]. 1968 yılına ait ortofotoda köyün kuzeybatısında da yapılaşmanın başladığı görülmektedir. Bu haliyle köy yerleşimi neredeyse fiziksel olarak tam bir dairesel form almıştır (Şekil 4.2)

Şekil 4.2 Çıldıroba köyüne ait 1968 tarihli ortofoto, HGM Arşivi [57]

1985 yılında köy içindeki yapılaşma artmış, boş alanlar azalmıştır. Ayrıca güneybatı yönü dışında diğer yönlerde 1968'teki sınırının dışında yapılaşmalar olmuş, yerleşim sınırı köşelerden büyümeye başlamıştır. Bu yönlerdeki büyüme ile köy dairesel yerleşim plan özelliğini kısmen kaybetmiştir (Şekil 4.3).

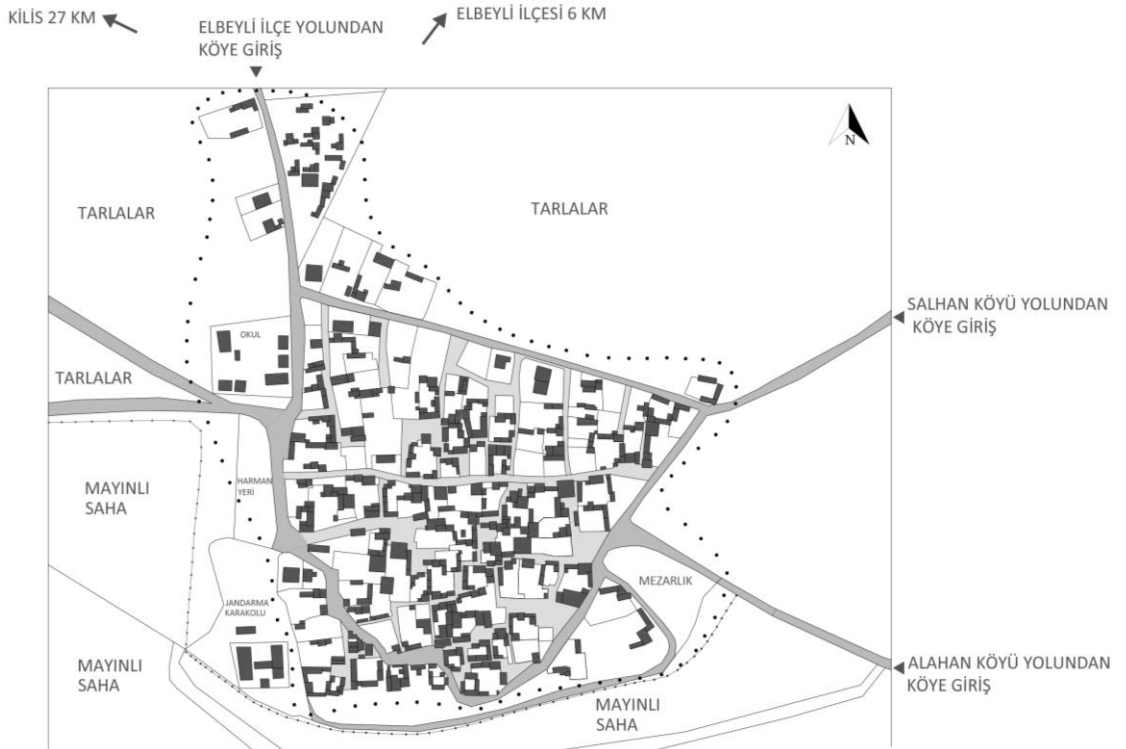

Şekil 4.3 Çıldıroba köyüne ait 1985 tarihli ortofoto, HGM Arşivi [57]

1999 yılında ise kuzey yönünde, köyü ana yola bağlayan yol üzerinde yeni yapıların arttığı görülmektedir (Şekil 4.4). Köyün güneyinde Suriye sınırı olduğundan yeni yapılar halen köyün kuzeyindeki ve doğusundaki tarlalara doğru yapılmaktadır. Bunun dışında köyün genel yerleşim planında bir değişim olmamıştır (Şekil 4.5).

Şekil 4.4 Çıldıroba köyüne ait 1999 tarihli ortofoto, HGM Arşivi [57]

Şekil 4.5 Çıldıroba köyü vaziyet planı

Günümüzde Çıldıroba köyü resmi kayıtlara göre 87 parselle ayrılmıştır. Fakat çalışma alanında yerinde yapılan analizler ve köye ait uydu fotoğraflarından köyün 129 parselden oluştuğu izlenimi edinilmiştir. 129 parselin 8'i boştur, geri kalan parsellerin 7'sinde kamu yapıları, 114'ünde ise konutlar vardır. Köy halkının akrabalığa dayalı sosyal ilişkilerinden dolayı keskin parsel sınırları yoktur. Yerleşmedeki konutlar genellikle tek parselde konumlanmıştır ancak aynı parsel içinde, ortak bir avluyu paylaşacak şekilde, kardeşlerin yerleştiği (2 parselde 2'şer konut 2 parselde de 3'er konut) farklı konutlara da rastlanmıştır. Köyde toplamda 120 konut, 7 kamusal yapı olduğu tespit edilmiştir.

Köyün özgün dokusunu geleneksel yöntemle inşa edilmiş kerpiç yapılar oluşturmaktadır. 120 haneli yerleşme bir avlu içindeki farklı işlevli yapı birimlerinden meydana gelmektedir. 120 konuttan yaklaşık 100'ü geleneksel yöntemle inşa edilmiş kerpiç yapılardır. Geri kalanlar ise geleneksel olmayan yöntemler ve malzemelerle yapılmış yeni yapılardır. Bir avlu içinde hem kerpiçle hem de yeni yapı malzemeleriyle yapılmış birimler de vardır.

Şekil 4.6 Çıldıroba köyü cami minaresinden köyün doğu bölümünün görünüşü, 2020

Şekil 4.7 Çıldıroba Köyü cami minaresinden köyün kuzey bölümünün görünüşü, 2020

Şekil 4.8 Çıldıroba Köyü cami minaresinden köyün güney bölümünün görünüşü, 2020

Geleneksel yapıların parsel içindeki konumlarında ve mimari biçimlenişlerinde yöredeki topografya, iklim, tarımsal faaliyetler, sosyal yaşantı ve güvenlik ihtiyacı etkili olmuştur. Bu yapılar Kilis kent merkezindeki geleneksel taş yapılarda olduğu gibi avlu etrafında şekillenmiş dışa kapalı yapılardır. Tarım alanı olan bölgede,

kullanıcıların mahsüllerini, üzümlerini, zeytinlerini koymak için bir alana ihtiyaç duyması avlulu mimarının tercih edilmesinin en büyük sebeplerindendir [14].

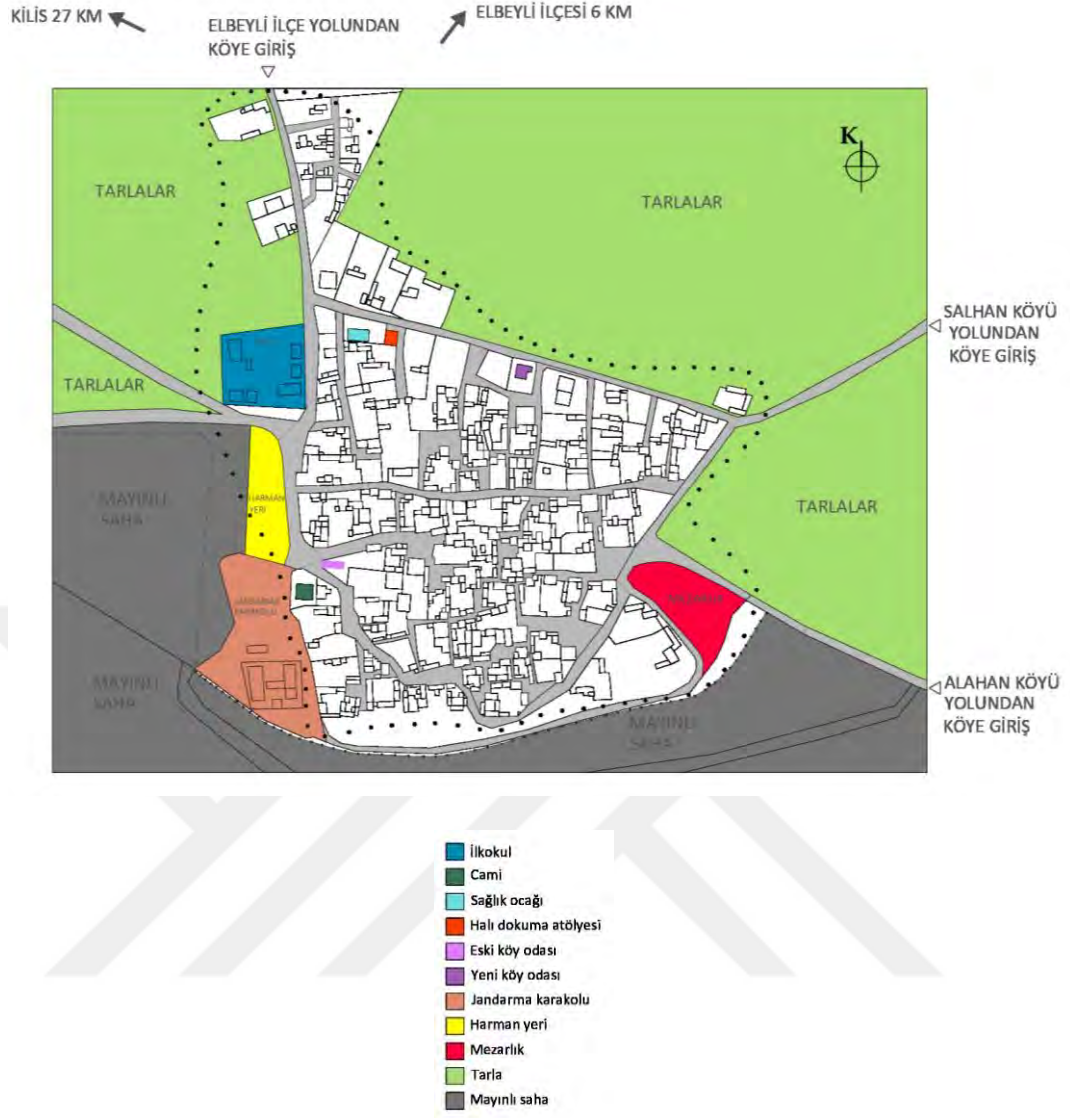
Kilis Kültür Envanteri'nde avlulardan şu şekilde bahsedilmektedir: *“Kilis kent merkezinde bugünkü Cumhuriyet Meydanı, Osmanlı Dönemi'nde de Pazar kurulan meydan, şehrin en belirgin merkezidir. Meydanı çevreleyen alanda 8 han, eski bey sarayı (hükümet konağının yeri), Tekke Camii ve Medresesi, Mevlevi Tekkesi, biraz doğuda Paşa Hamamı ve çarşılar vardır. Halk arasında bu alan “ avlu” olarak adlandırılmaktadır. Bu da şehir pazarının kurulduğu en büyük alanın geleneksel dokuda nasıl algılandığını ve halk arasında avlu kavramına yüklenen anlamı gösteriyor.”* [27]. Geleneksel kent dokusundaki bu avlu kavramı, geleneksel konutların biçimlenişine kadar yansımış, iklim ve kültürün de etkisiyle evler dışarıdan farkedilmeyecek şekilde yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Yapı birimleri ve mekânlar bu duvarların arkasında şekillenmiş, avluya dönük cephelerinden dolayı kapalı olan dış çeperler komşu yapılarla bitişmiş, bu çeperler komşu yapıda o yapının kendi avlusuna bakan birimlerden oluşmuştur. Kent merkezinde görülen bu geleneksel yerleşim düzeni, köylerde de aynı şekilde uygulanmıştır. Avlulu bu yapılar halk arasında “havuşlu ev” olarak adlandırılmaktadır.

Köy içindeki yollar, geleneksel yapıların girintili çıkıntılı ve organik şekilde yerleşmeleri sonucu kendiliğinden oluşan doğal sokaklardır. Bu sokaklar bazı noktalarda çok dar olurken bazı noktalarda geniştir (Şekil 4.9).

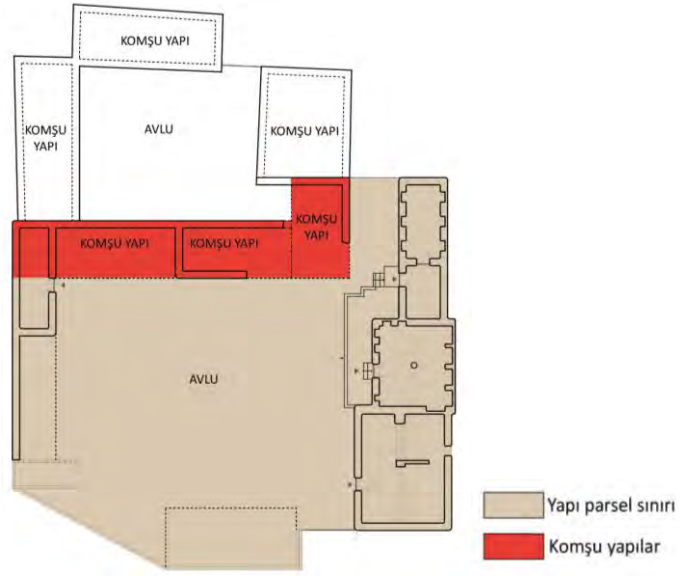
Şekil 4.9 Çıldıroba köyündeki geniş ve dar organik sokak dokusu, 2020

Köyde konutların dışında 1 cami, tapusu köy sakinlerinden birine ait 1 eski köy odası, devlet tarafından yaptırılan 1 yeni köy odası, 1 ilkokul, 1 sağlık ocağı ve 1 halı dokuma atölyesi bulunmaktadır. Eskiden köyde bulunan 2 bakkal dükkânı ise günümüzde konut ve depo olarak kullanılmaktadır. Geleneksel dokuda cami ve köy odası dairesel yerleşimin içinde ve köyün doğusunda; okul, atölye gibi kamusal yapılar ise yine köyün doğusunda, girişe yakın, dairesel yerleşimin dış çeperinde bulunur. Harman yeri köyün batısında, köy sakinlerinin tarlaları ise köyün kuzeyinde ve doğusundadır. Bir sınır yerleşimi olan köyün güneyi mayınlı sahadır. Güneybatısında ise jandarma karakolu vardır (Şekil 4.10).

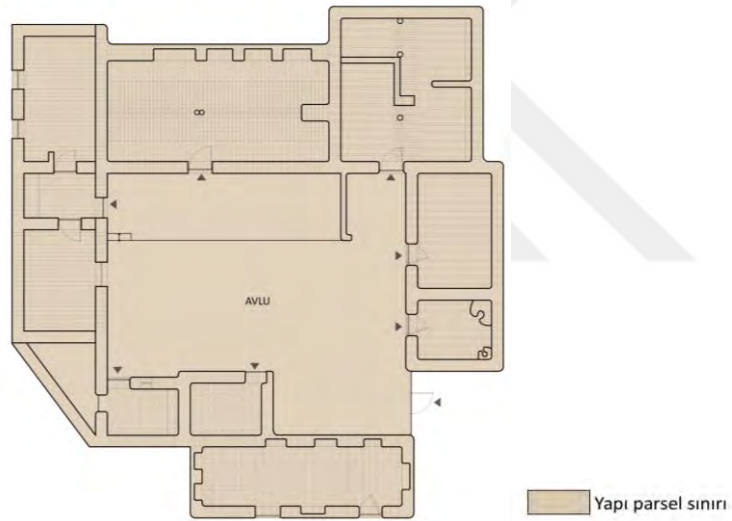

Şekil 4.10 Çıldıroba köyündeki kamu yapıları ve çevre verilerinin vaziyet planında gösterimi

Kullanıcıların içe dönük yaşamlarını yansıttıkları geleneksel evlerde günlük hayat avlunun içi ve etrafındaki birimlerde geçer. “Havuş” denilen avlular günlük hayatın geçtiği, konuta ait yaşam birimleri ve üretim, depolama ve hayvanlar için yapılan ek birimlerle çevrili, bir veya iki yönden sokağa açılan boşlukları olan çok işlevli açık alanlardır. Avluları birbirlerinin devamı olacak şekilde sıralanmış yapı birimleri oluşturmaktadır. Farklı kullanıcılara ait evlerin bazı mekânları, bazı durumlarda bitişik düzende ve sırt sırta gelerek komşu evin havuş sınırı ve duvarının bir kısmını oluşturmaktadır (Şekil 4.11). Bazen de havuş tamamen tek bir konutun mekânları tarafından sarılmaktadır (Şekil 4.12).

Şekil 4.11 Komşu evin birimleri ve kendine ait yapı birimleriyle sınırlı konut avlusu

Şekil 4.12 Kendi birimleriyle sınırlı konut avlusu

Günümüzde bazı evlerde avlu içindeki bazı birimler işlevini yitirip yıkılmış, bu birimlerin sadece sokağa bakan beden duvarları ayakta kalmıştır. Bu duvarlar da günümüze ulaşan geleneksel evlerin avlularının sınırlarını oluşturmaya devam etmektedir (Şekil 4.13). Eskiden bir ya da iki yönden tamamen açık olup girişleri serbest olan avluların hepsi günümüzde tuğla ya da briketten muhdes duvarlar ve bir giriş kapısıyla sınırlanmış ve konut girişleri özelleştirilmiştir.

Şekil 4.13 Avlu sınırını belirleyen beden duvarları kalmış birimler, 2019

Kesin olarak tanımlanabilecek belirli bir düzene bağlı olmadan, ihtiyaca göre yapılarak sıralanan yaşam mekânları ve ek mekânların girişleri avluya bakmaktadır. Geleneksel dokuda sadece avluların sokaktan girişleri vardır. Günlük hayat akışı havuş odaklıdır. Kış için patlıcan, biber gibi sebze kurutma, çamaşır serme eylemleri burada gerçekleşir (Şekil 4.14). Havuşlar aynı zamanda hem aile içinde hem komşularla oturma, dinlenme işlevli kullanılan toplanma alanlarıdır. Avlularda ayrıca özgünde topraktan yapılan, yapı birimlerine dayalı sekiler bulunmaktadır (Şekil 4.14). Bazı evlerde avlu içlerinde oturma elemanı olarak kullanılan, yakın höyüklerden çıkarılıp getirilmiş sütun başı gibi devşirme elemanlara rastlanmıştır (Şekil 4.15).

Şekil 4.14 Seki üzerinde kışlık yiyecek kurutma, 2019

Şekil 4.15 Avluda oturma elemanı olarak kullanılan sütun başlıkları, 2020

Bir evin kaç odalı olacağı ihtiyaca göre, mekânların yerleri de parseli göre belirlenmektedir. Evlerin büyütülmesi ya da ilk tasarımda büyük ve çok odalı yapılması ailenin genişlemesine göre değil, maddi duruma göre gerçekleşmiştir. Alanın sınırlı olduğu bazı evlerde sonradan yapılan yatak odası ya da diğer odalar depo/ambar birimlerinin üzerine 2. kat çıkılarak yapılmıştır (Şekil 4.16). Bu özel durumlar dışında yaşam mekânları ve ek mekânlar tek katlıdır. Avlu içindeki yaşam alanlarının ayrıntılı açıklamalarına geleneksel yapıların plan özellikleri bölümünde yer verilmiştir.

Şekil 4.16 16 parseldeki konutun depo üzerine yapılan oda birimi,2020

Ahır, samanlık, odunluk, tuvalet, depo vb. tek katlı ve genel olarak tek mekânlı ek birimlerin de yapılışında belirli bir düzen izlenmemektedir. Ancak genel olarak samanlıklar ahırların, odunluklar da ocaklıkların yanında yapılmıştır. (Şekil 4.17). Girişleri avluya açılmakta olup sokaktan girişleri yoktur. Ek birimlerin ayrıntılı açıklamalarına da geleneksel yapıların plan özellikleri bölümünde yer verilmiştir.

Şekil 4.17 Ek birimlerden örnekler, ahır (sol), odunluk ve ocaklık (sağ), 2019

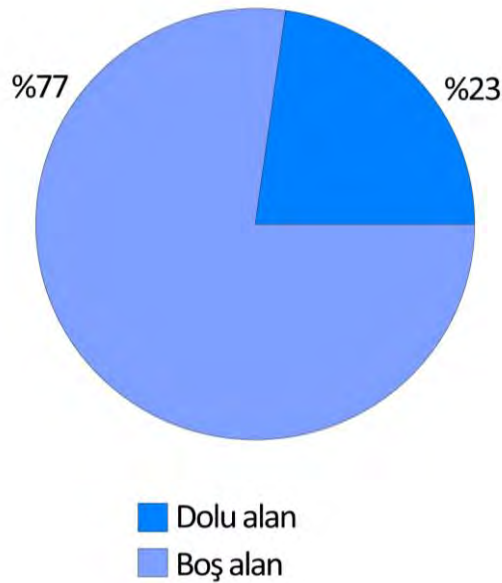
Yerleşmenin günümüzdeki fiziksel yapısını ortaya koymak için çalışma alanındaki 127 yapıdan 20'si yapıların içine girilerek, 107'si dışarıdan yapılan gözleme dayalı toplanan veriler ışığında; yapı ve boş alan, mülkiyet, işlev, yapım tekniği, kat sayısı, özgünlük durumu ve yapısal durum başlıkları altında analiz edilmiştir.

Köydeki geleneksel konutlar avlu ve içindeki yaşam birimleri ve ek birimlerden oluştuğu ve geleneksel olmayan yöntem ve malzemelerle yeni yapılan yapılar da bu avluların içine inşa edildiği için; analizler avlu içindeki yapı birimlerinin tamamı düşünülerek yapılmış, her avlulu yapı bir konut olarak kabul edilerek sayısal veriler hesap edilmiştir.

Bu analizler köyde tez kapsamında son olarak 7-11 Ekim 2020 tarihlerinde yapılan alan çalışması sonucunda ulaşılan verilerdir. Bu tarihten sonra köydeki geleneksel kerpiç yapılar hızla yok olmaya ve yerlerine geleneksel olmayan yapım teknikleriyle yeni yapılar inşa edilmeye başlamıştır.

4.1 Yapı ve Boş Alan Analizi

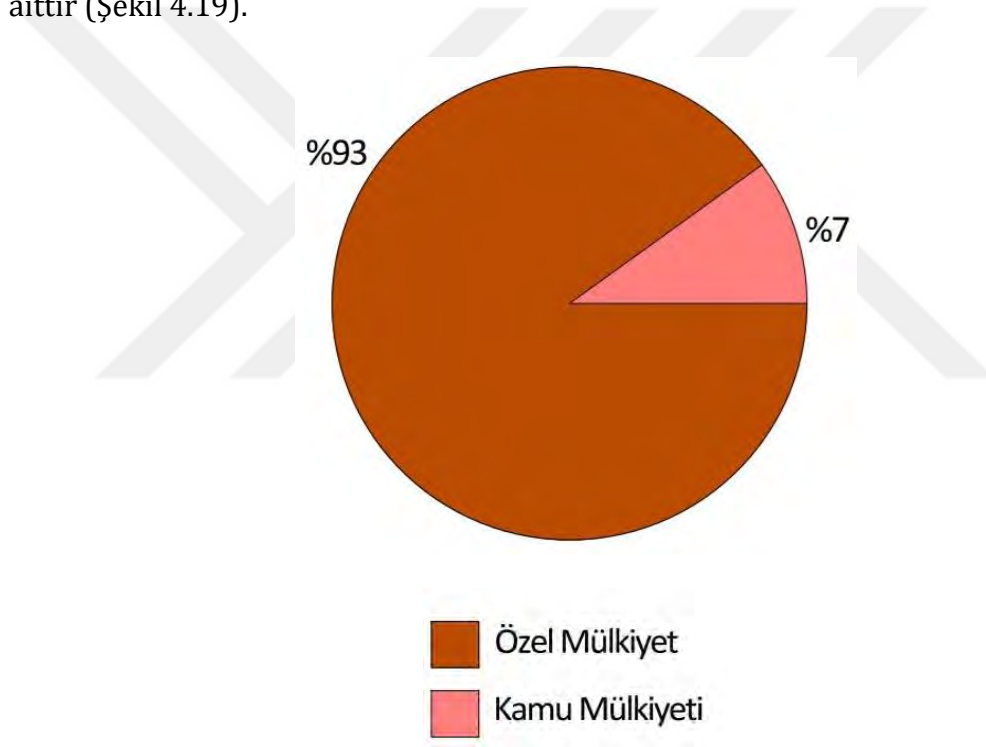
Çalışma alanında 26-28 Kasım 2019 tarihlerinde yapılan analizler sonucunda yapı alanlarının toplam alanın %23'ünü, boş alanların ise %77'sini oluşturduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.18). Ancak o tarihlerden sonra köy içinde başlayan ve devam eden hızlı yeni yapılaşma nedeniyle bu oranlar değişmektedir.

Şekil 4.18 Çıldıroba köyündeki yapı ve boş alan oranlarını gösteren grafik

4.2 Mülkiyet ve Kullanım Analizi

Çıldıroba köyünde resmi kayıtlara göre 87 parsel vardır. Ancak çalışma alanında yerinde yapılan incelemeler ve köye ait uydu fotoğraflarından köyün 129 parselden oluştuğu izlenimi edinilmiştir. Bu parsellerden 7'si kamu yapısı olduğu için bu parsellerin mülkiyeti ve kullanımı farklı kurumlara aittir. Geri kalan 122 parsel şahsa aittir. Köy odası köyün ortak kullanımına açık bir mekân olsa da yine şahsa aittir. Köy ilkokulu Elbeyli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne; cami T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Elbeyli Müftülüğü'ne; jandarma karakolu Elbeyli İlçe Jandarma Karakolu'na; sağlık ocağı Kilis Valiliği'ne; yeni köy odası Elbeyli Belediyesi'ne; mezarlık ve halı dokuma atölyesi Kilis Belediyesi'ne aittir (Şekil 4.19).

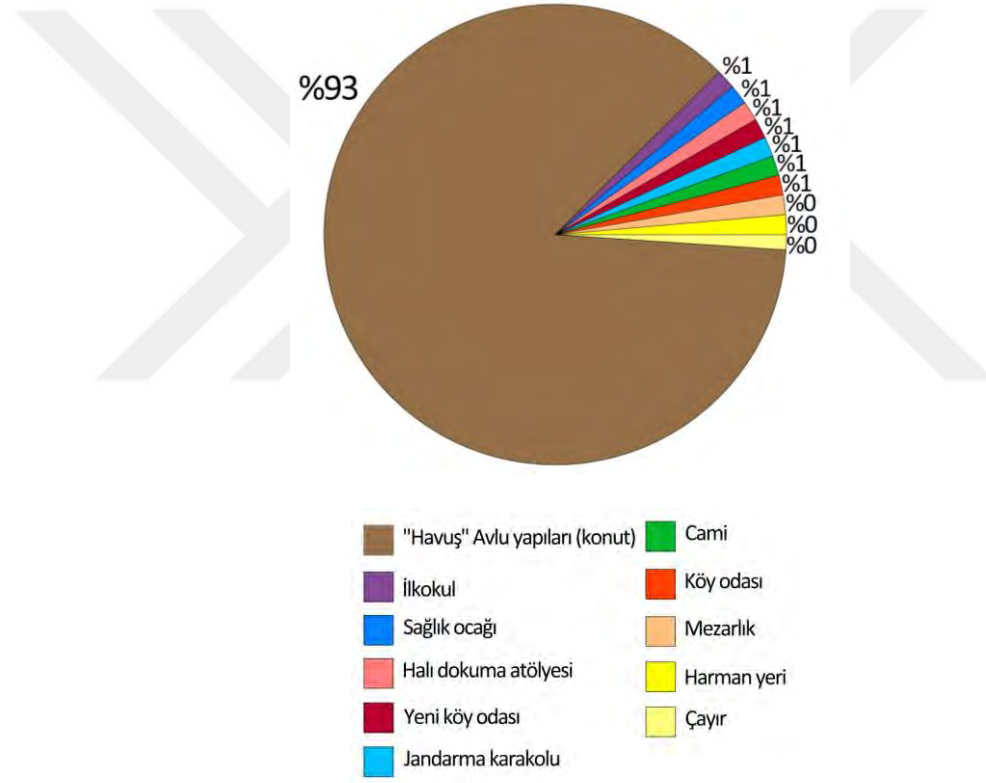
Şekil 4.19 Çıldıroba köyündeki parsellerin mülkiyet durumlarını gösteren grafik

4.3 İşlev Analizi

Çıldıroba köyündeki 129 parselin 121'inde yapılaşma vardır. 8 parsel geleneksel yapıların yıkılması nedeniyle boş kalmıştır. 114 parselde konut, 7 parselde ise kamu yapıları bulunur.

Yapılaşma genellikle tek bir parsel üzerinde olsa da, aynı parsel içine kardeşlerin farklı konutlar yaptığına da rastlanmıştır. Çalışma alanında içine girilebilen 2 parselde 3'er konutun, 2 parselde ise 2'ser konutun olduğu ve bunların kardeşler tarafından kullanıldığı görülmüştür. Köy genelinde toplamda 116'sı avlu ve avlu içindeki yaşam alanları ve ek birimlerden, 4'ü ise avlusuz birimlerden oluşan 120 konut vardır.

Konutların dışında 1 ilkokul, 1 cami, 1 köy odası, 1 yeni köy odası, 1 sağlık ocağı, 1 halı dokuma atölyesi, 1 jandarma karakolu bulunmaktadır (Şekil 4.20). Ayrıca köyün kuzeyinde ve doğusunda tarlalar, yine doğusunda mezarlık, batısında da harman yeri bulunmaktadır.

Şekil 4.20 Çıldıroba köyündeki yapıların işlevlerini gösteren grafik

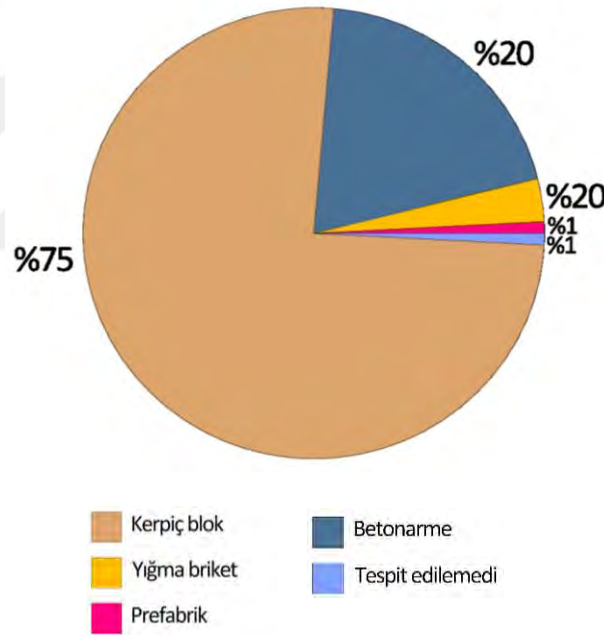
4.4 Yapım Tekniği Analizi

Çıldıroba köyündeki yapılar yapım tekniği açısından geleneksel kerpiç yapılar ve yeni yapılar olarak ikiye ayrılmıştır. Bir avlu içinde hem geleneksel yöntemle hem de geleneksel olmayan yapım teknikleri ve malzemelerle yapılmış yapıların olduğu konutlar da vardır.

Çalışma alanında yapılan analizler sonucunda yeni yapıların betonarme, yığma briket ve prefabrik olarak 3 farklı şekilde inşa edildiği belirlenmiştir.

Çıldıroba köyündeki konutların avlu içinde yapı birimlerinden oluşması nedeniyle, avlu içine girilemeyen konutlar yapım tekniği açısından analiz edilememiştir. Detaylı çalışılan konutlar, cami minaresinden görülenler ve avlu içine girilebilen konutlar analize dahil edilmiştir. Tespit çalışması yapılırken kullanıcılardan alınan bilgiler de etkili olmuştur.

Bu analizler sonucunda 127 yapıda tespit çalışması yapılmıştır. Bu yapıların 25'i betonarme, 4'ü yığma briket ve 1'i prefabrik yapım tekniği ile inşa edilmiştir. Bu yapıların ve köyün kuzeybatısındaki jandarma karakolunun haricindeki tüm konutların kerpiç blok yapım tekniğinde yapıldıkları düşünülmektedir. Jandarma karakolu yapılarının yapım tekniği ise tespit edilememiştir (Şekil 4.21).

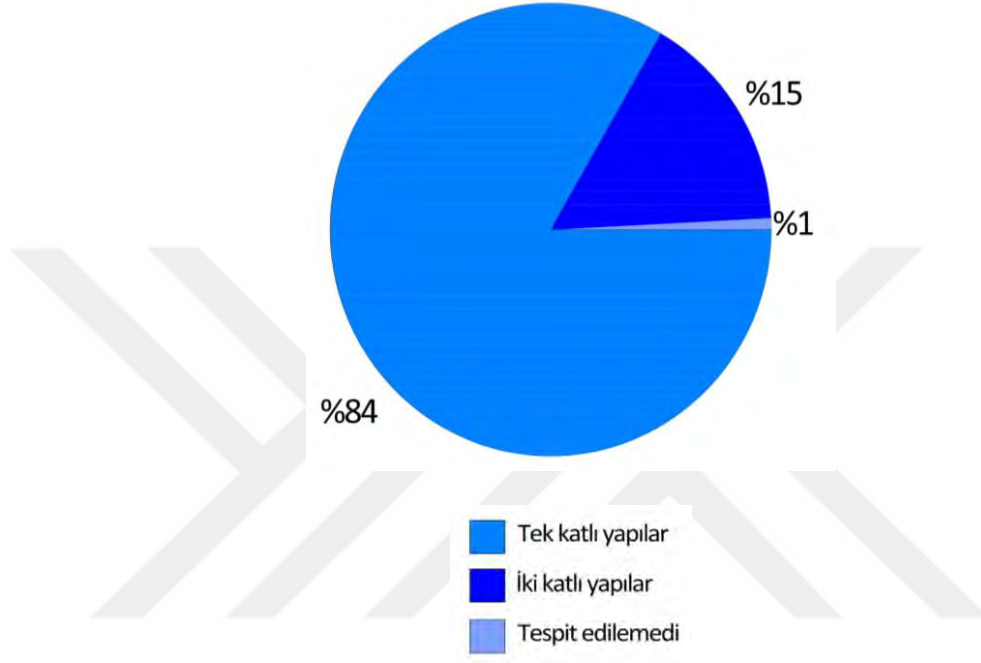

Şekil 4.21 Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların yapım tekniklerini gösteren grafik

4.5 Kat Sayısı Analizi

Çıldıroba köyündeki 127 yapıdan, yeni yapı olan 19'u 2 katlı, geri kalan 107 geleneksel kerpiç yapının hepsi tek katlıdır. Jandarma karakolu binalarının kat sayıları tespit edilememiştir (Şekil 4.22).

Tek katlı geleneksel konutların 7'sinde avlu içindeki 7 oda birimi depo birimlerinin üstüne bağımsız olarak inşa edilmiştir. Bu yapılar ek kütlelerle iki katlı olmuştur. Bu birimler analizde iki katlı kerpiç birimler olarak gösterilmiş fakat avlu içinde iki katlı olan tek yapı birimi oldukları ve analizde konutu oluşturan avlu içindeki diğer tüm birimler tek bir konut olarak kabul edilip hesap edildiği için, iki katlı yapı oranına dahil edilmemişlerdir.

Şekil 4.22 Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların kat sayılarını gösteren grafik

4.6 Özgünlük Durumu Analizi

Avlu içindeki yapı birimlerinden oluşan konutlardan, avlularına girilemeyenler özgünlük durumu açısından analiz edilememiştir. Değerlendirmeye alınan konutlar; detaylı incelenenler, cami minaresinden görünenler ve avlu içine girilebilenlerdir.

Çıldıroba köyündeki 127 konuttan 55'inde mimari özgünlük çalışması yapılmıştır. Çalışma alanında tespit edilen 25 yeni yapı, geleneksel olmayan teknik ve yöntemlerle inşa edildiği için mimari özgünlük açısından değerlendirmeye alınmamıştır.

Yapıların özgünlük durumları belirlenirken aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulmuştur;

İyi: Özgün cephe düzeni ve cephe oranları okunabilen, özgün kaplama malzemeleri ve mimari elemanlarında değişiklik yapılmayan ya da basit değişiklikler yapılmış yapılar.

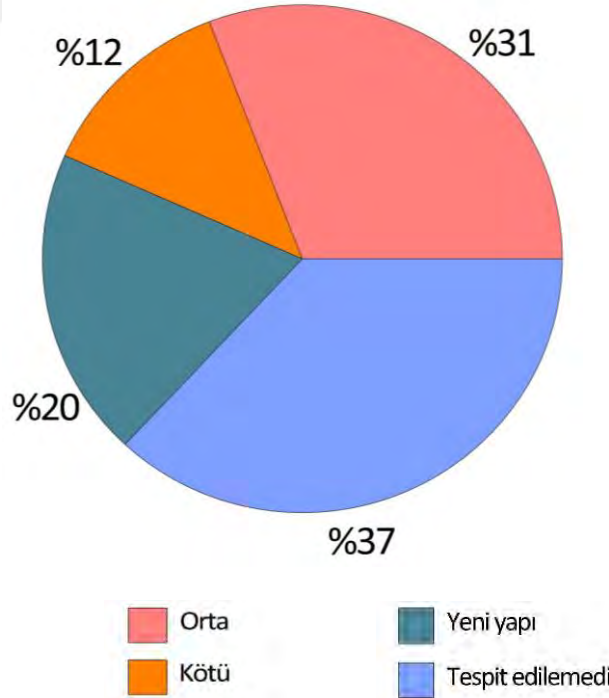
Orta: Özgün cephe düzeni kısmen okunabilen, özgün açıklıklarının oranları değiştirilmiş ya da muhdes elemanlarla kapatılmış, özgün kaplama malzemeleri ve mimari elemanlarında değişiklik yapılmış yapılar.

Kötü: Özgün cephe düzenini tamamen ya da büyük oranda kaybetmiş yapılar.

Yeni yapı: Geleneksel olmayan yapım teknikleri ile inşa edilmiş yapılar.

Yapıların özgünlük durumlarına karar verilirken, avlu içindeki ana yaşam alanlarını oluşturan birimlerin ve halen kullanılan “ocaklık” gibi ana ek birimlerin özgünlük durumu göz önünde bulundurulmuştur.

Analiz edilen 55 yapıdan 39’unun özgünlük durumunun orta, 16’sının kötü olduğu belirlenmiştir. Çalışma alanındaki tüm yapıların pencere açıklıklarının oranları değiştirildiği ve özgün cephe karakteri büyük ölçüde bu müdahaleden etkilendiği için iyi durumda özgün yapı tanımlaması yapılmamıştır. (Şekil 4.23).

Şekil 4.23 Çıldıröba köyündeki analiz edilebilen yapıların özgünlük durumunu gösteren grafik

4.7 Yapısal Durum Analizi

Çıldıroba köyü yerleşim dokusunun avlulu konutlardan oluşması ve bazı avlulara girilememesi nedeniyle tüm yapıların yapısal durumları analiz edilememiştir. Analize dahil edilenler; detaylı incelenen konutlar, cami minaresinden görünen ve avlu içine girilebilen konutlardır.

Yapıların yapısal durumları belirlenirken aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulmuştur;

İyi: Taşıyıcı sistem ve özgün yapı malzemeleri bakımından iyi durumda olan, yüzeysel bozulmalar gözlenen yapılar.

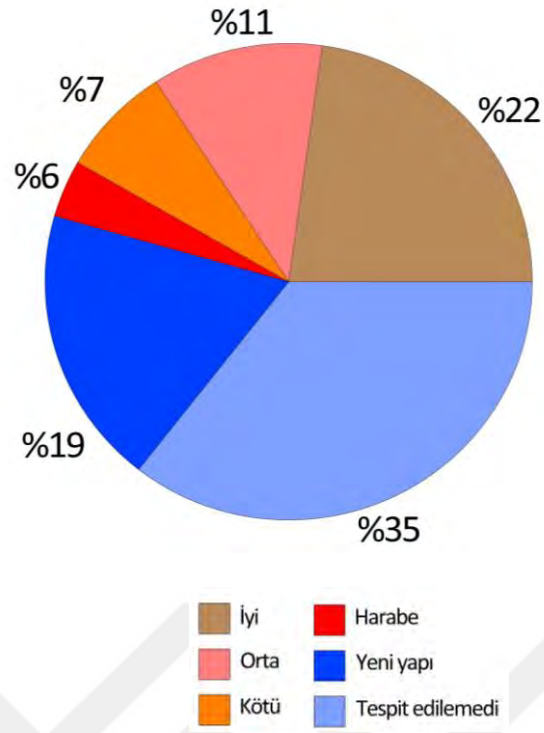
Orta: Yapısal çatlaklar, malzeme kaybı, yüzeysel bozulmalar görülen fakat ayakta olan yapılar.

Kötü: Bir kısmı yıkılmış yapılar.

Harabe: Kimliği tanımlanamayan yapılar.

Yapıların yapısal durumlarına karar verilirken, avlu içindeki ana yaşam alanlarını oluşturan birimlerin ve halen kullanılan “ocaklık” gibi ana ek birimlerin yapısal durumu göz önünde bulundurulmuştur. Ana yaşam alanları ayakta olan konutların yapısal durumu iyi ve orta olarak kabul edilmiş, bu mekânları yıkılmış konutların yapısal durumu kötü olarak kabul edilmiştir.

Çıldıroba köyündeki 127 yapıdan 55’i yapısal durumları açısından analiz edilebilmiştir. Çalışma alanında 8 geleneksel kerpiç konutun tamamen yıkıldığı ve yerlerine yeni yapı yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu yapıların dışında, geleneksel yapılı avlu içlerinde de yıkılmış bazı birimlerin olduğu tespit edilmiş ancak bu yapılar tekil birimler olduğundan harabe konut sınıfına dahil edilmemiştir. Yıkılan konutların parsellerinin de dahil edilmesiyle 63 konutta analiz çalışması yapılmıştır. Çalışma alanında tespit edilen 25 yeni yapı, geleneksel olmayan teknik ve malzemelerle inşa edildiği için yapısal durum analizine dahil edilmemiştir. Analiz edilen yapıların 30’unun iyi, 15’inin orta, 10’unun kötü durumda olduğu belirlenmiştir. 47’sinin yapısal durumu tespit edilememiştir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 Çıldıroba köyündeki analiz edilebilen yapıların yapısal durumunu gösteren grafik

ÇILDIROBA KÖYÜNDEKİ GELENEKSEL YAPILARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Tez çalışmasında Çıldıroba köyündeki geleneksel kerpiç yapılar; plan özellikleri, cephe özellikleri ve yapım teknikleri ile malzemeler olmak üzere 3 başlık altında incelenmiştir. Geleneksel dokuda ve yaşamda önemli bir yeri olan köy odası ise ayrı bir başlık altında anlatılmıştır.

5.1 Geleneksel Konutların Plan Özellikleri

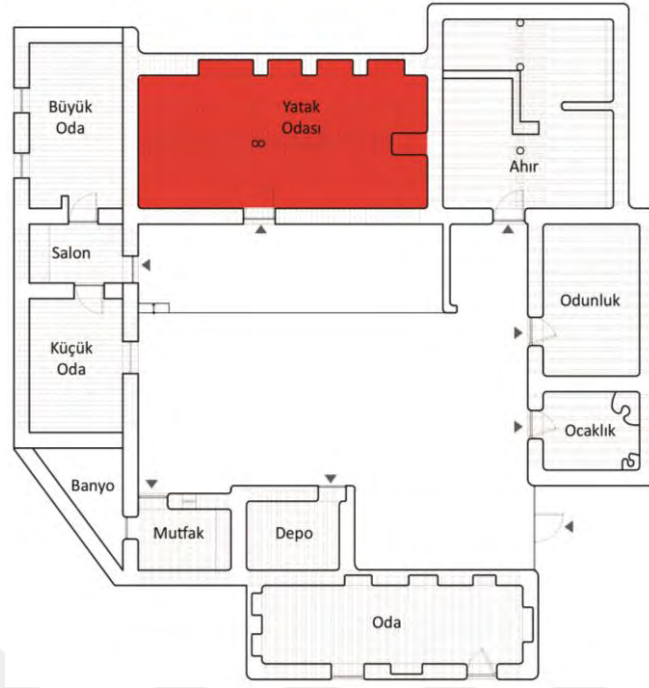
Çıldıroba köyünde havuş denilen avlu etrafındaki birimler ihtiyaca göre inşa edilmiştir. “Yapıcı” ustası, kullanıcının talebine göre mekânları belirlemekte ve sırasıyla yapmaktadır. Mekânlar genellikle avlunun içinde birbirleriyle bitişik olarak “U” şeklinde sıralanmaktadır. Açık olan cephe avluya giriş olarak kullanılmaktadır. Bitişik nizam inşa edilen birimlerin bitişik yüzeylerindeki duvarlar tek duvar olarak örülmüştür. Farklı kullanıcılara ait evlerin bazı mekânları da bazı durumlarda bitişik düzende ve sırt sırta gelerek komşu evin “havuş” duvarının bir kısmını oluşturmaktadır. Köyde kullanıcılar arasındaki akrabalık ilişkilerinin de etkisiyle bu birimlerin bitişik duvarları da tek duvar olarak örülmüştür. Saha çalışmalarında ayrıntılı olarak incelenen 12 konutta ve yerleşmenin genelinde yapılan araştırmaya göre Çıldıroba köyündeki geleneksel evler avlu içindeki “yaşam alanları” ve “ek birimler”den oluşmaktadır. Köydeki geleneksel evleri oluşturan yaşam alanları yatak odası ve oda; ek birimler ise ocaklık, odunluk, ahır, samanlık, depo, banyo ve tuvalettir.

5.1.1 Yaşam Alanları

Köydeki geleneksel konutlardaki yaşam alanları yan yana inşa edilen ve birbirlerini işlev olarak da tamamlayan yatak odası ve odadır.

Yatak odası ve Oda

Köyde bir evi oluşturan iki ana yaşam alanından biri yatak odasıdır. Günlük yaşam burada geçmez ama evin en önemli mekânlarından biridir (Şekil 5.1, 5.2).

Şekil 5.1 46 parseldeki konutun “yatak odası” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.2 “Yatak odası” mekânları, 2020

Bu mekânlar yaklaşık iki oda genişliğinde yapılmışlar ve daha fazla açıklık geçebilmek için tavanda çift giriş kullanılmıştır (Şekil 5.3). Odanın ortasında bir ahşap dikme vardır (Şekil 5.4).

Şekil 5.3 Yatak odası mekânının tavanında çift kiriş kullanımı, 2020

Şekil 5.4 Yatak odası biriminde ahşap dikme, 2020

Yatak odalarının sokağa bakan bir ya da iki sağır duvarında “yükçük” denilen nişler vardır. Bu nişlere yatak, yorgan, kap, kacak gibi ev eşyaları koyulmaktadır. (Şekil 5.5). Akşamları yataklar ve yorganlar bu odadan günlük yaşam alanlarından büyük oda ve küçük odaya taşınır. Bu oda genelde uyumak için kullanılmaz ama ihtiyaç durumunda buraya da yatak serilebilir.

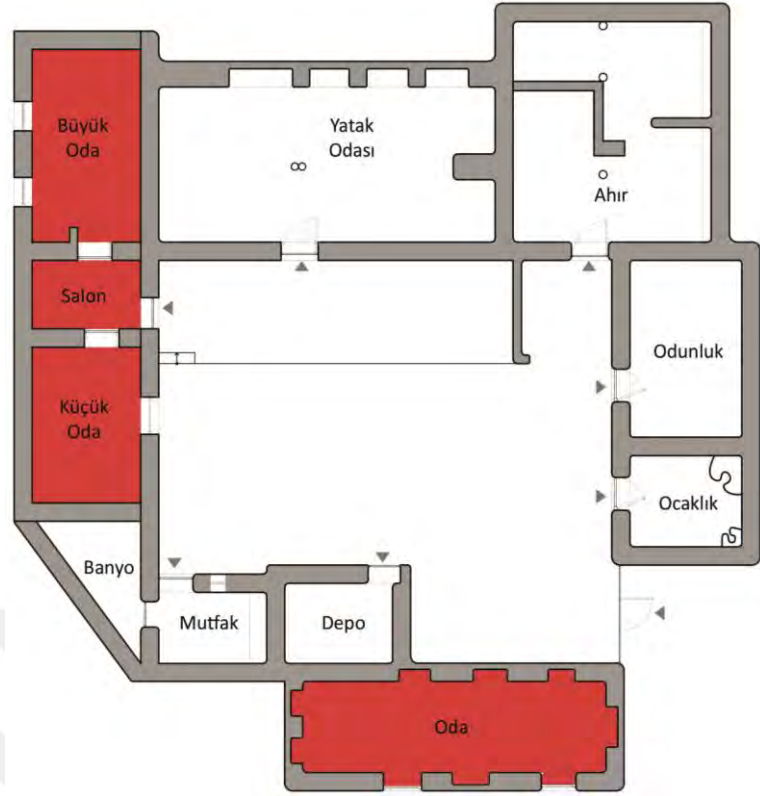
Şekil 5.5 Yatak odası biriminden “yükçük”, 2019

Günümüzde sayılı örnekleri kalan, kadınların elleriyle çamurdan yaptıkları, tabak, tepsi vb. mutfak eşyalarının koyulduğu bezemeli raflar da bu mekânda yer almaktadır (Şekil 5.6). Bu öğeler dolap, niş ve raflar bölümünde detaylı olarak anlatılmıştır.

Şekil 5.6 Kap-kacak, tepsi vb mutfak eşyalarının koyulduğu, kadınların elleriyle yaptıkları süslemeli raf, 2019

Avlu içindeki diğer yaşam alanı odalar ise günlük hayatın geçtiği mekânlardır (Şekil 5.7, 5.8). Ayrıca akşam yatak odasından getirilen yatak ve yorganlar bu odalara serilmekte ve burada yatılmaktadır. Avlu içindeki odalar tek birim halinde inşa edilen odalar şeklinde olduğu gibi “salon” adlı giriş holünün tek yanında bir oda ve iki yanında iki oda olarak da inşa edilmişlerdir. İki odalı birimler “büyük oda” ve “küçük oda” olarak adlandırılmaktadır.

Şekil 5.7 46 parseldeki konutun “büyük oda ve küçük oda” ve “oda” mekânlarının plandaki yeri

Şekil 5.8 “Oda” mekânı, 2019-2020

Büyük oda olarak adlandırılan odalarda misafirler de ağırlandırmakta, akşam toplanmaları yapılmaktadır. Misafirlerin ağırlandığı bu odalara “cemaat odası” da denilmektedir.

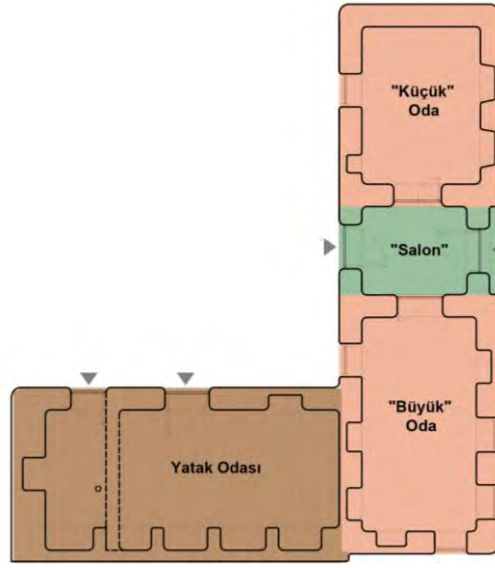
Bu odalarda “taka” denilen nişler ve “mahmil” denilen, duvara gömme ahşap kapaklı ya da kapaksız küçük dolaplar yer almaktadır. Özgün biçimlenişte avluya bakan duvardaki “taka”ların üzerinde doğramasız tepe pencereleri vardır. Bu öğeler dolap, niş ve raflar bölümünde detaylı olarak anlatılmıştır.

Çalışma alanında incelenen 12 konutta yapılan çalışmalar sonucunda yaşam alanlarından odaların “salon¹+büyük oda+küçük oda”, “salon+oda” ya da “oda” olarak üç farklı planda inşa edildiği belirlenmiştir. Yatak odaları ise tek birim olarak, odaların yanına inşa edilen, girişleri ayrı mekânlardır. İncelenen konutların içinde iki evde “salon+yatak odası+oda” şeklinde üç birimin bir arada olduğu bir plan tipine rastlanmıştır.

“Salon+Büyük Oda+Küçük Oda” (3 hacimli yaşam alanı plan tipi) ve “Yatak Odası”

Bu plan tipinde avludan yaşam alanına giriş “salon” denilen mekândan sağlanmaktadır. “Salon” odalara göre daha küçük ölçülerde bir giriş holü niteliğinde olup “salon”dan girişin iki yanında karşılıklı yer alan “büyük oda” ve “küçük oda” mekânlarına geçiş sağlanmaktadır. Köyde incelenen 12 konutun 2 tanesinde yatak odası mekânının bu plan tipinde odaların yanına inşa edildiği tespit edilmiştir (Şekil 5.9).

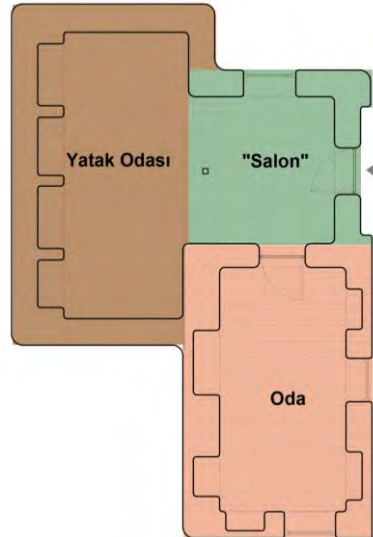
¹ “Sofa” niteliğindeki giriş mekânlarının “salon” olarak adlandırılmasının 1940’lardan sonra olduğu ve bu terimin yerel dile yerleştiği düşünülmektedir.

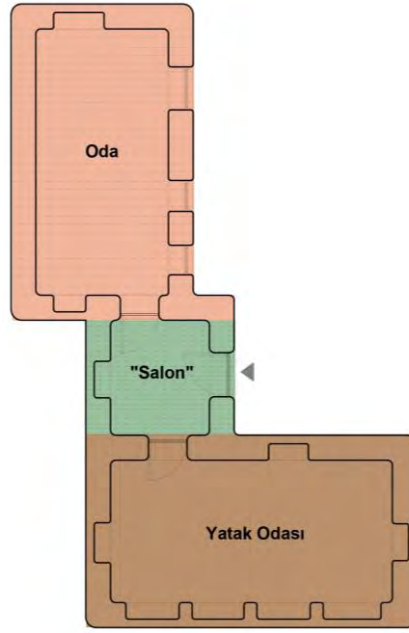
Şekil 5.9 "Salon" + "Büyük oda" + "Küçük oda" tipi plan ve "yatak odası"

"Salon+Yatak Odası+ Oda" (3 hacimli yaşam alanı plan tipi)

Köyde incelenen 12 konutun 2 tanesinde 3 mekânının bir arada olduğu bu plan tipi tespit edilmiştir. 24 parseldeki konutta; avludan yaşam alanına giriş "salon" mekânından sağlanmaktadır. Girişin devamında "yatak odası" vardır. Oda birimine ise girişin solundan ayrı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. (Şekil 5.10). 7 parseldeki konutta ise yine avludan yaşam alanına giriş "salon"dandır fakat "oda" ve "yatak odası" birimlerinin girişleri ayrıdır (Şekil 5.11)

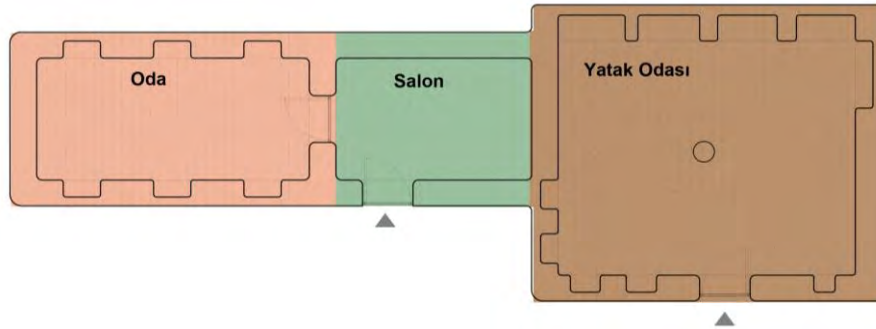
Şekil 5.10 "Salon" + "Yatak Odası" + "Oda" tipi plan

Şekil 5.11 “Salon”+ “Yatak Odası” + “Oda” tipi plan

“Salon+Oda” (2 hacimli yaşam alanı plan tipi) ve “Yatak Odası”

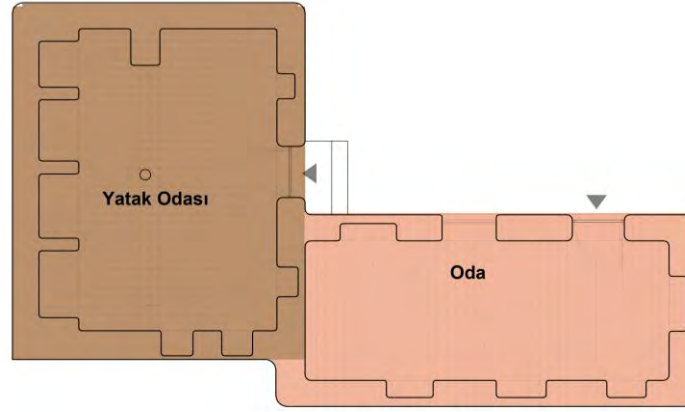
Bu plan tipinde yaşam alanına giriş yine “salon” denilen mekândan sağlanmaktadır. Fakat girişin sağında ya da solunda tek oda bulunmaktadır (Şekil 5.12). Köyde incelenen 12 konutun 1 tanesinde yatak odası mekânının bu plan tipinde odaların yanına inşa edildiği tespit edilmiştir.

Şekil 5.12 “Salon”+ “Oda” tipi plan ve “Yatak Odası”

Sadece “Oda” (Tek hacimli yaşam alanı plan tipi) ve Yatak Odası

Tek hacimli bu plan tipinde odaya girişler doğrudan avludan sağlanmaktadır (Şekil 5.13). Köyde incelenen 12 konutun 5 tanesinde yatak odası mekânının bu plan tipinde odaların yanına inşa edildiği tespit edilmiştir.

Şekil 5.13 Sadece “Oda” tipi plan ve “Yatak odası”

Yatak odası ve oda mekânlarının her biri tek katlı birimler olarak inşa edilmiştir. Sadece avlu içinde yeterli yer olmayan evlerde ihtiyaç olduğu için daha sonra eklenen tek odalı yaşam alanları depo/ambar birimlerinin üstüne 2.kat olarak inşa edilmiştir. Merdivenleri dışarıdan ve cepheye bitişiktir (Şekil 5.14). Köyde incelenen 12 konutun 4 tanesinde depo biriminin üstüne inşa edilen oda birimi tespit edilmiştir.

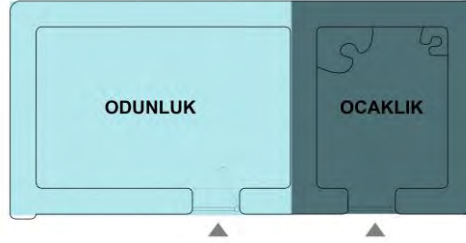

Şekil 5.14 Cepheye bitişik oda merdiveni, 2020

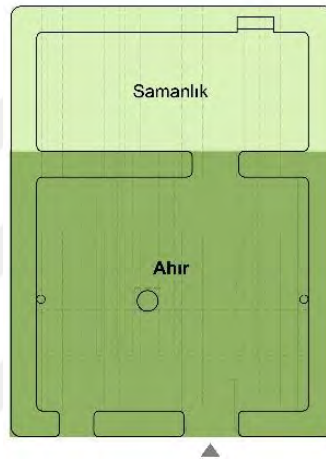
5.1.2 Ek Birimler

Ek birimler, ölçüleri birimin işlevine ve avlunun alanına göre değişebilen fakat hepsi aynı şekilde; hava ve ışık almak için açılan tepе pencereleri dışında boşluksuz, avludan girişı olan, tek hacimli, depolama, üretim ve hayvanların barınması için kerpiçle yapılmış, düz damlı birimlerdir (Şekil 5.15, 5.16). Sadece ahırlar, ihtiyaç

duyulan durumlarda, içerde de kerpiç duvarlarla bölmelendirilmiştir. Her yapı biriminde ihtiyaç duyulan ek birimler bu şekilde inşa edilip yan yana gelerek avlulu konutları oluşturmuşlardır.

Şekil 5.15 Ocaklık ve odunluk plan tipleri

Şekil 5.16 Ahır ve samanlık plan tipleri

Ocaklık

Yemeklerin yapıldığı ve içinde biri büyük, biri küçük iki tandırın bulunduğu mekâna ocaklık denilmektedir (Şekil 5.17, 5.18). Genellikle 2,5m x 3m ölçülerinde inşa edilen ocaklıklar özgün kullanımlarında mutfak işlevi görmektedir. Bardak, tabak, tepsi gibi mutfak malzemeleri "yatak odası"ndaki raflarda muhafaza edildiği için ilave bir odaya ihtiyaç duyulmamış, yemekler ocaklığın içindeki tandırlarda pişirilmiştir. Özgün kullanımlarında büyük tandırda ekmek yapılırken, küçük tandırda süt kaynatıldığı ve yemek yapıldığı öğrenilmiştir. Tandırın ayrıntısı pişirme sistemleri bölümünde verilmiştir.

Şekil 5.17 46 parseldeki konutun “ocaklık” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.18 “Ocaklık” mekânları, 2019

Ahır

Ahırlar büyükbaş ve küçükbaş hayvanların barınması için yapılmış bazı evlerde tek birimlik, bazılarında büyükbaş ve küçükbaş hayvanları ayırmak için iç duvarlarla bölünmüş birkaç birimlik kapalı mekânlardır (Şekil 5.19, 5.20). Boyutları ihtiyaca göre değişmektedir. Ahşap kirişlemeli, toprak damlı bu birimlerin standart birim genişliğinden büyük olanlarının orta kısımlarında ahşap dikmeler bulunur. Bir konutun ahır biriminde taşıyıcı dikme olarak devşirme sütun kullanıldığı görülmüştür.

Şekil 5.19 46 parseldeki konutun “ahır” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.20 Ahır mekânları, 2019

Bazı örneklerinde büyükbaş ve küçükbaş hayvanların alanları bölme duvarlarla ayrılmıştır (Şekil 5.21). Bazı evlerde ise ahırların yanında küçükbaş hayvanlar için ayrı bir birim olarak ağıllar yapılmıştır (Şekil 5.22).

Şekil 5.21 Büyük baş ve küçük baş hayvanların birlikte yer aldığı üç bölmeli ahır birimi, 2020

Şekil 5.22 Küçük baş hayvanlar için yapılmış birim, ağıl, 2019

Kullanıcılardan öğrenildiğine göre, en eski kullanımlarda, ahırların içine, kışın hayvanların ısısından yararlanabilmek için, bölme duvarla ayrılmış, üstü açık yaşama birimleri yapılmıştır. Tavana kadar uzanmayan bu bölme duvarın muşamba benzeri bir örtü çekilerek ahır ve yaşama birimi ayrılmıştır. (Şekil 5.23).

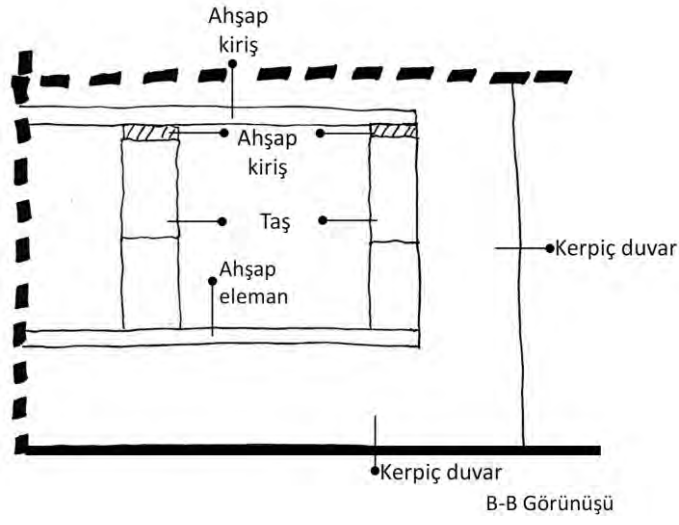
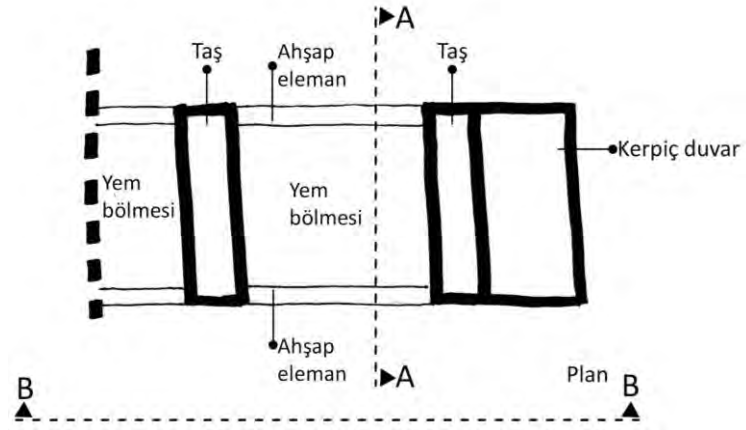

Şekil 5.23 Günümüzde depo olarak kullanılan yaşama birimi, 2020

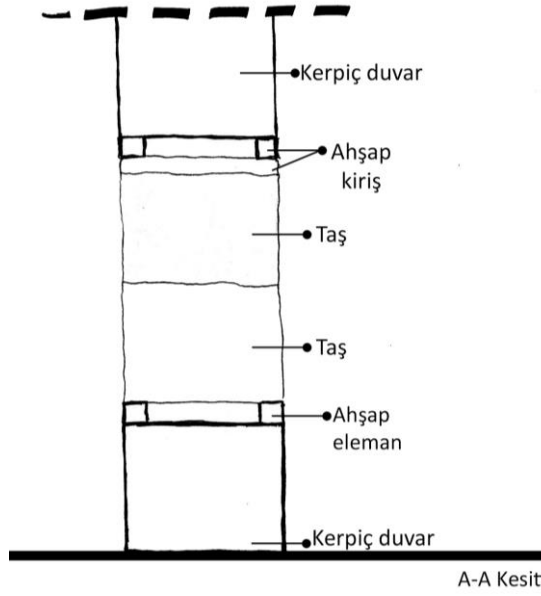
Özgün plan düzenlerinde, ahırların ortasında, “kellim buçuk” (bir buçuk) genişlikte kerpiç bloklarla yapılmış 80 cm yükseklikte setler vardır. Bu setlerin içinde de “gözenek” denilen, büyükbaş hayvanların karşılıklı beslenebilmesi için yapılmış, çift taraflı, çukur yemlikler bulunur (Şekil 5.24, 5.25). Bu yemlikler 50-60 cm aralıklarla, temelde kullanılan taşlarla bölünmüştür. Taşların üzerine yatayda uzanan ahşap taşıyıcılar (direkler) yerleştirilir. Duvar tavana kadar yükseltilmez.

Şekil 5.24 Büyük baş hayvanların yemlikleri, “gözenek”ler, 2020

B-B Görünüşü

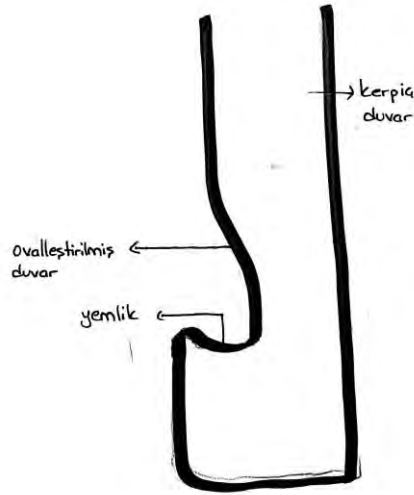
A-A Kesiti

Şekil 5.25 Büyükbaş hayvan yemliği "gözenek" plan-kesit-görünüş çizimi

Küçükbaş hayvanlar içinse yemlikler ahırların sağır duvarlarına bitişik şekilde, yaklaşık 25 cm genişlikte ve 55 cm yükseklikte, yine kerpiçten yapılmıştır (Şekil 5.26). Hayvanların kafalarının rahat girebilmesi için yemliklerin ön bölme duvarları ovalleştirilmiştir (Şekil 5.27). Kerpiç yemlikler daha sonra ahşaptan da yapılmıştır. Köyde hayvancılık faaliyetleri genel olarak azaldığı için özgün yemlik örnekleri neredeyse kalmamıştır. Günümüzde ise sacdan yapılmaktadır.

Şekil 5.26 Küçükbaş hayvanlar için yapılmış kerpiç yemlikler, 2020

Şekil 5.27 Küçük baş hayvan yemliği kesit çizimi

Her ahırda, hava ve ışık sağlamak amacıyla, iki kerpicin çatılmasıyla oluşturulmuş damla şeklinde “tağa” denilen (ayrıntısı pencereler bölümünde verilmiştir) tepe pencereleri vardır (Şekil 5.28). Bu pencereler dışında yine hava ve ışık alabilmek için yapılmış dörtgen ya da oval pencere açıklıkları da görülür (Şekil 5.29).

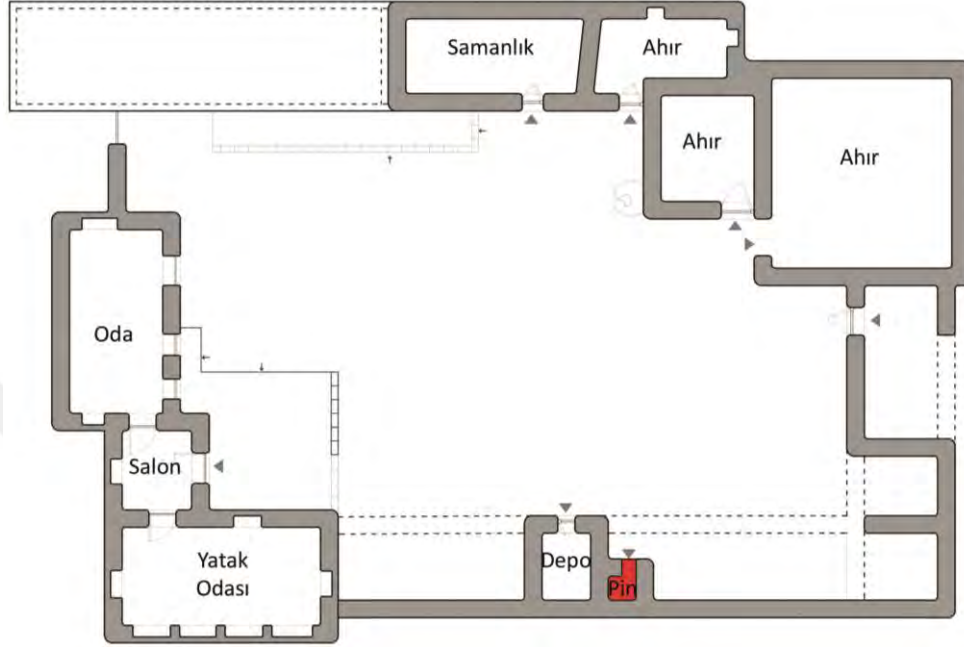

Şekil 5.28 Kerpiclerin “çatılması”yla oluşturulan tepe pencereleri, “tağa”, 2019

Şekil 5.29 Dörtgen ahır pencereleri, 2019

Bazı evlerin yanında kümes hayvanları için yapılmış, “pin” denilen hacimlere rastlanmıştır. Pinler yaklaşık 50 cm yükseklikte, 100 cm genişlikte, dörtgen planlı, kerpiçten yapılmış, hayvanın girebileceği ölçüde 30 cm kapı açıklığı olan, düz damlı, günümüzde metal çörlenli kapalı birimlerdir (Şekil 5.30, 5.31).

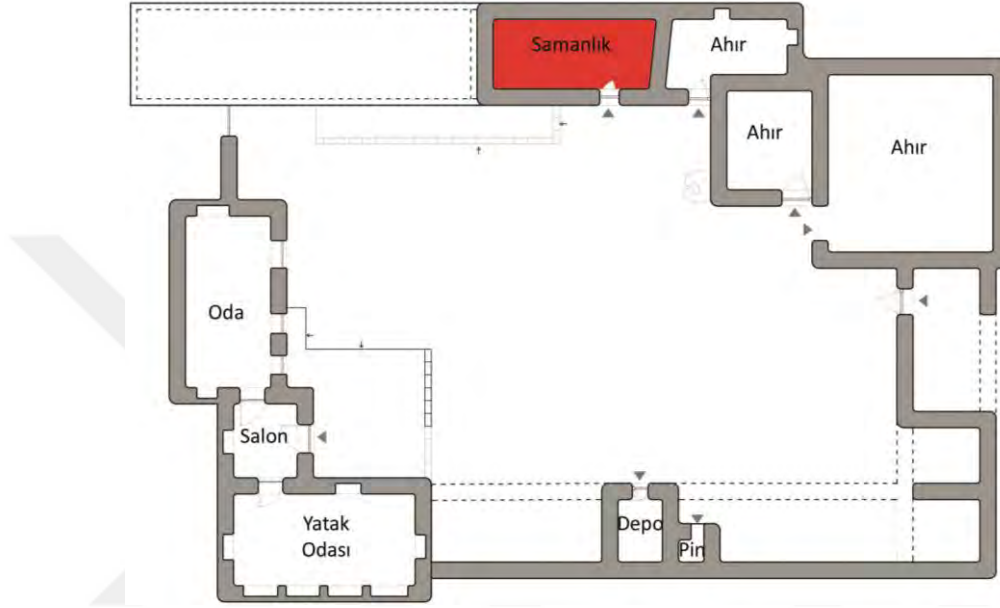
Şekil 5.30 70 parseldeki konutun “pin” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.31 Kümes hayvanları için yapılmış kerpiç kümes, “pin”, 2019

Samanlık

Samanlıklar ihtiyaca göre, ahırın dışında saman depolamak için yapılmış, genellikle ahırın hemen yanında yer alan birimlerdir. Yaygın olarak 5 m x 3m ölçülerinde, ahşap kirişlemeli, düz toprak damlı kerpiç birimlerdir (Şekil 5.32, 5.33). Bu mekânların standart bir ölçüsü olmayan, ışık ve hava alabilmek için yapılmış, avluya bakan, özgünde ahşap parmaklıklı pencere açıklıkları vardır.

Şekil 5.32 70 parseldeki konutun “samanlık” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.33 İşlev dışı kalmış samanlık birimi, 2020

Samanlık birimlerinin tavanında (düz toprak damda), içeriye rahat saman atabilmek için ve saman boşaltıldığı zaman oluşan tozun dışarı çıkması için delikler açılmıştır (Şekil 5.34). Bu deliklerin üzeri günümüzde damın üstünden bir sac ile kapatılmıştır.

Şekil 5.34 Samanlık biriminin tavanında (düz toprak damda) açılmış saç kaplı delik, 2019

Samanların irisini ve ufağını ayırmak için “abara” denilen ahşap araç kullanılır (Şekil 5.35). Samanın irisi “abaralanır”. İrisi yukarda kalır, ufak olanlar düşer ve davarlara verilir.¹

Şekil 5.35 Samanı ayırmak için kullanılan ahşap alet “abara”, 2019

¹ Naise Demir ile 28.11.2019 tarihinde yapılan sözlü görüşmeden öğrenilmiştir.

Odunluk

Odunluklar da plan özellikleri ve yapım teknikleri samanlıklar ile aynı, odun depolamak için yapılmış kerpiç birimlerdir (Şekil 5.36, 5.37). Genellikle ocaklıkların yanında yer alırlar. Samanlıklar gibi, standart bir ölçüsü olmayan, ışık ve hava alabilmek için yapılmış, avluya dönük, ahşap parmaklıklı pencere açıklıkları vardır.

Şekil 5.36 46 parseldeki konutun “odunluk” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.37 Odunluk birimi, 2020

Ocaklık, odunluk ve samanlık mekânlarının pencereleri, mahremiyet ve sokaktan içeriye herhangi bir yakıcı tehlikeli madde atılması ihtimaline karşı hep avluya doğru açılmıştır. Bu mekânların sokak cephelerinde pencere yoktur.

Depo/Ambar

Depolar/ambarlar kullanıcının ihtiyacına göre var olan mekânlardır. Ambar olarak yazlık/kışlık besinleri depolamak için yapılan bu kerpiç birimler de ahşap kirişlemeli ve düz toprak damlıdır (Şekil 5.38, 5.39). Yeni yapı ihtiyacı olan bazı evlerde avlu içinde yer olmadığı durumlarda odalar depoların üstüne yapılmıştır. Işık ve hava alabilmek için açılan pencereleri avluya dönüktür.

Şekil 5.38 46 parseldeki konutun “depo” mekânının plandaki yeri

Şekil 5.39 Oda biriminin altında yapılmış birimler, ambarlar, 2020

Tuvalet

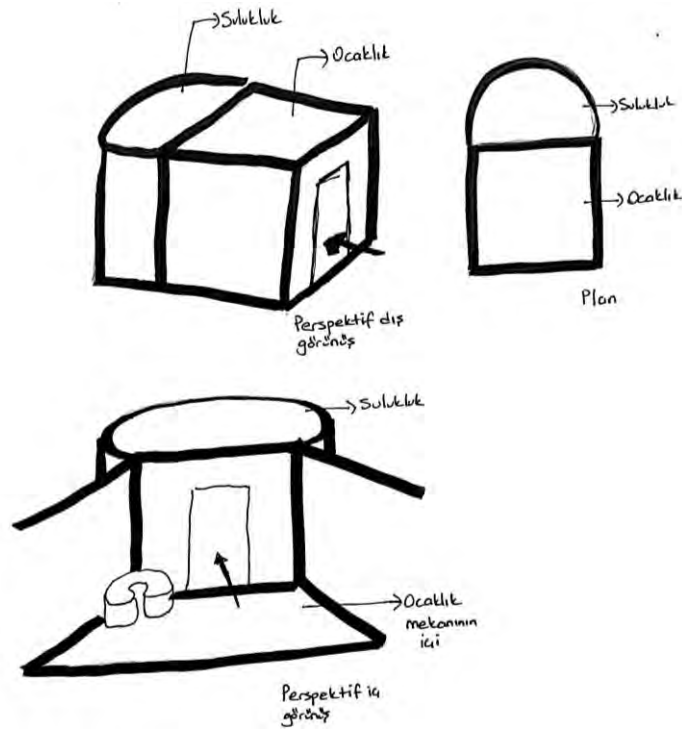
Tuvaletler eskiden bir mekân olarak var olmazken sonraları avlu içine bir kerpiç birim olarak eklenmişlerdir (Şekil 5.40).

Şekil 5.40 Avlu içinde tuvalet mekânları, 2020

Banyo

Günümüzde hiç örneği kalmayan banyoların özgünde ocaklık birimine bitişik şekilde, yarım daire planlı kerpiç birimler olduğu öğrenilmiştir. “Sulukluk” denilen bu birimin girişi, ocaklığın içindendir (Şekil 5.41). Dış cephesinde kapı ya da pencere yoktur.

Şekil 5.41 Sulukluk mekânının plan ve perspektif krokileri

Sobaların kullanılmaya başlandığı dönemlerde, bazı evlerde oda birimlerinin bir köşesi banyo için ayrılmıştır. Oda kapısının hemen yanı, zemin kotundan biraz aşağıda bırakılmış, yaklaşık 70 Cm ölçülerinde yuvarlak bir alan oluşturulmuştur. Suyun gitmesi için biraz eğim verilip ve bir delik açılmıştır. Soba da bu çukur bölgenin yanındadır. Ailenin yaşlı üyelerinin özellikle kışın kullanmaları için bir yıkanma alanı sağlanmıştır. Banyolar günümüzde ise tamamen ayrı birimler olarak avlu içinde çözülmüşlerdir.

5.1.3 Yapı Elemanları

Yapı elemanları kapılar, pencereler, ısınma sistemleri, pişirme sistemleri, dolap, niş ve raflar olarak beş alt başlıkta incelenmiştir.

5.1.3.1 Kapılar

Köydeki geleneksel ev biçimlenişlerinde avlular kapısız, bir taraftan ya tamamen ya da kısmen erişime açık mekânlardır. Günümüzde özel alan kaygısı ile avlulara metal kapılar eklenmiştir (Şekil 5.42). Bu muhdes kapıların ölçüleri açıklığın boyutlarına göre değişmektedir.

Şekil 5.42 Muhdes metal avlu kapıları, 2019

Avludaki her birim birbirinden işlev açısından bağımsız olduğu için her birimin avluya açılan ayrı bir kapısı vardır. Yaşam alanı birimleri için genişliği ortalama 90 cm, yüksekliği ortalama 168 cm olan tek kanatlı, düşeyde 3 tahtalı, yatayda 3 kuşaklı ahşap çakma kapılar kullanılmıştır (Şekil 5.43). Ahır kapılarının genişliği ise ortalama 100 cm, yüksekliği 200 cm olarak ölçülmüştür (Şekil 5.44).

Şekil 5.43 Özgün ahşap çakma kapı, 2020

Şekil 5.44 Özgün ahşap ahır kapısı, 2020

Özgün ahşap kapılar mil menteşelidir (Şekil 5.45). Kapının hareket edebilmesi için yerleştirilen direkler (mil menteşeler) kuşaklarla kapıya sabitlenir. Kapı eşliğinde zemine, içi direğin girebileceği kadar oyulmuş düz bir taş yerleştirilir (Şekil 5.46). Hem direğin taş içinde sabit durabilmesi hem de hareket sonucu aşınmadan kaynaklanacak boy kısalması gibi hasarları önleyebilmek için araya meşin vb.

malzemeler yerleştirilir. Kapı üstünde ise “şapta” denilen ahşap yatay elemanlar yerleştirilerek kapı direğinin geleceği kısımda biraz açıklık bırakılır (Şekil 5.47). Direk o boşluğa yerleştirilir. Direğin öne yaslanmaması, kaymaması için de şaptalara dik olacak şekilde, direğin önüne bir tahta parçası çakılır (Şekil 5.48).

Şekil 5.45 Ahşap çakma kapıda kuşaklarla kapıya bağlanan ahşap direk, 2020

Şekil 5.46 Zeminde ahşap direğin hareket edebilmesi için koyulan taş, 2020

Şekil 5.47 Kapı üstü “şapta”ları arasına yerleştirilen ahşap direk, 2020

Şekil 5.48 Direğin kaymaması için “şapta”lara dik koyulan tahta parçası, 2020

Özgün direkli kapıların en eski örnekleri kilitsizdir, kapılar ip vb malzemelerle bağlanır (Şekil 5.49). Daha sonraları Kilis’te “nacar”lara yaptırılan özgün ahşap kilitler kullanılmıştır (Şekil 5.50, 5.51)

Şekil 5.49 Kilitsiz özgün ahşap çakma kapı, 2020

Şekil 5.50 Özgün ahşap kilit, 2020

Şekil 5.51 Özgün ahşap anahtar, 2020

Günümüzde ahır, ocaklık, odunluk, samanlık birimlerinin özgün ahşap kapıları hala kullanılmaktadır. Özellikle günlük yaşamın geçtiği birimlerdeki kapılar ise metal kapılarla değiştirilmiştir (Şekil 5.52).

Şekil 5.52 Özgün ahşap kapısı metal malzemeye değiştirilmiş oda kapısı, 2019

5.1.3.2 Pencereleler

Köydeki geleneksel yapılarda sade ve az boşluklu cephe düzeni hakimdir. Yaşam alanlarının ve ek birimlerin var olan pencere biçimlenişleri de birbirinden farklıdır.

Yaşam alanlarının pencereleri

Köyün geleneksel dokusunda sade ve boşluksuz bir cephe düzenine sahip yapılarındaki yaşam alanlarının özgün pencereleri avluya bakmaktadır. Günlük yaşamın geçtiği birimlerde (büyük oda, küçük oda, yatak odası) cephe duvarlarında yaklaşık 105x70 cm ölçülerinde “tağa” denilen nişler vardır. Bu nişler köy genelinde pencere olarak adlandırılır (Şekil 5.53). Duvarlar örülürken pencere ölçülerinde açıklıklar bırakılır. Açıklığın üzerine lento görevi görmesi için, yaklaşık 5 cm çapında “şapta” adı verilen ağaç dalları yerleştirilir ve duvar örülmeye devam edilir. Bu açıklıklar, oda içinde yaklaşık 30-35 cm derinlik oluşturacak şekilde, dış cepheden kerpiç bloklarla kapatılır. Böylece oda duvarında bir niş oluşturulur. Özgün

kullanımda “tağa” denilen bu nişlerin/pencerelerin üst kısmında ışık almak için açılmış, standart bir ölçüsü olmayan fakat yaklaşık 60x20 cm ölçülerinde doğramasız, oval pencere açıklıkları vardır (Şekil 5.53). En eski örneklerde ve özgün plan biçimlenişlerinde yapı birimlerinin ışık ve hava almasını sağlayan tek elemanlar bu pencerelerdir. Bu nişlerden bazıları dolap olarak kullanılmaktadır. Bu öğeler dolap, niş ve raflar bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Şekil 5.53 Oda birimlerindeki sokak cephesinde sağır niş (solda), avlu cephesinde oval açıklıklı niş (sağda), 2020

İlerleyen dönemlerde bu “tağa”lara kullanıcılar tarafından farklı ölçülerde açıklıklar yapılmış ya da mevcut açıklıklar büyütülmüş ve buralara açıklıklara göre değişen ölçülerde çift kanatlı, ahşap pencere doğramaları eklenmiştir. Çalışma alanında 50cm x 50cm, 85cm x 75cm, 45cm x 70 cm ölçülerinde pencere örneklerine rastlanmıştır (Şekil 5.54).

Şekil 5.54 Ahşap doğramalı muhdes pencereler, 2020

Bazı konutlarda dönem eki yapısı olarak depoların üzerine yapılan oda birimlerinde pencere boyutları büyümüş ve ahşap doğramalar takılmıştır. Bu odalarda 73x68 cm boyutlu pencereler ve 40x68 boyutlu tepe pencereleri vardır (Şekil 5.55).

Şekil 5.55 Dönem eki oda birimlerinde ahşap doğramalı pencereler, 2021

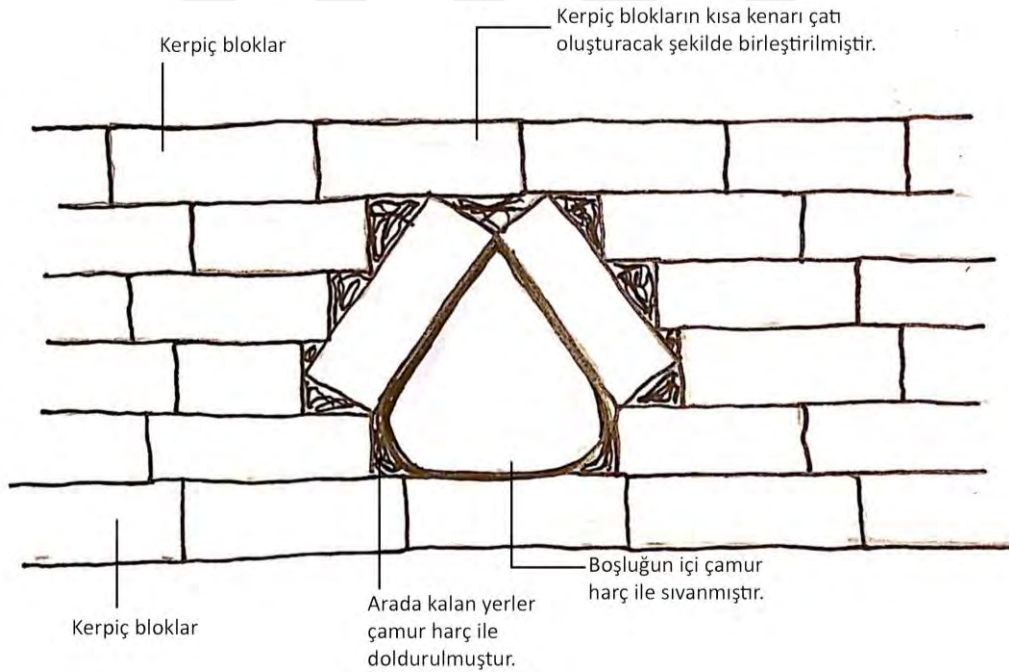
Ek birimlerin pencereleri

Ahırlarda iki “kerpicin çatılması” ile oluşturulan “tağa” denilen damla şeklinde küçük özgün pencereler de bulunmaktadır (Şekil 5.56, 5.57). Bu pencereler hem mekânın ışık ve hava alması hem de fare, böcek avlaması için kedi

lerin girebilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu pencerelerin dışında genellikle 45x45 cm ölçülerinde değişen dörtgen pencere açıklıklarına da rastlanmıştır.

Şekil 5.56 İki kerpicin “çatılması”yla oluşturulan “tağa”lar (pencereler), 2019

Şekil 5.57 “Tağa” (pencere) oluşturmak için geleneksel kerpiç çatma yönteminin çizimi

Samanlık, odunluk, ocaklık birimlerinin sokak cephelerinde, dışarıdan bir yakıcı madde atılma ihtimaline karşı, pencere bulunmamaktadır. Bu birimlerde pencere

açıklıkları avlu cephesinde, tepe penceresi şeklinde olup genellikle 30 cm ölçülerindedir (Şekil 5.58, Şekil 5.59). Pencereleere içeriye kuş vb. hayvanların girmemesi için ahşap çıta ya da dallar ile parmaklık yapılmıştır. Özgün kullanımlarında bu parmaklıklar çabuk yıpranıp çürümeleri için çamur harç ile sıvanmıştır. Ek birimlerde, oda pencereleri gibi oval şekilde pencerelere de rastlanmıştır.

Şekil 5.58 Ahşap parmaklıklı ocaklık birimi penceresi,2019

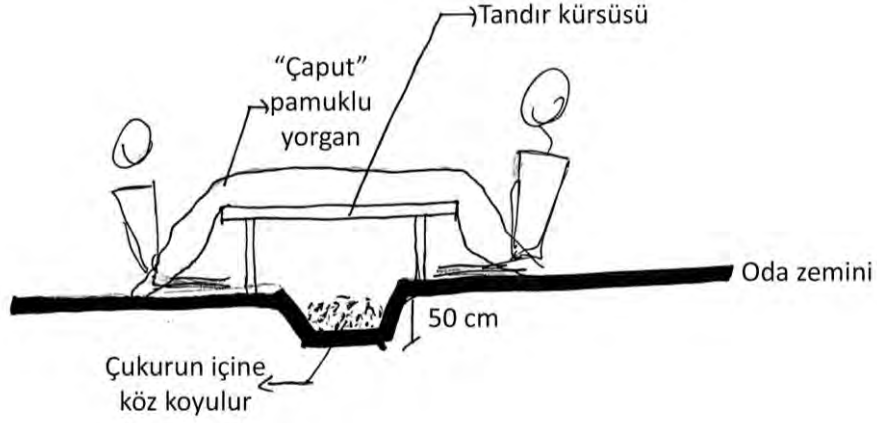

Şekil 5.59 Özgün parmaklıkları yok olmuş tepe pencereleri, 2020

5.1.3.3 Isınma sistemleri

Geleneksel hayatta ısınma "tandır" denilen yapı elemanı ile sağlanırdı (Şekil 5.60). Yaşamın geçtiği odada, odanın ortası yarım metre derinlik ve genişlikte eşilir. Çukurun üzerine "tandır kürsüsü" denilen tahtadan bir masa koyulur. Masanın üstüne "çaput" tan yapılan yanmayacak bir yorgan serilir. Ateş yakılır, çukurun içine

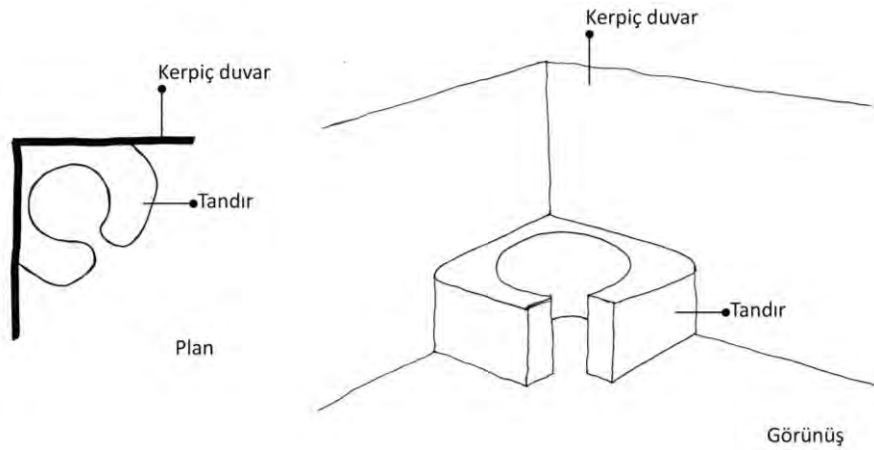
köz koyulur. Ev halkı bu tandır kürsüsünün etrafına oturur, bu şekilde ısınır.¹ Bu geleneksel yöntemin yerini günümüzde sobalar almıştır. Köyde bu yöntemle ısınan bir ev kalmamıştır.

Şekil 5.60 Isınma tandırının çizimi

5.1.3.4 Pişirme sistemleri

Geleneksel günlük yaşantıda pişirme işleminde de "tandır" denilen mimari öge kullanılmıştır (Şekil 5.61, 5.62). Tandırlar yaklaşık 55 cm yükseklikte yapılan, genişliği ihtiyaca göre değişen, küp şeklinde toprak fırınlardır. Ocaklık biriminde yere ve duvara gömülü şekilde, ekmek yapmak için bir büyük, süt ve yemek pişirmek için bir küçük olmak üzere 2 adet yapılan tandırların yapıdan bağımsız kullanılan örnekleri de vardır (Şekil 5.63).

Şekil 5.61 Pişirme tandırının plan ve görünüş krokileri

¹ Mustafa Demir ile yapılan 28.11.2019 tarihli sözlü görüşmeden edinilen bilgidir.

Şekil 5.62 Ocaklık biriminde pişirme işlevli tandırlar. Solda ekmek pişirilen büyük tandır, sağda yemek pişirilen küçük tandır, 2019

Şekil 5.63 Yapıdan bağımsız kullanılan toprak tandır, 2019

Ocaklık birimine gömülü tandırlar kadınlar tarafından, kerpiç blokların dik olarak yan yana bir çember oluşturacak şekilde dizilip, üzerlerinin çamur harç ile sıvanmasıyla oluşturulurlar¹ (Şekil 5.64). Bağımsız eleman olarak kullanılan tandırlar ise farklı bir teknikle, yine kadınlar tarafından yapılmaktadır. Toprak ve saman karışımı çamur harç hazırlanır. Tandırın olması istenilen ölçüde leğen vb bir nesne ters çevrilip etraf saman ile, bir ucu açık kalacak şekilde sarılır, üzerine hazırlanan çamur harç koyulur ve kuruması beklenir. Kuruduktan sonra üzerine bir kat daha aynı işlem uygulanır. İstenilen yüksekliğe ulaşana kadar işlem devam ettirilir. Daha sonra hazırlanan bu toprak küp fırında pişirilir. Kullanılmadıkları durumlarda tandırların üzerleri sac ile kapatılır.¹

¹ Naise Demir ve Mustafa Demir ile yapılan 28.11.2019 tarihli sözlü görüşmeden edinilen bilgilerdir.

Şekil 5.64 Naise Demir ve Mustafa Demir tarafından gösterilen kerpiç bloklarla tandır yapımı, 2020

Büyük tandırların üzerine sac koyularak pişirilen ekmekler bölgede “ince” anlamına gelen “yuha” (yufka) olarak adlandırılmaktadır. Yuvarlak şekilde yapılan bu ekmekler pişirildikten sonra kurutulur, üst üste koyularak “yatak odası” birimlerinde saklanır. Yenilecekleri zaman tek tek alınarak üzerlerine su serpilir, ıslanan ekmekler katlanır, üstleri kapatılarak 10-15 dakika bu şekilde bekletilir ve yumuşamaları sağlanır. Bu sayede taze ekmek gibi olan yufkalar bu işlem sonrası tüketilir. Bu ekmekler yapıldıktan sonra uzun süre kuru halde saklanabildiği için, bir tören havasında, komşularla birlikte toplu olarak, genellikle kış için, çokça yapılır.

5.1.3.5 Dolap, niş ve raflar

Evlerde günlük yaşamın geçtiği oda birimlerinde “mahmil” denilen ahşap dolaplar vardır. Ahşap kapaklı ve ahşap raflı olan bu dolapların, köy genelinde 4 çeşidine rastlanmıştır.

Dolaplardan bazıları odadaki “tağa”ların içine yapılmıştır. Ortalama ölçüleri 125x65 cm’dir (Şekil 5.65). Bu dolapların içinde tam ortaya denk gelecek şekilde 1 ahşap raf

olan örnekleri olduğu gibi bazı örneklerde eşit aralıklarla yerleştirilmiş 2 ahşap raf da vardır (Şekil 5.66, Şekil 5.67).

Şekil 5.65 43 parsel numaralı evde tağa içine yapılmış “mahmil”, 2020

Şekil 5.66 Tek raflı “mahmil”, 2020

Şekil 5.67 Çift raflı “mahmil”, 2020

Bazı dolaplar ise tağalar haricinde, kendileri için açılmış boşluklara yapılmıştır. Ortalama ölçüleri 85x70 cm’dir (Şekil 5.68). Bazıları ortadan bir raf ile ikiye bölünmüşken bazılarında raf kullanılmamıştır (Şekil 5.69, 5.70).

Şekil 5.68 16 parsel numaralı evde tağa harici yapılmış “mahmil”, 2020

Şekil 5.69 Bölünmüş mahmil, 2020

Şekil 5.70 Bölmesiz mahmil, 2020

Bazı dolaplarda alt ve üst kısım ikiye bölünmüştür ve ayrı kapakları vardır. Her bir dolabın ortalama ölçüsü 55x70 cm'dir (Şekil 5.71).

Şekil 5.71 44 parsel numaralı evde iki ayrı kapaklı dolap, 2020

Üstü aynalı olan dolap tipinde alt dolap ölçüleri ortalama 68x50 cm, üstteki ayna ölçüsü ise 25x50 cm'dir (Şekil 5.72).

Şekil 5.72 64 parsel numaralı evde aynalı dolap, 2020

Büyük oda ve küçük oda birimlerinde uzun duvarlarda genelde 3 (bazı odalarda iki niş bir de mahmil bulunur), oda girişi kapısının karşısındaki kısa duvarda 2 olmak üzere her duvarda pencere/taka denilen nişler vardır (Şekil 5.73). Takaların yapım teknikleri ve pencereleri, pencereler bölümünde anlatılmıştır. Çalışma alanında, odaların büyüklüğüne göre değişen, 2 farklı ölçüde niş tespit edilmiştir. Nişler bazı evlerde ortalama ölçüsü 115x100 cm, bazı evlerde ise 130x65 cm olarak yapılmıştır. Yerden yükseklikleri 55-60 cm arasında değişmektedir. Bu nişlerin avluya bakanlarının üst kısımlarında pencereler vardır. Sokak cephesinde nişler ise, özgün

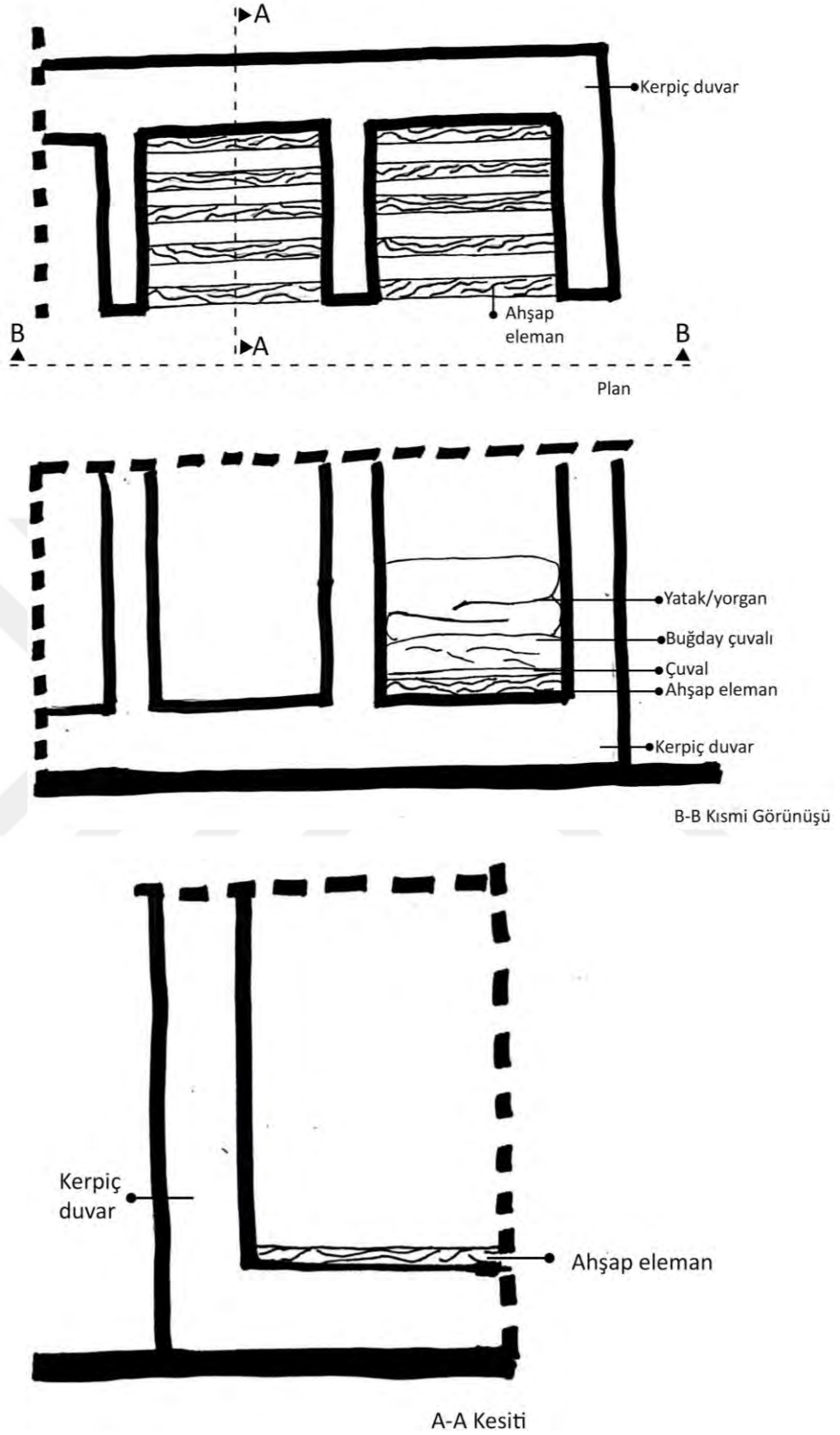
biçimlenişlerde sağırır. Nişler de ihtiyaca göre eşya koymak için raf olarak ya da yerde oturulduğu zaman kol desteği sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Şekil 5.73 Oda birimlerindeki nişler, “tağa” ve pencere, 2020

Yatak odası birimlerinde ise, en eski ev örneklerinde, avluya bakmayan sağır duvarlarda “gözenek” denilen raflar vardır. Bu raflar buğday çuvallarını saklamak için kullanılmışlardır. Gözenekler, çuvalların yerden nem almaması için yarım metre yüksekte, kerpiçten yapılan, odanın ölçüsüne göre 1 x 1 m ya da 1m x 70 cm plan ölçülerinde bölüntülerdir. Bu dörtgen planlı bölüntüler yapıldıktan sonra üzerine direk (ahşap kiriş) atılır, direklerin üzerine çul-çuval serilir. Onun üzerine de buğdaylar doldurulur, ağızları kapatılır. Kapatıldıktan sonra yorgan döşekler de bu çuvalların üzerine yerleştirilirdi¹ (Şekil 5.74).

¹ Naise Demir ve Mustafa Demir ile yapılan 28.11.2019 tarihli sözlü görüşmeden edinilen bilgidir.

Şekil 5.74 En eski “gözenek” çizimi, plan-kesit-görünüş

Daha sonraları bu ögelerin yapımı terk edilmiş, bunun yerine yine avluya bakmayan sağır duvarlara “yüklük” denilen nişler yapılmıştır. Yüklükler sağır duvar boyunca duvarın önüne yapılan, kerpiç bloklarla örülerek bölmelendirilmiş, ahşap raflı birimlerdir (Şekil 5.75). Her bölmenin derinliği yaklaşık 50 cm, genişliği 100 cm’dir. Bölücü duvarların kalınlığı 25-30 cm’dir. Yerden 25-30 cm yüksekte bir set üzerine yapılan yüklüklerin toplam yükseklikleri ortalama 240 cm’dir. Duvarlar tavana kadar yükseltilmezler ve üst kısımlar da raf olarak kullanılır. Bölücü duvarların üstleri de boydan boya kerpiçle kapatılır ve sıvanır. Açık kalan örneklerle de rastlanmıştır.

Şekil 5.75 Yatak, yorgan, döşek koyulan yüklükler, 2020

Bazı evlerde ise “kellim buçuk” (70 cm) kalınlıkta örülen sokak cephesi duvarına 50 cm genişlikte nişler açılır ve bu duvarlar yüklük olarak kullanılır (Şekil 5.76). Her iki örnekte de yüklükler genellikle sokak cephesine bakan uzun duvarlara yapılırken, kısa duvarlara yapılan örnekler de vardır.

Şekil 5.76 “Kellim buçuk” (70 cm) kalınlıktaki sokak cephesi duvarındaki yüklükler için açılan boşluklar, 2019

Yatak odalarında ayrıca kadınların çamur ile elleriyle şekillendirip yaptıkları özgün raflar görülür (Şekil 5.77). 60-70 yıl önce yapıldıkları söylenen bu raflardan günümüze bir kaç örnek kalabilmiştir. Köyde bu rafları yeniden yapan ise yoktur. Süslemeli bu raflar saman karıştırılmış beyaz toprakla hazırlanan harç ve donatı işlevli buğday sapları ile yapılmıştır. Buğday sapı yerine o büyüklükte odun parçaları da kullanılmıştır. Yapımın ayrıntıları şu şekildedir: Buğday çöpleri ya da odun parçaları aynı uzunlukta olacak şekilde parçalara ayrılır. Beyaz toprakla hazırlanan karışım bu parçaların üstüne yapıştırılır, elle kaplanarak şekil verilir. Bu işlem için harç katı olmalıdır. Duvara bir tahta yerleştirilir, üstü hazırlanan aynı karışım ile sıvanır. Yapılan modeller tahtaya yapıştırılır, alt taraftan da yine aynı çamur ile tutturulur. Çamur dışında herhangi bir yapıştırma malzemesi ya da çivi kullanılmaz. Rafların altındaki motifler ise çöp olmadan aynı beyaz çamur ile yapılır (Şekil 5.78). Yine kadınlar elleriyle çamuru “kahke” yapar gibi yuvarlar ve şekil verirler. Bunları duvara yapıştırırlar. Bu raflar büyük tabakların, tepsilerin dizilmesi için kullanılır.¹

¹ Naise Demir ile yapılan 27.11.2019 tarihli sözlü görüşmeden öğrenilmiştir.

Şekil 5.77 Kadınlar tarafından beyaz toprak ve buğday sapıyla yapılan özgün raf süslemeleri, 2019

Şekil 5.78 Kadınlar tarafından rafların altında beyaz toprakla yapılan, bozulmuş özgün motifler, 2019

5.2 Geleneksel Konutların Cephe Özellikleri

Özgün dokuda evlerin sokağa bakan cepheleri sade ve genellikle sağırdır. Yaşam birimlerinin kapıları avluya baktığı için, sonradan açılan kapılar hariç, sokak cephelerinde kapı yoktur. Pencereleler de genellikle avluya doğru olduğu için cephelerde neredeyse boşluk bulunmaz. Sokağa bakan pencere varsa da doğramasız ve çok küçüktür. Duvarlar ve damlar çamur ile sıvandığı için, dümdüz, sağır, kesintisiz devam eden kahverengi cepheler dikkat çekici bir plastik etki yaratır. Özgün biçimlenişte toprak zeminden kopmadan, kesintisiz yükselen boşluksuz toprak cepheler köye özgün bir mimari karakter kazandırmıştır (Şekil 5.79).

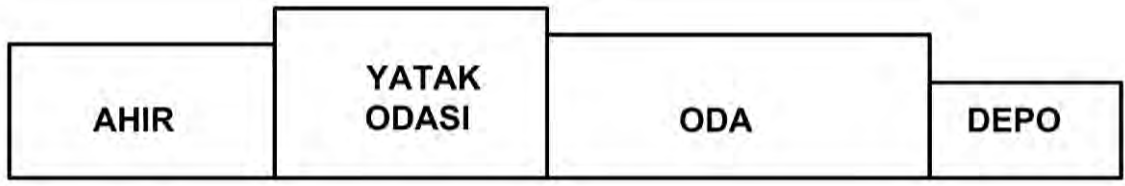

Şekil 5.79 Kesintisiz ve boşuksuz devam eden sağır özgün cephe düzenleri, 2019

Avlu içinde mekânlar önemlerine ve kullarımdaki ihtiyaçlara göre farklı yüksekliklerde inşa edilmişlerdir. Yatak odaları avlu içindeki en yüksek birim olup ortalama 355 cm yükseklikte inşa edilmişlerdir. Günlük hayatın geçtiğı oda birimleri ortalama 300 cm'dir. Büyükbaş hayvanlar için kullanılan ahırlar dışında ek birimler ise en az yüksekliğe sahip birimler olup ortalama yükseklikleri 270 cm'dir. Yapılar arasında oluşturulan işlevlerine bağı bu hiyerarşik düzen, yapıların içine girilmeden de mekânların tanımlanabilmesini sağlamaktadır (Şekil 5.80).

Şekil 5.80 Avlu içindeki birimlerin işlevlerine göre değışen yükseklikleri, 2020

Şekil 5.81 Avlu içindeki birimlerin yükseklik oranları çizimi

Avlu cephesine bakan birimlerde pencere ve kapılar küçük boşluklar oluşturur (Şekil 5.82). Günlük yaşamın geçtiği yapıların bazılarının girişlerinde özgünde toprak olan “seki”ler vardır (Şekil 5.83). Sekilerin yükseklikleri 30-50 cm arasında değişebilmektedir. Sekiler kapı önünde oturma, yemek yeme işlevli kullanıldıkları gibi, kurutmalık yiyeceklerin de serildiği işlevsel mimari elemanlardır.

Şekil 5.82 Avluya bakan sade, az boşluklu cephe düzeni, 2019

Şekil 5.83 Odaların önünde betonla yenilenmiş seki, 2019

Bazı yapılarda ahşap tavan kirişleri ("dikmeleri") saçak gibi dış cepheye taşırılmıştır. Dışarıda kalan bu "dikmelerin" bazılarının üstü açık bırakılmış, bazılarının üstü de tahtalarla kaplanarak yaklaşık 30 cm genişliğinde kısa saçaklar oluşturulmuştur (Şekil 5.84, 5.85).

Şekil 5.84 Üstü açık bırakılmış ahşap kirişler, 2019,2020

Şekil 5.85 Üstü "tap"larla kaplanan "direkler"den oluşan saçaklar, 2019,2020

Cephe uzunluğuna göre değişecek şekilde yaklaşık 3- 4 adet çörten yerleştirilen düz toprak damlarda parapet yoktur. (Şekil 5.86).

Şekil 5.86 Cephede çörtenler, 2019

Cephelerde duvarların birleşim yerleri ve toprak damların tüm kenarları ve köşeleri daha sağlam olması için yuvarlatılarak sıvanmıştır (Şekil 5.87).

Şekil 5.87 Duvarlarda ve toprak damda yuvarlatılarak sıvanmış köşeler ve kenarlar, 2019

5.3 Yapım Teknikleri ve Malzemeler

Çıldıroba Köyü'ndeki geleneksel kerpiç yapıların yapım teknikleri ve malzemeleri; temeller, döşemeler, duvarlar ve damlar olarak dört başlık altında incelenmiştir.

5.3.1 Temeller

Köyde bulunan geleneksel konutlar toprak zemin seviyesine kadar taş, üstüne bazı evlerde taş 3-4 sıra daha devam ettirilerek, bazı evlerde (en eski örneklerde) ise doğrudan kerpiç bloklarla inşa edilmiştir (Şekil 5.88). Taşlar komşu köy Alahan taraflarındaki dağlardan getirilmiştir. Bir taş ustası ile anlaşılıp, taşlar dağdan çıkarılmış, işlenip yapıda kullanılmıştır. “Yapıcı” Mustafa Aslan ile 28.11.2019

tarihinde yapılan görüşmelerden de yapıların hepsinin taş temelli olduğu öğrenilmiştir.

Şekil 5.88 Yapı temelindeki su basmanı da oluşturan taşlar, 2019

Yapı yapılacak yerin eğim durumuna göre, önce "him basılmıştır". Temel için yaklaşık yarım metre alan kazılmış ve taşların düzensiz bir şekilde dizilmesiyle temeller oluşturulmuştur.

5.3.2 Döşemeler

İç mekânların zeminleri özgünde topraktır ve toprak zemine herhangi bir sıkıştırma işlemi uygulanmadığı öğrenilmiştir. Mevcut toprak zemin düzeltilip bir kat çamur ile sıvanmıştır. Toprak kaplı zeminler devamlı temizlik gerektirdiği için kadınlar her sabah kalktıklarında hem temiz olması hem de odaya serinlik vermesi için su ve çaput dedikleri bezlerle zeminleri silmektedirler.¹ Toprak zeminler sürekli bakım zorlukları nedeniyle sonradan betonla kaplanmıştır.

¹ Naise DEMİR ile yapılan 27.11.2019 tarihli görüşmeden öğrenilmiştir.

Zeminler özgünde toprak iken su ve ısı yalıtımı için de bir işlem yapılmamıştır. Yaşamın geçtiği odaların zeminleri altta zemini tamamen kaplayacak kumaş bir örtü, üstünde duvarın her iki yanına serilen el yapımı, her bir desenin anlamı olan kilimlerle kaplıdır. Günümüzde el yapımı dokumaların yerini fabrika ürünleri almıştır (Şekil 5.89).

Şekil 5.89 Kilim kaplı döşeme, 2019

Zeminlerde böcek vb. haşereler için de kireç sürme vb. herhangi bir katman uygulanmamıştır. Haşerelerden korunmak için eskiden köyün genel ilaçlamasından faydalanılırken daha sonraları herkes kendi ilaçlamasını yapmaya başlamıştır.¹

5.3.3 Duvarlar

Kerpiç blok yapımı

Köyde bulunan geleneksel yapıların iç ve dış duvarlarının hepsi kerpiç bloklarla inşa edilmiştir. Kullanılan kerpiç bloklar köy sakinleri tarafından hazırlanmaktadır. Yapı sahipleriyle yapılan görüşmelerde kerpiç çamuru için özel bir toprak kullanılmadığı, sadece toprağın killi olmamasına dikkat edildiği öğrenilmiştir.²

¹ Mustafa DEMİR ile yapılan 26.11.2019 tarihli görüşmede edinilen bilgidir.

² Naise DEMİR ile yapılan 26.11.2019 tarihli görüşmede edinilen bilgidir.

Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Geoteknik Anabilim Dalı Zemin Laboratuvarında köydeki geleneksel kerpiç yapılarda kullanılan “siyah” ve “beyaz” toprakların analizleri yapılmıştır. Bu analizlerle toprakların çakıl, kum, silt ve kil oranları belirlenmiştir (Tablo 5.1, 5.2).

Tablo 5.1 “Siyah toprak” olarak adlandırılan ve kerpiç blok yapımında kullanılan toprağın dane dağılım oranları

Zemin Cinsi	Dane Çapı (mm)	Yüzde (%)
Çakıl	75-4,76	4,14
İri Kum	4,76-2	2,65
Orta Kum	2-0,42	13,58
İnce Kum	0,42-0,074	21,3
Silt	0,074-0,002	11,35
Kil	< 0,002	46,98

Tablo 5.2 “Beyaz toprak” olarak adlandırılan ve sıva yapımında kullanılan toprağın dane dağılım oranları

Zemin Cinsi	Dane Çapı (mm)	Yüzde (%)
Çakıl	75-4,76	5,25
İri Kum	4,76-2	9,38
Orta Kum	2-0,42	20,48
İnce Kum	0,42-0,074	13,75
Silt	0,074-0,002	6,39
Kil	< 0,002	44,75

Topraklar üzerinde ayrıca optimum su muhtevalarını (topraktaki en iyi sıkışmanın sağlanabileceği karışım için kullanılacak su içeriğini) bulmak için “proktor testi”

(kompaksiyon deneyi) yapılmıştır. Bu deney sonuçlarına göre “siyah toprağın” optimum su muhtevası %24, “beyaz toprağın” ise %21 olarak tespit edilmiştir.

Kerpiç blokların yapımında yapının temeli kazılırken çıkan toprak ya da çevrede bulunan siyah topraktan yararlanılmıştır. Köy sakinlerinden Mustafa Demir ile yapılan görüşmeden kerpiç yapımına genelde Mayıs ayında başlandığı, bu işlemin Ağustos- Eylül ayına kadar sürdüğü bilgisi edinilmiştir. Çok ihtiyaç olduğu durumlarda kerpiç yapımı Kasım ayına kadar devam ettirilmiştir. Köyde imal edilen ve sıklıkla kullanılan bir kerpiç bloğun boyutu 44x22x12 cm olarak ölçülmüştür. Kerpiç blok yapmak için kullanılan kerpiç kalıbının ölçüsü ise 46x44x12 cm’dir (Şekil 5.90).

Şekil 5.90 Köyde yapılan 46x44x12 cm boyutlu kerpiç kalıbı, 2019

Yapılan sözlü görüşmelere göre kerpiç blok yapımı şu şekilde gerçekleşir¹: Önce “bel” adlı alet ile toprak kazılır ve bir kürek yardımıyla düzeltilir. Toprağın üzerine

¹ Mehmet ASLAN ile yapılan 26.11.2019 tarihli görüşmede edinilen bilgidir.

iki üç “bende” saman atılır. Bir iki kişi bu karışımı yoğurur. Karışım üstü kapalı olarak bir gün bekletilir.

Samanın öz suyunun harç suyuna geçebilmesi için en az 8 saat beklemek önemlidir. Bu sürenin uzaması saman öz suyunun harç suyuna daha çok karışması sağlar [33]. Ertesi sabah erken saatlerde kerpiç dökme işine başlanır. 48x46 cm ölçülerinde, iki gözlü ahşap kerpiç kalıbı düz bir yere koyulur. Kerpiç çamuru hazırlandığı yerden “gücgere” (gecgere) denilen ahşap taşıma kabıyla kalıbın yanına getirilir.

Gücgere, “şapta”ların ortasına birkaç tahta çakılmasıyla yapılır (Şekil 5.91). Bu araç çamurun yanına indirilir. Kaldırırken zor olmaması için altına ufak taşlar koyulur. Tahtaların üzerine kalıba dökülecek çamur doldurulur. Çamur bu araç yardımıyla kalıbın yanına taşınır ve kalıba dökülür. Kalıbın başında bir kadın çamuru düzeltip üzerini siler, daha sonra kalıbı çıkarır. Döküm bu şekilde tekrarlanır. Çamurun yapışmaması için kalıp belirli aralıklarda su ile ıslatılır.

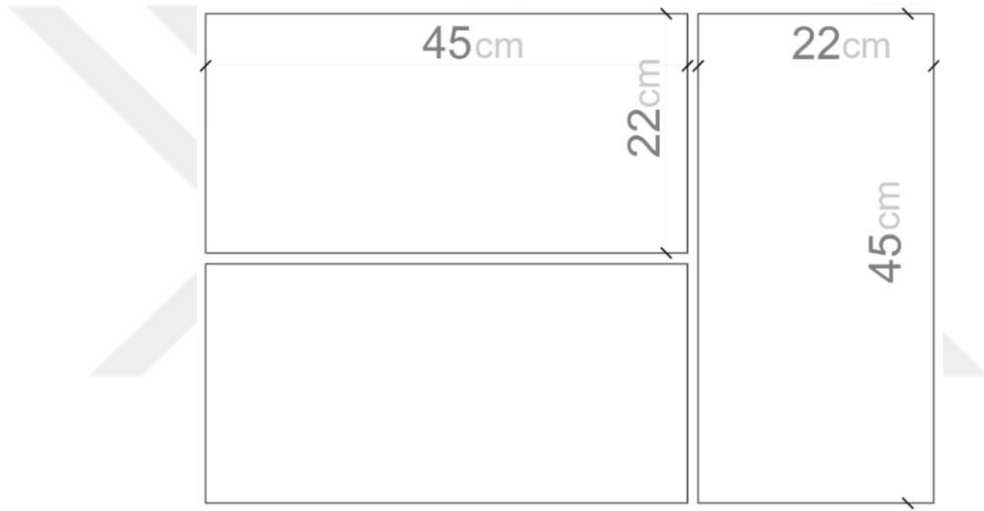
Şekil 5.91 Kerpiç çamurunu taşımaya yarayan araç “gücgere” [60]

Dökülen kerpiçler bir hafta güneşte kurutulur. Daha sonra diğer yanlarının da kuruması için, çevrilerek bir hafta daha beklenir. Hava şartlarına göre, yapıda kullanılmadan önce kerpicingin 10-15 gün kuruması beklenir. Bu kuruma evresinde saman öz suyu ve toprağın yapısındaki tanecikler birbiriyle birleşir. Bu birleşme kerpicingin suya dayanımı yüksek bir malzeme olmasını sağlar [33]. Kişi sayısına göre değişmekle birlikte, bir günde ortalama 500-1000 adet kerpiç blok hazırlanır.

Hazırlanan kerpiçler eşekler ya da at arabalarıyla yapı yapılacak yere taşınır ve buraya dizilir.

Duvar örgüsü

Köyde standart oda ölçüsü kullanılan ahşap tavan kirişlerinin boyuna bağlı olarak 3 metre olduğundan, yapı ustası kerpiç kalınlığını da hesaba katarak, bir uçtan diğer uca 4 metre ip çeker. Duvarları bazı yerlerde bir kerpiç boyu (45 cm), bazı yerlerde “kellim buçuk” denilen bir buçuk kerpiç blok kalınlıkta (67 cm) örmeye başlar (Şekil 5.92). Kellim buçuk, kerpiç blokların 2 uzun ve 1 kısa kenarının yan yana dizilmesiyle oluşturulur. Duvarlar “hel kesme” denilen bindirmeli (şaşırtmalı derzli) şekilde örülür (Şekil 5.93).

Şekil 5.92 “Kellim buçuk” duvar yapım tekniği çizimi

Şekil 5.93 Bindirmeli duvar örgüsü, “hel kesme”, 2019

Pencere, kapı boşlukları ve yüklükleri yaparken “şapta” adı verilen ince ağaç dalları yerleştirir ve duvarlar bunların üstüne örmeye devam edilir (Şekil 5.94). Köyde çalışma alanında sadece tek bir evde salon denilen giriş mekânının geniş açıklığını geçebilmek için kemer kullanıldığı görülmüştür (Şekil 5.95). Bu açıklığa daha sonra kapı eklenmiştir (Şekil 5.96).

Şekil 5.94 Pencere üzerinde ahşap taşıyıcı elemanlar “şapta”, 2019

şekil 5.95 43 parseldeki konuta ait “salon” mekânının kemerli girişi [23]

şekil 5.96 Kemerli girişe sonradan eklenen kapı, 2019

Duvarlar örüldükten sonra iç ve dış kısımları “sıvak” denilen çamur ile sıvanır. Sıvalarıyla birlikte duvar kalınlıkları yaklaşık olarak, bir kerpiç blokla örülen yerlerde 50 cm, kelim buçuk ölçüde örülen yerlerde 70 cm kadardır. Duvarlar bir kere sıvandıktan sonra, her yıl düzenli bakım gerektirmez, sadece bozulmaya uğrayan kısımlar yeniden sıvanır. Duvarların iç kısmında sıvalar yenilenmemiş, dış tarafları bir kaç yılda bir sıvanmıştır. Duvar için “sıvak” çamuru hazırlanırken beyaz

toprak kullanılmaktadır. Köy sakinleri beyaz toprağı köyün güneyinden, sınıra yakın bölgeden temin etmektedirler. Beyaz toprak her yerde olmadığı ve duvarlar da sürekli sıva gerektirmedığından duvarın sıvası köyde hem özlü, hem de kuvvetli olarak tanımlanan beyaz toprakla yapılmaktadır. Sıva yapılırken beyaz toprak, su ve saman iyice karılır. Saman oranı çok önemlidir, ne çok az ne de çok fazla olmalıdır. Samanı az olan sıva harcı çatlar.

Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Geoteknik Anabilim Dalı Zemin Laboratuvarı'nda, köydeki geleneksel yapılarda kullanılan sıvaların saman oranlarını bulmak için de analiz çalışmaları yapılmıştır. Yapının içinde ve dışında kullanılan sıvalar ayrı olarak analiz edilmiştir (Tablo 5.3, 5.4).

Tablo 5.3 “Beyaz toprak” ile yapılan dış sıvanın saman, çakıl+kum ve kil oranları

İçerik Adı	Dane Çapı (mm)	Yüzde (%)
Saman	-	4
Çakıl+Kum	75-0,075	21
Kil	<0,075	75

Tablo 5.4 “Beyaz toprak” ile yapılan iç sıvanın saman, çakıl+kum ve kil oranları

İçerik Adı	Dane Çapı (mm)	Yüzde (%)
Saman	-	4
Çakıl+Kum	75-0,075	30
Kil	<0,075	66

Beyaz toprakla yapılan sıvalardaki kil oranı ve beyaz topraktaki kil oranlarının farklı olmasının sebebi, sıva yaparken alınan topraktan büyük boyutlu çakıl ve taşların ayıklanmasıdır.

Saman, toprak ve su harcının iyi karışması ve özleşmesi için karışım elle yoğrulur ve üstü naylonla örtülerek bir-iki gün bekletilir. Harç ne kadar özleşirse ömrü o kadar uzun olur. Hazır olan harç uygulanacak yere sürülür ve mala ile sıvanır. Yarım saat

bekletildikten sonra duvardaki harcın üzerine su serpilir ve tekrar mala ile sıvanır. İkinci sıvama işine “cilalama” denir. Tamamen kadınlar tarafından yapılan bu işlemin tamamına “sıvak hazırlama” denir (Şekil 5.97). Oda duvarlarının iç yüzeyleri ve avluya bakan dış cepheleri bel hizasına kadar, oturulduğu zaman sırtta çamur bulaşmaması ve avlu yıkandığı zaman duvara su değerek toprağın dökülmemesi için sonradan kadınlar tarafından betonla sıvanmıştır.

Günümüzde duvarların özgün iç çamur sıvaları dururken, dış kısımdaki çamur sıvalar genellikle kaldırılmıştır. Bu durum koruma sorunları bölümünde detaylı olarak aktarılmıştır.

1-Toprak, su ve saman birleştirilir. 2- İyice özleşmesi için elle yoğrulur.

3- İyice özleşmesi için bir süre beklenir

4- Hazır olan harç sıvanacak duvara yapıştırılır.

5-Mala ile sıvanır. Yarım saat sonra tekrar sıvanmalı, “cilalama”,

Şekil 5.97 Gülay Demir tarafından gösterilen çamur sıva (“sıvak”) hazırlanışı, 2019

5.3.4 Damlar

Yerleşmedeki geleneksel kerpiç yapıların özgün çatıları düz toprak damdır (Şekil 5.98). Toprak damlar kullanıcıların senelik unlarını, bulgurlarını ve pekmez yapılıcak üzümlerini sermek ihtiyacından doğmuştur [14].

Damlar, ahşap kirişlemeler, ara katmanlar ve en üstteki toprak katmanı olmak üzere üç katmandan oluşur.

Şekil 5.98 Köydeki özgün düz toprak damlar, 2020

Ahşap kirişlemeler

Duvarlar bittikten sonra Kilis'ten ya da Oğuzeli'nden getirilen ahşap kirişler ("direkler") araları 20-25 cm olacak şekilde göz kararı yan yana yerleştirilmiştir (Şekil 5.99). Direkler için önceleri "hıltan" kullanılırken günümüzde bunun örneği kalmamıştır. Hafif, kullanışlı ve ucuz olan kavak da tercih edilen bir diğer ağaçtır. Ağaç seçilirken gözsüz (budaksız) ve düzgün olmasına dikkat edilir. Göz olduğu zaman ağaç patlar, yarılır. Direklerin standart ölçüsü 4 metre olup özel olarak 5 metrelik de yaptırılabilir. Direkler yerleştirilirken aynı seviyede olmasına dikkat edilir. Aşağıda ya da yukarda olanlar varsa, eğriliği düzeltmek için düşürülmesi gereken yerlerde direk keser ile düzeltilir ya da ağacın altına tahta parçaları koyularak direk yükseltilir. Daha sonra, direklerin oynamaması, sabit kalması için aralarına, elde olma durumuna göre, taş veya kerpiç yerleştirilir.

Eskiden direkler bir ince bir kalın olacak şekilde yerleştirilirken, bu yerleşimin dengesiz olduğu farkedilmiş ve direkler eşit kesitte yerleştirilmeye başlanmıştır.¹

¹ Mustafa DEMİR ile yapılan 27.11.2019 tarihli görüşmede edinilen bilgidir.

Şekil 5.99 Düz dam tavanında ahşap kirişler ("direk"ler) ve hasır örgü katmanı, 2019

Evlerde bir göz odanın ölçüsü genellikle 3 metredir. Yatak odası olarak adlandırılan odalar ise 2 göz olup ya 2,5+2,5 metreden 5 metre ya da 3+3 metreden 6 metre uzunlukta yapılarak, ortalarına tavan kirişlerini taşıyacak kavaktan ahşap dikmeler koyulmuştur (Şekil 5.100).

Şekil 5.100 Ahşap dikmeli yatak odası, 2019

Dikmelerin üstüne iki ya da üç tane, özel olarak getirilen, “hezan” denilen ahşap kirişler yerleştirilmiştir (Şekil 5.101). Hezanlar da kavaktan yapılır fakat direklerden daha kalın kesittedirler. Hezanlar ve dikmelerin arasında dut ağacından yapılan yastık görevli kısa ahşap elemanlar (başlıklar) bulunur (Şekil 5.101).

Şekil 5.101 “Hezan” ve altında dut ağacından yapılan ahşap “başlık”, “direk” ve “dikme” 2019

Direkler eni dar olan bazı evlerde cephede dışarıya taşmaktadır. Saçak kotunda dışarıya taşan bu kısımlar bazı evlerde kesilirken bazılarında (Şekil 5.102) bu kısımların üstü ahşap tahtalarla örtülerek dış duvarların yağmurdan korunmasını sağlayan saçaklara dönüşmüştür (Şekil 5.103).

Şekil 5.102 Cephede dışarıya taşan ahşap “direk”lerden, solda kesilmiş, sağda kesilmemiş örnekler, 2019

Şekil 5.103 Saçak kotunda üstü ahşaplarla (“tap”larla) örtülen ahşap “direk”ler, 2020

Ara katmanlar

Direkler yerleştirildikten sonra üstünü kapatmak için ara katman olarak ilk zamanlar çalı-çırpı, kamış ya da “buyan” (meyan otu) serilmiştir (Şekil 5.104, Şekil 5.105). Buyan otu kadınlar tarafından dağlardan toplanır, sırtlanarak yerleşmeye getirilirdi. Otlar kurumadan dizilir, üstüne birkaç kürek toprak atılırdı. Otlar kurursa üstündeki toprak aşağıya kayacağı için kurumadan yapılırdı. Daha sonraları Kilis’ten alınan hasır örgülerle örtülen direkler, ilerleyen zamanlarda “tap” adı verilen ahşap tahtalarla kaplanmıştır (Şekil 5.106, Şekil 5.107). Bu tahtalar Kilis’ ten alınıp, “hızarcı”da biçtirilmiştir. Tahtaların dizilimi süre olarak da daha kısa olup cins olarak kavak ağacı tercih edilmiştir.

Şekil 5.104 Ahşap “direk”ler üzerine serilen çalı-çırpı, 2019

Şekil 5.105 Ahşap “direk”ler üzerine serilen kamışlar, 2019

Şekil 5.106 Ahşap “direk”ler üzerine serilen özgün hasır örgüler, 2019

Şekil 5.107 Ahşap “direk”ler üzerine dizilen tahtalar (“tap”) , 2019

Tahtalar dizildikten sonra üstüne (yakın dönemde naylon/muşamba) buyan (meyan otu) ve son katman olarak da toprak serilmiştir (Şekil 5.108).

Şekil 5.108 Ara katmana muşamba serilmiş toprak dam, 2019

Toprak katmanı

En üstteki 50 cm kalınlığındaki toprak tabakası elle ya da kürekle, sıyrığı ya da tırmık gibi aletlerle düzeltilir. Son olarak içinde saman olan “sıvak” denilen, siyah toprakla yapılan harç ile sıvanır (Şekil 5.109). Damların sıva toprağında duvarda kullanılan beyaz toprağın aksine siyah toprak kullanılır. Siyah toprak çok bulunan ve çabuk aşınan bir toprak türüdür. Damlar her yıl sıva gerektirdiği için damın sıvasında siyah toprak tercih edilmektedir. Sıvanın yapılışı duvar sıvası gibidir; toprak, su ve samanın iyice karılmasıyla oluşturulur. Burada da sıva harcının çatlamaması için saman oranı çok önemlidir. Duvar sıvası harcı ile aynı işlemlere tabidir (bkn. sayfa 58). Harç toprak damın üzerine dökülür, malayla sıvanır ve son katman oluşturulur. Kilis’in batısındaki köylerde damların üstü loğ taşı ile loğlanırken, Çıldıroba Köyü’nde loğlama yapılmamaktadır. Diğer köylerde kullanılan toprak kumlu olduğu için loğlama sırasında çökme ya da dökülme olmazken, Çıldıroba’ da kullanılan toprağın yapısından dolayı loğlama tercih edilmemiştir. Onun yerine senede bir kere çamur sıvası yenilenmektedir¹ (Şekil 5.110).

¹ Naise DEMİR ve Mustafa DEMİR ile yapılan 27.11.2019 tarihli görüşmeden öğrenilmiştir.

Şekil 5.109 Düz damda çamur sıvalı son katman, 2019

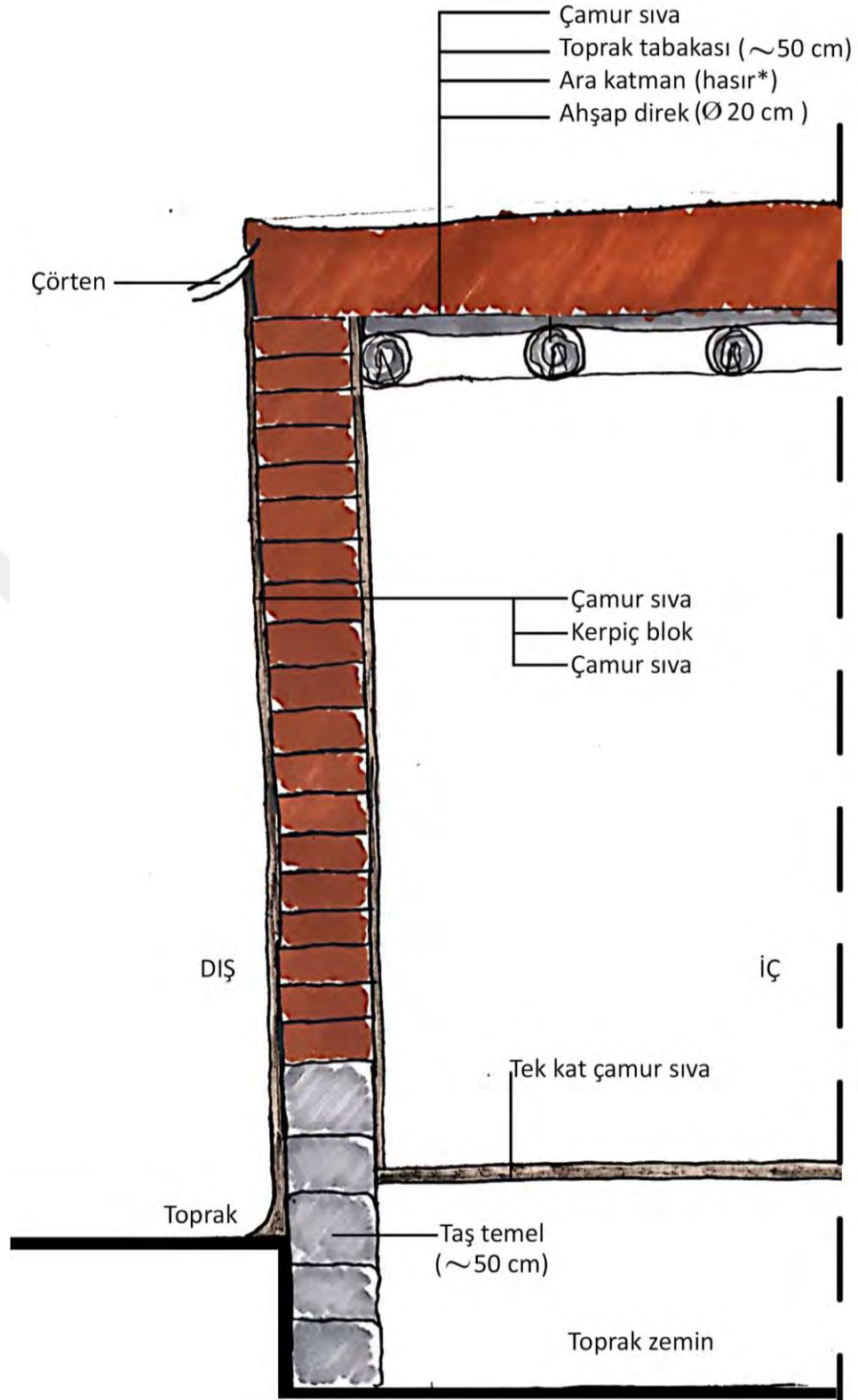

Şekil 5.110 Düz damda yenilenen çamur sıva katmanları, 2019

Düz toprak dam yapılırken suyun akıp gitmesi için sokağa doğru toprak katmanına eğim verilmektedir. Evin genişliğine göre de cepheden taşan 3,4 adet özgünde ahşap günümüzde metal ya da plastik borudan çörten yerleştirilmektedir. (Şekil 5.111, Şekil 5.112).

Şekil 5.111 Teneke ve plastik borulardan yapılan muhdes çörtenler, 2019

*Ara katmanlar dönemsel olarak değişiklik göstermektedir. İlk dönemler çalı-çırpı, kamış, daha sonra özgün hasır örgüler ve son dönemlerde ahşap tahtalar kullanılmıştır.

Şekil 5.112 Kerpiç birimlerde geleneksel yapım sistemi kesit krokisi

5.3.5 Devşirme Malzemeler

Bazı evlerde yapı içlerinde yakın köylerdeki höyüklerden getirilen ve taşıyıcı eleman olarak kullanılan devşirme malzemeler tespit edilmiştir (Şekil 5.113).

Şekil 5.113 Ahır biriminde taşıyıcı eleman, devşirme sütun, 2020

5.4 Köy Odası

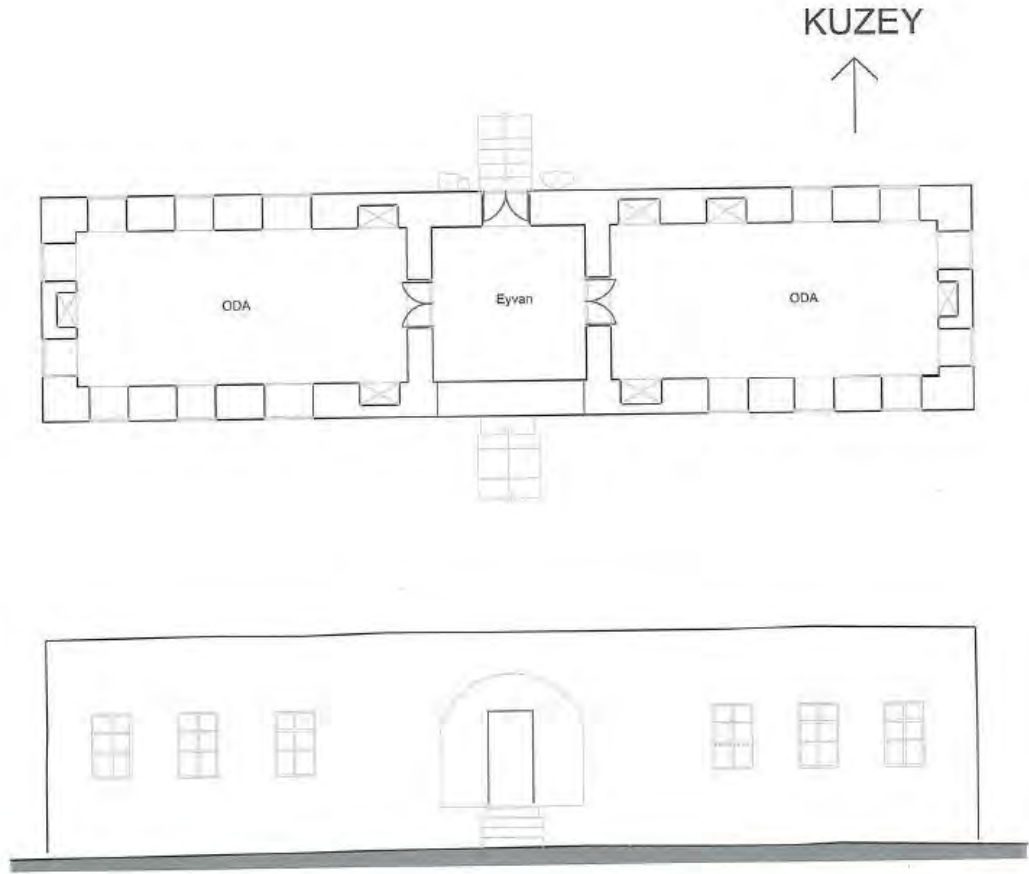
Köy odası kültürü Kilis'te hem şehirde hem de köylerde oldukça yaygındır. Özellikle uzun kış gecelerinde erkeklerin akşam yemeklerinden sonra toplandığı, eğlendikleri, yerine göre eğitim ve öğretim aldıkları yerlerdir. Köy odalarında sanat, edebiyat, siyaset gibi pek çok konu hakkında konuşulur, fikir alış verişi yapılır, özellikle konu hakkında yetkin kişiler dinlenir. Şehirlerde köy odaları evin avlusunun içinde ve evin fiziksel bir uzantısıdır ancak toplumsal bir kurum niteliğindedir. Genellikle varlıklı ailelerin evlerinde olan bu odalar hem evin bir parçası hem de evden bağımsız, erkek konukların ağırlandığı bir birimdir. Kadınlar da aynı toplanmaları ev içinde "tandır" başında yapmaktadır. Şehirde bu gelenek pek kalmamıştır [21].

Köylerde ise bu toplanmalar için ayrı yapılar şeklinde "köy odaları" yapılmıştır. Köy odaları köylünün ortak mekânlarıdır. Köye gelen resmi kişiler ve diğer misafirler burada ağırlanır. Ulaşım ve haberleşmenin sıkıntılı olduğu dönemlerde de

haberlerin alınmasında kullanılan köy odalarında her zaman misafir kabul edildiği için odalarda misafirlere sürekli hizmet eden kişiler bulunur.

Köy odaları, köyün varlıklı bir kişinin mülküdür, o kişi tarafından yaptırılır. Fakat tüm köylünün kullanımına açıktır. Bakım, onarım, ikram vs gibi masrafların karşılanması mülk sahibine aittir.

Çıldıroba Köyü'ndeki köy odası ayakta kalabilmiş yakın civardaki iki köy odası örneğinden biridir (Şekil 5.114). Diğer Yazlıbecer (Yenideğirmen) Köyü'ndedir. Buradaki oda da Çıldırobadaki gibi artık kullanım dışıdır. İşlevsizlikten dolayı oldukça hasarlıdır [27].

Şekil 5.114 Çıldıroba köyü köy odasının plan ve görünüşü, Çizim: Mimar Sıdika Bebekoğlu [23]

Şekil 5.115 Çıldıroba köyündeki köy odası, 2019

Köy odası misafir ağırlanan önemli bir mekân olduğu için yapılırken de özenle inşa edilmiştir. Taş temel üzerine “kellim buçuk” ölçüsünde kerpiç bloklarla örülmüştür. Kuzey ve güney yönünde merdivenle çıkılan iki ana giriş kapısı vardır. Dikdörtgen plan biçimlenişi konutlardaki günlük yaşamın geçtiği büyük oda ve küçük oda birimlerine benzemektedir. Kapıdan girişte bir salon ve salondan girilen doğu ve batı yönünde 2 odası vardır (Şekil 5.116). Doğu yönündeki odada ahşap doğramalı 7 pencere, 4 gömme dolap vardır. Batı yönündeki odada pencere sayısı 8, dolap sayısı 3’tür. Tavanı ahşap kirişlemeli, üstü düz toprak damlıdır.

Şekil 5.116 Batı yönündeki odanın görünüşü, 2020

Köyün en özel mekânlarından biri olan köy odası terk edilmiş durumdadır. Ciddi bir bakım ve onarım isteyen odanın kapılarına kilit vurulmuştur.

Yağmur vs gibi etkilerden dolayı zeminden su alan yapının özgün çamur sıvaları bozulmaya uğramış ve subasman seviyesindeki taşları yer yer açığa çıkmıştır (Şekil 5.117).

Şekil 5.117 Zemin seviyesinde görülen duvar bozulmaları, 2020

Duvarların özgün sıvalarında da zemin hareketlerinden ve bakımsızlıktan kaynaklanan çatlamlar vardır. Özellikle pencere boşluklarında, bazı bölgelerde özgün sıvalar dökülmüş ve kerpiçler açığa çıkmıştır (Şekil 5.118).

Şekil 5.118 Özgün sıvası dökülen duvar, 2020

Köyde özgün ahşap doğramalarını koruyan neredeyse tek mekândır fakat doğramalar olumsuz hava koşullarından dolayı bozulmaya uğramıştır. Çürümeler ve kabarmalar mevcuttur (Şekil 5.119).

Şekil 5.119 Özgün ahşap doğramalarda görülen bozulmalar, 2020

Pencereler, çocukların pencereden içeriye girip yapıya zarar vermemeleri için yarıya kadar yaklaşık 50 cm yükseklikte kerpiçle örülmüş ve çamur harç ile sıvanmıştır (Şekil 5.120). Bu müdahale yapının özgün cephe düzenini bozmuştur.

Şekil 5.120 Kerpiç bloklarla yarı seviyesine kadar kapatılan özgün pencereler, 2020

Kuzey ve güney yönünde karşılıklı iki kapısı olan köy odasının güney yönündeki kapısı kapatılıp, kerpiçle örülmüş ve çamur harç ile sıvanmıştır (Şekil 5.121).

Şekil 5.121 Kerpiç bloklarla örölüp kapatılan güney kapı, 2020

Yapının özgün düz toprak damı yerel dilde “tutye” denilen oluklu sac ile kaplanmıştır.

ÇILDIROBA KÖYÜNDEKİ GELENEKSEL YAPILARIN KORUMA SORUNLARI

Çıldıroba köyü günümüze kadar ulaşan geleneksel mimari dokusuyla korunmaya değer, özgün nitelikler taşımaktadır. Fakat günümüzün, özellikle kırsaldaki yapıları kapsayan temel koruma sorunları buradaki geleneksel yapılar için de geçerlidir.

Çıldıroba köyünün geçmiş yıllarına ait uydu fotoğraflarına karşılaştırmalı olarak bakıldığında köy genelinde kerpiç yapıların oluşturduğu geleneksel dokunun mimari özgünlük açısından değişimini açık bir şekilde görmek mümkündür.

Ulaşılabilen en eski net uydu fotoğrafı 2011 yılına aittir. Bu tarihte köyün geleneksel yerleşiminin özgün sınırlarının büyük ölçüde var olduğu görülmektedir (Şekil 6.1)

Şekil 6.1 Çıldıroba köyüne ait Temmuz 2011 tarihli uydu fotoğrafı. Erişim tarihi 20.04.2021 [58]

2015 yılında köyde muhdes çatı kaplamaları tercih edilmeye başlamıştır. (Şekil 6.2).

Şekil 6.2 Çıldıroba köyüne ait Ekim 2015 tarihli uydu fotoğrafı. Erişim tarihi 20.04.2021 [58]

2016 yılında muhdes çatı kaplama kullanımı köy genelinde artmıştır. Aynı zamanda köy içinde yıkılan geleneksel yapıların olduğu ve yeni muhdes yapılar yapıldığı da izlenmektedir (Şekil 6.3).

Şekil 6.3 Çıldıroba köyüne ait Kasım 2016 tarihli uydu fotoğrafı. Erişim tarihi 20.04.2021 [58]

2017, 2018 ve 2019 yıllarına ait uydu fotoğraflarına göre köy genelinde muhdes çatı kaplama malzemelerinin kullanımı ve geleneksel yapı yıkımları hız kazanmıştır (Şekil 6.4, 6.5, 6.6)

Şekil 6.4 Çıldıroba köyüne ait Nisan 2017 tarihli uydu fotoğrafı. Erişim tarihi 20.04.2021 [58]

Şekil 6.5 Çıldıroba köyüne ait Şubat 2018 tarihli uydu fotoğrafı. Erişim tarihi 20.04.2021 [58]

Şekil 6.6 Çıldıroba köyüne ait Ağustos 2019 tarihli uydu fotoğrafı. Erişim tarihi 20.04.2021 [58]

Yaklaşık olarak 2011'e kadar mimari özgünlüğünü büyük oranda koruyabilmiş geleneksel köy dokusu son dönemlerde özgünlüğünü neredeyse tamamen kaybetme tehditi ile karşı karşıyadır.

Çıldıroba Köyü'ndeki koruma sorunları, sosyo-ekonomi, doğa ve insan kaynaklı koruma sorunları olmak üzere üç ana başlıkta incelenmiştir.

Çıldıroba Köyü'ndeki koruma sorunlarının büyük bir kısmını dış hava koşullarının terkedilmeden kaynaklanan bakımsızlık bozulmalarını arttırması ve kullanıcıların niteliksiz onarım ve yenilemeleri oluşturmaktadır. Bu sorunlar köyün geleneksel özgün mimari dokusunu bozmaktadır.

6.1 Sosyo-Ekonomi Kaynaklı Koruma Sorunları

Ekonomik şartların değişmesi, genç nüfusun okuması ve sonra köyde yapacak iş bulamaması, köydeki eğitim olanaklarının kısıtlı olması, insanların şehire göç etmesinin yolunu açmıştır. Şehire giden gençler genelde bir daha köye dönmeyi kabul etmemektedir. Köyün, özellikle genç nüfusunda, büyük bir düşüş vardır. Bu nedenle köydeki cami dışında kamusal yapılar kullanılmamaktadır. Var olan ilkokul nüfus azlığından kapatılmış, köyde taşınalı eğitime geçilmiştir. Eskiden her akşam büyük toplanmalara ev sahipliği yapan köy odası bile kapısı kilitli bir şekilde atıl durumdadır. Mevcut nüfusla bir kişinin evinde toplanmak yeterli olmaktadır.

Köy nüfusunun azalmasıyla hayvancılık faaliyetlerinde de gerileme olmuştur. Eskiden her evin neredeyse 50-60 hayvanı olan köyde günümüzde toplam 100 civarında hayvan kalmıştır. Özellikle büyük baş hayvan yok denecek kadar azdır. Bu nedenle çoğu evde avludaki ahırlar ve samanlıklar boş kalmış ya da depo gibi farklı işlevler için kullanılmaktadırlar (Şekil 6.7). Bu da birimlerin terk edilmesine ya da özgün işlevlerini ve kimliklerini kaybetmelerine neden olmuş, önemsizleşen birimlerde bakım ve onarımlar da yapılmamış ve yapılarda ciddi hasarlar oluşmuş bu birimler yok olma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır (Şekil 6.8).

Şekil 6.7 Depo olarak kullanılan ahır birimleri, 2020

Şekil 6.8 Boş kalan ve hasar gören ahır birimleri, 2020

Ayakta kalabilen ahırlardaki “gözenek” denilen özgün büyük baş hayvan yemlikleri kullanılmadığı için yıkılmıştır. İncelenenlerden sadece bir evde “gözenek” denilen yemliklere rastlanmıştır. Ancak bunlar da kullanılmadığı için boşlukları kerpiç bloklarla kapatılmıştır (Şekil 6.9). Küçükbaş hayvanlar için yine kerpiçten yapılan yemliklerin de örneği neredeyse kalmamıştır. Metal malzemelerle yapılan yeni yemlikler kullanılmaktadır (Şekil 6.10).

Şekil 6.9 Boşlukları kapatılan yemlikler (“gözenek”), 2020

Şekil 6.10 Metal malzemelerden yapılan küçük baş hayvan yemlikleri, 2020

Değişen sosyal hayat neticesinde pişirme işlerinin yapıldığı ocaklık birimleri önemini kaybetmiş, özgün bir birim olmaktan çıkmışlardır. Bazı evlerde bu birimlerin ön duvarları yıkılmış, birimler yarı açık bir mekân haline gelmiştir (Şekil 6.11). Bazı durumlarda ise birimler içindeki tandırlarla birlikte tamamen kaldırılarak avlunun herhangi bir köşesinde tandırlar açıkta yeniden yapılmıştır (Şekil 6.12).

Şekil 6.11 Ön duvarı yıkılmış ocaklık birimi, 2020

Şekil 6.12 Avlunun kenarına bağımsız olarak yapılmış tandırlar, 2020

Yatak odası birimlerinde bulunan, kadınların çamurla kendi elleriyle yaptıkları süslemeli raflar da artık kullanım ihtiyacı olmadığı için önemsenmemektedir. Eskiden her evde bulunan bu raflardan günümüzde sadece birkaç örnek kalmıştır. Kullanılmayan birimlerin yıkılmasıyla bu raflar da yok olmuştur. Sadece dış duvarları kalan bazı evlerde ise yalnızca özgün bezeme izleri kalmıştır (Şekil 6.13).

Şekil 6.13 Yıkılmış oda duvarında izleri kalan sıvayla yapılmış özgün süslemeler, 2019

Eskiden aynı evin içinde iki aile beraber yaşayabilirken, değişen toplum yapısı nedeniyle günümüzde bu mümkün olmamaktadır. Bu nedenle evlenen çocuklarla bir arada yaşamanın yeni çözümü olarak avluda çok katlı betonarme konutlar yapılmış ya da boş arsalara yeni yapı malzemeleriyle 1-2 katlı yapılar yapılmıştır (Şekil 6.14).

Şekil 6.14 Avlu içine yeni inşaat malzemeleriyle yapılmış yeni yapı, 2020

Evlenip köyden göç eden kullanıcılar için avlu içinde yapılmış birimler ise boş kalmıştır. Çok oda birimli evlerde tek kalan yaşlılar kendileri için yeterli tek odayı ve ek birimleri kullandıkları için avlu içindeki diğer odalar işlevsizdir (Şekil 6.15). Bazı evlerde ise başka işlevler için kullanılan birimler de vardır (Şekil 6.16). Kullanılmayan ya da işlevleri değişen bu birimlerin bakım ve onarımları da yapılmadığı için yapılarda bozulmalar görülmektedir.

Şekil 6.15 İşlevsiz kalan yatak odası birimi, 2020

Şekil 6.16 Kullanıcısız kaldığı için samanlık olarak kullanılan oda birimi, 2020

Köyden göç eden bazı kullanıcılar, yapılarını boş bırakmamak için, evlerine Suriye’den göç eden insanları yerleştirmiştir. Evler sahipsiz kalmasın düşüncesiyle gerçekleştirilen bu tutum, yapıların zarar görmesini engelleyememiştir. Yeni kullanıcılar evleri tam anlamıyla sahiplenmediği için bakım ve onarımlar yetersiz kalmış, yapılan onarımlar da yaşamın geçtiği tek birimle sınırlanmıştır. Kullanılmayan diğer birimler kaderine terk edildiğinden kısmen yıkılmış, hasarlı birimler de tehlike oluşturduğu gerekçesiyle, yeni kullanıcılar tarafından özellikle yıkılmıştır (Şekil 6.17).

Şekil 6.17 Kullanılmadığı için üst örtüsü yıkılan oda birimi, 2020

2019 yılının Mart ayında ülkemizde etkileri görülmeye başlayan Covid-19 hastalığı köydeki yaşamı da etkilemiştir. Kentlere göç etmiş köy sakinleri, daha yalıtılmış bir dönem geçirmek için bu dönemde köye dönmeye başlamış ve yoğun bir tersine göç

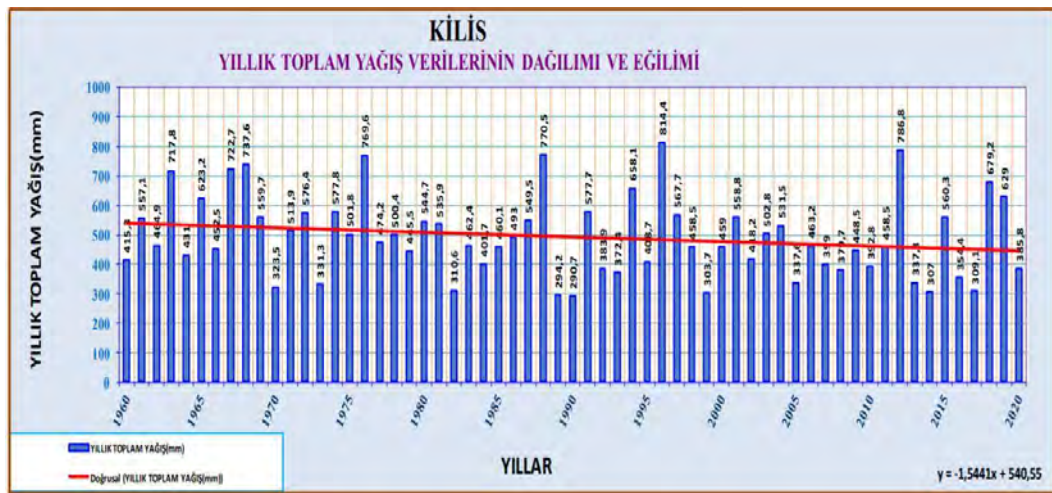
dalgası olmuştur. Şehir yaşamına uyum sağlamış bu kullanıcılar, geri döndükleri zaman, var olan geleneksel yapılarında kalmak istemediği için ya bu yapıları yıkarak avlu içine ya da boş olan arsalarına yeni yapı malzemeleriyle yeni konutlar yapmışlardır. Bu durum aynı zamanda köyde yaşayan diğer kullanıcıları da etkilemiş, “ben de modern ev yapmalıyım” düşüncesi neredeyse bütün köye yayılmıştır. Normalde köyde hiçbir gelir kaynağı olmayan ve pandemi sonrası şehre geri dönecek olan bu kullanıcılar, buna rağmen geleneksel dokuya bir daha kullanmayacakları niteliksiz yapılar katmışlardır.

Köy halkının geleneksel kerpiç yapıların değerleri hakkındaki bilinçsizliği, yapıların eski ve kullanışsız olarak nitelendirilmelerine neden olmaktadır ve köy genelinde bu eski yapıların yerine daha “kullanışlı” malzemelerle yeni yapılar yapma fikri hâkimdir. Bu nedenle hasar gören yapılarını geleneksel, basit ve ekonomik yöntemlerle onarmak yerine, niteliksiz müdahalelerle onarmakta, ya da tamamen yıkmaktadırlar.

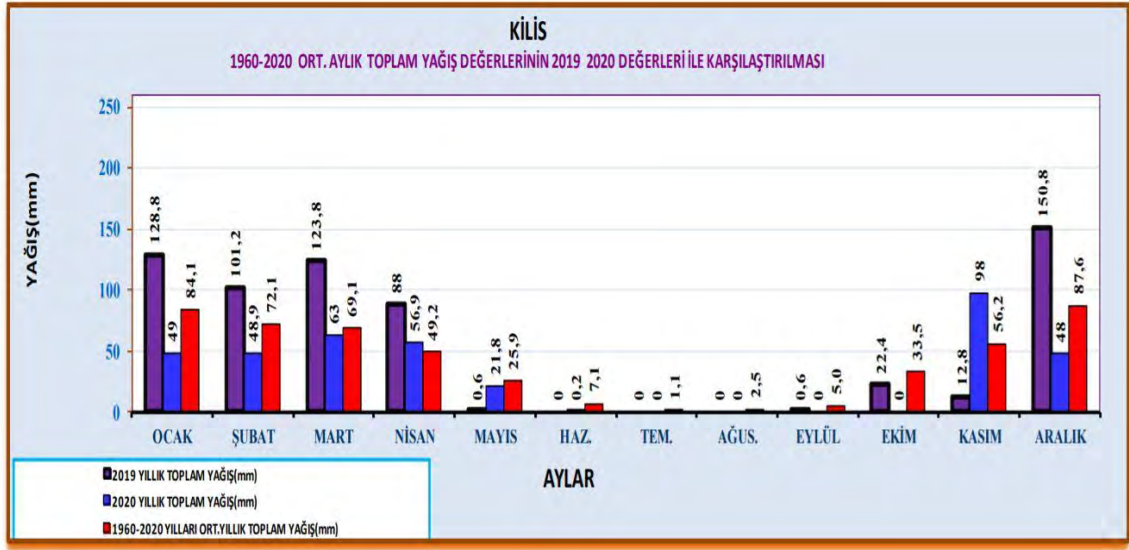
6.2 Doğa Kaynaklı Koruma Sorunları

Çıldıroba Köyü’nde çok sert iklim koşulları olmasa da terk ve bakımsızlık çoğu evin doğa olayları ve dış hava koşulları karşısında savunmasız kalmasına sebep olmuştur. Köydeki geleneksel yapıların bozulmalarına sebep olan en büyük etken yapıların bünyesine giren sudur. Bölgede değişen ortalama yağış miktarı, yapıların bozulmasını hızlandırmıştır (Tablo 6.1, 6.2).

Tablo 6.1 1960-2020 yılları arasındaki yıllık toplam yağış verilerinin dağılımı [61]

Tablo 6.2 1960-2020 ortalama aylık toplam yağış değerlerinin 2019-2020 değerleri ile karşılaştırılması [61]

Yağışlar sonrasında suyun toprak malzemelerin içine girmesi, bakımları yapılmayan duvarlarda malzeme bozulmalarına neden olmuştur. Yağış sonrası zayıflayan ve korumada yetersiz kalan dış sıvalar rüzgâr gibi dış etmenlerin etkisiyle ya da bağlayıcılığı zayıfladığı için kendiliğinden dökülmüş, açıkta kalan kerpiç bloklarda ve çamur derzlerde aşınmalar ve parça kayıpları meydana gelmiştir (Şekil 6.18). Bu da duvarların taşıyıcılık özelliklerini kaybetmelerine neden olmuştur. Çok yağışlı geçen kış dönemlerinde bünyelerine çok su alan kerpiç duvarlar ve düz toprak damlar kısmen ya da tamamen yıkılmıştır (Şekil 6.19).

Şekil 6.18 Yağış ve rüzgâr sebebiyle özgün çamur sıvaları dökülen, çamur derzleri aşınan kerpiç duvarlar, 2019

Şekil 6.19 Bünyesine fazla su alan ve yıkılan kerpiç duvar ve düz toprak dam, 2019
Her yıl temizlenmesi gereken düz toprak damların temizlenmeyip üzerlerinde biten otların büyümesi, toprağın yağmur sularını bünyelerine daha çok çekmelerine sebep olmuş, yükü artan damlar, ahşap malzemelerin de taşıyıcılık özelliklerini kaybetmesiyle çökmüştür (Şekil 6.20). Damları çöken yapılar hava koşulları karşısında daha da savunmasız hale gelmiştir. Duvarların iç sıvalarında ve kerpiç bloklarında da bozulmalar olmuştur.

Şekil 6.20 Temizlenmeyen ve büyüyen otlar sebebiyle fazla su alıp çöken toprak dam, 2019

Damların yükleri duvarları da etkilemiştir. Taşıyabileceklerinden daha fazla yük binen kerpiç duvarlarda çatlamlar ve yıkılmalar olmuştur (Şekil 6.21).

Şekil 6.21 Bozulmuş damdan fazla yük alan kerpiç duvarda görülen çatlaklar, 2019

Özellikle temelde kullanılan taşların subasman oluşturacak kadar yükseltilmediği yapılarda zemin suyunun yükselmesi ya da sıçrama sebebiyle duvarların alt kısımlarında sıva dökülmeleri olmuş, kerpiç bloklar açığa çıkmış ve bloklarda parça kayıpları meydana gelmiştir (Şekil 6.22). Zeminden bünyesine fazla su alıp, suya doyan kerpiç duvarlarda göçmeler meydana gelmiştir (Şekil 6.23). Bu sorun sadece taş subasmansız evlerle sınırlı kalmayıp, köydeki geleneksel yapıların çoğunda gözlenen bir koruma sorunudur. Bu da yapılardaki mevcut taş subasmanların da yetersiz olduğunu göstermektedir. Kerpiç yapıların taş temeller üzerinde yükseltilmesi drenajın yeterli olduğu durumlarda su yükselmesini önlemek için yeterli bir önlemdir, drenajın olmadığı durumlarda ise temellerin yakınında toprak birikmesi su ve nemin duvar tarafından emilmesine neden olabilir. Köyde de drenaj olmadığından yapı zeminlerinde su ve nem kaynaklı bozulmalar gözlenmiştir [34].

Şekil 6.22 Zeminden su yükselmesi ya da akan sular nedeniyle sıvaları dökülen kerpiç duvarlar, 2019

Şekil 6.23 Suya doyan kerpiç duvarlarda göçme, 2019

Düz damları taşıyan ahşap kirişler (“dikmeler”), zaman içinde böceklerden ve nemden etkilenmiş, bakımları da yapılmayan ahşap malzemelerde çürümeler, şişmeler, eğilmeler, parça kayıpları ve çatlamalar meydana gelmiştir. Ocaklık birimindeki ahşap kirişlerde dumandan dolayı zamanla kararmalar olmuştur. (Şekil 6.24).

Şekil 6.24 Ahşap kirişlerdeki bozulmalar, 2020

Özellikle yakın zamanlarda çevre illerde yaşanan depremler köydeki yapıları da etkilemiştir. 24 Ocak 2020 tarihinde Elazığ'da ve 4 Ağustos 2020 tarihinde Malatya'da 'da ard arda yaşanan depremler duvarlarda yeni çatlakların oluşmasına ve ayrılmalara neden olmuştur (Şekil 6.25). Bazı yapıların toprak damları çökmüştür. Bazı yapılarda zemin kaymaları meydana gelmiştir.

Şekil 6.25 Dam yükü ve deprem hareketlerinden kaynaklanan yapısal çatlaklar, 2019

6.3 İnsan Kaynaklı Koruma Sorunları

Köyde gözlenen insan kaynaklı koruma sorunları geleneksel işçilikte hatalı uygulama sorunları, niteliksiz onarım ve niteliksiz ekler, terk ve bakımsızlık olarak dört alt başlıkta incelenmiştir.

6.3.1 Geleneksel İşçilikte Hatalı Uygulama Sorunları

Çıldıroba Köyü'ndeki geleneksel yapılar yapılırken bazı evlerde taş temellerin yükseltilerek subasman oluşturulmadığı ve kerpiç blokların hemen bu temellerin üzerine toprak seviyesinden itibaren dizildiği öğrenilmiştir. Taşın çıkarılması, işlenmesi ve köye taşınması maddi olarak zor olduğu için evlerin en eski örneklerinde taşlar sadece temelde kullanılmıştır. Bazı yapılarda kerpiç duvarların suya karşı yalıtılarak subasman görevi görmesi için zemin kotundan itibaren kısmen çimento ile sıvanmıştır (Şekil 6.26). Fakat bu da yeterli bir önlem olmamıştır.

Şekil 6.26 Yalıtım için zemin kotuna yakın kısmen çimento sıvanmış kerpiç duvar,2019

Kullacılardan öğrenildiği kadarıyla kerpiç bloklar yapılırken yanlış toprak seçimi de yapı yapıldıktan sonra duvarlarda çatlamalara sebep olmaktadır. Kerpiç toprağı seçilirken toprağın kil oranına dikkat edilmelidir. Kerpiç duvarla temas eden su kerpicing yapısındaki kil partikülleri arasındaki bağları koparır ve bu ayrılma sonu toprak malzeme şişer [34]. Dolayısıyla kil oranı fazla toprakla yapılmış kerpiç duvarlar sudan daha fazla etkilenmekte ve dayanımları azalmaktadır. Ayrıca killi toprak sıva tutmamaktadır ve bu da duvarda çatlamalara sebep olmaktadır (Şekil 6.27).

Şekil 6.27 Killi toprakla sıvanan kerpiç duvarda görülen sıva çatlakları, 2019

Bazı yatak odası birimlerinde taşıyıcı olarak kullanılan ahşap direklerin zemine oturdukları yerde bir kaide yoktur (Şekil 6.28). Bazı evlerde ise beton kaideler kullanılmıştır (Şekil 6.29). Hem kirişlerin yükünün zemine daha sağlam taşınması, hem ahşap direklerin zemine sabitlenebilmesi hem de zemin ve ahşap taşıyıcı arasındaki nem temasını önlemek için kaide yapılması önemlidir. Özellikle günümüzde zeminlerin betonla kaplanması nedeniyle ahşap taşıyıcı elemanların betonla teması su kaynaklı malzeme bozulmaları açısından önemli bir koruma sorunudur.

Şekil 6.28 Tabanlığı olmayan ahşap taşıyıcı eleman, 2020

Şekil 6.29 Beton tabanlıklı ahşap taşıyıcı eleman, 2020

6.3.2 Niteliksiz Onarım ve Ekler

Değişen hayat şartları ve kullanıcıların istekleri, geleneksel kerpiç yapılardaki onarım ve eklerin niteliğini değiştirmiştir. Çıldıroba Köyü'ndeki genç nüfusun zamanla köy yaşamından uzaklaşarak şehre yerleşmesi, yaşlı nüfusun sürekli bakım isteyen bu geleneksel yapılara gereken özeni gösterememesi yeni çözümler doğurmuştur. Gelenekselden uzak olan bu müdahaleler yapıların özgünlüklerini kaybetmelerine neden olmaktadır.

Bazı yapılarda, kullanıcılara sürekli bakım yapmak zor geldiği için, her yıl yeniden çamur sıva isteyen duvarların dışlarındaki özgün çamur sıvaları sökülmüş, duvarlara çiviler çakılarak üstüne tel gerilerek çimento ile sıvanmıştır (Şekil 6.30). Kullanıcılar bu şekilde onarıldıklarında duvarlarının daha sağlam olduğunu söylemektedir. Çoğu evde de özgün sıvaların üzeri çimento katkılı çamur harç ile sıvanmaktadır (Şekil 6.31)

Şekil 6.30 Metal tel üstü çimento ile sıvanmış kerpiç duvar, 2019,2020

Şekil 6.31 Özgün sıvalı kerpiç duvar üzerine çimento katkılı çamur sıva işlemi, 2020

Yine her yıl düzenli bakım ve yeni sıva isteyen toprak damların üstü, neredeyse köyün tamamında, “tutyé” denilen oluklu sac ile kaplanmıştır (Şekil 6.32). Bazı evlerde oluklu sac ile kaplama düz toprak damların üstüne yerleştirilen “direk”lerin (ahşap kirişlerin) üstüne yapılmış, bazı evlerde ise düz damdaki toprak tamamen boşaltılmış ve metal taşıyıcılar üzerine metal kaplama yapılmıştır.

Düz damlardaki toprağın tamamen boşaltılması yapıların yapı fiziği koşulları açısından da ciddi bir koruma sorunudur. Düz toprak damların korunarak üstüne oluklu sac kaplanması düz damların toprak örtüsünü dış koşullara karşı koruyan geri dönüştürülebilir bir müdahale olsa da, her iki durum da köyün geleneksel dokusunu ve özgün karakterini tamamen bozmaktadır.

Şekil 6.32 Köyün geleneksel dokusunu bozan metal (“tutye”) kaplamalar, 2019

Bazı yapılarda tavanda ahşap kirişler üstüne yerleştirilen, hasır gibi, geleneksel ve özgün kaplama malzemeleri, aralarından toprak dökülmesi, böcek düşmesi gibi sebeplerden dolayı kaldırılmış, yerine “tap” denilen tahtalar dizilmiştir (Şekil 6.33). Daha sonra yapılan yapılarda da bu ahşap tahtalar tercih edilmiş, diğer kaplama malzemeleri tamamen unutulmuştur. Bazı yapılarda ise tavandaki ahşap kirişler kontrplak ile kapatılarak ya da sıvanarak taşıyıcı sistemin görünmediği düz tavanlar yapılmıştır (Şekil 6.34).

Şekil 6.33 Ahşap “direk”lerin üstüne yerleştirilen ahşap kaplama malzemesi, “tap”, 2020

Şekil 6.34 Ahşap kirişler kapatılarak oluşturulan düz tavanlar, 2019

Duvarların iç taraflarındaki özgün çamur sıvalar bazı yapılarda sökülerek duvarlar çimento ile sıvanmıştır. Bazı evlerde duvarlar kireçle sıvanmış, zeminden yaklaşık 100 cm yukarıya kadar da renkli yağlı boya ile boyanmış (Şekil 6.35), bazı evlerde ise kireç sıva yerine beyaz yağlı boya kullanılmış, alt kısımlara yine renkli boyalar sürülmüştür (Şekil 6.36). Bazı yapılarda ise özgün duvarların üzeri duvar kağıdı gibi muhdes kaplama malzemeleri ile kaplanmıştır (Şekil 6.37).

Şekil 6.35 Kireç sıva üstüne renkli yağlı boya yapılmış kerpiç duvarlar, 2020

Şekil 6.36 Renkli yağlı boya ile boyanmış kerpiç duvarlar, 2020

Şekil 6.37 Duvar kağıdı ile kaplanan kerpiç duvar, 2020

İç duvarların boyanması sırasında boyanın, çimentonun ahşap kirişlere temas etmesi ahşap elemanlarda bozulmaya, bu elemanların kullanım ömürlerinin kısılmasına neden olmaktadır (Şekil 6.38).

Şekil 6.38 Ahşap kirişlerin duvarla birleşim yerlerinde boyanması, 2020

Yapı birimlerinde özellikle günlük yaşamın geçtiği odaların özgün ahşap kapıları metal kapılarla değiştirilmiştir (Şekil 6.39). Çıkarılan özgün ahşap kapılar ahırlara, depolara ya da boş arsalarla atılmıştır. Özgün kullanımlarında kerpiç duvarlarla çevrili ve kapısız boşluklu “havuş”lara özel alan ve gizlilik kaygısıyla metal kapılar eklenmiş ve evler dışarıya tamamen kapanmıştır (Şekil 6.40). Geleneksel dokudaki özgün biçimleniş bu eklemelerle kaybolmuştur.

Şekil 6.39 Özgünde ahşap iken metal ile değiştirilen kapılar, 2019

Şekil 6.40 Muhdes metal avlu kapıları, 2019

Yapıların sokağa bakan sağır cephelerindeki boşluksuz nişlere pencere boşlukları açılmış, avluya bakan cephelerindeki özgün pencere boşluklarının boyutları büyütülerek PVC doğramalar takılmıştır (Şekil 6.41).

Şekil 6.41 Muhdes PVC doğramalar, 2020

Yapıların zarar gören bazı kerpiç duvarları kısmen ya da tamamen briket tuğla ile örülmüş ve yapılar özgünlüklerini kaybetmeye başlamışlardır (Şekil 6.42). Bazı evlerde havuşa bakan kerpiç duvarlar özgün bırakılmış, sokağa bakan dış duvarlar ise briketle yeniden örülmüştür. Duvarların yeniden örülmesiyle özgün pencere açıklık ve doğramaları da değişmiştir.

Şekil 6.42 Briketle yeniden örülmüş konut duvarı, 2020

Geleneksel yapıların karşılayamadığı yeni ihtiyaçlar yeni mekânlar gerektirmiştir. Eskiden ocaklık birimi başta olmak üzere diğer birimlerin karşıladığı pişirme ve saklama ihtiyacı için avlu içinde yeni, modern bağımsız mutfaklar yapılmıştır. Bazı evlerde bu birimler geleneksel yöntemle yapılmış kerpiç bloklar kullanılarak, bazı evlerde ise briket, tuğla gibi muhdes yapı malzemeleri ile yapılmıştır. Bazı evlerde yaşamın geçtiği oda birimine eklenen mutfaklar yapıların özgün plan ve cephe düzeninde bozulmaya sebep olmuştur (Şekil 6.43). Avluya ayrı bir birim olarak eklenenlerde özgün cephe düzeni farklılaşmıştır (Şekil 6.44).

Şekil 6.43 Oda birimine sonradan eklenen mutfak birimi, 2019

Şekil 6.44 Avluya sonradan eklenen mutfak birimi, 2019

Özgünde ocaklıklara bağlı bir birim olan banyolar, ocaklıklar eskisi gibi kullanılmadığı ve sıcak su sağlanamadığı için kaldırılmış, her avlu içine ayrı, modern banyo mekânları yapılmıştır. Bazı evlerde var olan oda biriminin bir kısmının banyo için bölündüğü görülmüştür (Şekil 6.45). Bu eklemeler ve bölmeler hem özgün cephe düzenini hem de plan biçimlenişlerini bozmaktadır. Yapıların sıcak su ihtiyacını karşılayabilmek için düz damların üzerine güneş enerjisi panelleri ve su depoları eklenmiştir (Şekil 6.46).

Şekil 6.45 Oda biriminden bölünerek oluşturulan banyo mekânı, 2020

Şekil 6.46 Düz damlara yerleştirilen su depoları ve güneş enerjisi panelleri, 2019
Yapıların çörtenleri eskiden ahşap malzemelerden yapılırken günümüzde plastik borularla, teneke malzemelerle değiştirilmişlerdir (Şekil 6.47).

Cephelerde görülen soba boruları, anten gibi günümüz ihtiyaçları dâhilinde eklenen niteliksiz elemanlarda yapıların özgün kimliğine zarar vermektedir (Şekil 6.48).

Şekil 6.47 Plastik boru ile değiştirilmiş çörtenler, 2019

Şekil 6.48 Niteliksiz eklemelere örnek olarak soba boruları, 2020

Günlük yaşamın geçtiği en önemli mekân olan avluların bazı evlerde kilit taşı vb. hazır kaplama malzemeleriyle ya da betonla kaplandığı görülmüştür (Şekil 6.49, 6.50).

Şekil 6.49 Kilit taşı ile kaplanan avlular, 2020

Şekil 6.50 Beton ile kaplanan avlular, 2020

6.3.3 Terk

Kırsal bölgelerde çok karşılaşılan geleneksel yapıların terki, bu yapılarda gözlenen koruma sorunlarının en büyük sebebidir. Şehir şartlarının günümüz insanının düşüncesine göre daha uygun olması, köyden ayrılmayı hızlandırmıştır. Kullanıcıların sosyal ve ekonomik açıdan şehirde yaşamayı daha avantajlı görmeleri ve çocukların eğitim imkânlarının daha fazla olması bunların sebepleri arasında gösterilmektedir.

Özellikle genç nüfusun şehre yerleşmesiyle köyde bazı evler ya tamamen boş kalmış ya da sadece anne-babanın kaldığı evlerde onların kullandığı sınırlı birimler dışındaki yapılar boş kalmıştır. Boş kalan bu yapılar bakımsızlıktan ve gerekli onarımların zamanında yapılmamasından dolayı ağır hasar görmüş ya da tamamen yıkılmıştır (Şekil 6.51).

Şekil 6.51 Terk ve bakımsızlık sonucu hasar görmüş ve yıkılmış yapılar, 2019

Köy ve kent sınırının eskisi gibi keskin olmaması sebebiyle dönemsel olarak köye gelip gidenler de vardır. Yine de bu durum da yapıların uzunca bir dönem boyunca boş kalmasına ve hasar görmesine sebep olmaktadır.

6.3.4 Bakımsızlık

Kerpiç sürekli ve düzenli bakım isteyen doğal bir yapı malzemesidir. Dış hava koşullarından çok çabuk etkilenmektedir. Fakat bakımı doğru ve düzenli bir şekilde yapılırsa hem dayanıklı, hem sağlıklı, hem de çok düşük maliyetlidir. Kerpicing geleneksel yapı malzemesi olarak uygun coğrafyalarda çok tercih edilme sebepleri de bu özellikleridir.

Genç nüfusun geleneksel bölgelerden uzaklaşarak şehirlere yerleşmeleri bakım işini tamamen yaşlı ve orta yaşlı insanlara yüklemiştir. Çıldıroba Köyü'nde de aynı durum söz konusudur. Köyde kalan yaşlı insanların yapamayacağı çoğu onarım ve bakımda gençlere muhtaç olması, onların yapılarında bozulmalara ya da niteliksiz onarımlara yol açmıştır. Kerpiç yapıların dış yüzeyleri her yıl yeniden sıva istediğinden bunu

hazırlamak ve uygulamak da emek gerektirir. Köylerde kalan insanlar da artık ya bu işlerle uğraşmak istememekte ya da yapmaya güçleri yetmemektedir. Bu durum da yaygın bakımsızlık sorunlarına yol açmaktadır.

Sıvaları yenilenmeyen duvarlarda eski sıvaların döküldüğü, kerpiç blokların aşınmaya başladığı görülmüştür (Şekil 6.52). Dış etmenlere karşı savunmasız hale gelen duvarlarda yapısal çatlaklar oluşmuş, damlar çökmüş, duvarlar yıkılmış ve yapılar daha da savunmasız hale gelmiştir (Şekil 6.53).

Şekil 6.52 Sıvaları dökülen ve kerpiç blokları açıkta kalan ve yıkılan kerpiç duvarlar, 2019

Şekil 6.53 Bakımsızlık sonucu yıkılmış toprak dam ve kerpiç duvar, 2020

Köydeki tek geleneksel yapı ustası¹ oldukça yaşlıdır ve bakım onarım yapacak başka faal yerel usta da yoktur. Köy halkı geleneksel bakım onarım yöntemlerini bilmesine rağmen yapmamakta, muhdes malzemeleri tercih etmektedirler. Yerleşmede geleneksel yapım ve onarım yöntemlerini düzenli olarak uygulayan kullanıcıya da rastlanmamıştır.

¹ Yerel yapı ustası Mehmet Aslan.

Türkiye- Suriye sınır hattının sıfır noktasında yer alan Çıldıroba köyü Kilis iline 27 km, bağlı olduğu Elbeyli ilçesine 6 km uzaklıkta olup resmi kayıtlara göre toplam 89 parselden ve yaklaşık 120 konuttan oluşmaktadır. Düz bir alanda, dairevi formda yerleşmiş, içe dönük, dışa neredeyse tamamen kapalı, avlulu yapılardan oluşan yerleşim yerindeki konutların yaklaşık 100'ü kerpiç bloklarla, geleneksel yöntemle inşa edilmiştir. Tez çalışması kapsamında bu yapıların 12 tanesinde ayrıntılı mimari belgeleme çalışması yapılmıştır.

Kaynaklarda köyün Elbeyli Türkmenleri'ne bağlı yörükler tarafından kurulduğu yazmaktadır [29]. Bu nedenle köyde göçebe hayat tarzının bazı etkileri görülmektedir [21]. Köy kurulurken bu etkiler yerleşik düzende mimariye ve sosyal yaşama yansımıştır. Yapıların biçimlenişleri, yerleşimleri, mekânların kullanımları ülkemizdeki diğer bazı kırsal yerleşimlerde gözlenen özellikleri taşımaktadır. Evlerin tek odalı birimlerden oluşup, yaşam mekânlarının göçebe çadırı andırır şekilde çoklu işlevleri içermesi, ocaklıkların avlu girişinde yer alması ve bu mekânın hem mutfak hem de banyo olarak kullanılması, içme suyunun bir kabın içinde ve yiyeceklerin bir çuval içinde her an taşınmaya hazır şekilde bir duvar kenarında bekletilmeleri, gece yatarken serilen yatakların sabah kaldırılıp çuvalların üstüne yerleştirilmeleri yerleşik mimariye yansıyan kültürel izler olarak değerlendirilebilir [21]. Yapıların içinde gerek duyulandan fazla eşya yoktur. Alman general Moltke'nin 1836-1839 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda askeri danışmanlık yaptığı dönemde yazdığı mektuplarda, bu bölgeye yakın Harput yöresinde ziyaret ettiği bir evle ilgili bu durumdan şöyle bahsetmektedir : *"...Masalar, iskemleler,komodiner, aynalar, perdeler ve bizim zorunlu olarak kabul ettiğimiz başka eşyadan, bütün Türk evlerinde olduğu gibi, burada da eser yoktu. [62]"* Moltke yine mektuplarında bölgedeki yapıların bir kısmının kerpiçten, kavak ağacından yapılan kirişli, düz damlı ve penceresiz olduğundan bahsetmektedir [62]. Bu özellikler Çıldıroba köyünün geleneksel dokusuna da uyan betimlemelerdir.

Köydeki bütün konutlar yerel dilde “havuş” denilen açık bir avlu etrafında sıralanmış birimlerden oluşmaktadır. Kilis kent merkezindeki konutlarda ve Kilis’e bağlı diğer köylerde de aynı biçimleniş görülmektedir. Avlu etrafındaki yapı birimlerinin dışarıyla hiç bir bağlantısı olmadığından hayat avlunun içinde yaşanmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatname’sinde Celaliler ve Rum kurtlerinin korkusundan, Kilis’in kale gibi yüksek duvarlarla çevrildiğinden bahsetmiştir [35]. Günümüzde de köydeki ve şehirdeki geleneksel evlerin dışarıdan kale gibi görünen avlulu biçimlenişleri mimarinin sürekliliğini gösterir. Bunun yanı sıra mahremiyet kaygısı da bu biçimlenişte etkili olmuştur. Yapı birimlerinin sokaktan doğrudan girişi yoktur ve sadece avlular sokağa açılmaktadır. Bazı durumlarda bir yapı biriminin sağır duvarı komşu evin avlu duvarı haline gelmektedir.

ODTÜ ve TAÇDAM başkanlığında yapılan “İlusu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi” kapsamında bu bölgelerde yapılan geleneksel mimariyi belgeleme çalışmalarından, özellikle Nizip bölgesindeki yapıların Çıldıroba köyü yapılarıyla mimari olarak benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır [63]. Aynı proje kapsamında Şanlıurfa ili Birecik ilçesindeki incelenen geleneksel kırsal yerleşmelerdeki kerpiç yapılar da Çıldıroba köyü ile mimari biçimleniş ve kullanım açısından benzerlik göstermektedir. Çıldıroba köyünde yatak, yorganların saklandığı “yatak odası” mekânı bu bölgede “döşekli oda” adını almakta, çalışma alanındaki gibi ocaklar avlunun önünde bulunmakta, aileye katılan yeni gelin için yeni kerpiç birimler yapılmaktadır [64].

Mimarlık yapıtlarının ve alanların miras sayılabilmesi için belirlenmiş çeşitli değerler vardır. Bu değerler; toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını mekâna yansıtması nedeniyle **belge değeri**, kentsel belleğin bir parçası olarak **kimlik değeri**, yapıldığı dönemin tasarım ve mimari anlayışını yansıtması açısından **mimari değer**, toplumun gereksinmesinin halen karşılayabilmesi açısından **işlevsel ve ekonomik değer**, kendisine çağdaş toplumda bir yer bulabilmesinden kaynaklanan **süreklilik değeri**, belleğimizdeki bir olayla ilişkisi bakımından **anı değeri** ve ilk tasarım ilkeleri ve uygulama tekniklerini koruması bakımından **özgünlük değeri** olarak sıralanabilir[36]. Çıldıroba köyündeki geleneksel kerpiç yapılar da yapım teknikleri, biçimlenişleri, kullanımları ve tarihsel geçmişleri

düşünüldüğünde yukarıda sıralanan bu değerlere sahiptir. Korunması ve yaşatılması gereken bu yapılar çeşitli doğa ve insan kaynaklı sebeplerden dolayı kaybolma tehditi altındadır. Kerpiç bloklarla ve geleneksel yöntemlerle inşa edilen yapılar günümüzde niteliksiz malzemelerle, niteliksiz bir şekilde onarılmaktadır. Özgün değerlere sahip bu yapıların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için köyün uluslararası ilkeler ve tüzükler bağlamında bütüncül bir koruma anlayışıyla mimari özelliklerini ve somut olmayan kültür mirası değerlerini kaybetmeyecek düzenlemelerle korunması gerekmektedir.

Özellikle kırsal alanda geleneksel mimari miras içinde bulunduğu coğrafya ve yaşayan halkın tarihi, kültürü ve gelenekleriyle birlikte, o bölgenin kullanıcılarını da koruma çalışmalarının merkezine koyarak yapılacak çalışmalarla özgün değerini bütünsel olarak koruyabilir [37]. Kültürel peyzaj niteliğindeki Çıldıroba köyü de farklı disiplinlerin iş birliği ile sosyal ve kültürel bağlamıyla birlikte, orada yaşayan insanları görmezden gelmeyerek yapılacak yasal düzenlemelerle korunmalıdır.

Bu tez kapsamında yerleşmedeki koruma sorunları ilgili uluslararası tüzükler çerçevesinde ve ulusal yasal mevzuattaki eksikler göz önünde bulundurularak çevre ve tek yapı ölçeğinde ayrı ayrı ele alınmış, Çıldıroba köyünün içerdiği özgün somut ve somut olmayan değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla çeşitli koruma önerilerinde bulunulmuştur.

Çevre Ölçeğinde Koruma Yaklaşım Önerileri

Kırsal yerleşimler nesilden nesile aktarılan, bilgi, adet, geleneklerle şekillenen ve neredeyse farkedilmeyecek bir yavaşlıkta evrilen bir yaşam biçimine dahil olan insan ve toplum ögelerinden oluşur [38]. Bu özelliklerinden dolayı kırsal yerleşimler birer kültürel peyzaj ögesi olarak kabul edilir. 1964 tarihli “Venedik Tüzüğü” ile tarihi anıt kavramı değişmiş, kültürel ve tarihi önemi olan kentsel veya kırsal yerleşmeler de kültür varlığı olarak kabul edilmiştir [39]. UNESCO, 1972 tarihli “Dünya Kültürel ve Doğal Mirası’nın Korunmasına Dair Sözleşme” ile de bu bölgelerin korunması gerektiği vurgulanmış, 1992 yılında ise sözleşmeye kültürel peyzaj tanımı da eklenmiştir [40]. ICOMOS’un 2014 tarihli “Floransa Bildirgesi”nde kültürel peyzajların geçmiş kuşakların yaşayan hafızası olmaları ve gelecek kuşaklara somut ve somut olmayan bağlantılar sağlayabilecek olması nedeniyle

kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiştir [41]. ICOMOS'un 2017 tarihli "Kırsal Peyzajın Korunması" ile ilgili tüzüğünde de kırsal peyzajların binlerce yıl boyunca şekillenmeleri, insan ve çevre tarihinin, yaşam biçiminin ve mirasının önemli kısımlarını temsil ettikleri için önemli olduğuna değinilmiştir [42].

Çıldıroba köyü de Türkmenler'in konar-göçer yaşam tarzlarından izler taşıyan yapı biçimlenişleri, özgün yapım teknikleri, sınır bölgesinde olmasının sonucu olarak zamanla bölgeye yerleşen Araplar'ın etkileriyle farklı kültürel öğeleri barındıran özgün bir kırsal peyzaj örneği olarak gösterilebilir. Ancak Çıldıroba köyündeki geleneksel yapılar için günümüze kadar geçen süreçte yasal boyutta herhangi bir tescil ve koruma çalışması yapılmamıştır.

Çalışma alanında gözlemlenen koruma sorunlarına getirilen çevre ölçeğinde koruma yaklaşım önerileri yasal, yeni yapılaşma, alt yapı, ortak alan düzenlemesi önerileri olmak üzere 4 başlıkta sunulmuştur.

Yasal öneriler

Ülkemizdeki geleneksel mimari mirasımız için en büyük tehdit kırsal yerleşimlerin koruma statülerini açıklayan düzenlemeler ve yasal mevzuatın eksikliğidir. Ülkemizde koruma alanında çalışmalar 19. Yüzyıldan itibaren Avrupa örnek alınarak geliştirilmeye çalışılmış ancak anıtsal yapılar, kentler ve ören yerlerine odaklanılmış, kırsal yerleşimler ihmal edilmiştir. 2000'li yıllarda "modern mimarlık mirası", "endüstri mirası", "kültürel peyzaj", "alan yönetimi" gibi kavramlar gündeme gelse de kırsal yerleşmelerin korunması yasal zeminde kendine bir yer bulamamıştır. [38].

2000 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Kültür Bakanlığı'nın ortaklaşa bir çalışması olarak kurulan Türkiye Kültür Envanteri Sistemi (TÜKSEK) ile kentsel ve kırsal alanlarda mimarlık envanteri oluşturmak hedeflenmiş, kırsal bölgeler için "kırsal mimarlık yerleşme ve yapı fişi" geliştirilmiştir [43]. Bu çalışma bakanlığın yasal uygulamaları içinde yer almasa da kırsal mimari mirasın belgelenmesi için çok önemli bir adım olmuş ancak devamlılığı sağlanamamıştır.

TÜBA-TÜKSEK Kültür Envanteri Projesi kapsamında kentsel kültür varlıklarının belgelenmesi amacıyla pilot bölgelerden biri olarak seçilen Birecik ve Suruç'taki çalışmaların benzeri, benzer özellikler taşıyan Çıldıroba köyü ve çevresi için de yapılmalıdır [65].

Kırsal bölgelerin yok olmasının önüne geçebilmek için bu gibi çalışmalara yasal düzlemde de yer verilmeli ve kanunda bu bölgeleri barındırdıkları somut ve somut olmayan değerleriyle birlikte koruyabilmek ve yaşatabilmek için bir koruma tanımı yapılmalıdır. Her geleneksel yapı için ayrı ayrı tescil fişi doldurulmalı, özgünlük ve bozulmuşluk durumlarıyla yapılar belgelenmelidir. Belgelenen ve tescillenen yapılara özgün karakterleri göz ardı edilmeden işlevler verilmesi önerilmeli ve kullanıcılar da bilinçlendirilerek korumanın sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Kırsal yerleşmelerin özgünlüğü disiplinlerarası işbirliğiyle ve uluslararası koruma yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmeli, 2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 7. maddesine göre, ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nca bir bütün olarak tescil edilmelidir [44].

Tescil çalışması kullanıcıların evlerini kullanmalarına ve onarım yapmalarına engel olmamalı, bununla ilgili gerekli yasal çalışmalar, finansal desteklerin sağlanması ve kullanıcıların bilgilendirilmesi ilgili kurumlarca yapılmalıdır.

Çıldıroba köyünün yaklaşık 3 km kuzeydoğusundaki Alahan köyü ve yaklaşık 2 km doğusundaki Salhan köyündeki höyükler Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca 21.02.2013 tarihinde I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmiştir [45]. Tescil kararlarının belirtildiği ilgili yazılarda Alahan köyü için *"Höyük yüzeyinde çakmaktaşı dilgi parçaları, tunç çağı bilezik parçası ve kalkolitik, halaf, tunç, demir ve geç dönem Roma ve Bizans seramik parçaları görüldüğünden höyük bu dönemlerde yerleşim görmüştür"*; Salhan köyü için *"Höyük yüzeyinde çakmaktaşı dilgi parçaları, tunç çağı bilezik parçası ve kalkolitik, tunç ve geç dönem Roma ve Bizans seramik parçaları seramiği görülmüştür. Höyükte bu dönemlerde yerleşim görülmüştür."* ifadelerine yer verilmiştir [45]. Yerleşim geçmişi tunç, kalkolitik, geç dönem Roma ve Bizans dönemlerine kadar uzanan bu bölgelerin önemleri göz önünde bulundurularak bu köyler ve Çıldıroba köyünü de içine alan, geniş çaplı "sit" yaklaşımıyla bir tescil ve koruma çalışması yapılmalıdır.

Çıldıroba köyünde yapılan incelemede içine girilebilen 12 yapının rölöveleri alınmış ve her yapı çizim ve fotoğraflarla ayrıntılı olarak belgelenmiştir. Köyün geri kalanındaki özgünlüğünü koruyabilmiş diğer yapıların da içine girilerek belgelenmesi gerekmektedir. Bu tezdeki tespitler de göz önünde bulundurularak alana özgü koruma odaklı bir planlama yapılmalıdır.

Kilis ilinden sorumlu Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu aynı zamanda Gaziantep ve Kahramanmaraş'ı da kapsamaktadır. Alanın genişliği ve personel sayısının azlığı tespit, tescil kararlarının alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle kurul sayısında yer alan personel sayısında iyileştirme gerekmektedir.

Hem Çıldıroba köyünde hem de komşu köyler Alahan ve Salhan'da yapı içlerinde yapı elemanı ve oturma elemanı olarak kullanılan antik dönemlere ait devşirme elemanlara rastlanmıştır. Bu elemanlar tespit edilerek ilgili kurumlarca belgeleme çalışması yapıldıktan sonra, ya yerinde ya da en yakın müze müdürlüğünce koruma altına alınmalıdır. Yerinde korunacaklar için kullanıcılar koruma konusunda bilinçlendirilmeli ve korunma taahhütleri alınmalıdır.

Köydeki pek çok terk edilmiş yapıdan sahipleri dönmeyecekler için, mülk sahibinin izni ile, bir kamulaştırma çalışması yapmak düşünülebilir. Bu yapılara köyün ortak ihtiyaçları düşünülerek yeni işlevler verilmeli ve yapıların yaşatılması sağlanmalıdır. Örneğin köyde kadınlar için açılan ve betonarme bir binada faaliyet gösteren halı dokuma atölyesi geleneksel kerpiç bir yapıya taşınabilir. Özellikle kadınlar ve çocuklar için bu ve benzer somut olmayan kültürel miras çalışmaları çoğaltılarak hem bu yapıların sürdürülebilirliği sağlanmalı hem de kadın ve çocukların sosyal ve eğitim hayatlarında daha aktif olmaları sağlanmalıdır.

Sahipleri köyde olup terk edilen ve içinde kullanıcıları olup bakımları yapılamayan yapılar için ilgili kurumlardan maddi ve iş gücü desteği alınarak bu yapıları yaşatmak için çeşitli projeler üretilmelidir.

Yeni yapılaşma yaklaşım önerileri

Bu bölümde yeni yapılaşma yaklaşım önerilerinin sıralanmasına çalışılmıştır.

Ancak farklı disiplinlerden uzman kişilerce oluşturulacak bir ekiple, bölgedeki kerpiç köyleri kapsayacak bir kırsal tasarım rehberi oluşturulabilir, bu rehberlerden

korumada bir araç olarak yararlanılabilir. Türkiye’de Kastamonu, Küre’deki Ersizler köyü için planlanan tasarım rehberi, ülkemizdeki bu rehberlerin öncü örneklerinden olarak bu bağlamda yararlanılabilir.

Çıldıroba köyündeki geleneksel yapılar değişen hayat şartlarının getirdiği ihtiyaçları karşılayamadığı için, kullanıcılar tarafından ya terk edilmekte ya da yıkılmaktadır. Bunun sonucu olarak terk edilen yapıların yanına ya da yıkılan yapıların yerine yeni inşaat malzemeleri ile geleneksel dokuya uyumsuz, tek ya da iki katlı yeni hacimler yapılmaktadır.

Yeni birimler bazen geleneksel yapının yetersiz olduğu noktada avluda geleneksel yapıya eklemleme şeklinde, bazen de geleneksel dokunun dışında yapılan yeni yapılar şeklindedir. Her iki durumda da yeni hacimler geleneksel dokuya kütle, plan, cephe biçimlenişi, yapım tekniği ve malzeme açısından uymamaktadır.

Yeni yapılaşma için öncelikle yerleşim sınırı belirlenmelidir. Köyün güneyindeki Suriye sınırı ve doğusundaki köy mezarlığı köy için doğal bir sınır oluşturmaktadır. Aynı zamanda köyde avlu içlerinde, yeni yapılaşma için yeterli alan olduğu gözlenmiştir. Özgün yerleşme sınırlarını bozmamak için, köy çevresindeki tarlalara taşan yeni yapılaşmalar durdurulmalı, bundan sonra yapılacak yapıların avlu içlerinde olması sağlanmalıdır. Bunun da dolu/boş oranı ve sınırı belirlenerek özgün doku korunmalıdır. Çok ihtiyaç halinde büyüme kuzeye doğru gerçekleşebilir.

Yeni yapıyı tercih etmeden önce geleneksel kerpiç yapıdan tamamen vazgeçmeden, yeni ihtiyaçlar için özgün kimliği bozmadan yapılabilecek müdahaleler düşünülmelidir. Tamamen yeniden yapım son çare olarak, yıkılmış, geri döndürülemeyecek kadar harap yapılar için düşünülmelidir. Her iki durumda da yeni yapılar kütle biçimlenişleri ve sıralanışları olarak geleneksel yapılarla uyumlu; yükseklikleri geleneksel yapıların yüksekliklerini geçmeyecek şekilde, tek katlı yapılmalıdır. Cephe düzenlerinde boşluklar avluya bakan cephelerde açılmalı, sokak cephesi geleneksel biçimlenişe uygun olarak sağır tasarlanmalıdır.

Yapıların avlu sınırını oluşturduğu geleneksel biçimleniş korunmalı, yeni yapılar da bu sınırları koruyacak şekilde yapılmalıdır.

Yapıların bitişik nizam düzenleri yeni yapılarda da devam ettirilmelidir. Bazı durumlarda komşu yapıların sırt sırta gelerek avlu sınırını oluşturduğu düzen bozulmamalıdır. Bitişik nizam biçimleniş ve komşu yapı birimlerinin sırt sırta gelmesi özgün sokak dokusunu koruyabilmek için de önemlidir.

Yeni yapılarda malzeme seçiminde malzemenin özgün malzeme ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Toprak yapılar ile uyumlu, bakımı daha kolay ve ekonomik yerel malzemeler, köy özelinde yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurularak önerilmeli ve bu malzemelerin kullanılması teşvik edilmelidir. Renk seçiminde gerekli araştırmalar yapılarak, geleneksel yapıların çamur sıvalarından farklılaşacak fakat geleneksel dokunun özgün karakterinin önüne çıkmayan dokular ve renkler tercih edilmelidir.

Yeni yapılarda köyün geleneksel dokusunu bozmamak için düz dam uygulamasına devam edilmelidir. Düz dam katmanları, hem geleneksel yapılardan farkın hissedilebilmesi hem de daha kolay bakım yapabilmek için, yapılacak çalışmalar sonucunda, çağdaş malzemelerden seçilebilir.

Ortak alan düzenlemeleri için öneriler

Nüfusu yaklaşık 290 olan Çıldıroba köyünde özgün kerpiç köy odası işlevsiz kalmış olsa da köye geleneksel olmayan teknik ve malzemelerle yeni bir köy odası yapılmıştır ve köy odası kullanımı hala devam etmektedir. Köy içi toplanmalar, geçmişte de günümüzde de köy odasında ve evlerin avlularında yapılmaktadır. Geleneksel kullanım düşünüldüğünde köy odası köylüler için de dışarıdan gelen misafirler için de toplanma, sohbet etme, bir şeyler yiyip içme işlevlerini karşılayan bir mekândır. Bu nedenle özgün kerpiç köy odasının gerekli bakım ve onarımlarını yaparak burayı tekrar köy sahiplerinin kullanımına açmak ve bu mekânı konaklama işlevini de kapsayacak şekilde canlandırmak yararlı olacaktır.

Tanımlı bir köy meydanı olmayan köyde kullanıcılara sorulduğu zaman köy camisinin, köy odasının bulunduğu köy girişindeki açık alan, meydan olarak gösterilmektedir. Köy meydanı olarak gösterilen açık alanı daha iyi tanımlamak adına buraya bölgeye özgü türlerle ağaçlandırma çalışması yapılmalıdır. Yöre

uygun sade, dayanıklı tasarımlarla oturma birimleri eklenip, burası bir meydan olarak özelleştirilmelidir.

Köy genelinde çocuklar için yapılmış herhangi bir özel alan yoktur. Köyün girişinde yer alan çocuk parkı atıl durumdadır. Bu alanın çocukların vakit geçirebileceği, her yaş grubuna hitap eden, özgün tasarımlı bir oyun ve aktivite alanı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Böylece köy meydanı da ağaçlandırma, oturma birimleri ve çocuk parkı ile daha tanımlı bir hale dönüşecektir.

Köy girişine yakın bir yerde kadınlar için yapılmış bir halı dokuma atölyesi vardır. Halı dokuma atölyesinin çevresine yine kadınlar için, el işi yapabilecekleri, köye özgü çamur harç süslemelerini yapıp, yeni ürünler geliştirebilecekleri farklı atölye ve kursların açılacağı, satışı da içeren birimler yapılmalıdır. Bu birimlerin bir araya geldiği, kadınların vakit geçirip sosyalleştikleri, onlara ait sosyal bir meydan oluşturulmalıdır. Bunun için halihazırda boş duran, kullanılmayan avlulu bir evin kullanılması da düşünülebilir. Avlu içindeki her bir geleneksel birim farklı bir atölye için işlevlendirilerek bir üretim ve satış merkezi oluşturulabilir.

Köyün doğusunda bulunan köy mezarlığı için de iyileştirme çalışması yapılmalıdır. Girişi ve çevresi özelleştirilmeli, ağaçlandırma çalışması yapılmalıdır.

Köy girişinden itibaren yukarıda yapılması önerilen birimler ve alanları işaret eden tabelalar ile yönlendirme yapılmalıdır. Böylece köy dokusu hem kullanıcılar hem de dışarıdan gelenler için daha tanımlı hale gelecektir.

Alt yapı için öneriler

Zamanla yapılan eklemelerle yükselen sokak kotu özgün seviyesine indirilmeli, bunu yaparken sokaklarda görüntü kirliliği oluşturan telefon ve elektrik direkleri yer altından geçirilmelidir. Köy genelinde internet bağlantıları iyileştirilmeli ve gerekli ekipmanlar da yer altından geçirilmelidir.

Köy içindeki sokaklara belli aralıklarla, geleneksel dokuyu bozmayacak tasarımlarla, aydınlatma elemanları yerleştirilmelidir.

Sokaklardaki niteliksiz kaplama malzemeleri, özgün köy dokusuyla renk ve malzeme yapısı olarak uyumlu kaplamalarla değiştirilmelidir.

Kanalizasyon sistemleri kontrol edilip gerekli iyileştirilmeler yapılmalı, gerekli sistemler özgün köy dokusundan uzak bir yerde planlanmalıdır.

Tek Yapı Ölçeğinde Koruma Yaklaşım Önerileri

Tek yapı ölçeğinde koruma uygulamaları öncelikle terk edilmiş, yıkılmak üzere olan harap yapılar özelinde olmalıdır. Bu yapılar için öncelikle ölçekli belgeleme çalışmaları yapılmalı, bozulmuşluk durumları analiz edilmelidir. Sahipsiz olanlar mümkünse kamulaştırılarak köyün ortak kullanımı için önerilen projeler doğrultusunda işlevlendirilmelidir. Daha sonra köy genelinde tüm yapılar için gerekli koruma müdahaleleri kararları alınmalıdır. Gerekli acil müdahaleler yapıldıktan sonra, korumanın sürekliliği için yapılar özgün mimarileri de göz önünde bulundurularak işlevlendirilmeli ve periyodik bakım için kullacılar teşvik edilmelidir.

Plan düzeninde koruma önerileri

ICOMOS'un 1999'da yayınladığı Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'ne göre geleneksel çevrenin korunması değişim ve gelişmenin kaçınılmaz olduğu kabul edilerek yürütülmelidir [46]. Bu bağlamda korumanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için koruma kararları verilirken yerel kullanıcıların değişen hayat şartlarıyla birlikte ortaya çıkan ihtiyaçları ve istekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Değişen hayat standartları dolayısıyla geleneksel dokuya eklenen tuvalet, banyo, mutfak mekânları gözden geçirilmelidir. Geleneksel dokuya uyumsuz olduğu tespit edilem tüm niteliksiz ekler kaldırılmalıdır. Avlu içinde kullanılmayan birimlere tezgâh, lavabo vb. mimari elemanlar eklenerek oluşturulmuş mutfak, banyo, tuvalet mekânlarındaki bu elemanlar kaldırılmalı, bu birimler gerekli bakım ve onarımları yapılarak özgün işlevlerine döndürülmelidir. Ayrıca banyo, tuvalet gibi mekânlar oluşturmak için bölünmüş birimlerindeki muhdes ara duvarlar kaldırılarak bu birimler de özgün hallerine döndürülmelidir.

Islak hacimler için avlu içinde, mevcut geleneksel yapılara zarar vermeden, çağdaş malzemeler kullanılarak kolay takılıp sökülebilir malzeme ve tekniklerle yapılacak çözümler üretilmelidir. Bunun için kolay birleştirilip ayrılabilen detayları olan

alçıpan gibi hafif malzemeler ve uygun yalıtım malzemeleri tercih edilmelidir. Bu mekânlar tasarlanırken özgün plan şemasına uyumlu olmaları da düşünülmelidir.

Özgün kullanımlarında mutfak işlevi gören ve içinde pişirme elemanları “tandır”lar olan “ocaklık”lar kullanılmıyor olsalar bile, geleneksel köy yaşantısını günümüze taşıyan kültürel öğeler olduğu düşünülerek her yapı özelinde korunmalı ve kaldırılmalarına izin verilmemelidir. Geleneksel yapıdaki bu tandırlar, “Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirasını Koruma ve Farkındalık Yaratma Projesi” kapsamında; Batman Merkez, Kozluk, Beşiri, Hasankeyf ve Savan bölgelerinde kültürel miras ögesi olarak belirlenenmiştir [47]. Çıldıroba köyündeki tandır yapımı da “tandır yapımı”nın Güney Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki bir başka örneği olarak gösterilebilir.

Yufka ekmek yapımı UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetler Arası Komitesi’nin 28 Kasım-2 Aralık 2016 tarihinde Etiyopya’da düzenlenen 11. Oturumunda, “İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka” adıyla Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsil Listesi’ne Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye’nin çok uluslu dosyası olarak kaydedilmiştir [48]. Çıldıroba köyünde de devam eden yufka ekmek yapımı geleneği bu bağlamda ele alındığında daha da önem kazanmaktadır. Tandırların varlığını sürdürmesi, somut olmayan kültür mirası olan bu geleneğin gelecek kuşaklara aktarımı için de çok önemlidir.

Cephe düzeninde koruma önerileri

Çıldıroba köyündeki kerpiç yapılarda duvar sıvalarının dökülmesi yapıları olumsuz hava koşullarına karşı savunmasız hale getirip, yapıların kısmen ya da tamamen yıkılmasına sebep olmaktadır. Kullanıcılar onarım yapmak için daha kuvvetli olduğu ve sürekli bakım gerektirmediği sebebiyle çimento esaslı sıvaları tercih etmektedir. Kerpiç bloklara verecekleri zararlarından dolayı, duvarlardaki çimento sıvalar sökülmeli, geleneksel malzeme olan ve kerpiçle uyumlu çamur sıva kullanımı için kullanıcılar özendirilmeli, bu konunun önemi hakkında yerel yönetimler ve halk bilinçlendirilmelidir.

Kullanım ihtiyacına göre oranları ve malzemesi değiştirilen pencereler özgün boyutta ahşap doğramalı pencerelerle değiştirilmeli, özgünde sağır cephelerde açılan muhdes pencereler kerpiç duvar örölerek kapatılmalıdır.

Özgünde kapıları olmayan avlulara mahremiyet nedeniyle sonradan eklenen metal kapılar çakma ahşap kapılarla değiştirilmelidir. Avluya açılan yaşam alanları ve ek birimlerin kapılarından metal olanlar yerine de özgün çakma ahşap kapılar takılmalıdır.

Avlu içinde muhdes malzemeler ile yapılan niteliksiz birimler kaldırılmalıdır. Bazı birimlerin yok olmasıyla açıkta kalan ve briket ile tamamlanan avlu duvarları kerpiç bloklarla örölmelidir.

Yapı cephelerindeki anten, elektrik kablosu, soba borusu gibi niteliksiz eklentiler ve bazı yapıların damlarında görölen su depolama amaçlı büyük bidonlar kaldırılmalıdır. İhtiyaç durumunda bu ekler sokak cephesinin görüntüsünü bozmayacak şekilde yerleştirilmelidir.

Çıldıroba köyünün geleneksel dokusunda önemli bir yeri olan özgün düz toprak damlar köy genelinde bir bütün olarak korunmalıdır. Çoğu yapıda düz toprak damların üzeri muhdes metal malzemeler ile kapatılmıştır. Başka geleneksel kırsal yerleşmelerdeki düz damların muhdes malzemeler ile kaplandığı durumlarda genellikle kaplamanın damdan yükseltilmeyip eğim verilerek yapıldığı gözlense de Çıldıroba köyünde kullanıcılar muhdes kaplamaları düz damlara eğim vermeden yapmışlar, damların üzerlerini ürün kurutm vb amaçlı kullanmaya devam etmişlerdir. Bu da kullanıcılar için düz damların önemini göstermektedir. Köy genelinde bu muhdes metal çatı örtöleri kaldırılmalı, altında özgün toprak katmanı olanların gerekli bakım ve onarımları yapılmalıdır. Toprak katmanı kaldırılmış olanlar için yapılacak çalışmalar neticesinde karar verilecek çağdaş malzemeler ile yeniden düz dam görünümünü koruyacak çözümler üretilmelidir.

Yapım tekniği ve malzeme önerileri

Geleneksel mimari mirasa ait strüktörlere doğaları ve tarihi özelliklerinden dolayı çağdaş yönetmelik ve yapı standartlarında belirtilen uygulamalar yapılamaz. Hem

kültürel çevreye uygun, hem akılcı analiz ve onarım önerileri için tavsiyelere gerek duyulur [49].

Çıldıroba köyünde yapısal olarak yapılacak iyileştirici önlem ve denetimler, ICOMOS'un 2003 yılında yayınladığı Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler bildirisinin 3. bölümünde yer alan maddelere göre yapılmalıdır [49].

Her onarımda geleneksel yöntemle yapılmış kerpiç bloklar kullanılmalı ve yapılar geleneksel tekniklerle onarılmalıdır. Harç olarak ve duvar sıvasında geleneksel çamur harç kullanılmalıdır. Yıpranan kerpiç bloklar aynı geleneksel yöntemle hazırlanmış, aynı ölçüdeki yeni kerpiç bloklarla değiştirilmelidir. Yeni hazırlanan kerpiç bloklar ve çamur harçlar yerel kullanıcıların verdiği bilgilerle, aynı oranlarda, aynı özelliklerde yapılmalıdır. Tez çalışması kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre, kerpiç blok yapımında kullanılan siyah toprağın %24 olan optimum su muhtevası göz önünde bulundurulmalıdır. %24'lük su karışımıyla yapılan kerpiç bloklar maksimum sıkışmaya uğrayacağı için, bu karışımla yapılacak kerpiç blokların dayanımı yüksek olacağı düşünülmektedir. Fakat kesin kararlar için farklı analizlere de ihtiyaç vardır. Tamamen yeniden örülmesi gereken kerpiç duvarlar, düz damlar askıya alındıktan sonra sökülüp, yeniden aynı nitelikteki kerpiç bloklarla örülmelidir.

Düz toprak damlardaki ahşap kirişlerde gözlenen malzeme bozulmaları (rutubet, böceklenme) ve deformasyonların sebepleri (fazla yük vb) belirlenmeli, öncelikle bu sebepler ortadan kaldırılmalıdır. Kurtarılabilecek olan ahşap elemanlar emprenye malzeme sürülerek kullanılmaya devam edilmeli, kurtarılamayacak seviyede bozulma ve malzeme kaybı olan ahşap elemanlar aynı özelliklerde malzemeler ile değiştirilmelidir. Bunun için öncelikle yıkılmış birimlerden çıkarılıp avlu içlerinde depolanan ahşap elemanlardan sağlam olanlar tercih edilmelidir. Yetmediği durumlarda geleneksel malzemeler ile uyumlu özelliklerde yeni malzemeler kullanılmalıdır.

Duvarların suya dayanımını arttırmak için, kerpiç bloklara yapılan analizler neticesinde karar verilen, malzeme yapısıyla uyumlu koruyucu ve sağlamlaştırıcı

malzemeler kullanılabilir. Özgün çamur harçlara çimento karıştırarak sıvama işlemi kesinlikle yapılmamalıdır.

Periyodik bakım önerileri

ICOMOS'un 1999'da yayınladığı “ Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü” ne göre geleneksel mimarinin takdir edilmesi ve korunması toplumun buna katılımı, desteği, sürekli bakım ve kullanımına bağlıdır [46]. Kerpiç yapılar malzemenin özelliğinden dolayı düzenli bakım ve onarım isteyen yapılardır. Bu nedenle yapıların düzenli bakım ve onarımları yerel kullanıcılar tarafından ihmal edilmemelidir.

Özellikle terk edilmiş yapılarda damdan gelen suyun yapı duvarlarına ve ahşap kirişlere zarar vermesini önlemek için düz toprak damların düzenli bakımları yapılmalıdır.

Dış duvarların bozulan çamur sıvaları özgün malzemeler ile yenilenmeli, ihmal edilmemelidir.

Her yapı sahibine bu görev bilinci kazandırılmalıdır. Sahipsiz yapılar için köydeki kullanıcılardan ve bu işe meraklı kişilerden oluşan bir ekip kurularak düzenli bakımlar sağlanmalıdır.

Yapısal koruma

Hasarlı yapılarda bozulmaların ilerlememesi için öncelikle damlar onarılmalı, yapı içine su girişi engellenerek yapılar dış hava koşullarına karşı güçlendirilmelidir.

Taşıyıcılığını kaybetmiş duvarlar önce geçici yöntemlerle desteklenmeli, daha sonra belirlenecek yöntemlerle sağlamlaştırılmalıdır.

Yapıya zeminden ve duvardan su girişi varsa bu sorunlar çözülmeli, daha sonra bozulmaya uğrayan bölümler onarılmalıdır. Kerpiç yapılarda yapının taş temellerin üzerine inşa edilmesi, eğer drenaj yeterli ise, zemin suyunun duvarlara zarar vermesini önler. Eğer taş temellerin yakınında toprak birikimi varsa, su ve nem duvarlar tarafından emilir. Bunu önlemek için taş temel yapımının yanı sıra köy genelinde ve yapı özelinde geleneksel drenaj yöntemleri uygulanmalı ya da temele su yalıtımı yapılmalıdır [34].

Çıldıroba köyü yüksek deprem riskli bölgede yer almamasına rağmen, geleneksel yapılar son dönemlerde çevre illerde meydana gelen büyük depremlerden etkilenmiştir. Bu nedenle yapıların olası depremlere karşı güçlendirilmeleri önerilmektedir. Kerpiç yapıları depreme karşı güçlendirmek için önerilen standart bir çözüm yoktur. Fakat toprak yapı malzemeleri ile uyumu düşünüldüğünde, ahşap elemanlar ile yapılacak, yapının tüm yönleriyle birlikte çalışmasını sağlayacak çözümler öneri olarak sunulabilir [50]. Ancak uzman kişilerce, bölgedeki geleneksel yapıların mevcut risk durumları ve bölgenin deprem tehlikesi analizi yapılarak, yapılar için en uygun güçlendirme çözümleri disiplinlerarası çalışmalarla üretilmelidir.

Özel Hedefler

ICOMOS'un 2014 yılında yayınladığı Floransa Bildirgesi'ne göre kültürel peyzajlar kültürel mirasın ayrılmaz bir parçasıdır ve bu alanların korunması için yerel halkla birlikte toplum odaklı bir koruma anlayışı benimsenmelidir. Tüm birey ve topluluklar kültürel miras ve peyzajın özgünlüğünü ve kültürel çeşitliliğini hem korumakla görevli hem de bu miras ve peyzajdan yararlanma hakkına sahiptir [41].

ICOMOS'un 2017 tarihli Kırsal Peyzajın Korunması ile ilgili tüzüğüne göre bu peyzaj alanlarında etkili bir planlama ve yönetim sağlanabilmesi için bu değerler ayrıntılı olarak belgelenmeli, belgelemeler yalnızca mevcut durum için değil bölgenin tarihsel süreç içindeki dönüşümünü de kapsayacak şekilde olmalı, her ölçekte envanter, katalog ve bilgi birikimi oluşturulmalı, yerel topluluklar, kamu ve sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği içinde çalışmalar yapılmalıdır. Mevcut tehditler, fırsatlar, riskler gözden geçirilmeli, yasal ve politik çerçevede etkili politikalar hazırlanmalıdır. Bu doğrultuda halkın bilgilendirilmesi sağlanmalı, katılımları ve destekleri alınmalı, uzun vadeli sürdürülebilir kaynaklar kullanılmalı, koruma ile bölge sakinlerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi dikkate alınmalıdır [42].

Yukarıda belirtilen tüzük maddeleri göz önünde bulundurularak Çıldıroba köyünün sahip olduğu somut ve somut olmayan değerleri koruyabilmek ve yaşatabilmek için bazı özel hedefler sunulmuştur.

Bilinçlendirme ve destek çalışmaları için öneriler

Yüksek düzeyde kültürel farkındalığa sahip bir topluluk benimsediği kültürel mirasın bütünlüğünü, özgünlüğünü ve sürekliliğini korumakta daha güçlü konumdadır [41]. Bu nedenle öncelikle yerel kullanıcılar sahip oldukları bu miras ve taşıdığı değerler hakkında bilinçlendirilmelidir. ICOMOS'un 2014 yılında yayınladığı Floransa Bildirgesi'ndeki maddeler çerçevesinde köy halkına yaşadıkları bölgenin özgün değeri, neden korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği anlatılmalıdır. Bilinçli kullanıcılar korumanın sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır. Kullanıcılar için kendi yaşadıkları bölgeyi de kapsayan, kültür varlıklarını, mimari mirası ve önemini anlatan seminerler düzenlenmelidir.

ÇEKÜL Vakfı'nın "Köyler Yaşamalıdır" sloganıyla başlayan projesi kapsamında köyün ve kullanıcıların sorunlarına çözüm üretecek projeler yapılabilir. Yine ÇEKÜL'ün geleneksel yaşam kültürünü korumak ve yaşatmak için, yerel yönetimler, eğitim kuruluşları, uzmanlar, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde, özellikle çocuk ve gençlere bu kültürü tanıtmayı amaçlayan eğitimlerinden yararlanılabilir [51].

Yerel yönetimlerin, Tarihi Kentler Birliği bünyesinde, yerel yönetimlerin kentsel ve kültürel miras ve koruma ile ilgili bilgi, beceri ve görgülerini arttırmak ve onlara daha nitelikli donanımlar kazandırmak için düzenlenen "Anadolu Seminerleri"ne katılımları teşvik edilmelidir [52].

Benzer çalışmalar yakın tarihte Konya, Ereğli, İvriz bölgesi ve yakın çevresindeki kültürel miras değerlerini korumak ve tanıtmak için kurulmuş "İvriz Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Derneği" ve Yukarı Dicle Vadisi olarak adlandırılan bölgedeki kaybolan ve kaybolmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel miras öğelerini belgelemek ve tanıtmak için kurulan "Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirasını Koruma ve Farkındalık Yaratma Projesi" ile yapılmıştır. Bu kapsamda kerpiç yapımına yönelik eğitimler, sözlü tarih eğitimleri, kadınlar için eğitimler, yöre halkı için eğitim gezileri, yöre halkıyla ve ilgili kişilerle yapılan atölye çalışmaları, bölgedeki değerleri belgelemek için röportaj ve video kayıtları, sergiler gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir [53] [54]. Çıldıroba köyü için de benzer etkinlikler bölge için oluşturulacak proje çalışmalarıyla yapılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerinden oluşan TRC1 bölgesi için İpekyolu Kalkınma Ajansı tarafından oluşturulan 2014-2023 bölge planında, bölge genelinde kırsal yerleşmeler için ve Çıldıroba köyünün bağlı olduğu Elbeyli ilçesi özelinde;

-Kırsal altyapıların güçlendirilmesi,

-Tarımsal işletmelerin iyileştirilmesi,

-Tarıma dayalı imalat sanayinin geliştirilmesi,

-Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve kırsal girişimciliğin desteklenmesi,

-Kırsalda insan kaynaklarının geliştirilmesi ve bilinç düzeyinin artırılması için hedefler belirlenmiştir [56].

Ancak bu hedefler bağlamında köy özelinde bir çalışma yapılmamıştır. Sürdürülebilir bir kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi için, belirlenen hedefler de göz önünde bulundurularak, İpekyolu Kalkınma Ajansı gibi bölgesel kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalar yapılmalıdır.

Köyde kalan kullanıcılar geleneksel yapılar için gerekli bakım ve onarımları yapamamaktadır. Bu kullanıcılara bakım ve onarım için kurulacak bir ekiple bilgilendirme ve iş gücü desteği sağlanmalıdır.

Deprem, yangın gibi doğal afetlerle karşılaşıldığında ne yapılacağını gösteren bir acil durum müdahale planı oluşturulmalı, yerel kullanıcılar bu durumlara karşı bilinçlendirilmelidir.

Yapıların temelinden son sıvasına kadar sürecin her aşamasında ön planda olan kadınlar için yöreyle ilgili kalkınma ajansları, ilgili kurum ve kuruluşlar ve üniversitelerle işbirliği içinde somut ve somut olmayan mirası koruma odaklı projeler hazırlanabilir.

Köyde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin azalması kente doğru göçün en önemli sebeplerindendir. Köy halkının geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık için devlet tarafından ekolojik yaşamı hedefleyen teşvik, destek çalışmaları yapılmalı, köydeki hayat cazip hale getirilerek göç önlenmelidir.

Çıldıroba köyü ve komşu köyler Alahan ve Salhan köyünü kapsayacak şekilde, farklı disiplinlerden uzmanları içeren bir ekiple bölgeye özel kırsal tasarım rehberleri oluşturulmalıdır.

Sayılan bütün çalışmalar için ilgili bakanlıklarla, bölge kalkınma ajanslarıyla, ulusal ve uluslararası kurumlarla iş birliği yapılmalı, bu bölge için maddi destek sağlanmalıdır.

Yapılacak tüm çalışmalar yazılı ve görsel basında sunularak daha geniş kitlelere ulaşılması ve benimsenmesi hedeflenmelidir.

Atölye ve kurs çalışmaları

ICOMOS'un 1999 tarihli Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde geleneksel yapım sistemleri ve zenaatların sürdürülmesi geleneksel ifade için temel gereksinimdir, yapıların onarım ve restorasyonu için gereklidir. Bu zenaatlar yaşatılmalı, belgelenmeli ve kurslarla yeni zenaatkar ve yapı ustaları eğitilerek bilgiler genç kuşaklara aktarılmalıdır denmektedir [46]. Bu bağlamda köyde yaşayan tek geleneksel yapı ustasından (Mehmet Aslan) imkânlar dahilinde geleneksel tekniklerle ilgili bilgiler alınabilir ve bu kapsamda kurslar düzenlenebilir.

Geleneksel malzemelerin ve tekniklerin unutulmaması adına kerpiç yapım tekniklerinin gösterildiği atölyeler kurulabilir. Atölye çalışmaları ile kerpiç malzemelerin özellikleri ve yapıların yapım süreci uygulamalı olarak öğretilebilir ve bu sayede bilgilerin gelecek nesillere aktarımı sağlanabilir. Yerel halk ile birlikte konutlar onarılabilir ve yeni kerpiç yapılar inşa edilebilir.

Yapıların tavanlarında kiriş olarak kullanılan ahşap elemanların üretimi için ahşap atölyeleri kurulabilir.

Köydeki kadınların kendi elleriyle yaptıkları özgün raf süslemelerinin yapım teknikleri yine kadınlar tarafından düzenlenen atölye çalışmalarıyla uygulamalı olarak anlatılabilir, kadınların öğreticiliğinde çamur harç ile farklı çalışmalar yapılabilir. Böylece bu özgün somut olmayan kültürel mirasın kuşaklar arası iletimi sağlanmış olacak hem de kadınların sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer edinmesinin yolu açılmış olacaktır.

Mevcut halı dokuma atölyesinin daha aktif kullanımı için çalışmalar yapılabilir. Yerel birimlerin desteği ile kurs vermek için yöredeki dokuma teknik ve geleneğine hakim öğreticiler çağrılabilir. Yapılan ürünlerin satışı desteklenip kadınlar için atölye çalışmaları daha cazip hale getirilebilir.

Kamusal ortak mekân için öneriler

Öncelikle kadın ve çocuk odaklı çalışmalar yapılmalı, özellikle onların nitelikli vakit geçirebilmeleri için yeni sosyal-kamusal alanlar oluşturulmalıdır. Yapılacak tüm projeler için öncelikle yerel halktan fikir alınmalı ve yerel kalkınma ajansları, ilgili kurum kuruluşlar ve üniversitelerin ilgili bölümleriyle iş birliği içinde bölgenin ve kültürün karakteri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Kadınlar için halı dokuma atölyesinin dışında, kendi istekleri doğrultusunda, yeni kurslar ve atölyeler açılabilir. Bunun için maddi destekler bölgesel kalkınma ajansları yardımıyla sağlanabilir.

Turizm potansiyeli için öneriler

Çıldıroba'ya komşu köyler Alahan ve Salhan köyündeki höyükler 2013 yılında I. ve III. Derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Bu höyüklerden çıkarılanlar bu bölgelerde tunç, kalkolitik, geç dönem Roma ve Bizans dönemlerinde yerleşim olduğunu gösterir [45]. Bu bağlamda bu bölgeler bir bütün halinde düşünülerek projeler hazırlanmalı, Çıldıroba köyünü de kapsayan kültürel bir gezi rotası oluşturulmalıdır. Bu sayede bu bölge turistler için çekici hale getirilebilir.

Kilis kent merkezinin tarihi önemi ve geleneksel dokusu da düşünülerek, kent merkezinden başlayıp, Alahan-Salhan-Çıldıroba köylerini kapsayacak şekilde, bölgenin tarihini, yöresel yiyecek-içeceklerini, gelenek-göreneklerini tanıtacak, farklı temalarda turistik geziler planlanabilir. Kent merkezinde, çalışma alanında ve çalışma alanının yakın çevresinde yapılacak tespitler doğrultusunda günü birlik ya da konaklamalı gezi rotaları oluşturulabilir. Çıldıroba köyünde sonlanacak bu gezilerle, köy halkının kendi üretimi geleneksel yiyecekler, kadınların yaptıkları özgün desenli kilim dokumaları gibi eşyalar satışa sunulunarak köy halkına ekonomik destek de sağlanabilir.

Tandırlarda pişirilen yufka ekmeklerin bölge dışında da tanınması için, bölgeye gelecek turistlere tanıtılması, satışının yapılması sağlanabilir. Kuru olarak saklanıp, yenileceği zaman ıslatılarak tüketildiği için satışı ve sonrasında saklanması kolay olması da bir avantajdır. Geleneksel yufka ekmek yapımının öneminin önce yöre halkına iyi anlatılması, onların da bölgeye gelecek turistlere bu geleneği daha iyi anlatabilmeleri ve aktarabilmeleri için önemlidir.

Bölgenin kültürel miras potansiyelini turizm amaçlı kullanmak için çalışmalar yapılmalıdır. Ziyaretçiler ve topluluklar arasında iki yönlü iletişim merak uyandırabilir, ev sahiplerinin kendi hikayelerini kişisel olarak anlatmalarını sağlayabilir [41]. Köy halkının bu sayede değerlerinin farkına varıp miraslarına bu bakış açısıyla sahip çıkmaları sağlanabilir. Bütün köyün kullanımına açık olan fakat günümüzde kullanılmayan köy odası düzenlenerek bu amaç için kullanılabilir. Gerekli onarımlar yapıldıktan sonra özgün işlevi tekrar kazandırılabilir. Aynı zamanda bölgeye gelen ziyaretçileri yerel ürünlerle ağırlamak için kullanılabilir.

Alahan ve Salhan köyünü ziyarete gelen turistler için konaklama mekânları da oluşturulabilir. Bunun için bakım ve onarımı yapılan geleneksel evlerden seçilenler pansiyon olarak kullanılabilir.

Köy odasına yakın bir yerdeki geleneksel kerpiç bir yapı köy ile ilgili belgelerin, köye ait geleneksel aletlerin, malzemelerin sergilendiği bir mekân olarak kullanılabilir.

Belgeleme önerileri

Bölge ve yerel halk ile ilgili yapılan bütün çalışmalar titizlikle yürütülmeli, incelenmeli ve bu çalışmaların hepsi arşivlenmeli ve ulaşılabilir olmalıdır.

Nara Özgünlük Belgesi'ne göre miras ve onun yönetilmesiyle ilgili sorumluluklar öncelikle o mirası yaratmış olan kültürel topluluğa, sonra da onun korunmasına emek verenlere aittir [55]. Bunların yanı sıra uluslararası tüzük ve sözleşmelerin kabulü de koruma için gereklidir. Bunun için de bölgenin somut ve somut olmayan değerlerinin iyi araştırılması ve iyi anlaşılması gerekmektedir. Floransa Bildirgesi'nde belirtildiği gibi belgeleme çalışmaları standart, herkes tarafından kabul edilebilir yöntemlerle yapılmalıdır. Belgelemeler ve alınan koruma kararları kontrol edilebilir olmalıdır [41]. Fakat bunu yaparken her yerleşim yerinin kendine

özgü karakteri olduğu unutulmamalı, yeni yapılaşma ve düzenlemeler nitelikli kırsal tasarım rehberleriyle disiplinlerarası bir çalışma yürütülmelidir.

Çıldıroba köyü konumuna ve günümüzün sosyo-ekonomik koşullarına rağmen geleneksel kerpiç dokusunu korumayı başarmış; kullanım, biçimleniş, grup değeri, teknik, estetik özellikleri bakımından özgün değerlere sahip ve somut olmayan kültürel mirasıyla korunmaya da değer bir kültürel peyzaj alanıdır. Çıldıroba köyü ile benzer mimari dokuya ve kültürel özelliklere sahip komşu köyler Alahan ve Salhan da bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilip benzer yöntemlerle belgelenmeli ve koruma önerileri sunulmalıdır. Yapılan bu tez çalışmasının Çıldıroba köyünün kırsal peyzaj ögesi olarak değerlerini anlatan bir belge olması, zaman içinde geçireceği değişimlere karşı alınacak önlemler için kaynaklık etmesi ve yapılacak koruma çalışmalarına katkıda bulunması umulmaktadır.

- [1] İ.H. Konyalı, "Abideleri ve Kitabeleri ile Kilis Tarihi," Fatih Matbaası, İstanbul, 1968.
- [2] M.Tuncel, "TDV İslam Ansiklopedisi," Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 26.cilt, ss.5-8, 2002.
- [3] David Rumsey Map Collection. (2020). Türkiye Haritası. 15 Nisan 2020 tarihinde
https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~294733~90065905:Turquie-en-Asie?sort=pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no&qvq=q:world_area%3D%22asia%22%20;sort:pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no;lc:RUMSEY~8~1&mi=18&trs=1070 adresinden erişildi.
- [4] David Rumsey Map Collection. (2020). Türkiye Haritası. 15 Nisan 2020 tarihinde
https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~31687~1150482:Asia-Minor-?showTipAdvancedSearch=false&showShareIIIFLink=true&showTip=false&helpUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FLUNA%2BViewer%23LUNAVIEWER-LUNAVIEWER&title=Search+Results%3A+List_No+equal+to+%270028.021%27&fullTextSearchChecked=&dateRangeSearchChecked=&advancedSearchUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FSearching%23Searching-Searching&thumbnailViewUrlKey=link.view.search.url adresinden erişildi.
- [5] David Rumsey Map Collection. (2020). Türkiye Haritası. 15 Nisan 2020 tarihinde
https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~38086~1211103:Asiae-Minoris-Mappa-Generalis-ad-Ca?showTipAdvancedSearch=false&showShareIIIFLink=true&showTip=false&helpUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FLUNA%2BViewer%23LUNAVIEWER-LUNAVIEWER&title=Search+Results%3A+List_No+equal+to+%275017.072%27&fullTextSearchChecked=&dateRangeSearchChecked=&advancedSearchUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FSearching%23Searching-Searching&thumbnailViewUrlKey=link.view.search.url adresinden erişildi.
- [6] David Rumsey Map Collection. (2020). Türkiye Haritası. 15 Nisan 2020 tarihinde
<https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~34582~1180194:Asie-Mineure-ancienne-?showTipAdvancedSearch=false&showShareIIIFLink=true&showTip=false&>

- helpUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FLUNA%2BViewer%23LUNAVIEWER-LUNAVIEWER&title=Search+Results%3A+List_No+equal+to+%270458.009%27&fullTextSearchChecked=&dateRangeSearchChecked=&advancedSearchUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FSearching%23Searching-Searching&thumbnailViewUrlKey=link.view.search.url adresinden erişildi.
- [7] David Rumsey Map Collection. (2020). Türkiye Haritası. 15 Nisan 2020 tarihinde https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~21933~690025:Composite--Asiat--Turkey-?showTipAdvancedSearch=false&showShareIIIFLink=true&showTip=false&helpUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FLUNA%2BViewer%23LUNAVIEWER-LUNAVIEWER&title=Search+Results%3A+List_No+equal+to+%274807.106%27&fullTextSearchChecked=&dateRangeSearchChecked=&advancedSearchUrl=https%3A%2F%2Fdoc.lunaimaging.com%2Fdisplay%2FV74D%2FSearching%23Searching-Searching&thumbnailViewUrlKey=link.view.search.url adresinden erişildi.
- [8] The University of Chicago Library. (2020). Kiepert Haritası. 15 Nisan 2020 tarihinde <https://www.lib.uchicago.edu/e/collections/maps/kiepert/> adresinden erişildi.
- [9] K. Günver, "Kilis'te Yaşayan Gayrimüslümler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2003.
- [10] R. Savaşçioğlu, "Tarihi Kilis Evleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2008.
- [11] İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi II. Abdülhamid Han Arşivi.
- [12] Kilis 7 Aralık Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Arşivi.
- [13] D. Karademir, "Kilis İlinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Yayınlanmamış Doktora Tezi," İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.
- [14] Kilisli Kadri, "Kilis Tarihi," Burhaneddin Matbaası, İstanbul, 1932.
- [15] Ö.F. İncili, "19. Yüzyılda Kilis Şehrinin Coğrafi Özellikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2013.
- [16] Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2021). Deprem Tehlike Haritaları. 13 Nisan 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/turkiye-deprem-tehlike-haritasi> ve <https://tdth.afad.gov.tr/TDTH/> adreslerinden erişildi.
- [17] H.Ercivan, "19. Yüzyılda Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kilis Kazası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- [18] Ö. Kesici, "Kilis Yöresinin Coğrafyası," Kilis Kültür Derneği, Kilis, 1994.
- [19] N.Asım, "Dialecte Turc de Kilis (Kilis Ağzı)," Keleti Szemle, Cilt 3, ss. 261-273, 1902.

- [20] H. Şahmaran, "Kıpçaklar ve Kilis," Zeytindalı Dergisi, Sayı 13, Nisan-Mayıs-Haziran 1997.
- [21] Ş. Çolakoğlu, "İlçe Kilis-İl Kilis," ABD, 1998
- [22] Ö. Kesici, "Kilis'in Şehir Coğrafyası Özelliklerine Genel Bir Bakış," Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı 1, ss. 246-280, Ağustos 2011.
- [23] S. Taşcıoğlu, "Tarihi Kentlerde Kimlik Sorunu: Kilis Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay, 2013.
- [24] Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). Genel Nüfus Sayımları. 26 Ağustos 2020 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=n%C3%BCf%C3%BCs> adresinden erişildi.
- [25] Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Geçici Koruma. 20 Ağustos 2020 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.
- [26] E. Dokoyucu, "Zorunlu Göçe Maruz Kalan Suriyeliler'in Yaşadıkları Barınma Sorunları: Kilis Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2018.
- [27] S.Bebekoğlu, M.Tektuna, "Kilis Kültür Envanteri: Kentsel Mimari- Kırsal Mimari-Yazıt Eserleri," Kilis Valiliği, Kilis, 2008.
- [28] K. Kuzucu, "Osmanlı Döneminde Sivas İlbeylileri ve İlbeyli Kazası," OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 15, s. 165-183, Temmuz 2004.
- [29] A.R. Yalman, "Cenup'ta Türkmen Oymakları-I," Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- [30] K. Kuzucu, " 19. Yüzyıl Ortalarında İlbeyli Kazasının Sosyal ve İktisadi Durumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi," Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1996.
- [31] D. Kaya, "İlbeylioğlu Hikayesinin Türk Kültürü İçindeki Yeri ve Sivas Eşmetni," Uluslararası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü Kültür, Dil ve Edebiyat) Sempozyumu, Nisan 2008.
- [32] S. Bebekoğlu, " Çıldıroba," Mimarlık Dergisi, Temmuz-Ağustos, 2011.
- [33] B. Işık, "Hypothesis on Earthquake Risk Preparedness on in-use Earthen Buildings," Proceedings of the 8th International Conference Kerpıc'2020, ss. 29-35, 26-27 Kasım 2020.
- [34] İ. Özçamur, T. Cebeci, Ü. Arpacıoğlu, "Evulation of Water-Related Deterioration and Protective Measures in Earthen Structure Designs," Proceedings of the 8th International Conference Kerpıc'2020, ss. 371-384, 26-27 Kasım 2020.
- [35] E. Çelebi, "Seyahatname," (Derleyen: R.Dankoff, S.A. Kahraman, Y.Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Cilt IX, ss. 337-342, 2013.
- [36] E. Madran, "Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci İçin Bazı Notlar", Mimarlık Dergisi, Sayı 332, Kasım Aralık 2006.

- [37] Ü. Muşkara, "Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük," Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 37, ss. 437-448, Haziran 2017.
- [38] E. Kayın, "Bir Kültürel Manzara, Kültürel Peyzaj Ögesi Olarak Kırsal Yerleşimlerin Korunmasına Yönelik Kavramsal ve Yasal İrdelemeler," Mimarlık Dergisi, Sayı 367, Eylül-Ekim 2012.
- [39] ICOMOS Türkiye. (2020). Venedik Tüzüğü. 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf adresinden erişildi.
- [40] UNESCO Türkiye. (2020). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Korumaya Dair Sözleşme. 20 Eylül 2020 tarihinde <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> adresinden erişildi.
- [41] ICOMOS Türkiye. (2020). İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Floransa Bildirgesi. 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf adresinden erişildi.
- [42] ICOMOS Türkiye. (2020). ICOMOS-IFLA Principles Concerning Rural Landscapes as Heritage. 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0887771001560505611.pdf adresinden erişildi.
- [43] Z. Eres, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut," Kırsal'dan Kentsele Geleneksel Yerleşmeler, YEM, İstanbul, ss.457-469, 2013.
- [44] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. 20 Eylül 2020 tarihinde <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-131017/2863-sayili-kultur-ve-tabiat-varliklarini-koruma-kanunu.html> adresinden erişildi.
- [45] Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2021). Tescil Kararları. 1 Nisan 2021 tarihinde <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/22927,kilis-elbeyli-alahan-koyu-alahan-hoyugunun-i-ve-iii-der-.pdf?0> ve <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/22914,kilis-elbeyli-salhan-koyusalhan-hoyugunun-ive-iiiderece-.pdf?0> adreslerinden erişildi.
- [46] ICOMOS Türkiye. (2020). Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü. 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf adresinden erişildi.
- [47] Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirasını Koruma ve Farkındalık Yaratma Projesi. (2021). Saha Çalışmaları. 3 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.cultural.org.tr/proje-faaliyetleri/saha-calismalari> adresinden erişildi.
- [48] UNESCO Türkiye. (2021). Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi. 3 Mayıs 2021 tarihinde

<https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/142> adresinden erişildi.

- [49] ICOMOS Türkiye. (2020). Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler. 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0033791001536913477.pdf adresinden erişildi.
- [50] T. Michiels, "Seismic Retrofitting Techniques for Historic Adobe Buildings," International Journal of Architectural Heritage, ss. 1059-1068, Aralık 2015.
- [51] Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı. (2021). Kültürel Miras. 3 Nisan 2021 tarihinde <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/koyler-yasamalidir> adresinden erişildi.
- [52] Tarihi Kentler Birliği. (2021). Anadolu Seminerleri. 3 Nisan 2021 tarihinde <https://www.tarihiKentlerBirligi.org/etkinlikler/anadolu-seminerleri/> adresinden erişildi.
- [53] İvriz Kültür Mirasını Koruma ve Tanıtma Derneği. (2021). Çalışmalar-Etkinlikler. 3 Mayıs 2021 tarihinde <http://www.ivriz.org/calismalar-etkinlikler/> adresinden erişildi.
- [54] Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirasını Koruma ve Farkındalık Yaratma Projesi. (2021). Proje Faaliyetleri. 3 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.cultural.org.tr/proje-faaliyetleri/calistay> adresinden erişildi.
- [55] ICOMOS Türkiye. (2020). Nara Özgünlük Belgesi. 20 Eylül 2020 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf adresinden erişildi.
- [56] İpekyolu Kalkınma Ajansı. (2021). Bölge Planları. 3 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.ika.org.tr/planlama/bolge-planlari> adresinden erişildi.
- [57] Harita Genel Müdürlüğü Arşivi
- [58] Google Earth
- [59] F. Elhan, "Kilis Ağzı ve Şiirleriyle Karacaoğlan," Murat Kitabevi, 2004.
- [60] Yeşilyurt Kültür ve Dayanışma Derneği. (2020). Güçgere. 7 Şubat 2020 tarihinde <https://www.yesilyurt.org/gecgere/> adresinden erişildi.
- [61] Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2021). Resmi İstatistikler. 23 Haziran 2021 tarihinde <https://www.mgm.gov.tr/FILES/resmi-istatistikler/yayinlar/illereait-2020.pdf> adresinden erişildi.
- [62] H.v.Moltke, "Moltke'nin Türkiye Mektupları", (Çeviren H.Örs), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969.
- [63] ODTÜ Tarihsel Çevre Değerlerini Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2021). Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Pojesi. 24 Haziran 2021 tarihinde <http://tacdam.metu.edu.tr/node/151> adresinden erişildi.
- [64] N.Akın, Z.Eres, B.İvedi, "Urfa İli, Birecik ve Halfeti İlçeleri Çevresindeki Geleneksel Kırsal Yerleşmeler 2000 Yılı Çalışmaları," Kültür ve Turizm

Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1.Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

- [65] A.  dekan, A. Öztürk, "Birecik-Suruç (şanlıurfa) Kentsel Kültür Varlıkları Envanteri," TÜBA Kültür Envanteri Dergisi, Sayı 3, ss. 125-140, 2004.

ÇILDIROBA KÖYÜNDE KULLANILAN YEREL TERİMLER VE ALETLERE İLİŞKİN SÖZLÜK

Bu sözlük “Kilis Ağzı ve Şiirleriyle Karacaoğlan” isimli Kilis yöresel sözlüğü [59] ve yerel kullanıcıların aktardıklarından yararlanılarak hazırlanmıştır. (*) işaretli sözcükler, yerel kullanıcıların aktardıklarından derlenmiştir.

Abara: Toprak, kum ve saman elemeye yarayan iri delikli kalbur. Toprak için olanı tel örgülüdür.

Atebe: 1-Lağımın, su yollarının veya benzeri yerlerin üstünü kapatmak, yanına yöresine konmak üzere taş ocağından kesilerek veya kabaca işlenerek kullanılan enli uzun siyah taş. 2- Taş yapılarda, kapı ya da pencere yerlerine tek parça olarak koyulan işlenmiş taş.

Bel: Kürek. Toprağın üst tabakasını kabartmaya yarayan ve yere ayakla tepilerek saplanan üçgen şeklinde kalın sacdan yapılmış tarım aracı.

Bel depmek: Bel ile toprağı işlemek. Bel denilen tarım aletini kullanmak.

Bellemek: Bel ile toprağı alt üst ederek işlemek.

Bel vermek: Yatay ya da dikey direklerin taşıdığı ağırlığa dayanamayarak kavis yaparcasına eğilmelerini belirtmek, söylemek için kullanılır. Duvar için bel veriyor diyerek yıkılma tehlikesi belirtilir.

Bendek: İçine pamuk, saman, ot vs. koyulan büyük çuval, yük çuvalı.

Boyam: Meyan, meyan kökü. Yurdumuzda çokça yetişen iki çenekli kapalı tohumlulardan, toprak altı kısımları hekimlikte kullanılan, baklagillerden bir ağaççık.

Çaput(Çapıt): Paçavra, eski bez parçası.

Çörten: Oluk. Damlardan ya da çeşmelerden suyun akması için yapılmış oluk.

Direk: Evlerde kiriş görevi gören ağaçtan yapılan eleman.

Gözenek: 1- Büyük baş hayvanların ahır duvarında gömülü yemlikleri. 2- Yatak odalarında buğday çuvallarını koymak için yapılmış, yerden yarım metre yüksek, kerpiç, dörtgen birimler.

Güçgere (Gecgere): Harç, çamur, kum taşımakta kullanılan, dört kollu, iki kişinin taşıdığı bir araç.

Hasır: Haşır. Kaba ot ya da bazı ağaçların kabuğundan yapılmış taban örtüsü.

Havuş (Haviş): Avlu, evin bahçesi. Arapça havz ile havs kelimelerinin bozulmuş hali. Havz: Çit ile çevrilmiş yer. Havs: Ağıl, avlu, kümes.

Hel kesme*: Kerpiç blokların şaşırtmalı olarak dizilmesi.

Hezan(Hezen): Damların üstüne döşenen kalın ve büyük ağaç, kiriş.

Hıltan: Yabanda yazın yetişen, boyları bir metreye yakın olan, beyaz çiçek açan bir bitki. Bu bitkinin çiçekleri kuruyunca kürdan boyunda yirmi, otuz adet toplu bir baş haline gelir. Bu başların üstündeki teller meraklıları tarafından kürdan niyetine kullanılır.

Hızar: Su ya da elektrik gücü ile çalışan, tahta ve kereste biçmeye yarayan büyük bıçkı.

Hızarcı: Hızarla kereste biçen, hızar işleten kimse.

Him: Temel. 1-Bir yapının toprak altında kalan veya yapıya dayanak olan duvarı. 2- Duvar yapmak için kazılan çukur, hendek.

Him basmak: Temel atmak, inşaata başlamak.

Kehke (Kahke): Kaliteli has undan yapılan, halka ya da küçük pide şekillerinde susamlı, susamsız simit ve çörek.

Kellim buçuk: Atebe denilen bir metreye yakın boydaki siyah kapak taşlarının biraz daha küçük boylarına verilen isim.

Kellim buçuk*: Bir tam ve bir yarım kerpiç bloğun yan yana gelerek oluşturulan duvar kalınlığı.

Kepmek: Yapı, toprak duvarda çökme, yıkılma.

Kertmek: Yontmak, kertik yapmak.

Kile: Bir cins hububat ölçüsü, çeşitli memleketlerde muhtelif kıymetlerde olur. Aralarındaki fark İstanbul killesine göre düzeltilir. Bir kile buğday ile doldurulduğu zaman dört yüz dirhemlik yirmi İstanbul okkası gelirdi. Kilenin dörtte biri şinik diye anılır.

Kor: Yapıda aynı yükseklikteki taşların yan yana koyularak yapılmasıyla oluşan sıra. Genelde her korun yüksekliği bir karış dört parmaktır (27 cm).

Künk: Pişmiş toprak ya da çimentodan yapılmış kalın su borusu.

Loğ: Toprak damlarda toprağı ezmek, sıkıştırmak, düzeltmek için kullanılan büyük taş.

Loğlamak: Üstünde loğ gezdirerek toprağı bastırmak, sıkıştırmak.

Mağ: 1- Alt kat evlerde, ahırlarda, genellikle köy evlerinde, dikine koyulan direkleri birbirine bağlamak için üst başlarından atılan kalın ağaç kirişler. 2- Tavan.

Mahmil, mehmil: Bazı ev eşyaları ve öteberi koyulan oda içlerinde duvara gömülmüş dolap. Dolapların kapaklarına büyük ayna takılmışsa “aynalı mehmil”, kenarları süslü oyma ağaç ile yapılmış olanlarına da “bahçalı mehmil” denir.

Nacar: Marangoz.

Pin: Kümes

Seki: Yerden biraz yüksek olarak yapılan dinlenme ve yatma amaçlı yer.

Sıvak*: Toprak ve samanın suyla birleşiminden oluşan geleneksel harç.

Sıvak toprağı*: Çamur sıva yapmak için kullanılan toprak.

Sıyırğı: Kar küremekte kullanılan büyük tahta kürek. Küçük sıyırğılar ise zeytin ağaçlarının altını düzeltmekte kullanılır.

Şapta: Kullanılacak duruma getirilmiş uzun ince direk.

Tab: 1-Ev tavanlarında direkler üstüne koyulan tahtalar. 2- Taş yapılarda köşelerde kullanılan kaba taşların üstüne üst üste koyulan taşlara verilen ad.

Tağa: Pencere.

Tandır: 1- Yerden en az 120-130 cm yükseklikte özel yapılmış bir yere ya da duvarın içine gömülmüş büyük bir su küpü şeklindeki pişmiş topraktan yapılmış ekmek pişirmek için hazırlanmış küp fırın. 2- Kışın evlerde kullanılan bir çeşit ısınma aracı. Odanın uygun bir yeri yarım metre derinliğinde ve çapında eşilerek hazırlanır. Üstüne bir tandır kürsüsü ve bir yorgan koyularak meydana getirilir. Bu tandırın adı çukur tandırdır. Halep tandırının ise altı kapalıdır, tandır kürsüsünün içine küçük bir mangal (kocacık) koyulur, üstüne de bir yorgan örtülür.

Tandır herezesi: Tabana eşilen tandırın çapından daha dar olarak oyulmuş ağız kısmı yuvarlaklaştırılmış 10-15 cm kalınlığında taş bilezik.

Tandır kapağı: Yer tandırının ağzına kapananince taştan yapılmış kapak.

Tandır kürsüsü: Eni 60 cm, boyu 40-50 cm civarında hazırlanmış düzgün tahtalarla yapılan kürsü. Alt tarafı açık yapılanlar çukur tandır için, alt tarafı kapalı olanlar Halep tandırı (düz tandır) içindir.

Tutye: Çinko

Yaba: Kuru ot, saman vb. şeyleri toplamaya, dağıtmaya, yaymaya, harman işlerinde kullanmaya yarayan dört ya da daha fazla parmaklı tahta ya da demirden yapılan çatal kaşık biçimindeki tarım aleti.

Yapıcı: Duvar ya da binanın yapılacak yerlerini yapan usta.

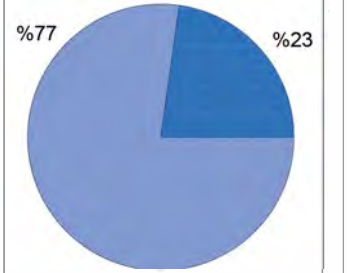
Yuha (Yufka) ekmek*: Tandır üzerine koyulan sacda pişirilen, ince, yuvarlak, geleneksel ekmek.

Yüklük: Yorgan, döşek, yastık gibi yatakla ilgili şeyleri koymak için duvarların içine yapılan kapaklı ya da kapaksız özel dolap.

B

ÇILDIROBA KÖYÜ DOKU ANALİZLERİ

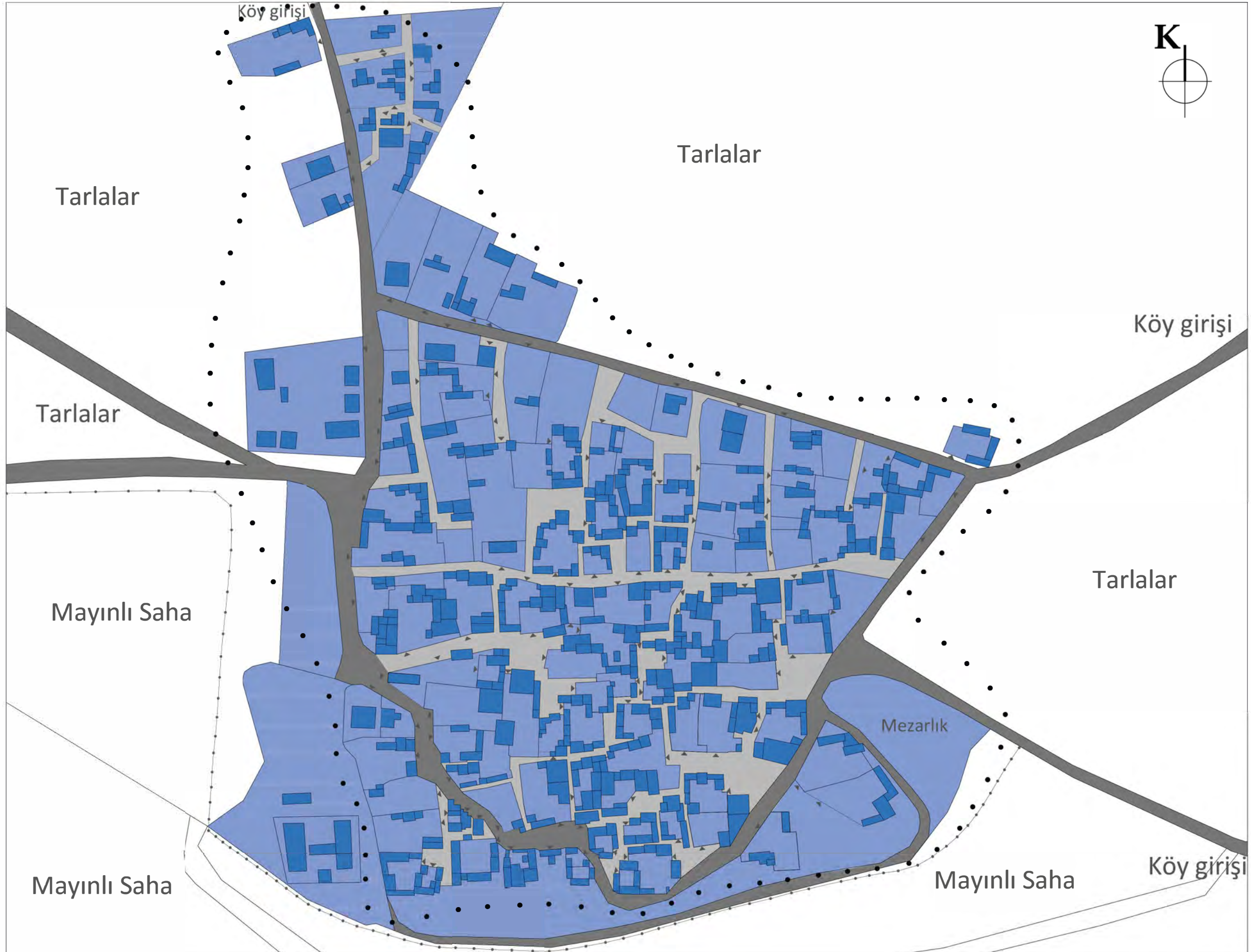

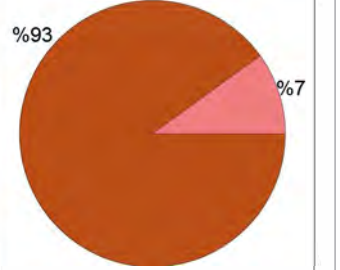

Çıldırroba köyünde belirlenen çalışma alanındaki yapı alanlar toplam alanın %23'ünü, boş alanlar ise %77'sini oluşturmaktadır.

LEJANT

- Dolu
- Boş
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları

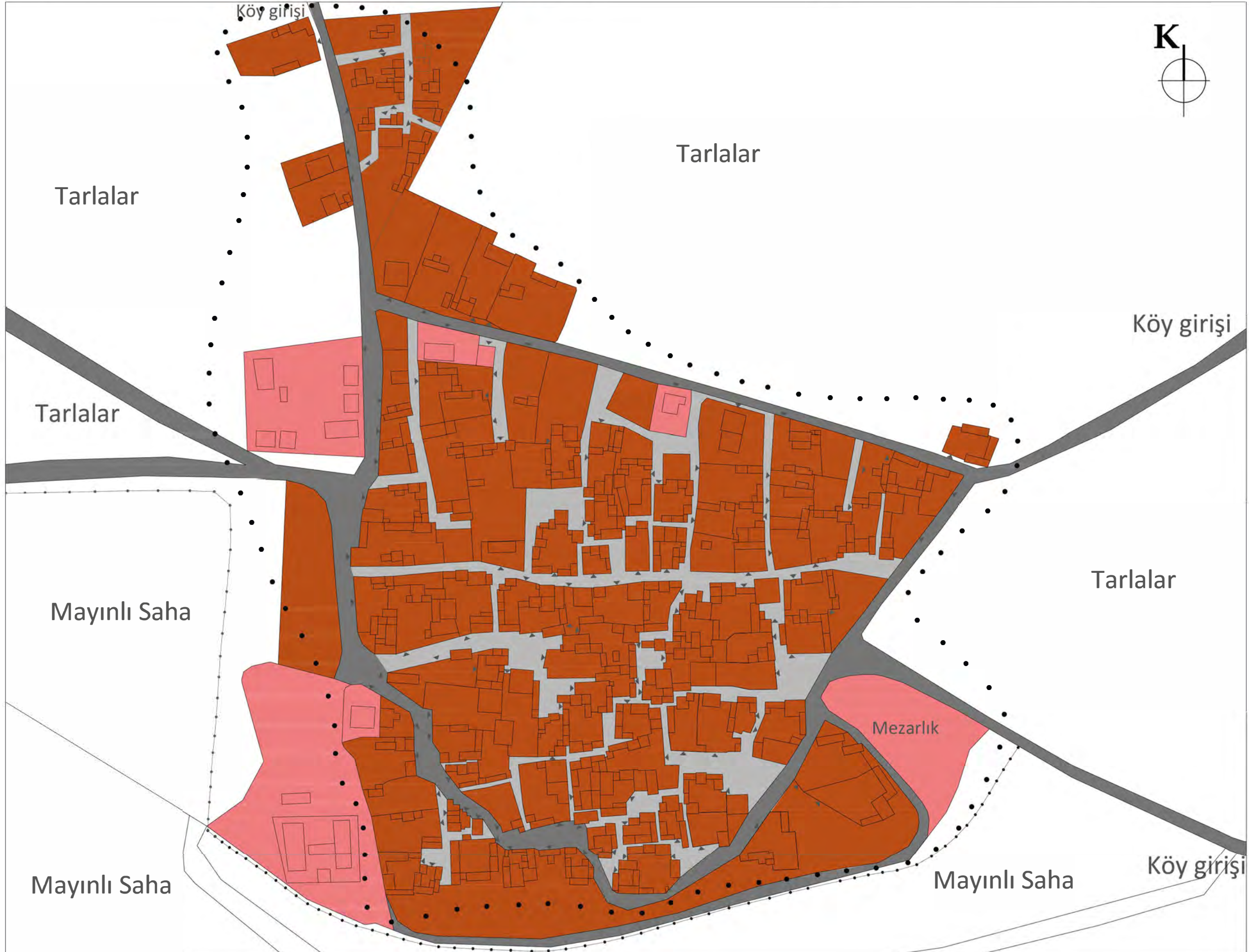

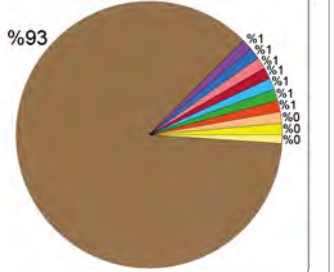

Çıldıroba köyünde resmi kayıtlara göre 87 parsel vardır. Ancak çalışma alanında yerinde yapılan incelemeler ve köye ait uydu fotoğraflarından köyün kullanıcılar tarafından 129 parsel ayrıldığı tespit edilmiştir. Bu parsellerden 122'si şahsa aittir. Eski köy odası köyün ortak kullanımına açık bir mekân olsa da köy sakinlerinden birine aittir. Geri kalan 7 parselden köy ilkokulu Elbeyli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün; cami T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Elbeyli Müftülüğü'nün; jandarma karakolu Elbeyli İlçe Jandarma Karakolu'nun; sağlık ocağı Kilis Valiliği'nin; yeni köy odası Elbeyli Belediyesi'nin; mezarlık ve halı dokuma atölyesi Kilis Belediyesi'nin kullanım ve sorumluluğundadır.

LEJANT

- Özel mülkiyet
- Kamu mülkiyeti
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları

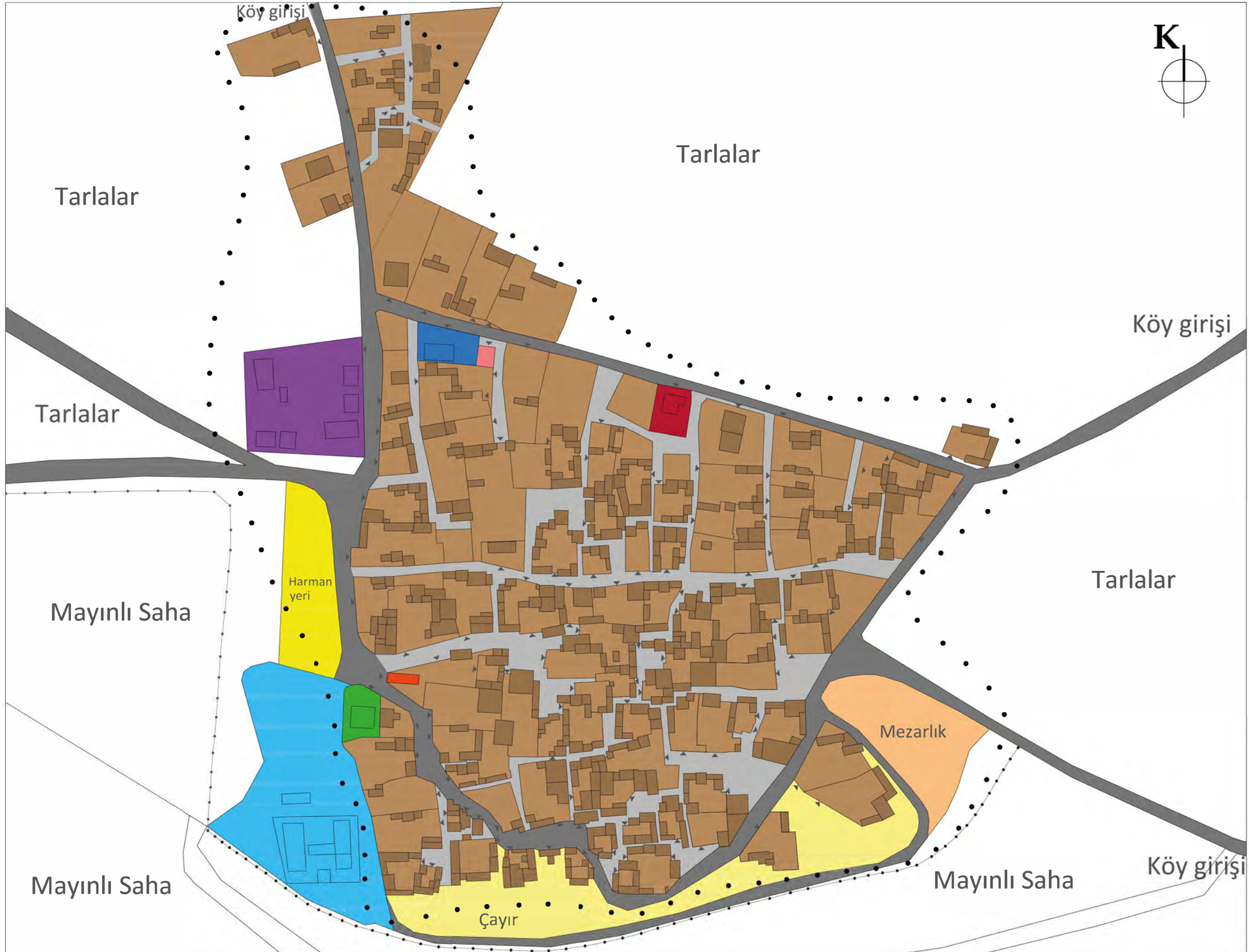

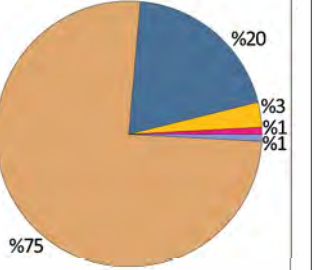

Çıldırroba köyündeki 127 yapıdan 116 tanesi avlu içindeki yapı birimlerinden, 4 tanesi ise avlusuz yapılardan oluşan konutlardır. Geri kalan yapılardan 1'i ilkokul, 1'i cami, 1'i sağlık ocağı, 1'i halı dokuma atölyesi, 1'i eski köy odası, 1'i yeni köy odası, 1'i jandarma karakoludur. Eski köy odası ve ilkokul günümüzde kullanılmamaktadır.

LEJANT

- "Havuş" Avlu
- Konut ve servis birimleri
- İlkokul
- Sağlık ocağı
- Halı dokuma atölyesi
- Yeni köy odası
- Harman yeri
- Jandarma karakolu
- Cami
- Köy odası
- Mezarlık
- Çayır
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları

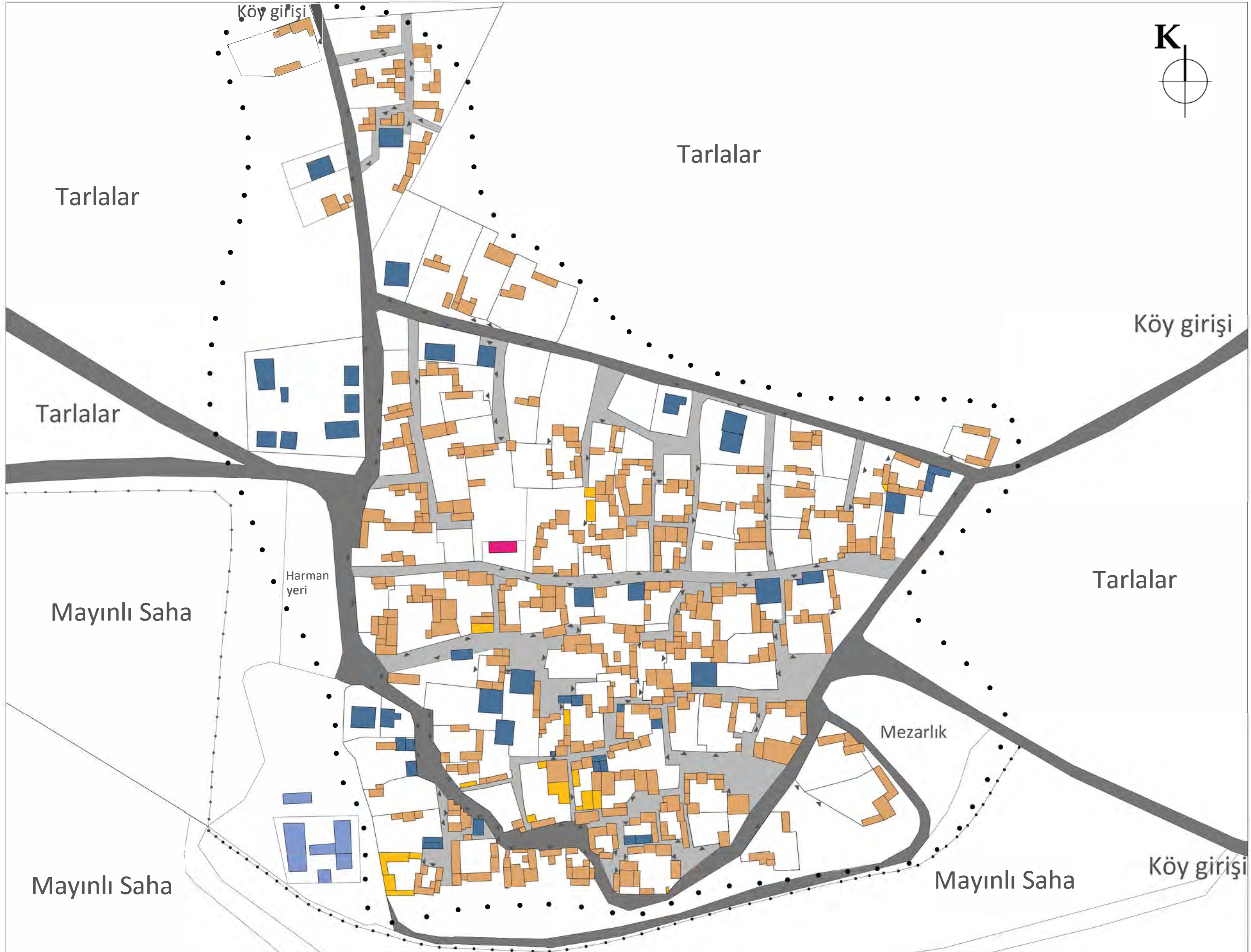

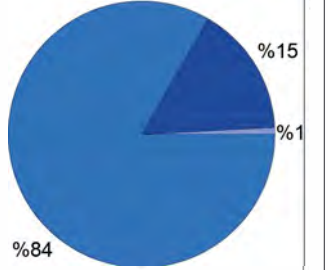

Çıldıroba köyündeki 127 yapıdan 25'inin betonarme, 4'ünün yığma briket, 1'inin prefabrik yapım tekniği ile inşa edildiği tespit edilmiştir. Jandarma karakolu yapılarının yapım tekniği tespit edilememiştir. Geriye kalan 96 yapının hepsinin kerpiç blok yapım tekniği ile inşa edildiği düşünülmektedir.

LEJANT

- Kerpiç blok
- Yığma briket
- Prefabrik
- Betonarme
- Tespit edilemedi
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları

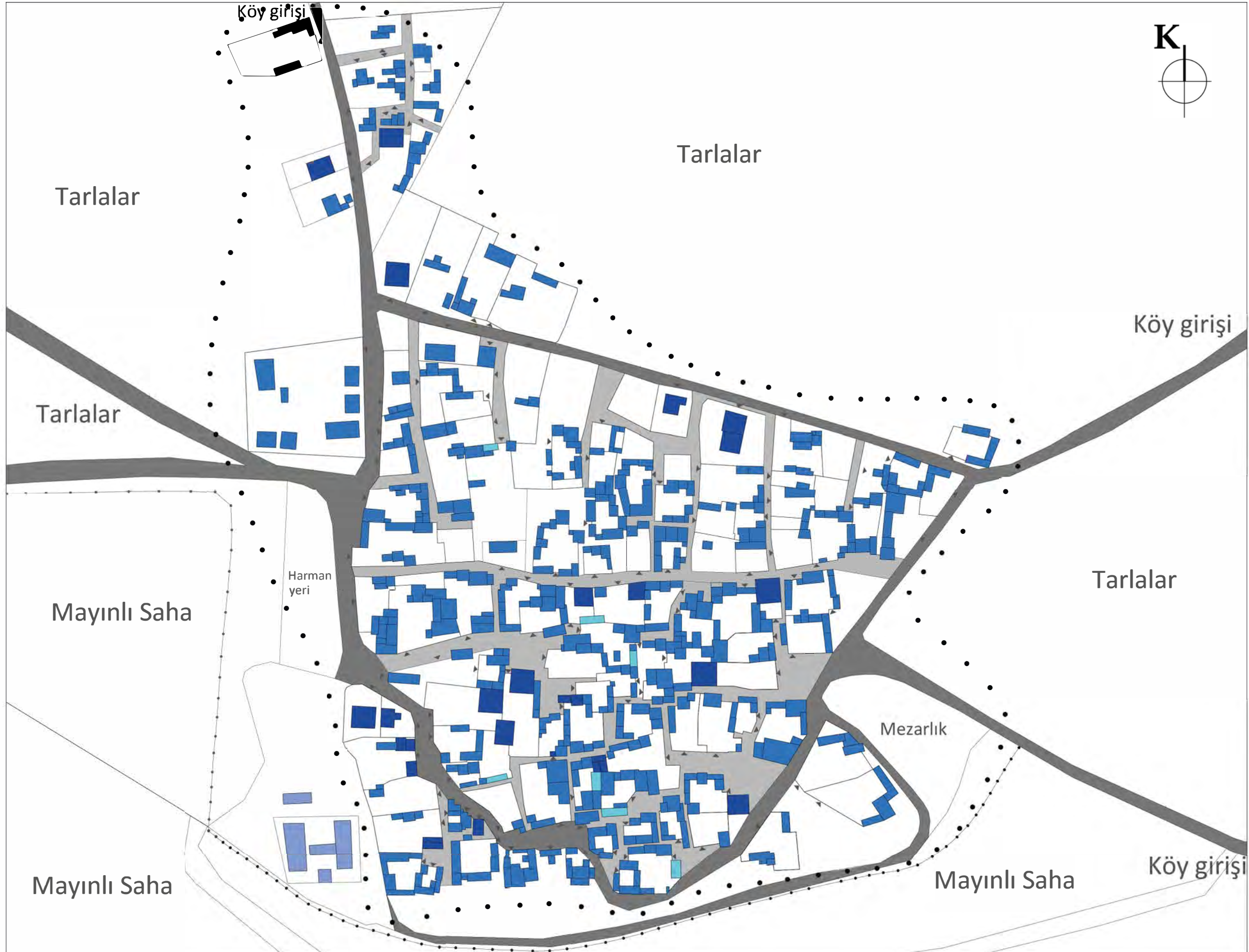

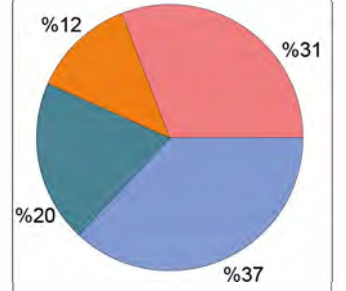

Çıldıroba köyündeki 127 yapıdan yeni yapı olan 19'u 2 katlı, geri kalan 107 konut tek katlıdır. Jandarma karakoluna ait yapıların kat sayısı tespit edilememiştir. Tek katlı inşa edilen geleneksel konutların 7'sinde avlu içindeki bir oda birimi, depo biriminin üzerine bağımsız olarak inşa edilmiştir. Bu yapılar ek kütellerle iki katlı olmuştur. Bu birimler analizde iki katlı kerpiç birimler olarak gösterilmiş fakat avlu içinde iki katlı olan tek birim oldukları ve analizde konutu oluşturan avlu içindeki tüm birimler tek bir konut olarak hesap edildiği için, iki katlı yapı yüzdesine dahil edilmemişlerdir.

LEJANT

- Tek katlı (kerpiç) yapılar
- İki katlı (kerpiç) birimler
- İki katlı (betonarme) yapılar
- Tespit edilemedi
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları

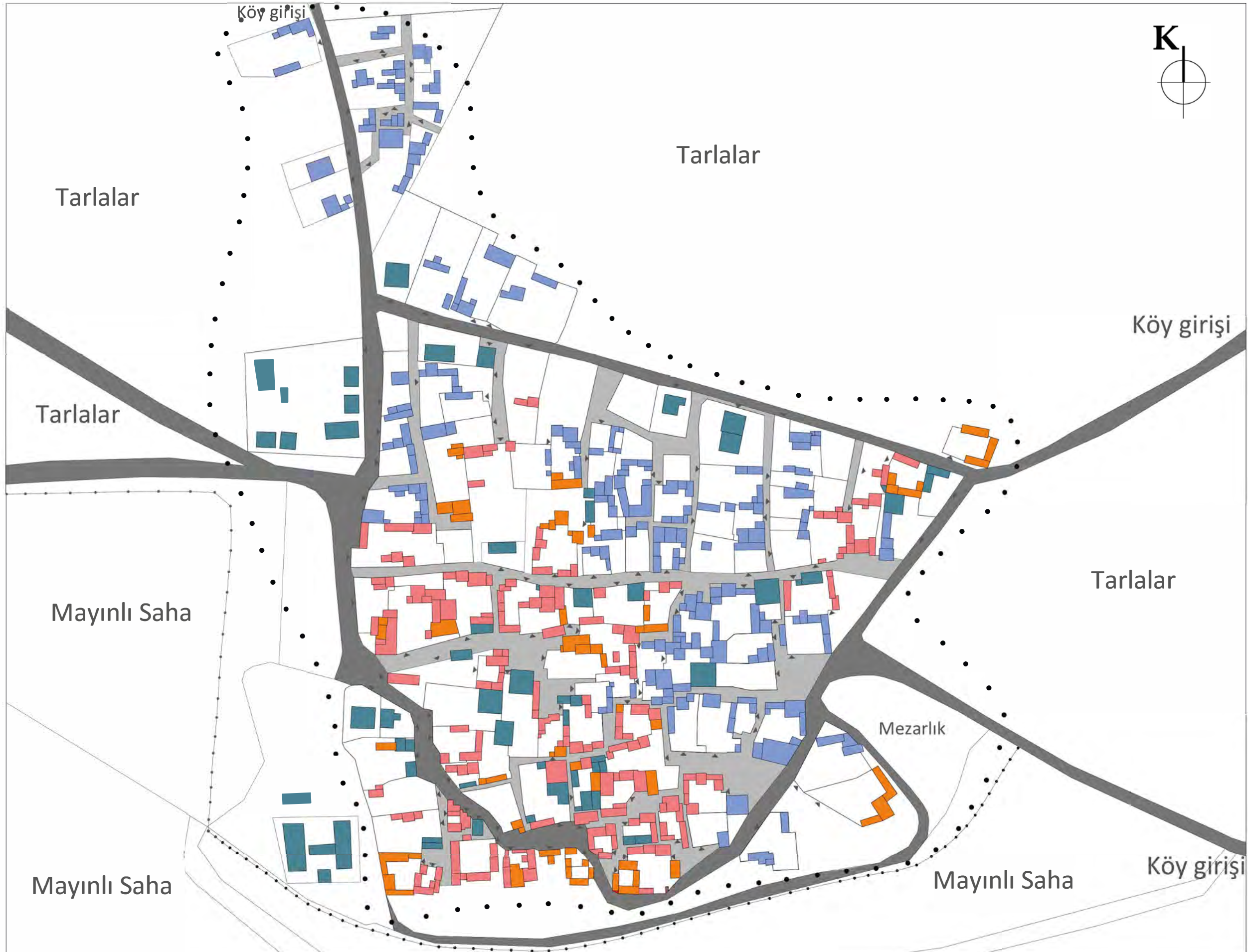

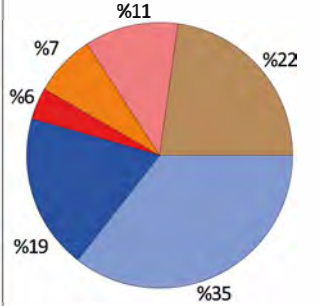

Çıldıroba köyündeki 127 yapıdan 55'inde özgünlük analizi yapılabilmektedir. Çalışma alanında 25 yeni yapı tespit edilmiş, bu yapılar geleneksel olmayan teknik ve malzemelerle inşa edildiği için analize dahil edilmemiştir. Geleneksel dokuyu oluşturan konutlar avlu ve içindeki yapı birimlerinden oluştuğu için, analizler avlu içindeki yapı birimlerinin tamamı düşünülerek yapılmış, yaşam alanı ve servis birimlerinden oluşan her yapı kompleksi bir konut olarak hesap edilmiştir. Yapıların özgünlük durumlarına karar verilirken, avlu içindeki ana yaşam alanlarını oluşturan birimlerin özgünlüğü göz önünde bulundurulmuştur. Analiz edilen yapıların 39'unun özgünlük durumunun orta, 16'sının kötü olduğu belirlenmiştir. Köyde çalışılan tüm yapıların özgün pencere açıklıkları değiştirildiği ve özgün cephe karakteri büyük ölçüde bu müdahaleden etkilendiği için, iyi durumda özgün yapı tanımlaması yapılmamıştır.

LEJANT

- Orta
- Kötü
- Yeni yapı
- Tespit edilemedi
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları

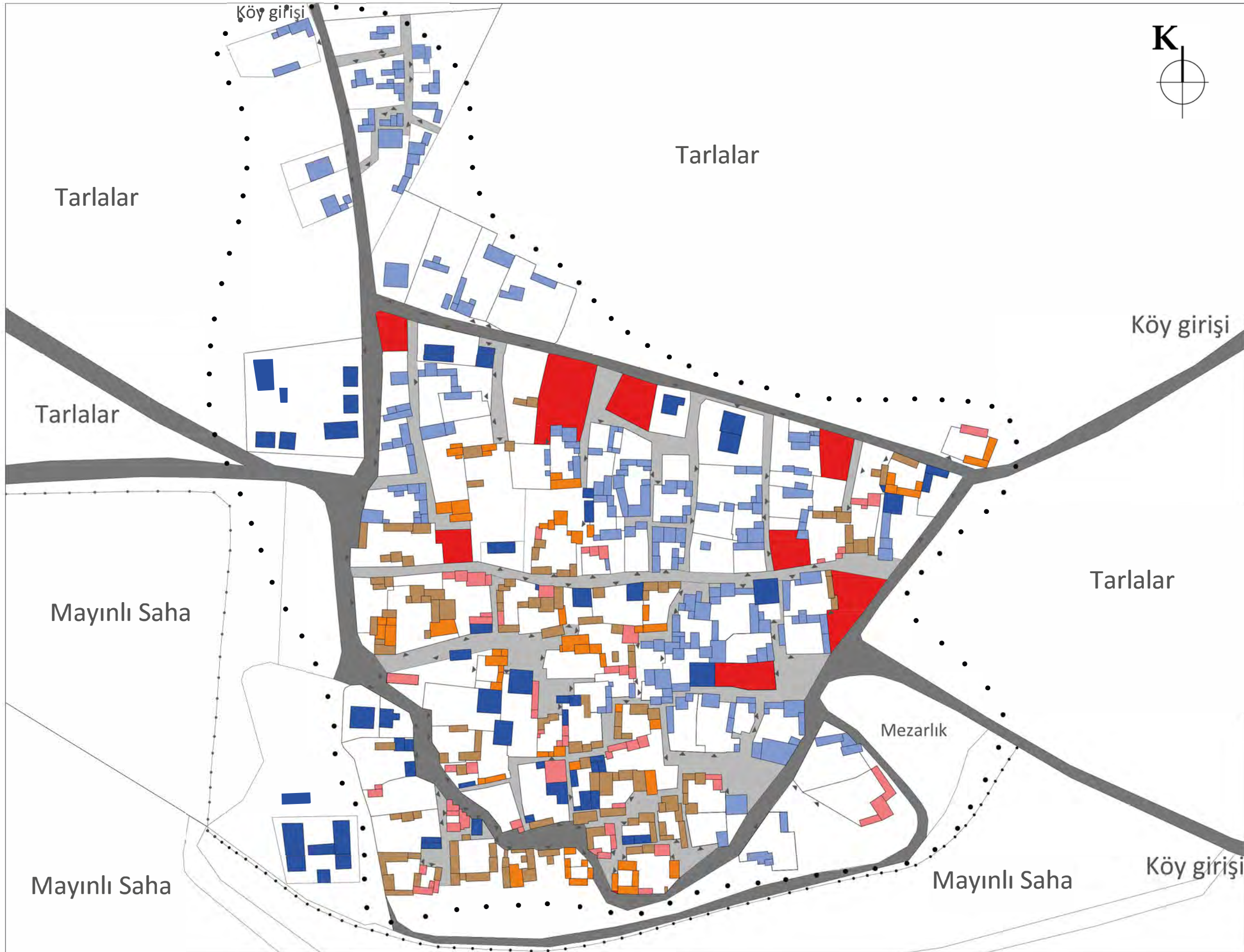

Çıldırroba köyündeki 127 yapıdan 55'i yapısal durumları açısından analiz edilebilmiştir. 8 geleneksel kerpeç konutun ise harabe olduğu ve yerine yapı yapılmadığı tespit edilmiştir. Bunun dışında yıkılan yapıların olduğu ancak yerine geleneksel olmayan malzemelerle yeni yapı yapıldığı görülmüştür. Yıkılan konutların parsellerinin de dahil edilmesiyle 63 konutta yapısal durum analizi yapılmıştır. Çalışma alanındaki 25 yeni yapı, geleneksel olmayan teknikler ve malzemelerle inşa edildiği için analize dahil edilmemiştir. Köydeki geleneksel konutlar avlu ve içindeki yapı birimlerinden oluştuğu için yapısal durum analizi avlu içindeki yapı birimlerinin tamamı düşünülerek yapılmış, yaşam ve servis birimlerinden oluşan her yapı kompleksi bir konut olarak hesap edilmiştir. Yapıların yapısal durumuna karar verilirken, avlu içindeki ana yaşam alanlarını oluşturan birimlerin yapısal durumu göz önünde bulundurulmuştur. Ana yaşam birimleri ayakta olan konutların yapısal durumu iyi ve orta olarak, bu birimleri yıkılmış konutların yapısal durumu kötü olarak kabul edilmiştir. Analize dahil edilen yapılardan 30'unun iyi, 15'inin orta, 10'unun kötü olduğu belirlenmiştir.

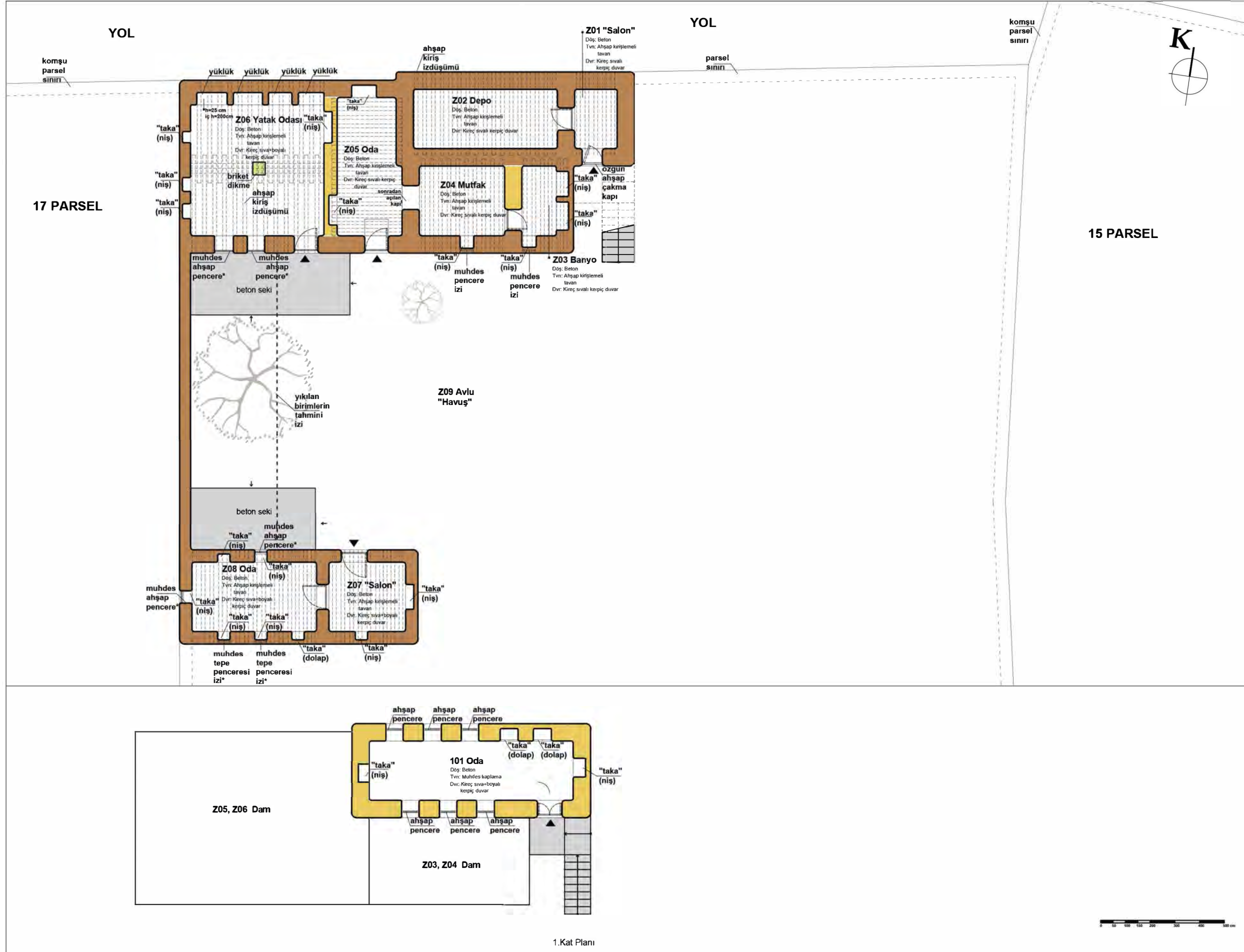
LEJANT

- İyi
- Orta
- Kötü
- Köy çevre yolları
- Köy içi yollar
- Türkiye-Suriye sınırı
- Çalışma alanı sınırı
- Avlu giriş kapıları
- Harabe
- Yeni yapı
- Tespit edilemedi

C
ÇILDIRROBA KÖYÜ GELENEKSEL KERPIÇ
YAPILARININ TEKNİK ÇİZİMLERİ VE FOTOĞRAF
ALBÜMLERİ

NOTLAR

- Z03 ve Z04 mekânları özgünde tek bir oda birimi iken kerpiç bloklarla bölünerek Z03 banyo ve Z04 mutfak mekânları oluşturulmuştur.
- Cephedeki izlerden Z04 mekânındaki muhtes pencerenin kapatılan oda kapısı yerine yapıldığı tahmin edilmektedir.
- Z06 yatak odası birimi kerpiç bloklarla bölünerek Z05 oda mekânı oluşturulmuştur.
- 101 oda mekânı Z01 ve Z02 birimlerinin üzerine sonradan dönem eki olarak yapılmıştır.
- Yapının kireç sıva+boyalı birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.
- *Z03, Z04, Z06 ve Z08 birimlerindeki muhtes pencereleri "taka"(niş)lara sonradan eklenmiştir.
- *Z08 biriminin sokağa bakan cephesindeki tepe pencereleri muhtes ahşap pencere doğramalarıyla değiştirilmiş ve boyutları büyütülmüştür.

MALZEME LEJANTİ

- ÖZGÜN KERPiÇ DUVAR
- DÖNEM EKİ KERPiÇ DUVAR
- BRIKET DUVAR
- BETON

1.Kat Planı

Z01 "SALON"

Z02 DEPO

Z03 BANYO

Z05 ODA MEKÂNI

Z06 "YATAK ODASI"

Z07 "SALON"

Z08 ODA MEKÂNI

101 ODA MEKÂNI

Z09 "HAVUŞ"

NOTLAR

•Z01 küçük oda ve Z03 büyük oda birimleri günümüzde özgün işlevlerinde kullanılmamaktadır, odalarda saman depolanmaktadır.

•Z02 "salon" mekânının olduğu birim eskiden bakkal olduğu için bu birimin sokağa da açılan bir kapısı vardır.

•Z05 yatak odası biriminde köyde çok az örneği kalan, kadınların çamurla yaptıkları süslemeli raflar bulunmaktadır.

•Z06 odunluk biriminin ahşap kırışlemelerinde kararmalar vardır.

•Z01, Z02, Z03, Z04 ve Z11 birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.

•Yapıdaki izler takip edildiğinde;
A- Yıkılmış yatak odası birimi
B- Yıkılmış oda birimi
C- Yıkılmış ahır birimi olduğu anlaşılmıştır.
A-yatak odası biriminin sokağa bakan duvarında hasar görmüş, kırılmış süslemeli rafların izleri görülmektedir.

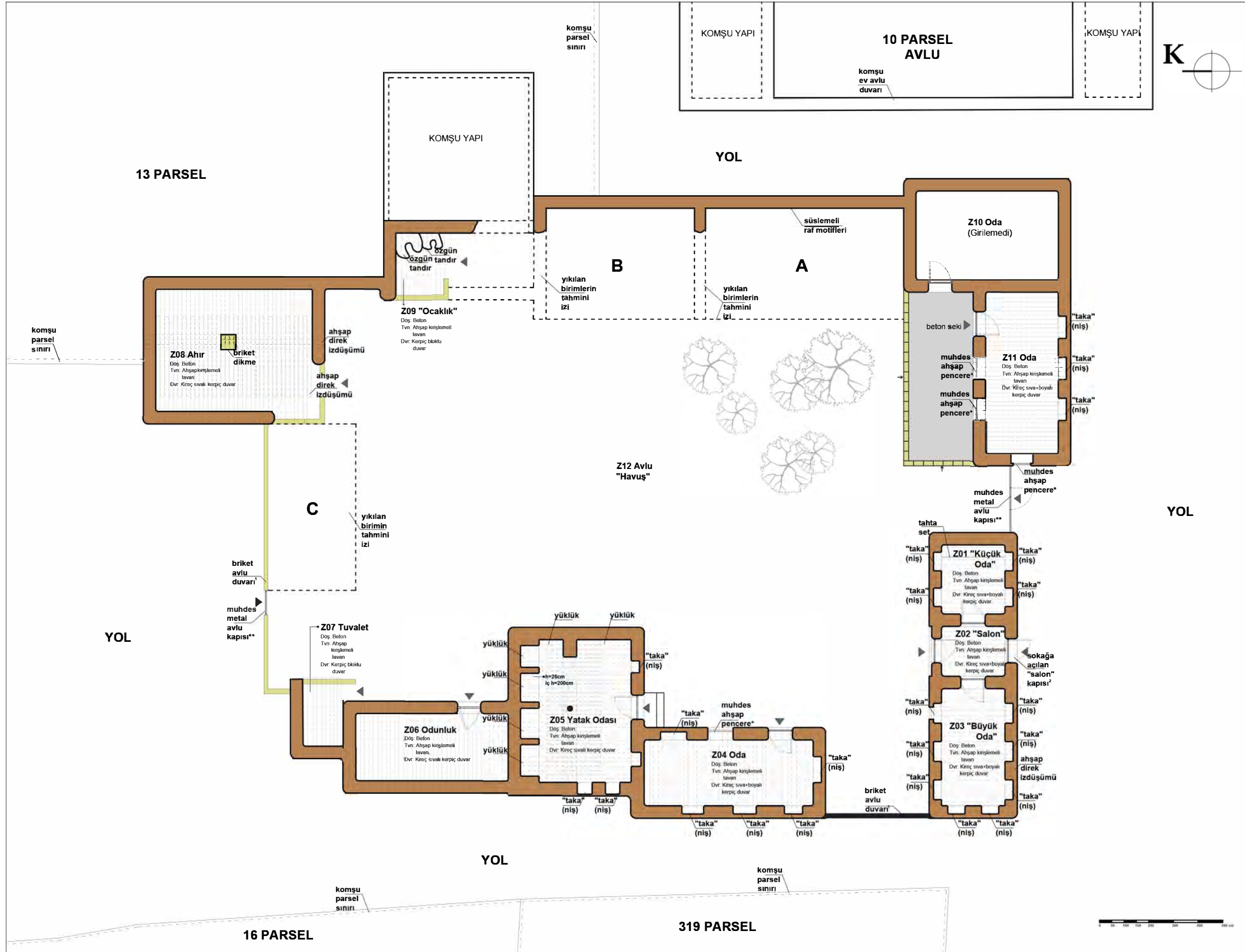
*Yapıdaki bütün pencereler "taka"(niş)lara sonradan eklenmiştir.

**Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.

***Yıkılan birim ve kerpiç duvarlarla açığa kalan avlu sınırı briket duvarlar örülerek korunmuştur.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- BRIKET DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON

Z01 "KÜÇÜK" ODA

Z03 "BÜYÜK" ODA

Z04 ODA MEKÂNI

Z05 "YATAK ODASI"

Z06 ODUNLUK

Z07 TUVALET

Z08 AHIR

Z09 "OCAKLIK"

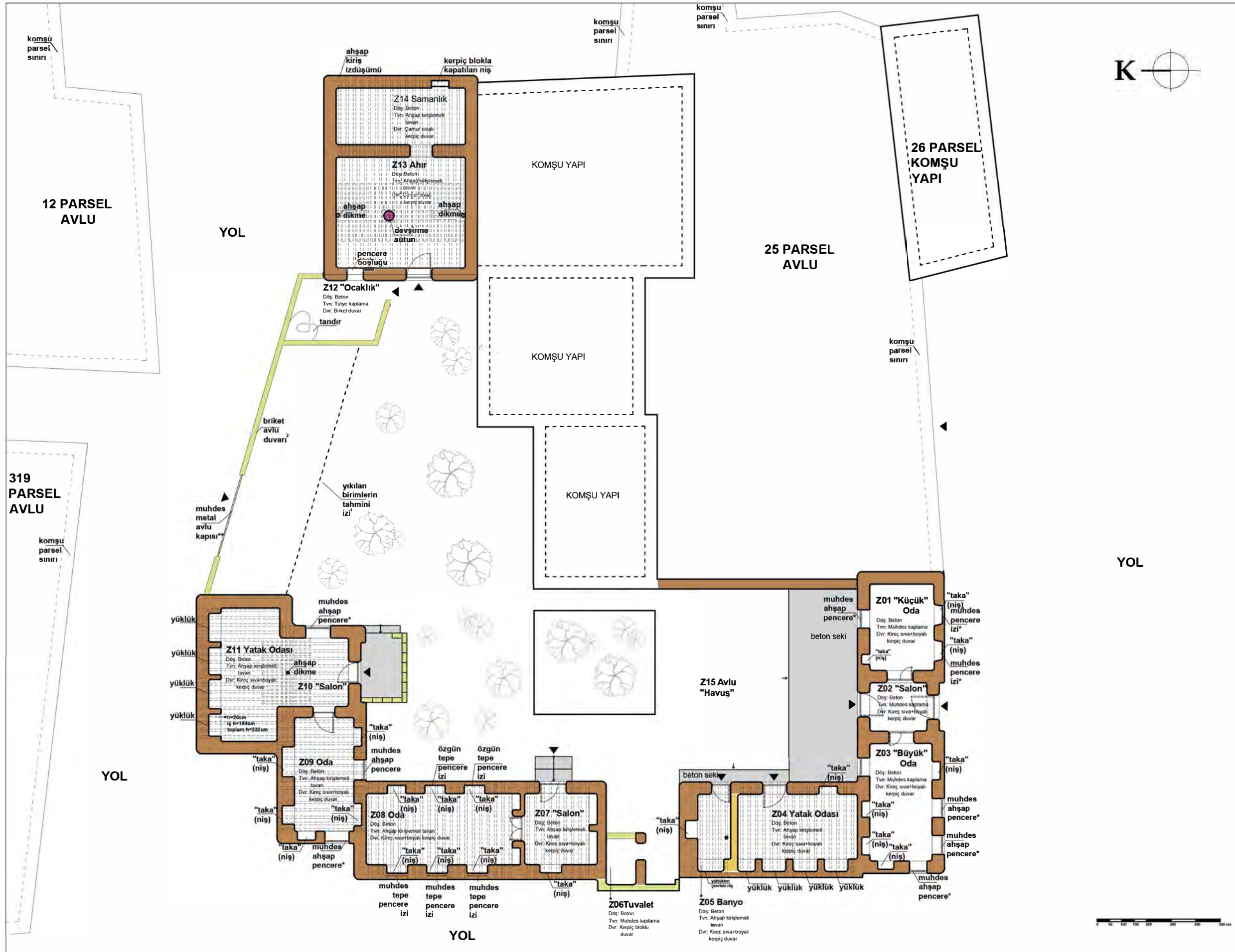

Z11 ODA MEKÂNI

Z12 "HAVUŞ"

NOTLAR

- Köydeki yapıların geleneksel biçimlenişlerinden farklı olarak Z02 salon biriminin sokağa da açılan bir kapısı vardır. Bu biçimlenişin bir örneği de 43 parseldeki oda biriminde görülmektedir.
 - Z04 yatak odası birimi günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır.
 - Z06 tuvalet mekânı boş bir alana sonradan eklenmiştir.
 - Z08 oda biriminin sokağa bakan cephelerindeki "taka"(niş)lara muhdes tepe pencereleri eklenmiştir. Avluya bakan cephede özgün tepe pencereleri vardır.
 - Z09, Z10, Z11 mekânları köydeki geleneksel biçimlenişten farklı olarak kullanıcının isteği ile bir arada çözülmüştür.
 - Z12 "ocaklık" birimi ve içindeki "tandır"lar yıkılan birimin yerine sonradan yapılmıştır.
 - Z13 ahır biriminde, yakın köylerdeki höyüklerden getirilen devşirme sütun taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır.
 - Yapının kireç sıva+boyalı birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi ve pembe boya ile boyanmıştır.
- 1**Yıkılan ocaklık, odunluk birimlerinin tahmini izi.
- 2**Yıkılan birimlerden sonra açıkta kalan avlu sınırını korumak için briket ile avlu duvarı yapılmıştır.
- *Z01, Z03, Z09 ve Z11 birimlerindeki pencereler sonradan eklenen pencerelerdir.
- **Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- BRIKET DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON
- DEVŞİRME SÜTUN
- DÖNEM EKİ KERPIÇ DUVAR

Z01 "KÜÇÜK" ODA

Z02 "SALON"

Z03 "BÜYÜK" ODA

Z04 "YATAK ODASI"

Z05 BANYO

Z06 TUVALET

Z07 "SALON"

Z08 ODA MEKÂNI

Z09 ODA MEKÂNI

Z10 "SALON"

Z11 "YATAK ODASI"

Z12 "OCAKLIK"

Z13 AHIR

Z13 SAMANLIK

Z14 "HAVUŞ"

NOTLAR

● Z01 ahır mekânında özgünde büyükbaş, küçükbaş hayvanlar ve atlar birlikte barındığı için bu mekân 3 bölümden oluşmaktadır.
A-Atlar için
B-Küçükbaş hayvanlar için
C,D-Büyükbaş hayvanlar için yapılmıştır.

● Z01 biriminin C bölümündeki ahşap kirişlerde karamalar, eğilmeler ve kırılmalar gözlenmiştir.

● Z01 ahır biriminde köyde birkaç örneği kalan beslenme elemanları "gözenek"ler vardır.

● Z02 oda mekânı yapının ilk yapıldığı dönemlerde yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Ahırın ısısından yararlanmak için oda duvarları tavana kadar yükseltilmemiştir.

● Z04 birimi özgünde oda iken günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır.

● Z05 depo biriminin üzerinde 101 oda birimi bulunmaktadır.

● 101 birimi avluda yer olmadığı için Z05 biriminin üzerine yapılmıştır.

● Z04, Z05, Z06 ve Z11 birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.

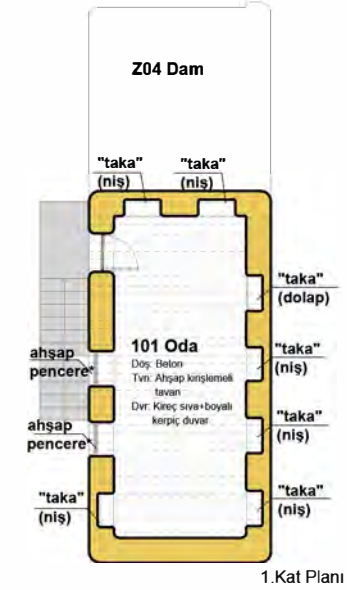
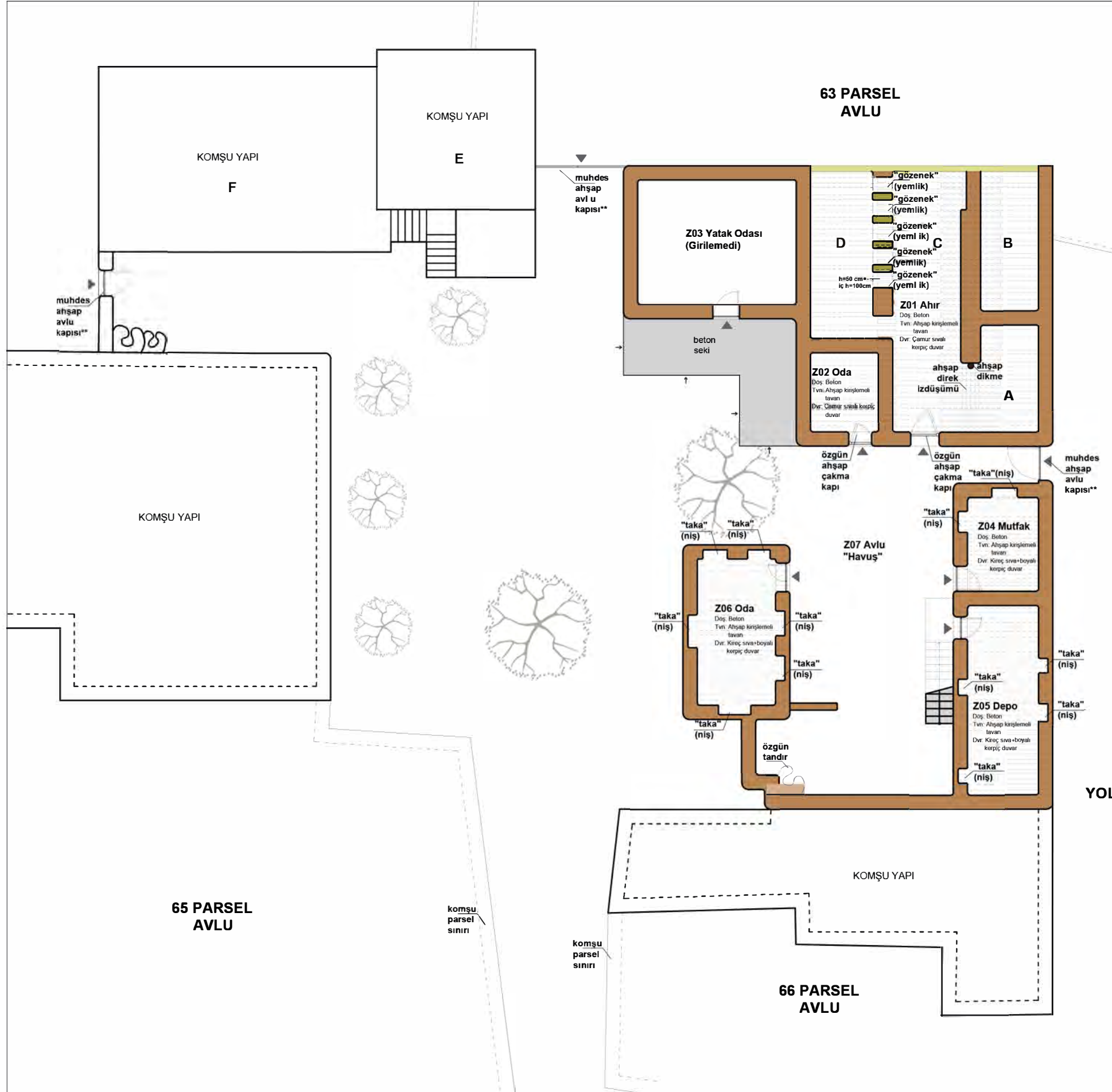
● E ve F yapıları aynı parselde yapılmış farklı kullanıcılara ait yapılardır.

*101 birimindeki ahşap pencereler birim yapılırken eklenmiş dönem ekleridir.
**Avlu kapıları sonradan eklenmiştir.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- DÖNEM EKİ KERPIÇ DUVAR
- BRİKET DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON
- TAŞ

63 PARSEL AVLU

Z01 AHIR

Z02 ODA MEKÂNI

Z03 "YATAK ODASI"

Z04 MUTFAK

Z05 DEPO

Z06 ODA MEKÂNI

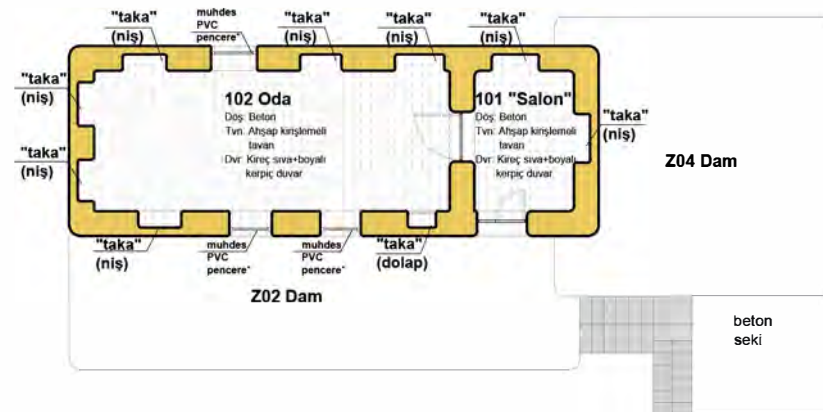
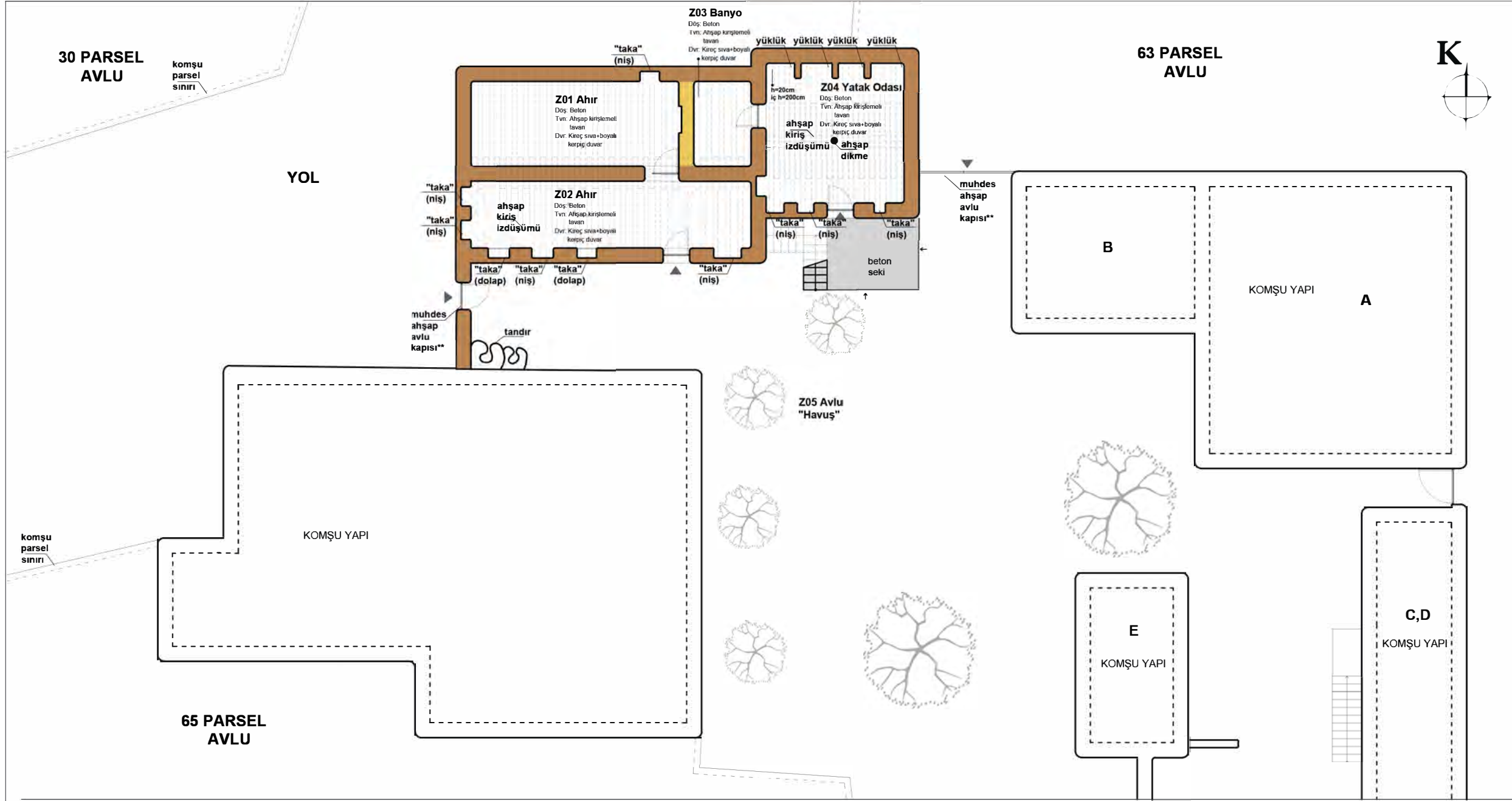

101 ODA MEKÂNI

Z07 "HAVUŞ"

1.Kat Planı

NOTLAR

- Z01 ve Z02 birimleri özgünde ahır iken günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.
- Z01 ahır birimi kerpiç bloklarla bölünerek Z03 banyo birimi oluşturulmuştur. Z03 biriminin girişi Z04 yatak odası birimindedir. Z01 biriminden de verilen geçiş daha sonra kerpiç blokla kapatılmıştır.
- 101 "salon" ve 102 oda birimleri Z01 ahır ve Z03 banyo birimlerinin üzerine dönem eki olarak yapılmıştır.
- Yapının bütün birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.
- A,B,C,D,E yapıları aynı parselde yapılmış farklı kullanıcılara ait yapılarıdır.
- *101 birimindeki PVC pencereler muhdes eklerdir.
- **Avlu kapıları sonradan eklenmiştir.
- ¹Özgün "ocaklık" birimi yıkıldığı için avlunun bir köşesine pişirme elemanı "tandır"lar yapılmıştır.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- DÖNEM EKİ KERPIÇ DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON

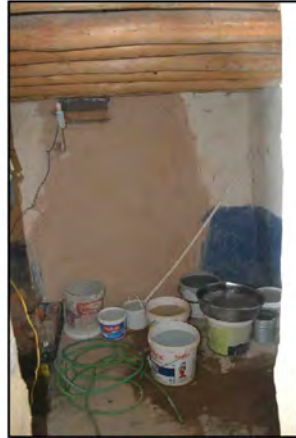
Z01 AHIR

Z02 AHIR

Z03 BANYO

Z04 "YATAK ODASI"

101 "SALON"

102 ODA MEKÂNI

Z05 "HAVUŞ"

NOTLAR

●Z01 ahır biriminin ahşap kirişlemeli toprak damı çökmüştür.

●Özgünde küçükbaş hayvanlar için ahır olarak kullanılan Z02 birimi günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.

●Z03 biriminin düz toprak damında ahşap kirişleme üzerindeki özgün ara katmanlar kaldırılmış ve muşamba serilmiştir.

●Z04 birimindeki ahşap kirişlemelerin yarısı kararmıştır.

●Z07 yatak odası birimi mutfak olarak da kullanılmaktadır.

●Z05, Z06, Z07 birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.

¹Avlu içinde yıkılmış birimler olduğu tespit edilmiştir. Evin asıl sahibine ulaşılamadığı için birimlerin işlevleri bilinmemektedir.

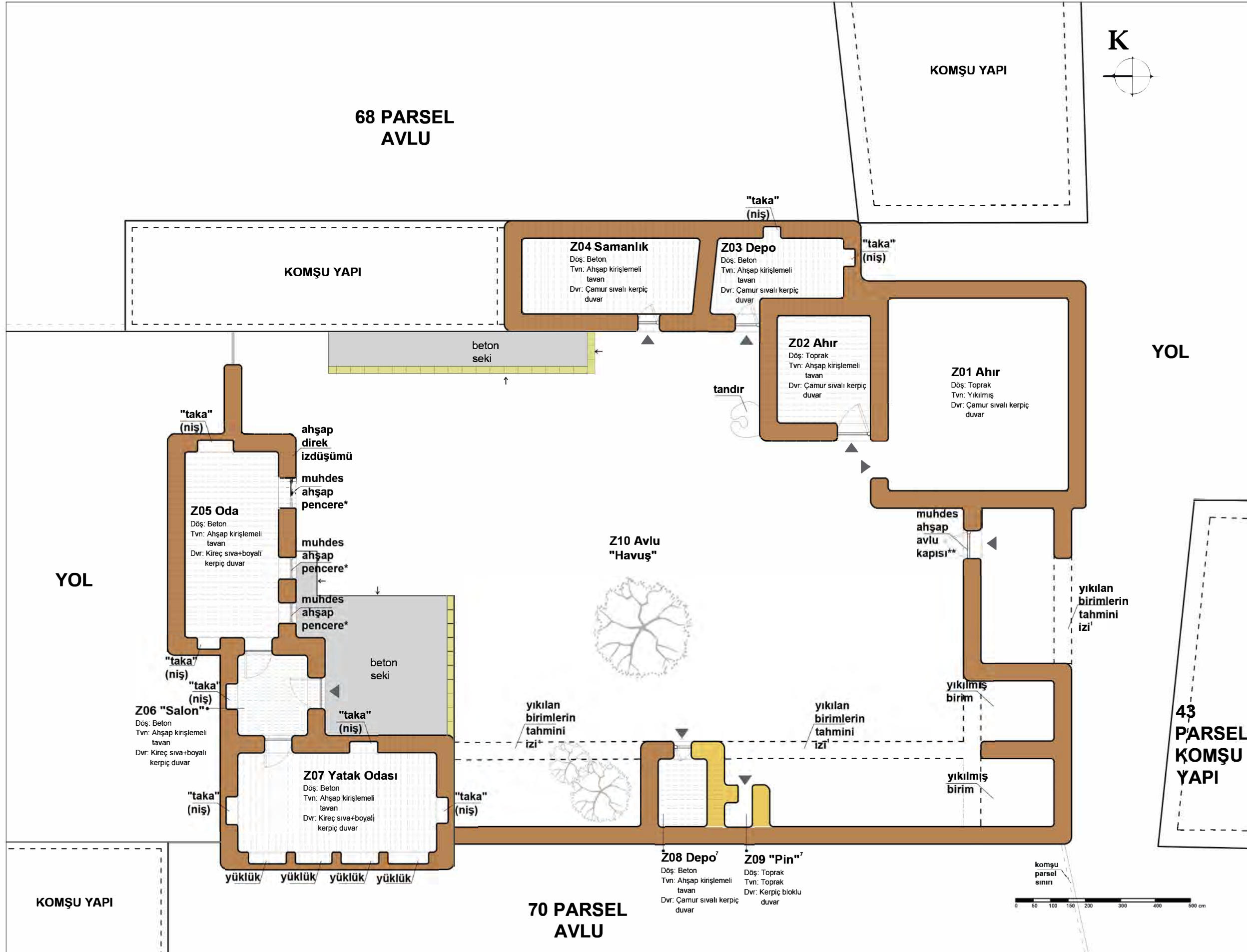
●Z08 depo ve Z09 pin birimleri yıkılan birimlerden dönüştürülmüş birimlerdir.

*Yapıdaki bütün pencereler "taka"(niş)lara sonradan eklenmiştir.

**Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- DÖNEM EKİ KERPIÇ DUVAR
- BRİKET DUVAR
- BETON

Z01 "OCAKLIK"

Z02 AHIR MEKÂNI

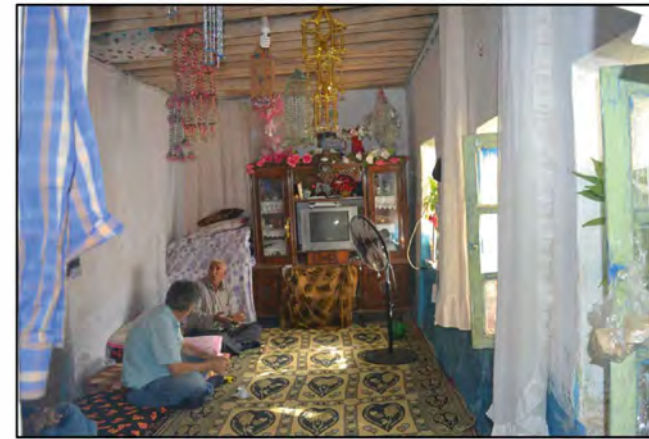
Z03 DEPO

Z04 SAMANLIK

Z05 ODA MEKÂNI

Z06 "SALON"

Z07 "YATAK ODASI"

Z08 DEPO

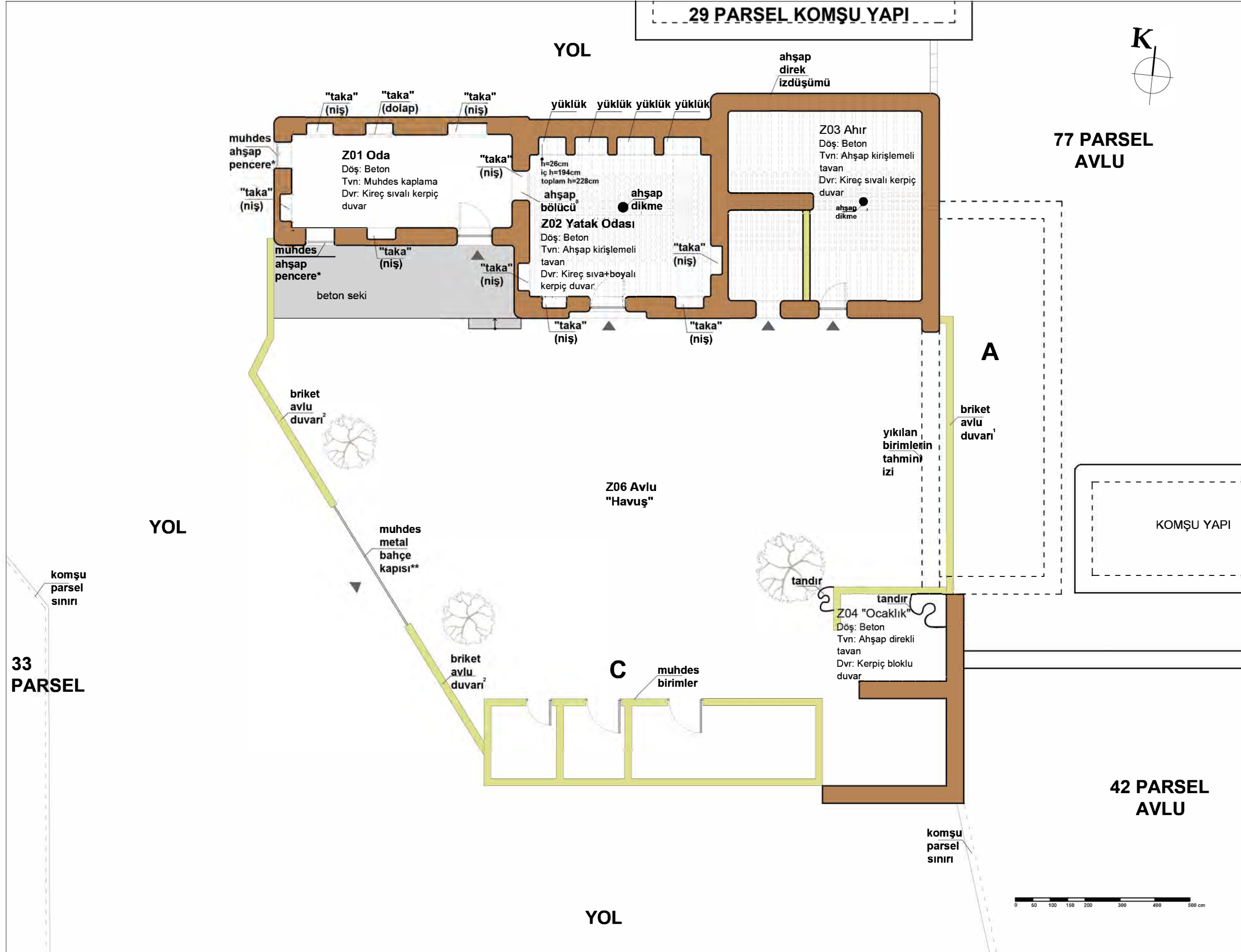

Z09 "PİN"

Z10 "HAVUŞ"

NOTLAR

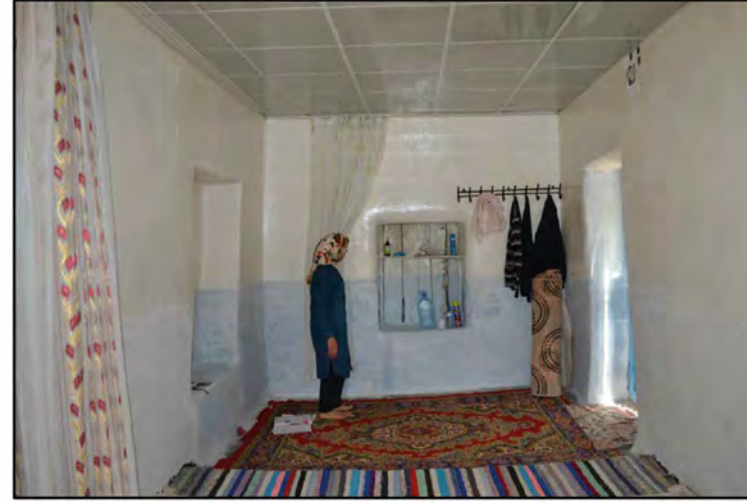
- Z02 yatak odası biriminin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.
- Z04 "ocaklık" birimi ve içindeki tandırlar özgün ocaklık biriminin yıkılması nedeniyle yeniden yapılmıştır.
- A,B-Yıkılan birimler özgün ocaklık, odunluk birimleridir.
- C-Kullanım ihtiyacı nedeniyle briket ile mutfak, tuvalet, banyo mekânları yapılmıştır.
- ¹ Yıkılan birimler nedeniyle açıkta kalan avlu sınırını korumak için briket ile yeniden duvar örülmüştür.
- ² Avlu sınırını belirleyen özgün kerpiç duvarlar yıkılmış, briket ile yeniden örülmüştür.
- ³ Sonradan iki taraftan açılan niş ahşap bölücü ile kapatılmıştır.
- *Sonradan açılan pencereler.
- **Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.

MALZEME LEJANTİ

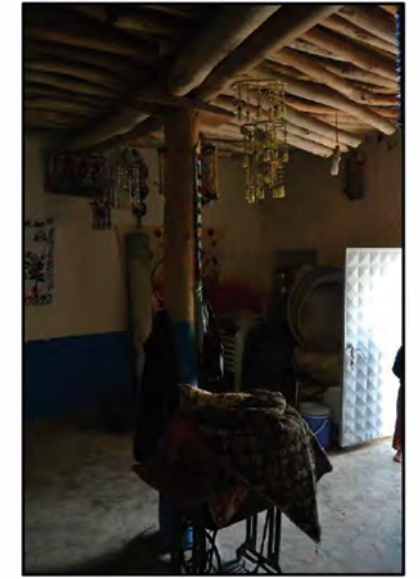
- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- BRIKET DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON

Z01 ODA MEKÂNI

Z02 "YATAK ODASI"

Z03 AHIR

Z06 "HAVUŞ"

NOTLAR

- Z01 "salon" mekânı diğer yapılardaki salonlardan farklı olarak sokağa açılmaktadır. Bu biçimlenişin bir örneği 24 parseldeki yapının oda biriminde de görülmektedir. Özgünde sokak cephesinde kapısız kemerli bir geçiş vardır. Daha sonra bu kemer kapatılarak kapı eklenmiştir.
- Z01, Z02, Z03 mekânları "kellim buçuk" ölçüde kerpiç bloklarla örülmüştür.
- Z05 ahır biriminin hasarlı olmasından dolayı bu mekânın iç ölçülememiştir.
- Z04, Z06, Z07 birimleri ihtiyaç dahilinde sonradan briket ile yapılan yeni birimlerdir.
- A- Yıkılmış yatak odası biriminin tahmini izi.
B- Yıkılmış oda, ocaklık, odunluk, banyo birimlerinin tahmini izi.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- BRİKET DUVAR

Z02 "SALON"

Z03 "BÜYÜK" ODA

Z05 AHIR

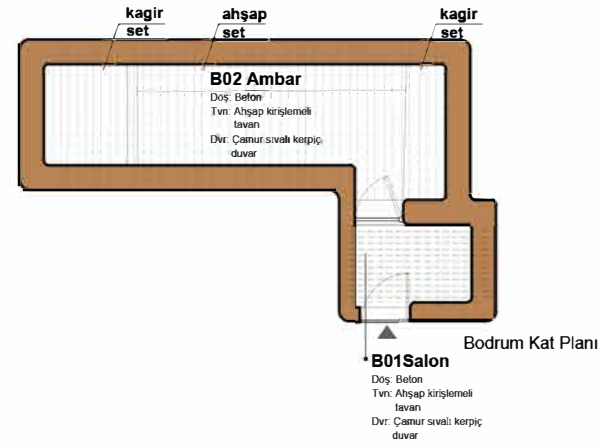
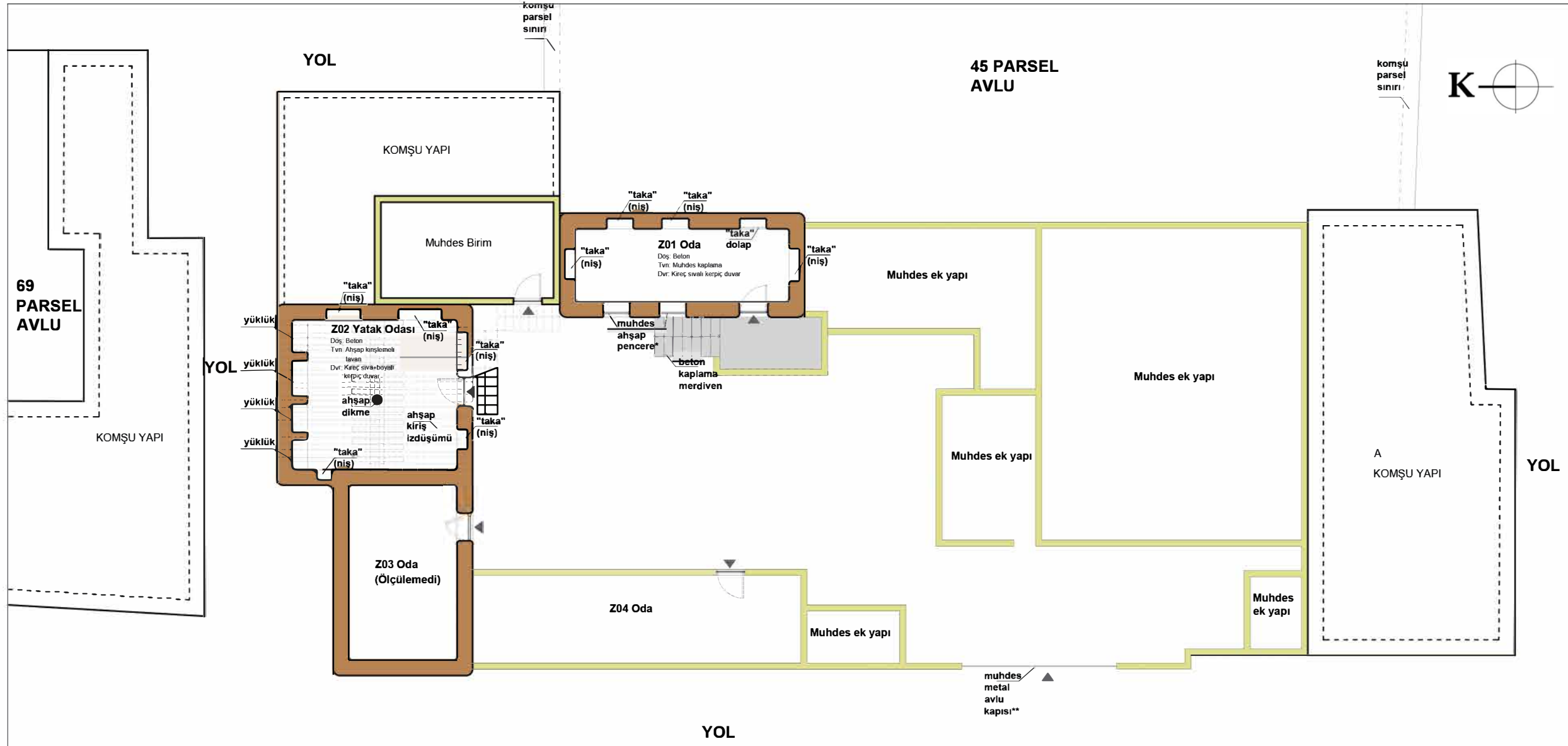

Z06 DEPO

Z08 "HAVUŞ"

NOTLAR

- İçinde yüklerin olduğu Z03 mekânı yıkılmak üzere olduğu için ölçülemez. Bu mekân ahır olarak da kullanılmıştır.
- B01 ve B02 mekânları Z01 oda biriminin altında yer almaktadır.
- A komşu yapısı bu parselde yapılmıştır fakat farklı kullanıcılar tarafından kullanılmaktadır.
- *Z01 birimindeki muhdes pencereler "taka"(niş)lara sonradan eklenmiştir.
- **Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.

MALZEME LEJANTİ

- ÖZGÜN KERPİÇ DUVAR
- BRİKET DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON

0 50 100 150 200 250 300 350 400 450 500 550 600 650 700 750 800 850 900 950 1000

Z01 ODA MEKÂNI

Z02 "YATAK ODASI"

Z03 ODA MEKÂNI

B01 "SALON"

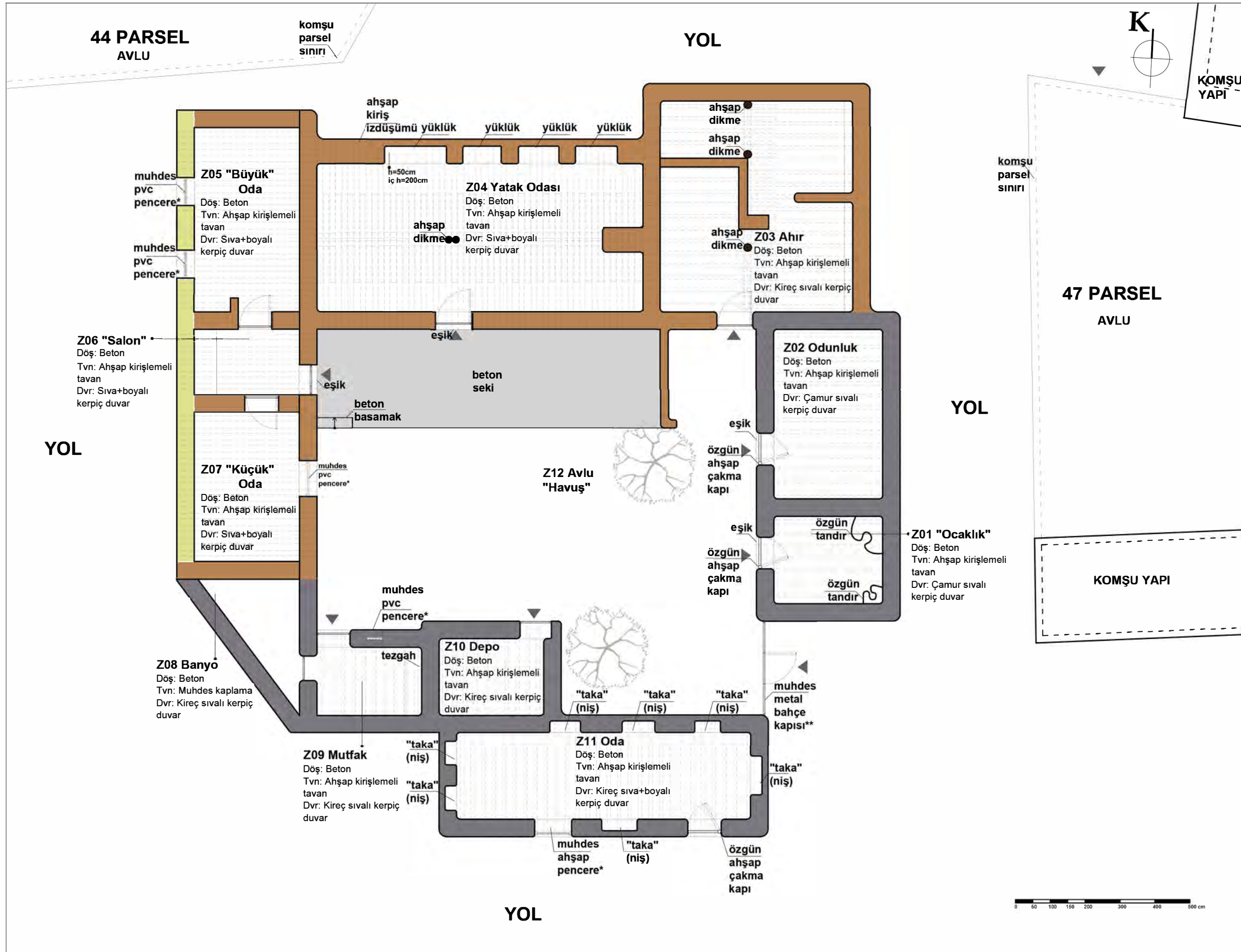

B02 DEPO

Z05 "HAVUŞ"

NOTLAR

- Z01 "ocaklık" ve Z02 odunluk birimleri, ölçüleri alındıktan sonra yıkılmış ve yerlerine 2 katlı betonarme bir yapı yapılmıştır.
 - Z03 ahır biriminin iç bölmeleri yıkılmış,aşpaç kirişlemeli tavanı kapatılmış, duvarları çimento ile sıvanmış ve birim mutfak olarak işlevlendirilmiştir.
 - Z05, Z06, Z07 birimlerinin sokak cepelerindeki özgün kerpiç duvarlar yıkılarak briket ile tekrar örülmüştür.
 - Z05 büyük oda biriminin ahşap kirişlerinde ciddi yapısal bozulmalar ve parça kayıpları vardır.
 - Z08, Z09, Z10 birimleri yıkılmıştır.
 - Z11 birimi komşu yapıya aittir. Avlu içinde yeterli yer olmadığı için bu parselde bitişik yapılan birimin girişi sokaktandır. Zamanla bu parselde ait bir birim olarak kullanılır olmuştur.
 - Kireç sıva+boyalı birimlerde duvarlar kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.
- *Z05, Z07, Z09 birimlerindeki pencereler sonradan yapılmıştır.
- **Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.**

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
 BRİKET DUVAR
 YIKILMIŞ ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
 AHŞAP DİKME
 BETON

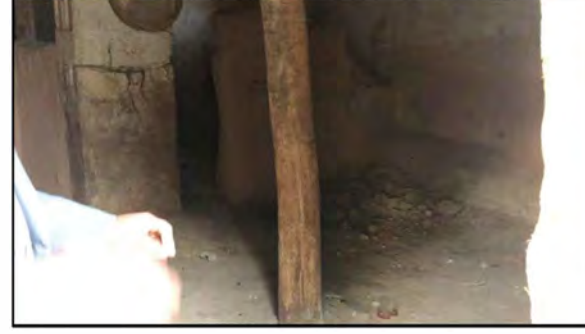
Z01 "OCAKLIK"

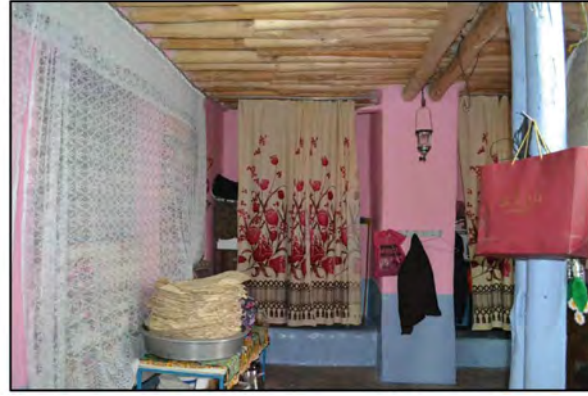
Z02 ODUNLUK

Z03 AHIR

Z04 "YATAK ODASI"

Z05, Z06, Z07 "BÜYÜK"ODA, "SALON", "KÜÇÜK"ODA

Z09 MUTFAK

Z10 DEPO

Z11 ODA MEKÂNI

Z12 "HAVUŞ"

46 PARSEL

komsu
parsel
sınırı

YOL

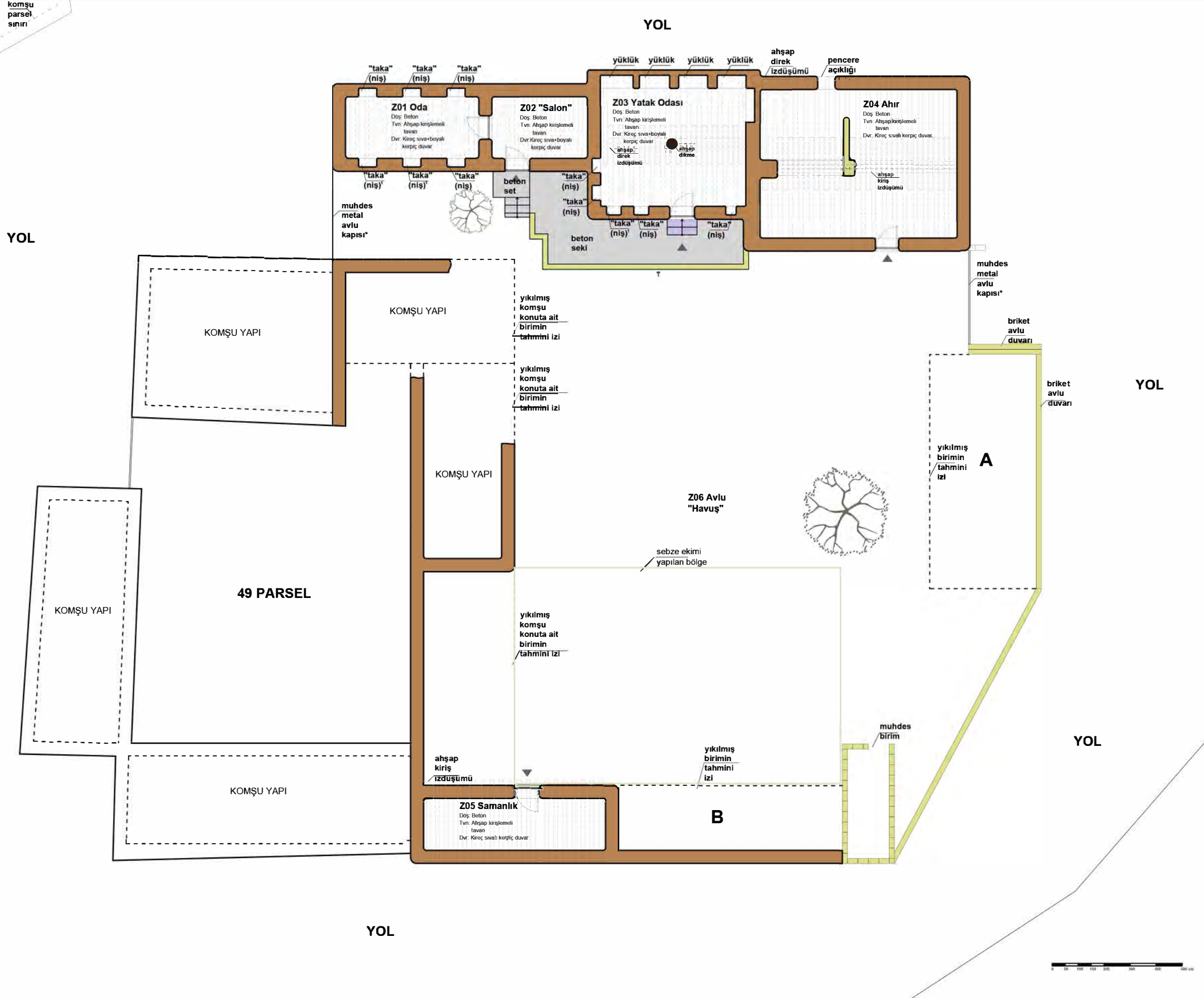
YOL

YOL

YOL

YOL

YOL

NOTLAR

- Z04 ahır mekânı günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.
- A - Altta depo üstte oda birimi olan yıkılmış iki katlı yapı bütünü'nün tahmini izidir.
- B - Yıkılmış "ocaklık" ve odunluk birimlerinin tahmini izidir.
- Yapının kireç sıva+boyalı birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.
- ¹ Z01 oda ve Z03 yatak odası birimlerinde özgün tepe pencereleri bulunmaktadır.
- **Avlu kapıları sonradan eklenmiştir.

MALZEME LEJANTI

- ÖZGÜN KERPIÇ DUVAR
- BİRİKET DUVAR
- AHŞAP DİKME
- BETON

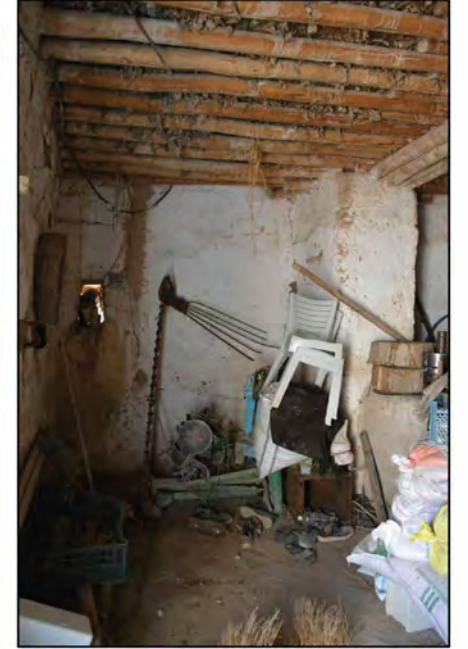
Z01 ODA VE Z02 SALON MEKÂNI

Z03 "YATAK ODASI"

Z04 AHIR

Z05 SAMANLIK

A YIKILMIŞ ODA ve DEPO

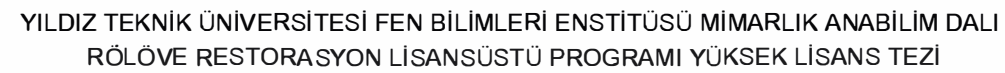

Z06 "HAVUŞ"

B YIKILMIŞ OCAKLIK ve ODUNLUK MEKÂNLARININ İZİ

KİLİS İLİ, ELBEYLİ İLÇESİ, ÇILDIRROBA KÖYÜNDEKİ GELENEKSEL KERPIÇ YAPILARIN
MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

PAFTA NO:12

● Z02, Z03 ve Z04 birimleri büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar için yapılmıştır. Bu mekânların hiç biri günümüzde kullanılmamaktadır.

- Z07 birimi özgünde oda iken günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır.

- **Z06 oda birimindeki nişlerin ölçülerinin standart nişlerden farklı olması nedeniyle bu birimin geç dönem yapısı olduğu düşünülmektedir.**

● Z08 ocaklık birimi Z02 ahır mekânının önüne metal bölücü elemanlarla sonradan yapılmıştır. İçerideki pişirme elemanı "tandır" da sonradan yapılmıştır.

●Z10 tuvalet mekânı avlunun köşesine metal bölücü elemanlarla sonradan yapılmıştır.

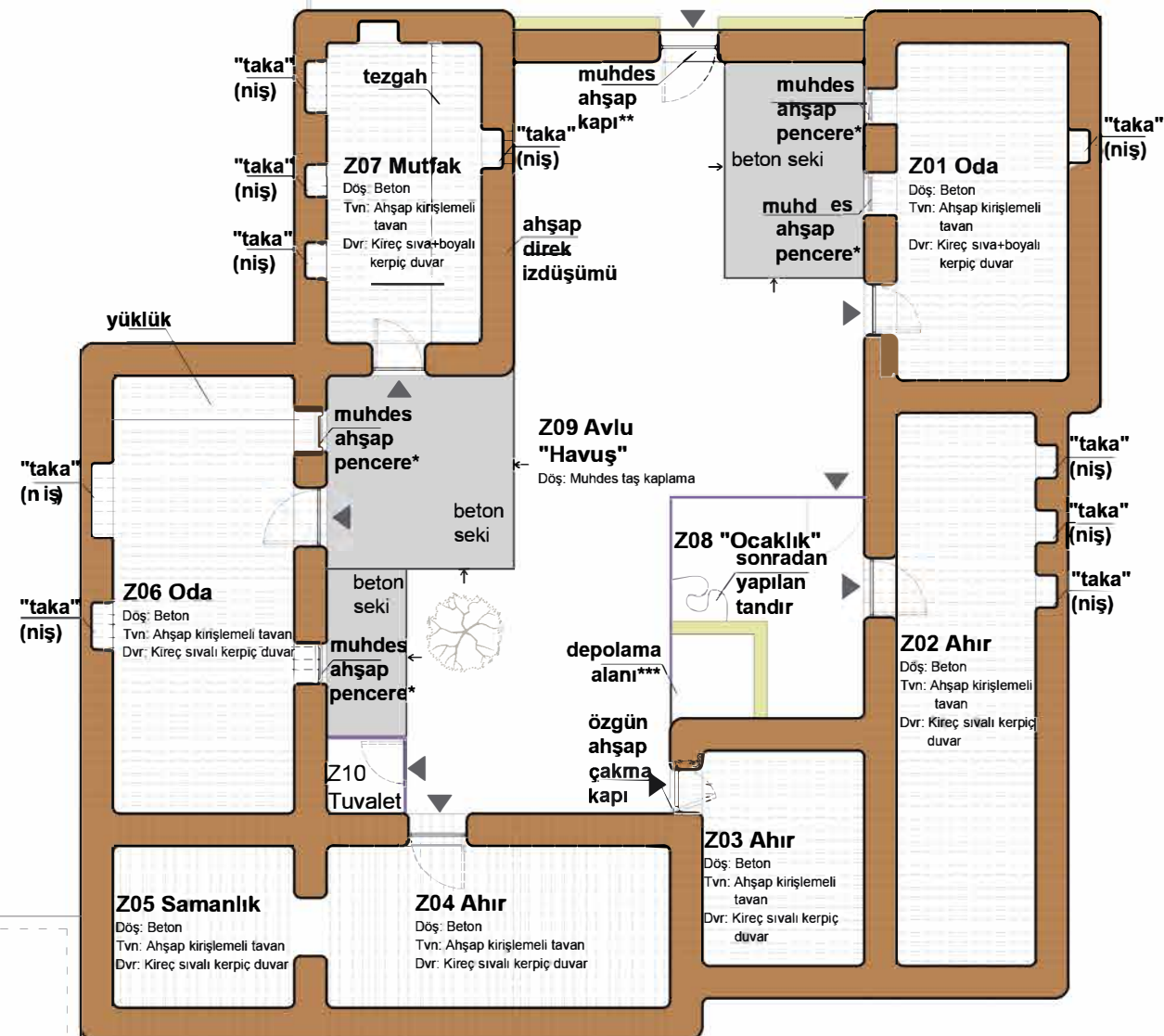
● Z01 ve Z07 birimlerinin duvarları kireç sıvanın üzerine sadece yerden 100 cm yukarıya kadar mavi boya ile boyanmıştır.

***Yapıdaki bütün ahşap pencereler sonradan eklenmiştir.**

****Avlu kapısı sonradan eklenmiştir.**

***Depolama olarak kullanılan bu alan ocaklık birimine briket duvarlar örülerek elde edilmiştir. Buraya giriş bölücü metal malzeme ile kapatılmıştır.

 ÖZGÜN KERPEÇ DUVAR
 BRİKET DUVAR
 METAL KAPLAMA MALZEMESİ
 BETON

K

YOL

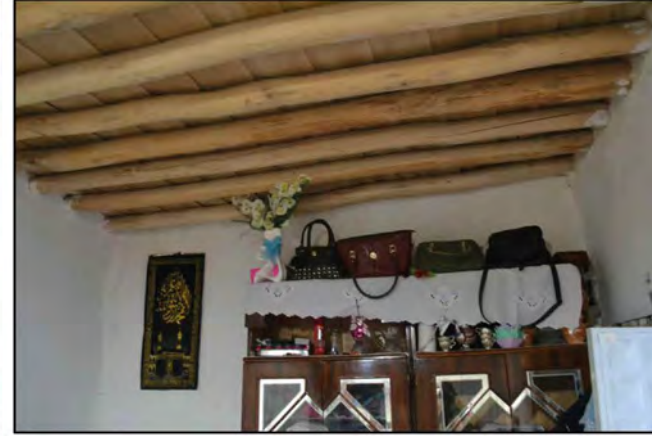
YOL

YOL

Z01 ODA MEKÂNI

Z02 AHIR

Z03 AHIR

Z04 AHIR, Z05 SAMANLIK

Z06 ODA MEKÂNI

Z07 MUTFAK

Z08 "OCAKLIK"

Z09 "HAVUŞ"

**ÇILDIROBA KÖYÜNDE İNCELENEN GELENEKSEL
KERPİÇ YAPILARIN YAŞAM VE SERVİS ALANLARI**

37 Parsel

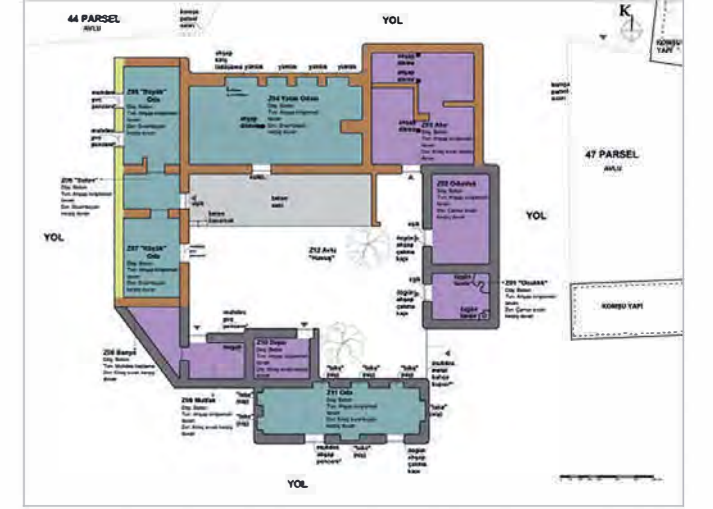
50 Parsel

43 Parsel

46 Parsel

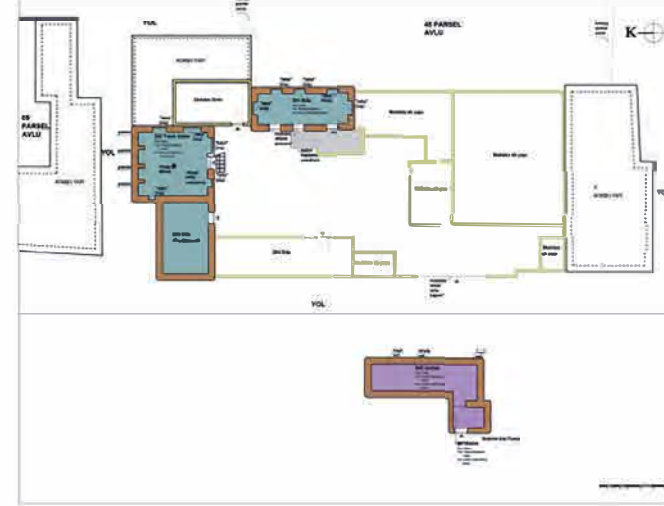
24 Parsel

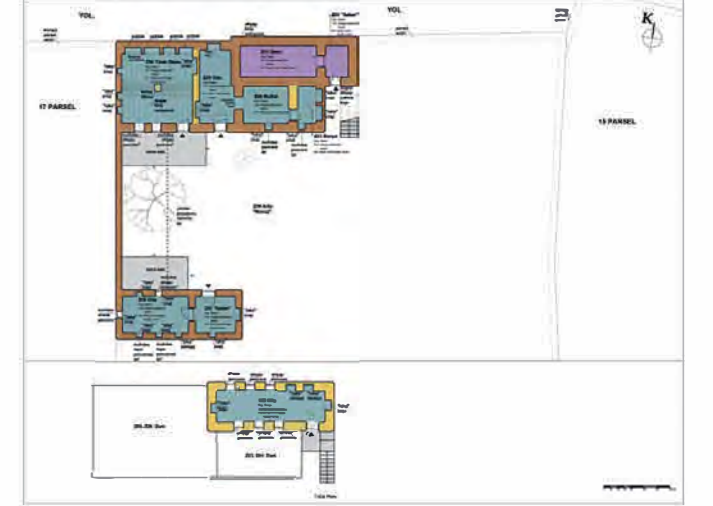
12 Parsel

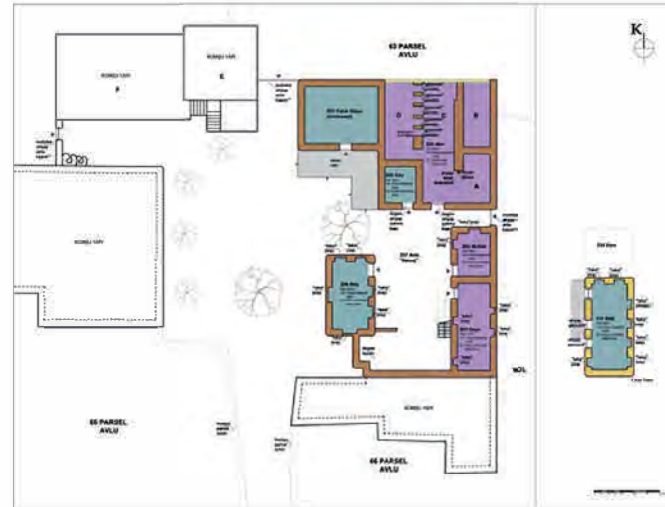
44 Parsel

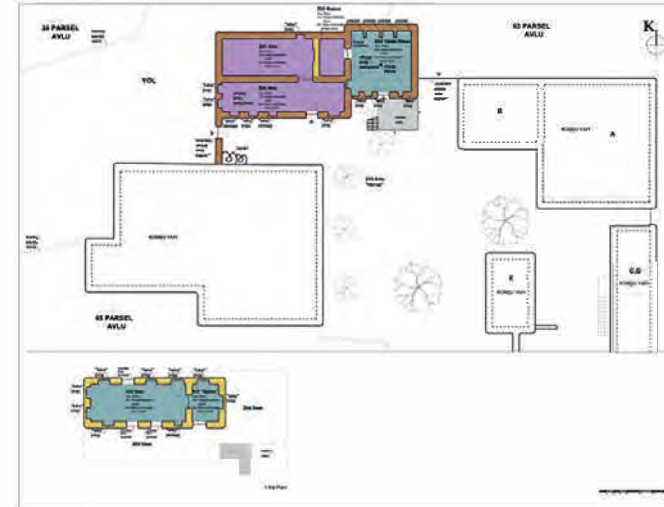
16 Parsel

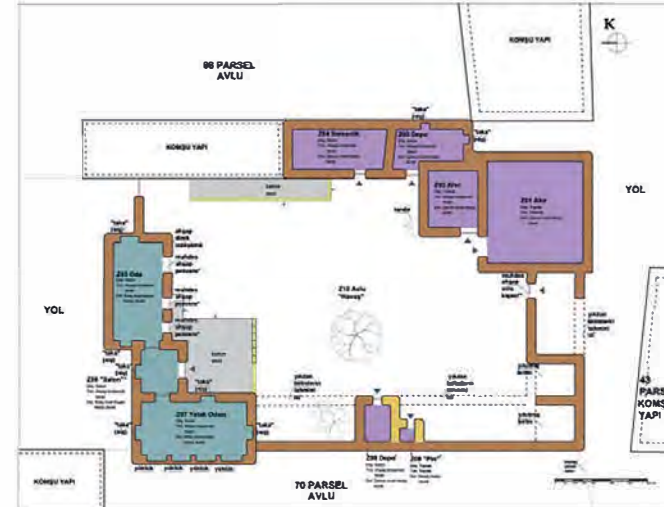
64 Parsel

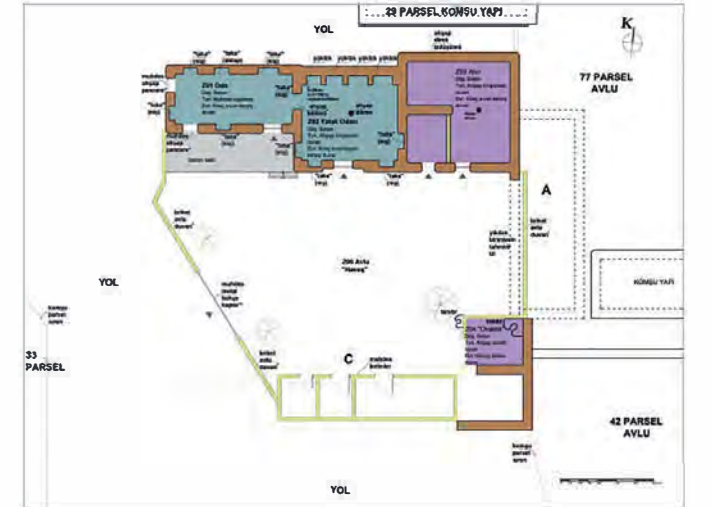
64 Parsel

70 Parsel

34 Parsel

NOT: 26 Kasım 2019-11 Ekim 2020 tarih aralığındaki mevcut yapıları göstermektedir.

Yaşam alanları
Servis alanları

Konferans Bildirileri

1. Şener A.B., Çiftçi A.; “Conservation Problems of Traditional Adobe Brick Houses in Çıldıroba Village, Kilis, Elbeyli,” Kerpıc’20 Healty Buildings: The Role of Earthen Material on Providing Healthy and Sustainable Indoor Environment 8th International Conference, Istanbul, Turkey, 26-27 November 2020, pp. 407-413.

